This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Magyar Remekirók

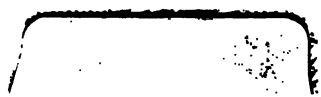

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

MAGYAR REMEKIRÓK

A MAGYAR IRODALOM FŐMŰVEI

Sajtó alá rendezik

Alexander Bernát	Erődi Béla	Négyesy László
Angyal Dávid	Ferenczi Zoltán	Rákosi Jenő
Badics Ferencz	Fraknói Vilmos	Riedl Frigyes
Bánóczi József	Gyulai Pál	Széchy Károly
Bayer József	Heinrich Gusztáv	Széll Kálmán
Beöthy Zsolt	Koroda Pál	Váczy János
Berzeviczy Albert	Kossuth Ferencz	Vadnay Károly
Endrődi Sándor	Kozma Andor	Voinovich Géza
Erdélyi Pál	Lévay József	Zoltvány Irén

26. KÖTET

VÖRÖSMARTY MIHÁLY MUNKÁI

V.

BUDAPEST

FRANKLIN-TÁRSULAT

magyar irod. intézet és könyvnyomda

1904

VÖRÖSMARTY MIHÁLY
//
MUNKÁI

Sajtó alá rendezte és bevezetéssel ellátta

GYULAI PÁL

V. kötet

Drámai költemények. 3. * Beszélyek és regék

Pályalombok

BUDAPEST
FRANKLIN-TÁRSULAT
magyar irod. intézet és könyvnyomda
1904

JOM

PH3360
A1
1902
v.5

Franklin-Társulat nyomdája.

DRÁMAI KÖLTEMÉNYEK.

1821—1844.

	Lap
Kincskeresők, szomorújáték 4 felv., 1832 — — — — — —	7
Csillei és a Hunyadiak, történeti dráma 5 felv., 1844 —	59

SZEMÉLYEK.

Zágony, öreg kincsásó.
Jolán, leánya.
Szilágy Endre, Jolán kedvese.
Vári, pézes gazdag, titkon haramiavezér, Jolán kérője.
Haris, **Víg Bandi**, **Kiliti**, **Fillér**, } haramiák.
Ifjak, parasztok.

A tizennyolczadik században.

ELSŐ FELVONÁS.

(Zágony háza.)

Szilágy és Jolán.

JOLÁN. Hiába, kedves, mely ház ajtaját
Keményszivű fukarság zárta el,
Annak csak egy, csak gyémánt kulcsa van.
Fáj mondanom; de agg apám szive
Egy illyen ház, mely mostohán lezár
Minden szerencsét, melynek küszöbén
Reményeink bájtükre megtörik,
S ezer darabban rémeket mutat:
Mind bús jövendőnk gyászos képeit.
Hiába vínod őt lágy kérelemmel,
Az csak haragját rögzi ellened;
Hiában a jövendő napjait
Fel-felruháznod új reményeiddel:
Csak megvetését nyerted általa.
Kincs, kincs az, melylyel ébred, álmodik,
S megfoghatatlan szomjában felejti,
Hogy háza ekkép vég inségre jut.
Így tölt el vágyban évet év után,
S tatárnak inkább, mint értéktelennek
Szegény Jolánt od' adták volna már,
Ha szíve rajta megszakadna is.

SZILÁGY. A mit busítót és gonoszt tudál,
Elmondtad; immár azt hagyd értenem,
S világosan: mit kelljen tenni most,
Vagy inkább, mit kivánsz, hogy én tegyek;
Mert így maradnom nem lehet — pokol!

JOLÁN. Épen ez az, mi aggódásba ejt:
Tanácsot adni s venni nem tudok.
SZILÁGY. Ha úgy akarnád, mint én, messze volnánk,
S a gond utánunk, mint a sánta eb,
Hiába marná a meghűlt nyomot.
JOLÁN. Nem, jó Szilágy, azt nem kivánhatod.
SZILÁGY. Mit hát, az Isten szent nevére, mit?
(Szünet után.)
Mint gondolod, ha ezt a frígykötést,
Mely téged, engem kínnal fogva tart,
Elbontanók és lennénk szabadok?
JOLÁN. Mi ez, Szilágy, mely kérdéssel gyötörsz?
S ez a szokatlan láng mért arczodon?
SZILÁGY. Felelj csak arra, a mit kérdezék.
JOLÁN. De így, Szilágy, így nem felelhetek.
Hogy szóltam, csendesebbnek hittelek;
Most látom, a tűz, mely szemedben ég,
Csak rejtve volt; de benned dúla már,
Az Istenért, szólj, mit határozál?
SZILÁGY. Azt megtudod még jókor; most felelj:
A frígy közöttünk megmaradjon-e,
Melyet szülődnek sírján esküvénk,
Vagy —
JOLÁN. Csillapodjál, aztán felelek.
SZILÁGY. Jolán, ha még szeretsz, s a nőszokásként
Nem báb szerelmed és nem tréfaság,
Nem játszi hullám véred torlatán,
Mely változik, miként a vér kereng:
Azon napokra, kikben még reméltünk,
Azon boszúra, melly ér hitszegőt,
Könyörgök, kényszerítlek, szólj, beszélj,
S őszinte légy, mert Isten a tanú.
JOLÁN. Szilágy, valóban, azt nem érdemeltem,
Hogy így szorongass, és így elijeszsz;
Hiszen ma oly vad, ollyan szörnyü vagy,
Milylyé lehetni nem képzeltelek.
De már, ha arra emlékeztetél,
Mit borzadással tart titkúl szivem,

Ámbár tudom, hogy rosszkor, elbeszélem,
Szövetségünkről a mit gondolok.
Tudod, Szilágy, hogy az nem jó lehet.
SZILÁGY. Valóban, azt már én is hinni kezdem.
JOLÁN. Ha áttekintem elmúlt napjainkat,
Kemény atyámnak őr tilalmait,
Parányi kéj közt annyi szenvedést,
Oly mondhatatlan lelki kínokat;
S hogyan gyötörjük egymást hasztalan,
S találkozásunk millyen keserű,
Mert a reménytől távolabb esünk,
Minél gyakortább összejuthatánk:
Mindezt ha megtekintem, úgy hiszem,
Gyötrelmeimben úgy kell hinnem: ott fenn
Nincs áldva frígyünk.
SZILÁGY. Úgy van, áldva nincs!
JOLÁN. Azért tanácsosb oly találkozást,
Mely kínt szerez csak és nem nyújt reményt,
Bár mily nehéz is, megszüntetni most,
S időtől várni a baj orvosát.
SZILÁGY. Oh, ez dicső, felséges gondolat!
JOLÁN. Te csúfolódol? szánj inkább, ha rám nézsz.
Te a világban járhatsz tétova,
Mulathatsz társaid közt —
SZILÁGY. Oh igen,
Csak meg ne hallják fogcsikorgatásom.
JOLÁN. Neked vadászat, helyváltoztatás,
S a férfiak szép kincse, a szabadság —
SZILÁGY. Melynek szerelmem törte szárnyait —
JOLÁN. És minden, a mi ahhoz kötve van,
Pótlékot adnak társaságomért:
De én lekötve, mint elátkozott
Várában a gonosznak szelleme,
Itt ülök, egy mogorva, bús öregnek
Aggságait hallgatni kénytelen,
S tisztelni tartozó őt, mert atyám.
S ha elmaradsz, nincs semmim, semmim, Endre:
Élő alakban holt, temetett vagyok.

SZILÁGY. S még is Jolán, még is távozzam el?
S ha jó időig elmaradtam innen?
JOLÁN. Atyám szelídebb lesz talán irántam.
SZILÁGY. Oh, már e kímélettel tartozom.
JOLÁN. S azonban a szerencse fölsegít,
Ha a szerencsét jobban keresed.
SZILÁGY. Igen, ha felsegít, s én megjövök,
És itt talállak Vári karja közt,
A gaz, de pénzes Vári karja közt,
Kit senki sem tud, honnan jött ide —
Halványodol, lány? nemde eltaláltam?
Oh, most megértem már beszédidet.
S szent Isten! én jutottam ennyire!
Ezért adám el ifjuságomat,
Ezért kötém le délczeg lelkemet,
És számkiűzve álom- s nyúgalomtól
Ezért csikorgok, mint a rossz szekér,
Melyet nyomornak terhel bútora;
S ezért vagyok hű minden gondolattal,
S egyébre bennem nincs is gondolat,
Ezért kivűle nincsen életem,
És életemnek gondja, mint csak ő,
Hogy végre illyen csúfosan csalódjam!
Ledér teremtmény a leány neve,
S a férfiaknak átok, hogy szerencsét
Alkhatni vélnek lenge szíveken,
Melyekben a hitlenség fészke van.
JOLÁN. Boldogtalan! hát kell-e még ez is,
Hogy annyi kínt e legfőbbel tetézz,
Hogy felriaszd a féltés ördögét?
SZILÁGY. Tagadd tehát, tagadd, ha merheted,
Tagadd, ha annyi lelked van!
JOLÁN. Szilágy,
Nem szóltam eddig, mert kiméltelek.
SZILÁGY. Oh, azt ne mondd, csak e rovásra ne,
Akárhogy inkább, így ne mentsd magad.
JOLÁN. Uj kínomat titkoltam, hogy te is
Velem ne szenvedj, majd ha megtudod.

SZILÁGY. Ha megtudom! s hajh, úgy van, mint tudom.
S ez a vigasztalás hallgatásodért,
Hogy úgy van, a mint végre megtudám!
JOLÁN. Igaztalan, szivetlen férfi te,
Hogy így gyötörsz, gyötröttet annyiképp;
De látja Isten, bűntelen vagyok.
SZILÁGY. Ha szinte jobbot adsz is Várinak.
JOLÁN. Nem azt, Szilágy, azt nem fogok soha.
SZILÁGY. De még is őt megbiztatád vele?
JOLÁN. Ha jó vagy, ollyat hinned nem szabad.
SZILÁGY. Hát csalfa hír az, mellyet én tudok?
Jolán, te őtet meg nem biztatád?
JOLÁN. Mióta van, hogy nem hiszesz szavamnak?
Még egyszer mondom, s végszer: nem!
SZILÁGY. Jolán!
Te megbocsátasz, úgy-e meg, nekem?
JOLÁN. Szegény Szilágy!
SZILÁGY. Hogy oly méltatlanúl
Kétségeimmel bántám lelkedet,
Hogy úgy jövök, mint gyötrő angyalod,
S öröm hozója nem vagyok soha,
Te megbocsátsz, jó lélek, úgy-e meg?
Oh, én kimondhatatlant szenvedék,
S kín szólt belőlem, hogy bántottalak.
JOLÁN. Feledd azt, kedves, én már nem tudom.
SZILÁGY. Te mindig oly szelíd, oly jó valál.
JOLÁN. Oh Endre, ha még mink is elleneskedünk,
Ki lesz barátunk a nagy ég alatt?
Légy nyugton, édesem; bár elszakaszt
Atyám tilalma tőled, nincs hatalma,
Hogy kényszerítsen más kezét fogadnom:
Hacsak tiéd nem, másé nem leszek.
SZILÁGY. Jolán, Jolán, te édes ajku jós!
Az ég megáld ily szép hüségedért.
JOLÁN. És látogass meg, Endre, többször is,
Ne hallgass arra, mit most csevegék:
Hiszen, szivemnek ellenére szóltam.
Szegény Jolánt, ne hagyd el így magát;

Egyedül atyámnak fusd tekintetét;
De less időt, és jöj, ha távozik,
Siralmat ont bár jöttöd s távozásod;
De ollyan az, mint jóltevő eső,
Melytől megenyhül a lángszomju föld.

SZILÁGY. Nem, angyal, így nem gyötrelek tovább.
Látnom naponként szenvedésedet,
És nem segítnem rajta, kárhozat,
Mely e kebelnek kínját százszorozza.
Nem, a szerelmet sassá nem teszem,
Hogy szíveinket marja untalan;
Csak azt kivántam, a mit már tudok.
Kincscsel jövök, ha még egyszer jövök,
Habár pokollal volna is határos,
Felvájom azt a bérczek mélyiből;
S ha a nagy éghez van büvölve fenn,
Letépem azt a csillagok közől.
Én sem hiába hallgaték regét,
És nem hiába jártam a hegyet;
Minden zugát nem ingyen ösmerem.
Tudom, hol a kút, a *pokolkapu*,
És a *törött kád* szirte; mindezekhez
Kincset rakának hajdan őseink.
S a kincs leszállott, mint a mult idő,
És senki eddig föl nem vette még.
De én magamnak ott verek tanyát;
Ott élek, mint szerelmi remete,
S az Isten földét addig forgatom,
Míg föl nem adja, a mi rejtve van;
Vagy én is a kövekhez fekszem ott,
S örökre kincsről, rólad álmodom.
Isten veled most! ott közelg atyád,
S a csákányt hozza fáradt vállain.
Úgy, úgy fogok majd én is járni ott,
S tán boldogabb, ha jól imádkozol.

JOLÁN. Ah Endre, mit beszélsz az Istenért!
Gondolj atyámra, nézd meg a nyomort,
Melyet magára és reám hozott;

Ha ez csekély, úgy nincs mit szólanom.
Akkor barátom nem lesz a világon
Búmon kivül, mely végre eltemet.
SZILÁGY (félre). Mit szóltam gondolatlan? — Légy nyugott.
Ábrándom elragadt. Ne hidd, Jolán,
Hogy, a mit szóltam, tenni szándokom.
Ah, jól tudom, hogy a föld háladatlan:
Nem annak ád termést, ki míveli;
Nem annak ád kincset, ki benne túr,
Nem annak ád nyugtot, ki fáradott.
S ha keblén a szegény nyugonni vágy,
Megrázkodik, hogy felriaszsza őt.
S kopogj be bár rémséges ajtaján,
Ha csüggedésed bús árnyéka hajt,
Meg nem nyilandik fáradt csontjaidnak:
De légy rokon, barát, vagy szerető,
Varátlanul lesülyed lábaidnál,
Vagy elnyelendi, a kit szeretél.
Más mód, merészebb az, mit gondolok,
Mely egy vetéssel gazdaggá teszen,
S ha nem, nyugalmat ád. De már
Nem késhetem; mert a kaján szeme,
Ha itt talál, új kínt szerez neked.
Nézz jól szemembe, és megemlegess,
Ha egykorig nem látnál. (El.)
JOLÁN. Endre, Endre,
Így hagysz-e el, s ily félelem között? —
Már elsuhant, s ki tudja, látom-e?
(Leül s elfedi arczait. Zágony köhécselve jő, s fa-ó szerelt egy sarokba leteszi.)
ZÁGONY. Még egy nap, s Béla kincse fenn vagyon,
A drága kincs, melyet tar kő megé
Futásakor letett az üldözött,
S fölvenni nem tudák; mert hétszeres
Átokkal ült rá a rőt morkoláb.
De a javos könyv, melynek hátradőlt
Arany betűkkel írtak lapjai,
Arany szegettel fénylők szélei,
Azt mondja: «Hét évet, hét hónapot

És hét napot ki ás a tar kövön,
Az felveendő Béla kincseit».
S hét éve mult és hét hónapja már,
Hogy túrom a föld átok-zárta kérgét,
És a napok végsője itt vagyon,
Holnap kezemben a világi kincs,
S dúsabb leszek, mint — hah, de hol vagyok?
Hol vagy te rossz leány? hol rejtezel,
Te napjaimnak súlya!

JOLÁN. Ah atyám!
Hisz én nem vétek semmit is neked.

ZÁGONY. Nem vétesz? oh, azt én jobban tudom.
Nem vétek a fejesség, úgy-e nem?
Én mint ohajtom boldogságodat,
És napjaim nyugalmát, s dús, deli
Férjet hozok, dőlt házam támaszát,
S te báb, te kényes czifraság, daczolsz
És elveted sárként a vőlegényt,
Hitvány virához nyúlsz gyümölcs helyett,
Koldúsfiúnak adsz kezet, szivet,
Kinek csak az az egy istenadta lelke van,
Ki egy sohajtást sem tud megfizetni.
Áhá! hogy illyen gyermek is vagyon!
S mikor jövök megtörten, lankadottan,
Mutatsz-e víg, derült ábrázatot,
Hogy felvidúljak fáradásimért?
Nem! sírt szemekkel jösz apád elé,
Hogy agg fejemnek még több bút okozz.
Hadd lássalak! hah, ismét könyben ázál.
Tán rég nem láttad azt a szép madárt?
Rég nem panaszlál ellenem neki,
S ő hogy vidítson, rég nem átkozódott,
S nem biztatott, hogy asszonynyá teszen?

JOLÁN. Atyám, az Istenért! ha én hibáztam;
De illyen vádat ő nem érdemel.

ZÁGONY. Ne szólj, ne szólj; mert őrületbe hozsz.
Adj enni! — vagy talán ne adj, hiszen
Egy éjjel étlen el nem vész az ember.

S aztán te arról nem gondoskodol,
Mert más van, a mi bírja gondodat.
Nem, semmi sem kell! Hagyj nyugonni s menj!
JOLÁN. Oh nem, ne hajts el így, atyám, magadtól,
Hiszen naponként csökken s vész erőd.
ZÁGONY. Oh, azt te tán nem bánnád oly nagyon.
JOLÁN (magában). Ah, jaj nekem! mint érdemeltem ezt?
Tudtam, hogy elfáradva jösz haza,
S im, egy kis estebédre vártalak,
S felhoztam a bort, melyet Vári küldött.
ZÁGONY (csillapodva). Ugyan? — no lássuk, mid van.
JOLÁN (az asztalhoz megy, egy pár tálat feltakar). Itt, atyám.
ZÁGONY. Milyen pazarlás. Átok és halál!
JOLÁN. Ne légy magadhoz oly kemény, atyám:
Van, a miből eléldegélhetünk.
ZÁGONY. De ez zabálás, duska! — és ma van,
Ma bőven is van, holnap koplalunk.
Oh, én hiába aggok és tünödöm:
Vén napjaimra tőnkre tétetem.
JOLÁN. S aztán atyámnak születése napja
Holnap vagyon: de holnap sem leszen honn;
Azért kivántam még ma tartani:
Atyám, az Isten éltessen soká!
ZÁGONY. Mit mondasz? — Úgy van, holnap a heted nap.
És születésem napja! — Jól vagyon.
Adj széket; úgy van, úgy van, a heted nap. (Leül.)
Ah, összeroskadok. Vén csontjaim!
Csak holnapig még el ne hulljatok. —
Adj bort idább, add azt a bort ide.
És holnap születésem napja van. — Jolán,
Te nem voltál rossz gyermek, nem, hiszen
Anyádra üttél s az jó volt, szegény.
Csak azt ne látnám, hogy te sírsz, leány!
JOLÁN. Atyám, feledd, ha megbántottalak,
Ezen napért feledd és megbocsáss.
S légy oly szives, nyúlj étkeimhez is;
Neked valának szánva: meg ne vesd.

ZÁGONY. Oh nem, leány, megvetni nem fogom.
(Kezd ensi.)
Te jó sütő vagy. Mint kis gyermeket
Taníta még anyád, a boldogult,
S te jól tanultál, értesz a dologhoz. (Hirtelen fölkel.)
De sírsz, leány, te sírsz és hervadozsz,
És ifjuságod búban hamvad el.
JOLÁN. Szent Isten! merre most e kín elől?
ZÁGONY. S mikor könyezni látlak s hervadozni,
Akkor megátkozom, hogy születém,
Meg, hogy születtél, gyermekem, ki vagy!
JOLÁN. Az Istenért, atyám!
ZÁGONY (leül). De jól vagyon.
Holnap van a heted nap, s meglehet,
Érted, Jolán? az könnyen meglehet,
Hogy sírni nem fogunk. — Adj bort ide,
Hol a borod, ki küldte ezt neked,
Hogy' is mondád? Szólj.
JOLÁN. Vári.
ZÁGONY. Vári-e?
Nem, most nem, ebből inni nem fogunk.
Tudd meg, lcány, e jószág, mellyen itt
Szegényül tengünk, mellyen agg fejem
Letenni véltem őseim porához,
Mihelyt akarja, a dús Várié.
Nem tudtam eddig, ám de úgy vagyon:
Irást mutat, s azt mondják, van joga.
Még is ma e borból nem ihatom,
Úgy tetszik, mintha tenger volna, mély,
Mint a halál örvénye, mellyen a
Reménytelennek gondolatja csügg. (Kivül zaj hallik.)
Nem holnapig. — Ki az, ki vagy, felelj.
(Vári szembetünő zavarodással hirtelen bejő, s nyugtalanul körültekint.)
Hah, Vári! vagy csalódnak szemeim?
VÁRI. Zágony, megengedj, én vagyok. — Vadászat
Késleltetett az erdőn, s bármiért
El nem múlatnám, hogy meglássalak,
Midőn lakodhoz ily közel juték.

ZÁGONY. Köszönjük a hű ránk emlékezést.
VÁRI (folyvást zavarban).
Későcske van; de nem késem soká.
ZÁGONY. Az semmi baj, tégy úgy, mint honn ha vagy;
Pihend ki nálunk fáradásidat.
VÁRI. Ha engeded letennem e gunyát,
Mely hajnal óta nyomja vállamat.
(Felsőruháját egy zugba veti.)
ZÁGONY (magában). Ez embert én ma meg nem ösmerem.
JOLÁN (magában). Ah, mily vad, melly ijesztő ember ez.
VÁRI. Mióta lelkem nyugta elhagyott,
Csak a vadászat tölti kedvemet:
Abban van éltem minden öröme.
ZÁGONY. És abban oly erősnek tartatol,
Hogy messze földön lelni párodat.
VÁRI. Megvallom, értem mesterségemet;
De még is a sebzett vad én vagyok,
És űzni látszván, vérig űzetem,
Mert üldözőmben nincs több irgalom,
Mint a repülő ónban, mely talál.
ZÁGONY. Tréfálsz, uram; de légy nyugodt; idővel
Derűre változik még a ború.
Foglalj helyet; mint látom, fáradott vagy;
Pihenj ki nálunk.
(Kívül zaj hallik, melyre Vári nagy nyugtalansággal ügyel.)
Ez nem ért ma szót.
VÁRI (eszmélve, magában).
Úgy tetszik, megkínált. — Ah, engedelmet!
(Leül a terített asztalhoz.)
Vadászgyomor nem vár kínálgatást.
ZÁGONY (csodálkozva, félre).
Valóban? — már csak hozzá kell szegődnöm.
Megfoghatatlan! (Leül.)
VÁRI (félre). Így nem sejtenek rám.
(Poharat tölt, s Jolánra köszönti.)
Kedves kisasszony, engedd, e pohárt
Űrítnem érted s boldogságodért,
Melyet, szivemből, tartandót ohajtok.

Bár mindaz, a mi választ két szivet,
Gyanú s oktalan idegenkedés,
Ezen pohárba volna fojtva most.
Felhajtanám azt, bár mily keserű,
Csakhogy kegyedhez jussak közelebb.

JOLÁN. Köszönöm; de arra méltatlan vagyok.

(Azalatt Szilágy hevülten jő s midőn Várit megpillantja, hirtelen megáll.)

SZILÁGY (Várinak fordultan magában).
Hah! hogy te voltál a futó zsivány,
S e kard kezemben hóhérpallosod.

VÁRI (magában). Nem távozom, ha ön bajomra is;
Gyanútalan, már nem távozhatom.

ZÁGONY. Mit látok? Hallod, vakmerő fiú!
De nem, nem így kell. Hallod, jó legény —

JOLÁN. Oh Istenem, mi vésznek napja ez?

SZILÁGY. Zágony, megengedj, önkényt nem jövék;
Mert jól tudom, jól érzem, hogy gyülölsz,
De kénytelenség hajta; emberi
Tisztből kereslek most fel —

ZÁGONY. Hagyjuk azt;
Térj a dologra.

SZILÁGY. Mint parancsolod.
Vásárosok menének erre át,
A bérczi ösvényt, mint kurtább utat
Választva, hogy hamarb eljussanak
Czéljok helyéhez. S ím, egy gaz csoport,

(Vári növekedő nyugtalansággal fölkél.)

Haramja nép rajtok megy, s pénzöket,
Azt a keserves és szűk munkabért,
Melyért szegények vérrel izzadának,
Fölkéri tőlök fegyveres kezekkel,
A fegyveretlen néptől; és ezek
Már engedők, kis gyüjteményöket
Halomra rakták, akkor — akkor én
Előjövék. —

VÁRI (kitörő haraggal). Hah, átkozott fiú!

(Mindnyájan rá bámulnak.)

SZILÁGY. Uram?

VÁRI (magát igazítva). A hitvány gaz csoport!
És nem zavartad őket poklokig?
Miért veled, melletted nem valék!
Nem tetted a gaznépet semmivé?
SZILÁGY. Megtettem, a mi telt. A gaz csoport,
Talán gyanítva, többen is vagyunk,
Futásnak indúlt és elszéledett.
VÁRI. (félre). Hah, ródd fel ezt, ezért még számot adsz.
JOLÁN (félre). Oh, Endre, Endre, vakmerődöl,
De nem szabad vádolnom tettedet.
ZÁGONY. S végtére is mi baj hozott ide?
SZILÁGY. Légy türedelmes, végzem a mesét.
Hogy a szegény nép vérszemet kapott,
Üldözni kezdtük a zsiványokat,
S csaknem lenyomtunk egy rideg futót,
Midőn az itt hallatlan vakmerőn
A vizmosáson által ugratott,
S lakodba menté (úgy látszék) magát.
ZÁGONY. S ha még is itten nem találkozik?
SZILÁGY. Akkor tovább kell mennem, s megbocsáss,
Ha tán zavartam házi csendedet.
ZÁGONY. Egyedül vagyunk, mint, látod: én, leányom,
És Vári szomszéd és jóakarónk.
SZILÁGY (magában). Kételkedem; de hallgatok s megyek.
VÁRI. S a vakmerő, ki méltatlan gyanút
Csak fél szemével hárit is reám,
Meg fog lakolni, meg, keservesen.
Becsületemben csorbát nem türök.
E házat a ki bántja, engemet bánt.
SZILÁGY. A mit beszélsz, nem vártam hallani,
Mert hogy beszéld, nem adtam rá okot.
Azonban jó barátok nem vagyunk.
S ha, a mit mondál, engem érdekel,
Rendelj időt s helyet, s akármikor
Szilágy magáért megfelelni kész. (El.)

(Jolán aléltan egy székre rogy.)

ZÁGONY. Mi lelt, leány, te elhalványodol?
Eszmélj, ne hozz rám szégyent s kárt; hiszen

Mint a fehér fal, ollyak arczaid.
Eredj, eredj, nincs semmi dolgod itt.
VÁRI (félre). A rossz fiú még itt is útban áll:
Érette halványodnak arczai.
De ennyi bántást nem visz szárazon.
JOLÁN (felkél). Csak szédülék, atyám; ne légy boszús;
Fejem gyakorta szenved ily bajokban.
ZÁGONY. Eredj leány, eredj; nyugonni menj;
Megárt a hosszú virrasztás. Eredj,
És hagyj magunkra: bízvást nyughatol.
JOLÁN (magában). Nyugodjam? ah, elment az, a kiért
Nyugodni nem fog e szív még soká:
Őrizze Isten minden útain. (El.)
VÁRI. Atyám, ha így nevezni nem tilos,
Kit mint atyámat tisztelek, mivel
Egyedül vagyunk, engedd meg kérdenem,
Mint áll ügyem, s mikor remélhetek?
ZÁGONY. Magad leginkább láthatd sorsodat.
VÁRI. S úgy látva, én nem látok kedvezőt,
Nem avval, a mit ígértél, rokont.
ZÁGONY. Leányszív titka nem nyilik hamar;
Talán megérjük, a mi most halad.
VÁRI. Ezt többször is mondottad, jó öreg.
De várva várni s nem remélni, kín.
ZÁGONY. Nagyobb, atyának kényszerítve lenni,
Hogy ön leánya szívét fojtsa meg.
VÁRI. S igy a barátság köztünk megszakad.
ZÁGONY. Nem úgy; ne légy oly szerfelett mohó,
S kimélj, ha e leányt, ez egyemet
El nem hajítom mint a rossz kovát;
Ha tőle végszer válnom oly nehéz,
Mint drága gyöngyétől a kór csigának.
Csak egy napot még; még csak egy napot,
Igenre, nemre aztán eljöhetsz,
És lelkemet ha kéred, elvihetd,
A mit kivánsz; csak most nyugonni hagyj.
VÁRI. Holnap tehát? Remegve várom azt;
Mert nem tudom, mint végzed sorsomat.

Csak még egy szót. — Minthogy köröskörül
Haramja nép mutatja itt magát,
Erszényemet, melyet véletlenül
Magammal hoztam, lennél oly szives,
Venned magadhoz, míg majd eljövök.

(Erszényét az asztalra teszi.)

Személyemet megvédni bízhatom;
De ennyi pénzzel járni nem tanácsos.
S igen becsültnek érzeném magam',
Ha úgy tekintnéd e pénzt, mint tiédet,
És alkalmonként élnél is vele:
Előttem az nevelné értekét.

ZÁGONY. S én ennyi pénzt itt nállam rejtsek el?
Ha megtudják, feldúlják házamat.
Azonban, mert magaddal nem vihetd,
Maradjon bár, mig érte jöni fogsz.

VÁRI. Vedd érte hálámat. Jó éjszakát. (El.)

ZÁGONY. Mi ember ez, ki nem tanulhatom,
Angyal vagy ördög? Titkos borzadásom
Jelenti ördögömnek, a ki rám
Mohón kinyújtja kárhozó kezét.

(Az erszényt megnyitja s nézegeti.)

S ez mind arany, s hah, mennyi egy halomban?
De félre innen, nem nézek reá;
Mert mintha köny villogna pénzein,
S halvány szegény leányom arczai
Ijesztenek, ha hozzá nyúlni vágynék.
Azt mondta, úgy tekintsem, mint enyémet.
Ördög, ne kísérts, még csak holnapig ne:
Holnap lesz a nap, mellyen mért időm
A teljesület perczét megüti.
Hét éve, hét hónap s hét napja lesz,
Hogy felvevém a tar kő fedelét;
És ástam fáradatlan egyedül
A nap hevétől tikkasztott karokkal,
S a holdvilágos éjek réme közt.
Holnap bevégezem napszámomat,
És elhalasztott béremet kamattal

Veszem meg a földtől, mely oly soká
Szenvedni látott. Holnap úr leszek.
S ha alkuszunk, feltételt én szabok;
Holnap királyi kincsnek birtokában
Független úr leszek, vagy Várinak
Gazdag jegyért elszánom lányomat,
S agg napjaimnak nyugtát meghozom.

MÁSODIK FELVONÁS.

(Szikla, fáktól környékezve.)

(Zágony egy kis vas szekrényt hoz ki a szikla mélyéből.)

ZÁGONY. Itt van tehát, e régen várt lakója
Az alvilágnak, itt a nap előtt,
Nem csalfa rejtvény többé: nyilt valóság.
Csákányom egy csapása felfödi
E régi rozsdák minden titkait. (Ráteszi csákányát.)
Undok szegénység! most hát végre tágúlsz;
Nem rágod többé fáradt sarkamat,
Hogy menjek és csak menjek, semmiért!
Hogy ismét ott légy, a hol én vagyok.
Miért születtem, mért nem haltam el?
Eremben élénk, pezsgő ifju vér,
Előttem a dicső, gazdag világ.
S én annyi vágygyal, s lángként epedő
Szomjával a pusztákon útazónak,
Nem juthaték el a forrás tövéhez;
Aggá levék, mint a bérczek köve,
S nem ittam enyhet ifjító vizéből!
De végre most, most végre megragadlak,
Tündér aranyháb! körmeim között vagy.
Most végre gazdag, fényes úr vagyok.
És annyi kínnal teljes év után
Egy pillanatnak kéjét éldelem.
Körültekintek rajtad, oh világ,
Megátkozlak rút fösvénységedért,
És meghalok; de gazdagon halok meg.

(Leüti a lakatot, mohón feltárja a szekrényt, s egy koponyát vesz ki, melytől földre tántorodva kétségb'esetten nevet.)

Ha ha ha ha! (Felkél.) Ki az, ki itt kaczag?
Süllyedj le, föld, és tűnj elő, pokol!
Ez a te szemfényvesztő hírnököd.
Ha ha ha ha! most hát gazdag vagyok.
A hetven évnek súlya vállamon,
Házamban a kétségb'esett nyomor,
S kezemben e halálfej rémjelül!
Oh fej! barát vagy ellen tett ide,
Jó vagy gonosz szellem volt éltetőd,
Te mesterem vagy: élni nem tudék,
Te megtanítasz halni. Mért hideg,
Mért ily nyugott, mint most te, nem vagyok
Mélyen leásva néma föld alá,
S nem tudva semmit a világ felől!
De jó, halálom óráját jelented,
S az nem sokáig késik. Jöj velem,
Te rossz hizelkedő, ki nem beszélsz
Mást, mint keserves, rettentő valót,
Es mégis elcsábítád lelkemet:
Megnyerted azt a sírnak és halálnak.
Igen, velem jösz sírba, régi csont;
Folytathatod borzasztó álmodat.
Siromban senki meg nem háborít:
Mellettem kincset nem fognak keresni. (El.)

(Erdő.)

Szilágy (jő). Itt egy zsivány jár s pusztit a vidéken.
Tíz szép telek díj van fejére téve.
E tíz telek nekem gazdag vagyon,
E tíz telek Jolánomhoz segít.
Azért levék az erdő bujdosója,
Nyomába jártam éjjel és naponnan,
S megleltem őt. E borzasztó gyanút
El nem bocsátom. Ő e gazdag úr,
Ki a fejére tett díjhoz maga,
Hogy a világ szemét kiszúrja, telket ád,
Ez ember, a vén Zágonynak barátja,

S tán férje egykor mátkámnak — zsivány!
S ha mondom ezt az embereknek, én,
Szegény a gazdag ellen; megkaczagnak,
S nevemnek és szivemnek romjain
A gaz bitorló tartja ünnepét.
Igy nem lehet; tovább kell bujdokolnom,
Nyomába járnom, míg kifejthetem
Őt a becsület orzott köntöséből.
S mikor lesz ez? reményem fogyni kezd.
De hol vagyok? nem a pokolkapu,
Mely ott a völgynek fénytelen zugában
Előmbe tárja bűvös torkolatját,
Melyről a nép csodálatost regél?
Kincs rejtezik, temérdek, belsejében;
De a ki még bement, mind elveszett,
Vagy rémletek kioltván észvilágát
Gyógyíthatatlanúl őrült maradt.
Bemenjek vagy ne menjek? egy veszély.
Éltem szegény, s ha nem koczkáztatom,
Kamatja nem jő semmi táj felől.
Megyek, megfejtem a bűvös mesét,
Vagy a zsiványnak fészkét fölverem.
Igen! ez üreg vagy ördögök tanyája,
Vagy a zsiványé, a kit keresek.
Jolánom! érted élek vagy halok. (El.)

(Barlang belseje, melynek közepén tűz világol.)

VÁRI (egyedül). Mióta e tanyába költözém,
Magányhoz inkább szokni látszatom,
S a képzelet szelídebb álmai
Körüllebegnek, mint méhkerti raj
A lombot, melly eléjök hajladoz.
Ott fenn az élet dúlongásiban,
Ott tenni kell; mert tétlen a ki áll,
Vagy elmarad, vagy eltiportatik;
De itt alant, az élet-hagyta űrben,
Hol a világot éj és csend teszi,
Hol nem derűl a honnos éj soha,

S a csendet nem zavarja semmi zaj;
Csak a hideg kő cseppen el koronként,
És alkot óriási szobrain;
S rideg hullása, mint az óra int,
Hogy a mi volt, nincs, nincsen a mi lesz,
És a jelen csak percz, mely elenyész,
Mint a lecseppent kő után a hang:
Itt ébred a meggondolás, s jövőn
S múlton csapongnak messze gondjaim.
Setéten, a hollónak szárnyain
Repül el tőlem a múlt fellege;
De a remény, mint zengő csalogány
Száll a tavasznak bokrain felém,
S kies jövendőt hirdető dala.
S miért ne hagyjam menni, a mi megy,
A múltat, mely már vissza nem jöhet?
Miért ne várjam a kiesb jövőt,
Mely biztat, és a melynek jöni kell?
Rabló valék; most gazdag, úr leszek,
És férje annak, kit szeretni üdv
Még akkor is, ha nem szeret viszont.

HANG KÍVÜL: Hej liliomadta! ki van ott lenn?

VÁRI. Liliom! — ez az én emberem.

(A barlang titkos ajtaja megnyílik. Vig Bandi jő.)

No's Bandi, hány hét a világ?

BANDI. Hát uram, biz a csak mával is kevesebb.

VÁRI. Vagy több, Bandi, ha a mai napot a multakhoz adod.

BANDI. Igaz; de így nekünk annál kevesebb marad belőle.

VÁRI. Annál kevesebb töltés kell a gyomornak és fojtás a toroknak, Bandi. S tudod, jó dolog az, ha az embernek gondja kevesedik. ‚Több nap mint kolbász' mondja a jó gazda.

BANDI. Vigye el a manó! Így hát legjobb volna a Dunába ugrani, ha messze nem volna annak, ki a csukát szereti.

VÁRI. Vagy a kit a csukák szeretnek.

BANDI. De uram, már úgy nem jó volna; inkább mindennap hét sánta zsidót koppasztok meg.

VÁRI. Tedd azt, Bandi, s nagy megnyugvására szolgáland lelkednek. A többek közt hogy áll lelkiismereted? s mint tetszik az erdei élet? Nem jobb-e itt szabadon legénykedni s másokéból költeni, mint hogy otthon szántsanak rajtad, s utoljára is ne te takarítsd el, a mit learattál?

BANDI. Biz uram, finom egy élet ez itt; olyan s paraszthoz, mint a sajt vagy a szalonna a kenyérhez képest; csakhogy én a szalonnát is kenyérrel szeretem.

VÁRI. Azaz: te olyan becsületes gaz ember, vagy inkább gaz becsületes ember szeretnél lenni, s mit a gazember bűnösen kuporított, azt a becsületes szép tisztesen eltakarítaná? Hohó! fiú, ily bolondra többre is találnál. De már itt csak tégy le minden rossz, vagy inkább jó tulajdonságokról; különösen keményítsd meg szívedet a könyörületesség ellen; tedd pedig érzékenynyé minden iránt, a mi még nem tiéd. S a fő törvény: mit szemed lát, kezed ott ne hagyja.

BANDI. Köszönöm bölcs intésedet, uram, s ez nem első, mit tőled tanulok. Fogadom és vallom, hogy ezentúl, a mennyire gyönge erőmtől telik, kiirtok magamból minden ártalmas szelídséget. Csak egy dologgal nem tudok egészen megbarátkozni.

VÁRI. Talán csak az akasztófával? oh, azt hagyd utójára, Bandi.

BANDI. Szíves örömest, csak az is engem utójára hagyjon; de azt mondják, gonosz nyakszívó ereje van, mely a leghatalmasabb legényt is amúgy ördöngösen a levegőbe kapja, hogy még lábujja sem éri a földet. Minap, hogy Veszprém mellett elnyargaltam, épen három függött a törvényfán, köztök ama híres Arany Laczi is. Messze földön nem lehetett oly délczeg fiút látni: szép, fiatal, bátor legény volt; szép leánykák hímezték ruháit: olyan volt mindene, mint az oltár. — S most, uram, lesütötte fejét, mintha szomorkodott volna.

VÁRI. Lenézegetett; mert módja volt benne. S nem pompás dolog-e, magasról lenézegetni?

BANDI. Biz igen; de rá is lenéztek ám. Egy veszett tar varju épen feje búbjára ült, s oly hamisan pislogott szemeibe, mintha csak szerelmes lett volna belé. S mikor visszajöttem, uram, Laczinak már nem voltak szemei.

VÁRI. Háromszázezer mennykő! — De ne búsúlj, Bandi, ha valaha törvényfán látlak, s fejeden varju vendégeskedik, lelövöm az ilyenadtát, hogy mindjárt lábad alá fordúl; aztán elmondatom fölötted Arany Laczi énekét:

«Beteg sem volt, még is megholt,
Hejh pedig bch szép legény volt.
Nincsen neki szemfödele:
Eltemette a vármegye.»

Valamennyi szép leány van a környéken, mind rólad énekel a fonóban.

BANDI. Az a mennykőség, hogy én abból mit sem hallok már.

VÁRI. Annál jobb, legalább füleid meg lesznek kímélve. — Azonban az idő eljár, Bandi. Eredj most a szorosra, hogy az a részeges Haris valahogy el ne alugya az utazókat. Két Ábrahám fiát várok estére, rongyosak, mint az ágról szakadt. Ne hígyetek nekik! pénzök annyi, mint a köles. S éjfél előtt mind itt teremjetek!

BANDI. Értem, uram. (El.)

VÁRI. Még semmi hír! Mi kínos élet ez!
Mióta láttam e bájos leányt,
Rablókkal élnem únalom, csömör.
Hallgatni még is nem szabad; gyanús
Előttök, a ki hallgat s nem cseveg,
Mint ők kivánják. Ám, ha kedvez a sors,
Mind ennek vége lesz. Gazdag vagyok.
A kincs, mit eddig gyüjtöttem veszélylyel,
Több, mint elég, hogy dúsan s gondtalan
Eléljek távol, ösmeretlenül.
Hol senki sem tud tetteim felől.
Azóta, hogy szivetlen emberek

Fondorkodása e vadonba zárt,
Csak egy reménység tartja lelkemet:
A hátralévő órák gyönyöre. (Pénzt önt ki egy szekrényből.)
Im, mennyi pénz, s mi bűvösen ragyog,
Mi szemfényvesztő csillogása van!
Magában semmi, s még is mindene
Az embereknek, mellyért fáradoznak,
Tűrnek, tanulnak és elvérzenek;
Sőt megfordítván természetlenül
Valódi czélját, még éheznek is!
E csalfa fényben oszlik fel vegyest
A vak halandók kínja s öröme:
Itt látjuk a méltatlan elnyomott
Árvák szemének drága gyöngyeit;
A megvásárlott, eladott erényt;
Itt a hiú pompának ál tüzét,
S ritkán az érdem, munka és szemérem
Jutalmait. S én rabló mondom ezt,
Ki könnyü szerrel nyertem e hatalmat,
Ki tán, ha becsület útján fáradék,
Kidőltem volna szomjan, mint a ló,
Mely fösvény úrnak hordja kincseit.
De mi ez! nem léptet hallok-e? (Szilágy jő.)
Kit látok itt? Szilágy-e ez, ki jő?
Minden gyülölség elveszett szivemből;
Még egy van, a kit vérig gyülölök,
S ez is kezemben, a halál fia!
De nem, nem így kell érdemelnem őt:
Orgyilkosúl Jolánért nem vivok.
Álljon ki, s váljék most örökre el,
Ki nyerjen üdvösséget, én vagy ő?
Kincs és leány a harcznak díjai,
Leányt és kincset nyerjen, a ki győz! (Szünet után.)
Én balgatag! s egyenlő harcz-e ez?
Ha győzök, a leány még nem enyém
S becsesb felével díjam csonka lesz.
Essék el ő, s leány s a kincs enyém. (Félre vonúl.)

SZILÁGY. Hová juték, mily borzasztó hely ez?

Szűkebb ha volna, sírnak mondanám,
Mert minden élet itt kihalva van.
És még is, mintha tűz lobbanna fel
A pislogó parázsból, földerül
Nyiló szememnek a rém al'kú ház,
És óriásúl látom szobrait
Felnyúladozni, mint gyász őröket
A láthatatlan kúpnak éjihez.
Királyi sír, ha itt ér a halál,
S te itt ird fel a sziklára, szerelem,
Hogy eltemettél, hű vitézedet.
De nem csalódom, tűz világol ott,
S vezérsugára, mint jótétemény
A szenvedő borongós napjain,
Úgy hat rezegve a homályon át.
(A tűz felé közelgve.)
Minél inkább derűlni kezd szemem,
Annál borúsabb e mély titku lak,
S több borzadással tölti lelkemet.
Jól látok? vagy szemembe a pokol
Szemfényvesztése játsza e világot?
Arany — temérdek, drága kincs. — S enyém
A szenvedő, az angyalszívű lány!

VÁRI (félre). Nem, rossz fiú! azért még alkuszunk.

SZILÁGY. Most Zágony! most ne mond, hogy koldusúl
Kérem leányod jobbját; kincseket
Viszek jegyűl, vőd, drága kincseket,
Milyekre szomju lelked rég sovár.
S te szenvedő, te drága, tiszta lélek,
Kit bal szerencsém régen kötve tart,
Ne félj, hogy ismét bút hozok, ne félj,
A bú kiszáradt, mint a nyári kút,
S aszott helyén örőm virága kél. (A kincs felé fordulva.)
Oh szellem, a ki e kincs őre vagy,
Áldás reád, és buzgó hála tőlem
Boldogtalantól mind ez óraig,
Most boldogabbtól minden embereknél.
S ha kárhozottnak lelke vagy, ki itt

Virrasztasz e hatalmas kincs felett,
Szólalj fel és jelentsd ki, mit tegyek?
Mivel segítsek kínlódásodon?

VÁRI (félre). Egy gondolat villan meg lelkemen:
Önnön hitével foghatom meg őt!
A szellem, a kincs őre én leszek,
S kárhozzam el, ha kincsemen kivül
A főbbet, a leányt is nem birom.

(Fenn szóval, de elváltozott hangon.)

Ifjú, megállj, ne illess aranyat;
Átok s halál van birtokán, ha hozzá
Avatlanúl szentetlen nyújt kezet.
De majd, ha éjfél csendórája üt,
Jöj s hozd magaddal, kit szived szeret,
A tiszta és szemérmes hajadont,
Annak jutand fölvenni kincsedet.

SZILÁGY. Hah, mily kivánat, mily föltétel ez?
Melyik leány fog rémületlenül,
Midőn az éjfél gyász órája üt,
Sőt mellyik élve e pokolba szállni,
Mely a világhoz nem tart semmi közt?
Melyhez még ember nem nyitott kaput?
Én férfiú vagyok, s csak félig az,
Midőn lejuttam, mert megrémülék.
Nem, ördög, őt te meg nem látod itt;
De jer, mutasd meg undok képedet,
Én szembe nézek, bármi vagy, veled;
Jer, védd, ha bírod, a kincs birtokát,
Mert puszta kézzel én nem távozom.
Kincs vagy halál! e kettő jelszavam.

(Közeliteni akar, azonban Vári észrevétlenül port vet a tűzbe, mely azt nagy ropogással szétveti. Setétség.)

VÁRI. Halld, vakmerő, a vég itéletet:
Kincs és leány örökre elveszett,
Ha engedetlenséged visszatér.
De járj az ész után és boldogúlj!
Mondj esküt, hogy lánykádat elhozod,
S bántatlanúl mehetsz.

SZILÁGY. Pokol, körülfonál:
Minden nyomon mélyebbre sűlyedek.
De jól van! halld az esküt: esküszöm!
(A visszhang: esküszöm!)
Hah! visszazenged, a mit hall füled;
De zengj akár a dörgés hangjain,
A minden élők Istenére mondom,
Hogy teljesítem kívánságodat.
(Vári egy kötelet húz meg, melyre a barlang ajtaja megnyillik.)
VÁRI. Megemlékezzél szentül eskeidre!
Ha jősz, kiáltsad kedvesed nevét,
S az alvilág megnyitja zárait.
SZILÁGY. Mi drága áros vagy te, alvilág!
Egy szűz nevet fonsz bűnvarázsaidba:
De várj reám, éjfélre megjövök,
Ha csak azért is, hogy sírom' találjam. (El.)
(Az ajtó utána becsapódik.)
VÁRI. Most, jó szerencse! körmeim között vagy,
El nem bocsátlak többé, csalfa hölgy!
Kezemre fűzve kényes fürteid,
Hurczolni foglak, míg e hő kebel
Ez érczszilárdan alkotott tagok,
S e telhetetlen lélek szomjai
Eloltva lesznek fénynyel és gyönyörrel,
Míg elfelejtem élve, hogy halál van,
S e bár rövid, de gazdag életen
Kimerítem egy öröklét üdveit.

HARMADIK FELVONÁS.

(Zágony háza.)

(Zágony egyedül setét ábrándozással ül egy asztalnál, melyen a koponya van.)

ZÁGONY. Mit szólsz, te néma bölcs, a semmiből lett
És semmivé leendő emberek
Legrégibb oktatója? Mely titok
Vigyorg felém fehér fogaid közől,
Mi van felírva puszta homlokodra,
Koponyád alatt mi gondolat kereng,
Üres szemed mi érzelmet lobog ki?
Oh semmit, semmit, és ez a titok!
Buvárkodás s képzelgés álmai,
Minek nekünk hit s büszke tudomány!
Itt minden meg van fejtve. A halál,
E telhetetlen éhü szörnyeteg,
Nem nyelt-e el még mindent, a mi élt?
S mi fáradunk, bolondok nemzedéke,
S hasonló nemzedéknek atyjai;
Mi még hiszünk, képzelgünk és fejünket
Törjük, hogy azt elérjük, a mi ez!
Szép látomány! Ím régiség buvára,
Itt egy kis romladékot mutatok.
Hol rajta a teremtésnek keze?
Hol a müvészet drága rongyai?
Hölgyecske volt? Hol vannak fürteid,
Nemes kisasszony, a kaczér szemek,
Hol a mosolygó ajkak csábjai?
Hős volt talán, vagy jámbor, jótevő,
Világhirű bölcs, vagy hatalmas úr?
Hol a kegyesség s bátorság jele,

A homlok büszke méltósága, hol
Csak egy vonás az élet fényszakából?
Mindent lerágott a halál foga;
A szép hazudság máza oda van;
Csak az maradt meg, a mi rút s való!
Ki jő? leányom? Ez ne lásson így.
Ne tudja meg szándékomat. Maga
Titkon kivánta tán halálomat:
Ez egy öröm lesz, a mit ráhagyok.

(Zágony félrevonúl. Jolán virágokkal jő, s egy függő képhez megyen.)

JOLÁN. Szülőmnek sírján termett e virág;
Nem egyszer öntözék bús könyeim,
És még is oly szép, ollyan illatos:
Nem látszik rajta gyászos eredet.
Mikor jön a nap, hol sok bánatom
Megtermi végre várt örömvirágát?
Hiába vártam eddig, s kín között.

(A virágokat a kép mellé tűzve.)

Itt álljanak bús emlékül. — Atyám
El nem fogadja üdvözlésimet;
Azért anyámnak tartom ünnepét,
Hajh, kétszer árva, mert atyám gyülöl.

(A kép előtt térdre hull.)

ZÁGONY. Igen! sokáig éltem. Elmegyek.
Hadd éljen, a kinek még kedve van:
Koczkám megállt; én már nem játszhatom. (El.)

JOLÁN (fölkel). Ő ment-e el, vagy szellem jára itt?
Soká marad ma ismét, s vajha egyszer
Nyugottan térne meg; de bajt szerez
Magának, s mondhatatlan kínt nekem,
Hogy nem deríthetem vég napjait.
Szent Isten! add meg egyszer nyugtomat;
Szerencsét nem kivánok. Ah, mi az?
Szilágynak mintha hallanám szavát!
S a csalfa Váriét. Hová legyek?
Ki kell sietnem, mert veszélyt gyanítok. (El.)

(Kert.)

(Egyfelől Vári, másfelől Szilágy jőnek.)

VÁRI. Ez a Zágony végképen megvadult.
Határnapot ma rendelt válaszúl,
S hogy eljövök, némán erszényemet
Kezembe nyomja, és tovább rohan,
Mint a kinek tűz bántja sarkait.
De így vagy úgy! én már nem veszthetek.
SZILÁGY. Kit látok itt? a gyűlölt Vári jő.
VÁRI. Rosszkor találkozom, de ám legyen;
Nem bántom, mert kezemre dolgozik.
SZILÁGY. Miért a hegyben nem találtam őt!
VÁRI. Alkalmasint a lányt kémlelni jött.
Szerencse hozzá! ő hadd fogja meg;
De a madár majd másnak énekel.
SZILÁGY. Úgy látom, egy nyomot sem távozik.
VÁRI. Most nem tanácsos elvonulnom innen:
Szemközt megyek szép nyájasan vele.
SZILÁGY. Épen nem úgy tesz, mintha menni vágyna,
S most semmiképen nem tűrhetem meg itt.
VÁRI. Boszúsnak látom; kétlem, mit tegyek.
SZILÁGY. Előbb utóbb a kard leszen biránk;
S inkább előbb, mint későn, vagy soha. (Várihoz.)
Egy szóra, jó uram!

(Vári menni akar, Szilágy elébe áll.)

VÁRI (félre). Szeretném elseperni őt!
SZILÁGY. Uram —
VÁRI (félre). Valóban, ez nem tréfál. — Engedelmet,
Szilágy barátom — egy szó annyi, mint száz,
És száznak ismét vége is csak egy:
Azért talán most jobb, ha szétmegyünk.
SZILÁGY. Csak egy nyommá sem, míg nem végezünk.
VÁRI. Sőt inkább, hogy végezzünk, menni kell.
Ki veszteg áll, nem végez semmit is.
SZILÁGY. Te ellenem megbántó szózatot
Mondál, holott azt föl nem foghatám.

VÁRI. Ha nem fogád fel, úgy már elröpült,
És a mi nincs, az bántó nem lehet.
SZILÁGY. Szópengető! de hogy te gyáva vagy,
Az, mert valóság, bántó is lehet.
VÁRI (félre). Mért barlangomban nem mondottad ezt!
De csendesen. — Valóban, ifju társ,
Vitézségem nem a legjobb aczél,
Vagy szerfölött is hajló, vagy törik.
S ma éppen kis lábujjom körme fáj,
És szarvasodni kezd a hold. — Hanem
El nem marad, még nap van holnap is,
És a behorpadt hold majd megtelik.
SZILÁGY (magában). S ez a czudar még gúnyolódni mer?
VÁRI (indulva). Isten velünk.
SZILÁGY. Rántsd kardodat, lator!
VÁRI (kardjához kapva). Lator? — pokolra hitvány, rossz fiú!
SZILÁGY. Hah, eltaláltam, a mit nem szeretsz!
Most, most vagy emberem; mert sápadó
Arczod gunyolja bátorságodat.
Rég hordozom fejemben a gyanút,
S kínomba telt azt fogva tartanom;
De most kimondom ég és föld előtt,
Hogy minden hallja meg: haramja vagy,
És annyi titkos bűnnek mestere,
A mennyit ördög számlálhat csak el;
S tetőtől talpig, a mily nagy tetem vagy,
Becsület benned egy morzsányi sincs.
S ezt ellened, kit vérig gyűlölök,
És minden ellen, a ki nem hiszi,
Bajvívó kardom megmutatni kész.
VÁRI. És hogy hazug vagy, átkozott, tüdődig,
Kardommal azt fejedre felrovom,
Elég a szó! jer gyermek, és lakolj.
JOLÁN (jő). Mely vad viszály? mily rémitő zaj ez?
Nagy Isten! — Endre, Endre, mit cselekszel?
VÁRI. Bocsánat, szép Jolánka, e zajért,
Melynek valóban nem valék oka;
Mert bűn előttem csendedet zavarni.

De nem leszek mentője enmagamnak;
Ez ifju társ majd mindent elbeszél,
Mi köztünk történt, s híven, úgy hiszem. (Szilágyhoz.)
S mi mint barátok válunk.

SZILÁGY. Oh igen! (Titkon Várihoz.)
Ha majd tüdődbe mártom tőrömet.

VÁRI (titkon Szilágyhoz).
Vagy én kiűzöm útált lelkedet. (Magában.)
Nyugodtan távozom; mert gondomat
Az fogja nyögni, a ki most örül.
Serényen, vőfél! várom a menyasszonyt. (El.)

JOLÁN. Mi volt ez, Endre? ah, oly rémület
Fogott el, s reszket lelkem is belé.

SZILÁGY. Légy nyugton, édes, nincs már semmi baj,
És a mit láttál, csaknem tréfa volt.

JOLÁN. Kegyetlen tréfa! nektek minden az.
S ez hát ama szent férfi-szenvedély,
Az annyiszor kihírlelt szerelem,
Hogy oly okért, mint hajszál lebbenése,
Vad harczra tesztek sorsot, életet,
Bár ahhoz szívünk üdve kötve van?
Oh, férfi lánykát nem szeret soha;
Magát imádja csak s nyers kéjeit,
S a férfi szívnek bármely szenvedély,
Harag, szerelm s hír mind egy érdekű.
Csupán szeretni únalom nekik;
Azért meg is kell vívni, s az teszi
Kapóssá a szerelmet és leányt,
Mert délczeg bajvivásra tárgy lehet.

SZILÁGY. Nem érdemeltem vádadat, Jolán,
S most legkevésbbé van reá idő.
Szünjék meg aggodalmad, vége már
Minden bajunknak, minden gyötrelemnek.
Deríts örömre arczot és szivet,
Mert a mely választott oly mostohán,
Be van már töltve a hiú gödör,
És a szegénység óriási árnya
Az arany tüzénél tűnedezni kezd.

Enyém, enyém vagy, és csak most vagy az,
Csak most ölellek kéjjel s biztosan.
Kivíttalak sok szenvedéseidből,
És a szerencsét hoztam násznagyúl,
Mely ünnepünket boldoggá tegye.

JOLÁN. Nem értelek; szólj, mit jelentenek
Ez új öröm, s ez ékes szózatok,
S a rég nem érzett, rég elhúnyt remény?

SZILÁGY. Megáldta Isten hűségünk ügyét:
Kincset találtam.

JOLÁN. Ah, ne csald magad!
Szegény atyám mióta jár oda,
S a drága kincs, melyet magának ás,
Komor tünődés, életgyűlölet,
S a félelem, hogy koldusbotra jut.

SZILÁGY. Jolán, te nem tudod most, mit beszélsz.
Vagy álmot hímzek én? nem mondom-e:
Kincset találtam, olyan drága kincset,
Mely agg apádnak szomját elveri,
Mely gondot oszlat, s minden akadályt.
De rajtad a sor, megmutatni most:
Szerelmed oly való-e, mint hiszem?
A kincs terád vár, csak te birhatod fel,
Ha majd az éjfél csendórája üt.

JOLÁN. Mily foghatatlan rémes dolgokat szólsz!

SZILÁGY. Jer, jer, vonuljunk félre. Lépteket
Hallék. Atyádnak tudni nem szabad,
Hová megyünk; különben megzavarna.
Elég, ha egyszer gazdaggá tehetjük:
Legyen miénk a gond és fáradás.

JOLÁN. Oh, jó Szilágy! tudod, hogy kedvedért
Mindent teszek. Vigyázz reám, Szilágy:
Oltalmam a világon csak te vagy.

(El. Zágony ásó szerelvel s a koponyával jő, s egy fa alatt megállapodik.)

ZÁGONY. Jobb napjaimban itt ez almató
Árnyékkal és gyümölcscsel ápolóm,
Gyönyört adott és enyhet; most kora
Súlyától elgörbedve, mint magam,

Kiaszva, meddőn, lombitól taron,
A megromoltnak vég nyugalmat ád.
Ki győzze végig várni a mesét?
Az élet-tréfát végig játszani?
Holott a vég előbb-utóbb csak egy!
Uralkodók itt gond, baj és nyomor,
De útat nem találnak föld alá. (Ás.)
Kalmár nagy útnak s tengernek hiszen,
S gyakorta értekével oda vész;
Erőben bízik a hős, s porba dől
Előbb, mint a hírpályát végzené;
Áldást esőtől vár a földmives,
És zöld reményit jég tarolja le.
Én elhivém a bérczek belsejének,
A mit felőlök tart ős hagyomány!
És tűrtem hőt, fagyot hét éven át,
Verítékemben mosdott szikla s rög:
És mit találtam? puszta koponyát!
Intő jelül, hogy napszámom kivan. (Ismét ás.)
Vagy tán eladjam önnön véremet
A pénzes, a csapongó Várinak?
S kéjelmeim közt, melyeket talán ad,
S minden falatnál, mely tán jutni fog,
Lássam leányom könyhullásait,
És titkos hervadása bús telét,
Mely még előttem sírba fekteti?
Vagy lássam őt Szilágynak karjain,
Rideg szegényből mint lesz többszörös,
Minden nyomornak s kínnak ágyasa?
S ezt látva, rajtok még élődjem is,
Dologtalan vén, s szíjam éltöket
A gombaként, mely élhetetlenül
Teng a fa der'kán, s elsorvasztja azt?
Hogy végre únjanak, s vén lelkemet
Titkos fohászszal föld alá kivánják?
Oh én csalódott! kincset kergeték,
Melyet csak a szerencsés visz haza,
S a kincset, melyet mindenik talál,

Keresni elmulattam; most teszem,
S örökre megkészítem házamat.
(Ismét ás, majd leül a gödör szélére.)
Hah, szinte jó, hogy mélyebben vagyok.
Most jőjetek, ti karvalyszívüek!
Szilágy és Vári, nászszatok leányért:
Azé legyen, ki engem bétemet.

JOLÁN (jő). Még sem jön. Istenem! ha nem bizott,
S kétségeimmel elvesztettem őt.
Szilágy, Szilágy, hol késel oly soká? —
Egek, ki az? ki ül ott egyedül
Egy félig ásott sírnak szélein?
Oh, én korán és szörnyen bűnhödöm.
Atyám, atyám! (Zágony élé borul.)

ZÁGONY. Téged nem vártalak.
Miért hagyád el ágyadat, leány?
Nem nyúghatol? fölvernek álmaid?
Ne álmodozzál, — úgy majd jobban alszol.

JOLÁN. Atyám, bocsásd meg ezt az egy hibát.

ZÁGONY. Én mindent megbocsátok.

JOLÁN. Jaj nekem,
Csak az beszél így, a ki halni tér.

ZÁGONY. Te útra készülsz? menni, szökni nemde,
Elhagyni agg apádat, mint ki vén,
Megúnt ruháját, mely elveszni nem tud,
Az ágon hagyja végre s elszalad,
Hogy tőle ment legyen?

JOLÁN. Bocsánat, ah,
Bocsánat! ím én már nem távozom:
Te lészsz az oltár, melyhez járulok.

SZILÁGY (jő, s hallgatózva megáll).

ZÁGONY. Sőt menj, ha menni vágysz. Én nem fogok
Élődni rajtatok, nem húzom el
Az ételt szájatokból, nem teszem
Italtokat bú ürmétől fanyarrá:
En nem fogok tengődni rajtatok,
Hogy átkozzátok hosszu éltemet.

SZILÁGY (félre). S atyától kell ezt lánynak hallani.

JOLÁN. Atyám, mi szörnyü, sujtó szózat ez!
A szent egekre! hagyd el e helyet,
És jöj nyugodni. Ím, én esküszöm,
Ha szívedet csak az nyugtatja meg,
Hogy a szerelmet, mely hozzá csatol,
S minden szövödést. (Szilágyot meglátva.)
Oh nagy ég, Szilágy.

ZÁGONY. Menj, menj, ne háboríts, ha nem akarod
Fejedre vonni átkomat. Szabad vagy.
Én kincset ások, és te érzelegsz.
Tégy, a mi tetszik. Semmi esküvést!
Én nem kivánok semmit hallani. (Magában.)
Fülem bezárom a hazug beszédnek,
És ajkam nemsokára néma lesz.

JOLÁN (magában). Mily élet ez? nagy Isten, mit tegyek?
Elhagyjam éjjel és ily egyedül?
De így virraszt ő hét év óta már,
S nekem van érte kínos éjjelem.
Szilágy, jövök. Ha kedvez a szerencse,
Atyámat e kíntól megválthatom,
S tán felderítem végső napjait. (Csüggedten el.)

ZÁGONY. Elment; magam vagyok, magam s az éj,
Mely hold szemével gyász munkámra néz.
Fél ember nagyság még, s alant vagyok,
S fejem fölött a sírhant összehull.
(Ás, s ásója egy szekrénybe ütközik.)
Mi ez? Megint az ördög czimborál?
Új szemfényvesztés csábja fon körül?
Szekrény megint, s talán egy új halálfej?
Mindegy: legyen bár minden koponya
Itt egy rakásban, mint a Mátrabércz,
Nem rettegem.
(Felveszi, s kiteszi a gödör szélére.)
Nehéz, mint tagjaim.
Nyugottan, jó öreg, légy eszeden;
Ne várd a jót, ne rettegj a gonosztól:
Jó rossz között neked már nincs különbség.
(Fölnyitja a szekrényt, s kivesz egy marok aranyat.)

Arany! arany! arany!
(Leröggy a szekrényre, majd lassan fölemelkedik, s körülnéz.)
Eszem, megállj, ne szédülj, vén fejem!
Nem új csalódás káprázatja ez?
Nem! a heted nap most telik be még;
A régen várt kincs itt előttem áll. (A szekrénybe nyúl.)
Pénz, kincs, arany, fenékig mind arany!
Bocsánat, oh egek! (Aggodalmasan körülnéz.)
Nincs senki itt?
Magam vagyok. De most e kincseket
Be, és fejem alatt kell pihenniök.
(Fölemeli, s vagy négy lépést viszi.)
Hah! nem birom; roskadnak tagjaim.
Jolán, Jolán! Nem hallja senki is.
Szilágy, Jolán, hol vagytok, gyermekim?
Nem, nem! ha zajt ütök, meghallanak,
S ha Vári leskelődnék? Csak ne ő!
Besíetek s kihivom lányomat.
Tüstént, legitt. Hold, légy kegyes,
Őrizd meg kincsemet, mit juttatál.
Tüstént jövök. (Elindúl, meg visszajő.)
Nincs senki itt közel.
Minden nyugott, csendes, mint a halál.
(Megy, s többször visszanéz.)
Megyek, futok; nincs senki itt; megyek.
(El. Kevés váratra két paraszt jő.)

Első paraszt. Bizony, János koma, úgy maradtam én, mint a szedett tőke. Minden keresményem haramiakézben. Még ruháimból is kifosztottak az átkozottak, s ezt a rongyot vetették nyakamba.

Második paraszt. Hát én? mindenem oda van. Utolsó értékemet ragadták el, s azonfölül úgy halántékon ütött egy gaz kölyök, hogy eszmélet nélkül rogytam le az úton. Verje meg az Isten valamennyi gazember van a világon s ki még a szegénynek véres verítékkel szerzett vagyonát is elveszi, pokolban ébredjen fel az itélet napján.

Első paraszt. Ej ej! János koma, azért, ha szeren-

csétlenül jártunk is, ne káromkodjunk. Az Isten megsegit, ha iparkodunk, s a zsiványnak utoljára is akasztófán a helye.

MÁSODIK PARASZT. Hiszen koma, nem is káromkodom én, mert csak azt mondom, a mi igaz. Ha a becsületes ember fáradsága után Istentől várhat jót, úgy a haramiának csak az ördög körme közé kell jutni, s égni és jajgatni az örök kárhozatban. Dejszen, csak el ne szédültem volna, majd meg is lapítottam volna a gaz czimborának fejét. — De ni ni! koma, mi van itt a földön? (Megbotlik a szekrényben.) Arany!

ELSŐ PARASZT. Arany! lehetetlen.

MÁSODIK PARASZT. Már akár lehetetlen, akár nem, ez még is arany, még pedig annyi, hogy akár disznót hizlaljunk vele, ha vaczkorrá válik.

ELSŐ PARASZT. De azt már ne tegye. Inkább zsebeljünk fel belőle derekasan, aztán álljunk tovább. Legalább szegény cselédeinket megmentjük az éhenhalástól.

MÁSODIK PARASZT. Mit zsebelni? Elviszszük koma, így a mint van s megosztozunk emberségesen.

ELSŐ PARASZT. Hisz az mind jó volna, János koma, de talán nem is számunkra tették ide ezt a drága kincset, mi?

MÁSODIK PARASZT. Nem-e? hát ki számára, ha nem a kárvallottakéra? Aztán nem is úgy tették ezt ide, hanem a föld vetette fel; mert kitelt az ideje. Csak fogja kee fülön, koma, aztán vigyük.

ELSŐ PARASZT. Megálljon keed egy kicsint. Hát ha ez a sátán ajándéka?

MÁSODIK PARASZT. Bánom is én, ha mindjárt a sánta ördögé is, csakhogy itt van. Fogja kee, mert mindjárt magam viszem el.

ELSŐ PARASZT. No no, csak ne hirtelenkedjünk. Látja keed, itt olyan kertféle helyen járunk. Igazság szerint a kert gazdájának kéne valamit juttatni.

MÁSODIK PARASZT. Isten neki! csakhogy egyszer már

szabadulhassunk innen. Döntsünk ide ebbe a gödörbe vagy egy süvegre valót; de aztán illa berek!

ELSŐ PARASZT. Annyi, mint az: legalább becsülettel megosztozunk.

(A szekrényt a gödör szélére viszik, s pénzt kotornak bele.)

MÁSODIK PARASZT. Elég! (Felfogják a szekrényt, indulnak.) Már most Isten őrizz meg bennünket; a pénznek majd gondját viseljük.

ELSŐ PARASZT. Valaki jön. Fussunk.

(Elsietnek a szekrénynyel, nemsokára Zágony jő.)

ZÁGONY. A ház üres! leányom elszökött,
Egyetlen lányom! Kergesd őt, vihar,
A merre jár. De nem! hiszen magam
Űzém el egy setét órában őt.
De jó. Legyen szabad. Házam közel:
Kiürítem a szekrényt, míg tart az éj.
Itt hagytam a szekrényt. Hohó! nem itt,
A másik oldalon. (Tovább megy.)
Ne vedd el eszemet,
Mindenható! a kincset nem lelem. (Kutatva körülmegy.)
Csak lassan, lassan, itt kell lennie. (Lehajol.)
Mit látok itt? A szekrény itt feküdt,
S mellette lábnyom.

(Felsikoltva térdre rogy és haját megragadja.)

Elraboltatott.
A drága szép kincs elraboltatott!

(Szünet után a csákányt megragadja.)

De hallga! nem beszédet hallok-e?
Talán nem késő, még itt érem őket.
Jaj annak, a kit csákányom megér.
Megálljatok, tolvaj gazemberek!
Égesd meg őket, hold, temesd el, éj!
De csitt! ne hallja senki szavamat.
Utána indulok, mint a halál,
Halkan lopózva, észrevétlenül. (Indúl s megáll.)
Hah, ördög-súgta gondolat! talán
Leányom és Szilágy a tolvajok.
Ki volna más? Itt nem jár senki más.

Ne hozd előmbe őket, oh nagy ég!
Ne hozz előmbe embert! Féktelen
Harag foganzik lelkemben. Halál
És gyilkolás most minden elemem.
Reszkessetek, szerencsém tolvaji,
Vén Zágony vért kiván a kincsekért.
Tolvaj, zsivány, rabló! megálljatok. (Bőszülten el.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

(Barlang).

Vig Bandi, Kiliti, Fillér, közöttük *Haris* teli kulacscsal.

HARIS. Halljunk szót!

VIG BANDI. Halljuk Harist!

KILITI. Halljuk a vén Harist, az ivó Harist, az erdők és harasztok madarát!

FILLÉR. Böcsülettel szóljatok Harisról; szaván fogjátok.

VIG BANDI. Halljuk Harist; Haris szólni akar.

KILITI. Meg akar szólamlani, mint Bálám szamara. Halljuk!

HARIS. Böcsülettel legyetek, vagy fejetekhez vágom a kulacsot, száz és milliom —

KILITI. Korty!

HARIS. A ki engem meg nem becsül —

FILLÉR. Becsüld meg magadat, mond az irás.

VIG BANDI. Halljuk Harist!

MINDNYÁJAN. Halljuk!

HARIS. No hát hallgassatok, vagy fonnyadjatok el, mint a gomba a madzagon. — Hallgassatok, fiaim, annyi félelemmel, a mennyi csak rettenthetetlen szivetektől kitelhetik, és a bortól, melyet ittatok. Legelőször is tehát bátorságnak okáért — éljenek, a kik meg nem haltak! (Iszik.)

KILITI. Azaz: igyunk másokért, mert magunknak igen jól esik.

FILLÉR. Koldusbocskor legyek, ha ez az ember nem csap alatt született. Legelső lélekzését is iváson kez-

dette. Szeretnék csapot ütni kobakjába, s fölébe írni: Vendégfogadó a csaphoz!

VIG BANDI. Éljen Haris, a kulacs fejedelme!

FILLÉR. Éljen és uralkodjék, mint sári tök a gyepün.

KILITI. Éljen, a mig csak ihatik.

HARIS. Köszönöm, de száz és milliom! hallgassatok, vagy —

MINDNYÁJAN. Halljuk! halljuk!

FILLÉR. Ne hagyjátok Harist méregbe jöni. — Igyál, ne szólj és halljuk. Idd le vitéz mérgedet, Haris, azután halljuk!

KILITI. Veszszek el, ha szót nem fogad.

HARIS (iszik). Száz és milliom! hol is hagytam el?

FILLÉR. A hol kezdted, az ivásnál.

HARIS. Igen tehát! azt mondom vala: éljenek, a kik meg nem haltak.

(Inni akar, de a többiek megragadják a kulacsot, s nem engedik szájához vinni.)

MINDNYÁJAN. Halljuk Harist!

KILITI. Ne hagyjátok inni, míg Vári halálát el nem beszéli.

FILLÉR. Egy mondásra egy korty, mint az írás mondja. — Mondj nekünk valamit Vári haláláról.

VIG BANDI. Halljuk Harist!

HARIS. Ha a kulacsot el nem eresztitek —

KILITI. Kivel harczolt a mi vitéz hadnagyunk?

FILLÉR. Ki vágta agyon?

VIG BANDI. Hol szúrták meg? Halljuk Harist, ő látta, mikor elesett.

HARIS. Addig sem láttam, sem hallottam, míg a kulacsot el nem eresztitek.

FILLÉR. Született és megholt, mint az irás bizonyítja.

KILITI. Döfést kapott-e vagy szúrást?

FILLÉR. Elül-e vagy hátul?

KILITI. Tarkón-e vagy homlokon?

FILLÉR. Megverték-e, vagy csak megütötték?

VIG BANDI. Haris látta, mikor mellbe szúrták. — Halljuk Harist!

KILITI. Hová temetteték?

FILLÉR. Beszélj, hogy ihassál.

HARIS (elereszti a kulacsot s baltájához kap). Száz és milliom! én ütök, mint Isten nyila, ha méregbe hoztok.

KILITI. Hozzátok méregbe! akaszszátok föl lábainál fogva.

FILLÉR. Hagyj lógjon, úgy is bajosan áll.

KILITI. Akaszszuk fel, hogy lábai az ég felé álljanak, mint a szegény ember lőcse.

VIG BANDI. Alljon tót ágast.

MINDNYÁJAN. Álljon tót ágast! Álljon tót ágast!

HARIS. Száz és milliom! összeaprítalak. (Kürtszó hallik.)

VIG BANDI. A hadnagy!

KILITI. Mondom, hogy a vén kobak rászedett bennünket.

HARIS (fölveszi az elejtett kulacsot, s keblébe dugja). Bátorságnak okáért ezt jó lesz elrejteni.

FILLÉR. Ezért csillagot rúgsz, Haris.

VÁRI (jő). Itt vagytok épen, mint látom; de szint oly
Üres kezekkel.

FILLÉR (félre Kilitihez). És jó fejjel, kivált Haris koma, s annak keze sem üres; oly vitézül forgatja a kulacsot, mint Nagy Sándor az apja dárdáját, csakhogy szüntelen magát veri pofon.

KILITI. Azért is örök pirongásban van, mintha mind-untalan elszégyenlené magát.

VÁRI (Harishoz). Hah, vén szipoly, te ismét a kulacs
Szájával csókolódál? jobb szeretném,
Máskorra hagynád lakzidat. Vigyázó
És józan ember kell a gátra ma.

HARIS. Uram, én ittam is, iszom is; de azért még is helyén van az eszem.

VÁRI. Csak lábad volna úgy, te tántorogsz,
S fejedbe szállott a földindulás.

HARIS. Száz és milliom! akár kanásztánczot járjak.

VÁRI. Inkább hiszem, mint megmutasd. — De hol
Maradt zsidótok? vagy nem jött nyilásra?

VIG BANDI. Uram, csak egy rossz zsidókölyök volt, öregapja bársonynadrágában, melyet a tízparancsolattal

épen nyakánál kötött meg, hogy inába ne szakadjon. Kezei a két oldalzseben lógtak ki, mint valami veszedelmes horog, mely mindent magához húz. Haris azt gondolta eleinte, hogy medvebocs; de én megfogtam nyakán a tízparancsolatot.

VÁRI. Mit nyeggetőztök oly hitvány kölyökkel!

VIG BANDI. Kikérdeztem, uram, aztán útnak eresztém; hadd nőjön, míg csalni megtanúl. Most még nagyon sovány piócza volt; nem volt nála több másfél gerezd hajmánál, s két pénznél. Hárommal indult meg Budáról az eszéki vásárra, s még pénzzel ér oda, ha így gazdálkodik. — Azt mondta: a két vén zsidó csak harmad nap mulva jön erre.

VÁRI (türtelemül). Jegyezd meg a napot — s most, társaim,
Nagy munka vár reánk, vigyázzatok.

MINDNYÁJAN. Parancsolj! mindent megteszünk.

VÁRI. Kettő a más tanyának útjain
Vigyázzon; kettő itt marad velem.
Az elmenők hírt hozzanak, ha tán
Nem ment az út. Kik megmaradtok itt,
Vonuljatok meg e kőszál megett,
És várakozva lesben álljatok.
Egy ifju és egy lányka fog lejőni:
Lopózzatok ki majd, ha már lejött,
S midőn az égő fáklyát fellököm,
Rohanjatok, s fogjátok a leányt,
S kimélve bár, de minden gyorsasággal
Vigyétek félre. S míg én végezek
Az ifjuval, tartsátok fogva őt.

HARIS. Isten éltesse a mi hadnagyunk szeretőjét!

VÁRI. Hallgass, öreg, még nincs meg a madár,
S madárfogónak nem szabad zajogni.
Csak tőletek függ, hogy vesszőnkre szálljon.
Azért hát csendesen, s ha jól sül el,
Vár hétszeres díj s hála. — Menjetek.

(A haramiák rendelt helyeikre mennek. Vári előhozza a kincset s felfedi, majd két szövétneket gyujt, s a kőszálak mögé tűzi, mely által a barlang egy kevessé földerül.)

VÁRI. Derülj, sötétség puszta temploma,
Pillants ki éjed kormos fátyolából,
S mutasd meg ismeretlen arczodat.
Eddig szilaj, vad férfiak tanyáját
Félénk menyasszony látogat ma meg,
Nem sejtve, hogy menyekző vár reá.
Való, hogy a menyekző nem szelíd,
S tán fél örömmel csonkább, mint lehetne;
De mit nem ád a sors, azt venni kell;
Különben a várónak élete,
Mint szép virágok közt a bérczpatak,
Lefoly s kietlen pusztaságba vész.

(Kivül Jolán neve kiáltatik, melyre megnyilik az ajtó.)

Szilágy és *Jolán* (jőnek).

VÁRI. Jőnek! Szerencse, légy velem. (Elvonúl.)
JOLÁN. Ah, millyen rémületnek háza ez!
SZILÁGY. Kedves, ne félj, nem érhet itt veszély,
S ha érne, megvéd híved és az ég.
JOLÁN. Ki számot tart az égi ótalomra,
Nem kísért Istent, s nem jár ily helyen.
Oh, hagyj pihennem, Endre, olly igen
Bágyadt vagyok.
SZILÁGY (magában). Csak most ne hagyd el őt,
Oh szent erő. — Pihenj hát, kedvesem,
Pihenj ki keblemen, jer.
JOLÁN. Ah Szilágy!
SZILÁGY. Mit kívánsz, oh Jolán?
JOLÁN. Hová megyünk?
Vagy ah!
SZILÁGY. Nyugodjál, s végy erőt, Jolán.
JOLÁN. Oh, itt csak szenvedélyek malma van:
Ez a te kebled nem nyugvás helye;
Oly szertelen dobog.
SZILÁGY. Kiirtanám,
Ha nem dobogna most, midőn örül,
Hogy boldogsága rajta megpihen.

JOLÁN. Mi az? mi nyúl fel ott oly rémalakban,
Mint egy temérdek óriási szörny?
SZILÁGY. Kő az, Jolán, lelketlen néma kő,
Kit durván a természet képze ki,
S titkos termének oszlopúl adott.
Máshol ha látnók, szépnek mondanád.
JOLÁN. De ott alant a barlang fenekén
Nem szellemeknek mécse pillog ott?
SZILÁGY. A kincs világít, a kincs lángja az.
Időnk halad; jer, már közel vagyunk.
JOLÁN (megállapodva). Mely szózat, millyen tompa suttogás?
Oly szókat hallék, mint az emberé,
De titkos hangjok borzadásba hoz.
SZILÁGY. Csalódol, rettegésed súgja csak.
(Lemennek a barlang közepéig.)
Most bátorodjál, pillanatra csak,
Hogy hosszan élő üdvhöz nyiss utat.
Szerelmünk esküjére késztelek,
S mindenre, a mi frígyet szentesít,
Menj bátran, csüggedetlen menj elő,
S vedd, a mit a szerencse jobbja nyújt. (Mennek.)
JOLÁN. Szilágy, megengedj késedelmemért.
Rettegtem, és midőn már itt vagyok,
S a titkos házzal megbarátkozám,
Félelmem oszlik. Íme, indulok.
S rövid bucsúra nyujtom ajkamat.
SZILÁGY (megöleli). Jolán, Jolán. — De menj, az édeset
Idő előtt ne lopjuk el magunktól.
Menj, e helyen bevárlak. — Hah, mi ez!
(Jolán a kincs felé megy. Vári fellöki az égő szövétneket, melyre Haris és Kiliti kirohannak, a Jolánt félre ragadják. Szilágy utána rohan, de Vári utját állja.)
VÁRI. Megállj, fiú, egy nyommá se tovább.
SZILÁGY. Hatalmas ég! mi rettentő csalódás!
VÁRI. Bámulj! Jolánnal többé nem beszélsz.
SZILÁGY. Hah ördög, csak most ismerek reád!
VÁRI. Reszkess, ha ismersz. Rég elölhetélek;
De mára tartám büntetésedet.
SZILÁGY. Jolán, Jolán, szólj, merre vagy? megyek.

VÁRI. Ha e vas nem szakasztja útadat.
SZILÁGY. Alávaló! oh ördög czimborája,
Ily bűn csak a te kézmüved lehet;
Tágulj, vagy általrontok lelkeden.
VÁRI (hátrálva). Hejh társak! a leányt vigyétek el
A más tanyára, s várjatok be ott. (Szilágyhoz.)
S most jer, ha bátorságod nem hazug.
SZILÁGY (kardját lebocsátva). Megállj, a szent egekre! —
Mi síratandó sorsra hoztalak! [Oh Jolán,
VÁRI. No's úrfi, alkuszunk?
SZILÁGY. Megösmerem,
Úr vagy fölöttem s boldogságomon.
VÁRI. Add által önként, s gazdagon mehetsz el.
SZILÁGY. Nem úgy, nem úgy! Ne vidd el innen őt:
Hagyd a helyen, hol fölnevelkedett,
S minden jogom szivéhez veszszen el.
Eltépek önként mindent, a mi köt:
Korhely leszek, csapongó, részeges;
Káromkodással undok és hazug,
S minden gonoszba torkig elmerült,
Hogy meggyülöljön végre s elfelejtsen,
S önként kivánja társaságodat.
De mit beszélek? Nincs bűn, nincs gonoszság.
Mely olly utálttá tenne, mint te vagy.
Rabló!
VÁRI. Ez a mi téged most megöl,
S halálod óráján kétségbe ejt. (Társaihoz.)
Ne késsetek, vigyétek a leányt.
SZILÁGY. Előbb te halj meg, poklok czimborája.
(Összecsapnak. Azalatt Jolán, kire a harcz kimenetelét vigyázó haramiák nem igen ügyelnek, fölszmél.)
JOLÁN. Ah, melly ijesztő zajra ébredek!
Ott küzdenek; nagy Isten!
(A vivók közé rohan, hol megszakasztve lerogy, miután a viadal megszünik.)
Oh Szilágy!
Te jól találtál.
SZILÁGY. Átok! mit tevék!
JOLÁN (haldokolva,) Én meghalok, Szilágy; itt balfelől

Kardod hideg — hideg, mint a halál,
Atyám — Szilágy — segíts — én meghalok. (Meghal.)

SZILÁGY (Jolánhoz térdepelve).

Jolán, a szent egekre! szólj, beszélj,
Csak egy kis szót még, mint vagy, mit tegyek?
Vagy bár a legszörnyebbet mondd ki rám,
Hogy nem szeretsz, csak élni tudjalak.
Ébredj, Jolán; ne zárd el a szemet,
Mely ifjuságom napja volt; Jolán,
Csak egyszer is még pillants föl reám,
Jelül, hogy megbocsátasz bűnömért,
Hogy el nem átkozsz a más életen,
Hogy gyilkosoddal megbékülsz örökre.
Nem szólsz, nem intesz — én elkárhozom. (Reá borúl.)

HARIS. Uram, ledöfjük ezt a gyermeket?

VÁRI. Távozzatok, ti hitvány czimborák!
Távozzatok, mondom, ne lássalak.

KILITI. Jer, öreg; hadnagyunknak rossz lakodalma történt, ilyenkor nem jó késedezni. Adjunk hírt a többinek.

HARIS. Száz és milliom! gyerünk. (Kiliti és Haris el.)

SZILÁGY. Jolánom! ah korán vesztettelek.
Ez a hideg csók, mellyet ajkad ád,
Csekély a szomjnak, melly éretted ég,
S éretted égni fogna lángolón,
Ha századokra nyúlnék életem.
Mért nem lehet cserélnünk, oh Jolán?
Leszállnék érted a mély földközépig,
Csakhogy te élj és rólam emlekezzél.

VÁRI. Fel onnan, gyermek, pompás bánatodból!
Nem tűröm el, hogy csak magad kesergj.
Én hallgaték; de érzem káromat.
S ha szertelenség a gyász ily halotton,
Versenybe hílak égre átkozódni
És káromolni mindent, a mi szent.
Én is szerettem őt!

SZILÁGY. Oh szörnyeteg!
Nézd, gyilkos, ezt az arczot! Nézd, hogyan

Halványodott el rózsahajnalából.
Nézd a legédesb szózat ajkait,
Es e lezárt szem párját, melly imént
Legszebb sugárból szőtte csillagát,
S egy életüdvnek mennyét foglalá;
Nézd itt ez összeomlott termetet.
Mindez hogyan lőn néma és setét,
És mozdulatlan renyhe, mint a föld:
Te műved ez mind s ördög lelkedé!

VÁRI. Ne káromolj, a sors akarta úgy.
De én nem állok többé pört veled.
Élj boldogúl, ha élhetsz, s menj tova:
Én nem kívánom már halálodat.

SZILÁGY. De én kívánom, gyilkos, lelkedet,
És semmit nem kívánok, mint csak azt.
Oh, vajha minden elhúnyt kellemét
Egy-egy halállal tudnám visszavenni,
Mind szíved vérén váltanám meg azt.
S te tartanád meg éltedet, lator,
Hogy a világnak még több átka légy,
S kétségbe hozd az Istenben hivőt?

VÁRI. Ne ingerelj, elég egy áldozat.

SZILÁGY. Egy égnek! egy pokolnak, s ez te légy.

(Vinak; Vári elesik.)

VÁRI. Meggyőzhetlennek hittem kardomat,
S most porba száll velem. — Ha eltemetsz,
Szilágy, bírd ott a kincseket, s fölém
Jolán hajából egy kis fürtöt adj,
Csak egy kis fürtöt lelkem nyugtaért;
De nem, ne tedd; nehezb lesz az nekem,
Mint a kerek föld minden halmai:
Megtértem volna — s elvesztettem őt.
Kemény az ágy, a melybe fektetél,
S fejem nehéz és lelkem — lelkem is. (Ábrándozva.)
Szilágy! merítsd mélyebben a vasat.
Úgy úgy! no most már alhatunk reá.
Születni nem méltó ily életért,
S meghalni átkozott kín. (Meghal.)

SZILÁGY (Jolán holttestе mellett térdepelve). Rút halál!
Korán kelél a vőlegény jogába.
Undok kerítő! ennyi kellemet,
Az ifjuság virító tagjait
A pornak s éhes férgeid fogának,
S e szózatokkal zengő ajkakat
A tompa némaságnak jegyzed el.
S én, a ki mind eddig fukarkodám
Szerelmeimmel, a ki kéjeit
Csak félve ízelém, hogy egykoron,
Mint annak, a ki pénzét bérbe adta,
Kamattal s százszorozva térjenek meg
Kifogyhatatlan drága kincs gyanánt:
Én, a ki vártam, most lemondjak-e?
Ezen gyönyörnek ékes hajlakát,
E csaknem illetetlen ajkakat
A semmiségnek szomjan adjam át?
Ah kedvesem, te alszol csendesen,
De mondhatatlan kín maradt nekem!
Megbánhatatlan bűnöm, hogy reád
Én hoztam e veszélyt, utánad int.
Hogy állanék meg a világ előtt?
Őrült, ki tündérségnek hittem azt,
Mit a zsiványnak durva szája szólt!
Őrült, botor! kaczagnom kellene,
Ha nem volnék oly minden szer felett
Boldogtalan. De elmegyek,
Oh drága lélek, várj meg, én megyek. (Felkél).
Magam vagyok, mint éjszakán az árny.
A mit szerettem, s gyűlölék, megöltem,
És tettim száma egy hián betelt;
Ez egyre, a végsőre most török.
A gyáva retteg egy kis tőr hegyétől,
S a kárhozat, mint rém, elébe áll;
De kárhozat csak ott van, a hol ő nincs,
Itt lenni több, mint kárhozat nekem.

(Felülről Szilágy és Jolán neveik kiáltatnak. Nem sokára Zágony égő fáklyával jő, utóbb ifjú vadászok.)

SZILÁGY. Még éltek ott fenn? szinte elfeledtem,
Hogy felvilág is van; de nem kacsingatok
Én már a nappal, a hizelkedő
Életnek többé nem hiszem szavát. (Kiáltva.)
Jöj Zágony! a kincs s lányod itt vagyon.
És itt van, a ki elvesztette őt. (Kardjába dől.)
Jolán — szerelmünk — a halálban egy.
(Jolán mellett összerogy s meghal.)

ZÁGONY. Kincs s lányom itt van, jól hallottam-e?
Hah! mily halálnak tartománya ez?
Itt Vári fekszik vérben, ott Szilágy,
S itt lányom — oh szemfényvesztő pokol!
És itt a kincs, a melyért fáradék.
Légy átkozott világ! (Összerogy.)

EGYIK VADÁSZ. Méltán kesergesz, sors-üldözte agg,
Kincset vadásztál s kettős gyászt lelél:
Vőd a halál lőn. Hajh, de minket is
Ért sajnos veszteség; egy ifju társ
Hagyott el, a ki lelkünk volt, kinek
Szép csillagáról sorsot jósolánk,
Mely ily korán s ily gyászosan lehúnyt.
Jertek! vigyük fel a holttesteket.
Tegyünk föléjök büszke ravatalt:
De zászlajoknak színe vér legyen;
Mert vérben estek el!

CZILLEI ÉS A HUNYADIAK

Történeti dráma öt felvonásban

1844

SZEMÉLYEK.

László, magyar király.
Czillei Ulrik, gróf, a király nagybátyja, utóbb Magyarország főkormányzója.
Gara László, nádor.
Ujlaky Miklós, erdélyi vajda, utóbb az ország főkapitánya.
Ország Mihály, kincstárnok.
Vitéz, nagyváradi püspök, Hunyadi Mátyás nevelője.
Hunyadi László, horvát- s dalmátországi bán.
Hunyadi Mátyás, testvéröcscse.
Szilágyi Mihály, a Hunyadiak nagybátyja, nándori várnagy.
Giskra János, Bánfi Pál, } főurak, a Hunyadiak ellenségei.
Eyzinger, ausztriai főúr.
Rozgonyi Rajnáld, a királyi őrsereg vezére.
Kanizsai, Sz. Györgyi Bodó, Madarász, } a Hunyadiház barátai.
Lamberger, német lovag.
Zierer, Czillei biztosa.
Henrik.
Kapisztrán, barát, a keresztesek vezére, Hunyadi János bajtársa.
Szilágyi Erzsébet, Hunyadi János özvegye, Lászlónak és Mátyásnak anyja.
Gara Mária, a nádor leánya, Hunyadi László jegyese.
Ágnes, Henrik kedvese, a király ágyasa.
Dörmő, agg katona.
Két sírásó.
Iván, alvidéki pór.
Kata, neje.
Gyuri, Pista, Peti, } fiaik.
Egy nőcseléd.

(Pórok. Szolgák. Katonaság. Nép.)

(A történet helye Bécs, Buda, Fehérvár, Futak, Nándor. 1456.)

ELSŐ FELVONÁS.

(Buda. — Gara háza.)

Gara, Hunyadi László.

GARA. Mondom, vitéz öcsém, az nem lehet.
Jó sorsa mentse meg, de hős apád
Nándor falainál elveszhet hadastul.
S ha most megadnók a kivánt segélyt,
Szivében a hon védetlen maradna,
Lábához vetvén minden erejét;
Mert Nándor a hazának lába csak,
Melyet merészen, inkább vakmerőn,
Természetes határin túl feszítve,
A bajt idéző vég Dunára tőn.
Ez a Nándor — de nem mondok sokat —
Vérünk nadálya, megront végre is.
S ha úgy tehetnéd, és tanácsomat
Balúl nem vennéd —

H. LÁSZLÓ. Szólj, én figyelek.

GARA. Azt mondanám, ne menj el e csatába.

H. LÁSZLÓ. Minő tanács ez, tőled, és nekem!
Bocsáss meg, ezt nem vártam hallani.

GARA. Mondám: ha úgy tehetnéd. Nem teszed,
Mert ifju véred fellázadna rád,
S beszennyezettnek hinnéd nevedet.
Nem mondom, hogy leányom jegyesed,
Ez ifjunak s vitéznek ösztön inkább,
De szólj, ki lesz gát a török düh ellen,
Apát s fiút ha elvisz egy csata?

H. LÁSZLÓ. Az Isten jó.

GARA. Igen, de észt adott,
Hogy gazdálkodjunk drága életünkkel,
Mert életünk hazánké, nem miénk.
Te, a ki társa, csaknem mása vagy
Apádnak, fenn maradva, ifju törzsök
Az izmos tőből, bátran állanál ki
A már megismert vészek ostromának.
Fenn tartanád a rettentő nevet
A végeken, s dicső apád nyomán
Magasbra kelnél.
H. LÁSZLÓ. Oh ne mondd, ne mondd!
Én és apám! Ha születik-e még
Hozzá hasonló? oly dicső s nemes!
GARA. Becsüllek, mert szerény vagy! (félre) Gyáva gyermek!
Ezzel még sok bajom lesz. — S most, öcsém,
Nem tartalak. Menj, merre vonz a sors.
Kisérjen jó szerencséd a csatán,
És hozzon vissza, mint jó fiamat.
De még előbb egy szóm van. Egy öröm
Vár még reád. Te, harczok vad fia,
Jegyes vagy és már nemsokára nős,
S mátkádat még csak színről ismered.
Mikor volt, hogy láttad?
H. LÁSZLÓ. Két éve múlt,
GARA. Megláthatd, rajta mit tesz az idő,
Mig fölfelé jár. Kedves volt a gyermek,
S mint hajadont tán szépnek is találod.
H. LÁSZLÓ. S ő itthon volna?
GARA. Tüstént küldöm őt.
(Félre.) Ez a viszony nincsen kedvem szerint,
Még boldogult nőm szőtte a kötést.
De fenn kell tartanom: nagy a család,
S ha győz, dicsőbb lesz most, mint valaha. (El.)
H. LÁSZLÓ. Ez kétes ember. Dermesztő hideg,
És szívessége borzadást okoz.
Nincs hát segítség. Visszamehetek
Az ígért hadnak egy nagy része nélkül,
Elverni a bőszült Mahometet,

Ki egy világot hoz Nándor falához,
Egy kis csapattal s egy kuszált sereggel,
Kikkel, ha rongyaikba kaphat a vész,
Vitorlatánczot jár a levegőben.
No jó apám! ha eddig hős valál,
Nem mondhatod, hogy most nincs alkalom.
De jó az Isten. Szinte szeretem.
Ha van dicsőség e magyar hazában,
Az a miénk lesz oszthatatlanúl.
Egy batka árút sem hagyunk belőle,
Nem egy morzsát e károgó seregnek,
És e Garának, a ki hajh! ipam lesz,
S oh Istenem! leánya jegyesem,
Kit alig ismerek. Csak mint álom lebeg
Egy kép előttem. S e kép jegyesem!
Mi lélek lakja? báb-e vagy leány?
Teher vagy üdv a hosszu élten át?
De íme jön. Most mit mondok neki?
Az Isten tudja. — A leányka szép. (Mária jő.)

MÁRIA (félre). Oh Istenem! mi kémlő arcza van.

H. LÁSZLÓ (kezét fogva, hosszasan rá néz).
Szép Máriám!

MÁRIA. Uram!

H. LÁSZLÓ. Bocsáss meg, Mária,
Hogy ily merően nézem arczodat.
Pár év előtt egy lyánykát láttam én
Alig kitűnve gyermekek sorából,
És e leánykát dícsérték sokan,
Mert szép s hatalmas nemzők gyermeke,
Hogy szépen hímez, tánczol, énekel;
De én a gyermeklyányban egyebet
Találtam. Ugy tetszett, mikéntha jellem
Mutatkoznék ez iſju alakon;
Ugy tetszett, mintha játszisága mellett
Szilárdabb volna, mint a többiek,
S ragaszkodóbb ahhoz, mit szeretett.
S e gyermek mátkám lőn.

MÁRIA. Oh Hunyadi!

H. LÁSZLÓ. Azóta múltak kétes évei
A serdülésnek. És én kérdezém
Nem egyszer aggva s csaknem szívborongva:
Nem dúlatott-e szét a tiszta szellem
Tárháza? nem állítottak-e
A szent alapra istenkép helyett
Üres hiúság bálványszobrait?
Mert a világ rossz, és a példa vonz.
MÁRIA (tünődés után).
És most mi szívvel jöttél jegyesedhez?
H. LÁSZLÓ. Nem csallak meg; nagy félelmek között.
Lelkem haragban égve ál barátok
És kétértelmü honfiak miatt;
Meg nem vigasztalt a hír, hogy te honn vagy,
Hogy látni foglak, a ki nőm leszesz:
Új hölgyet féltem feltalálni benned.
MÁRIA. S a régit elfelejtéd. (Magában.) Oh anyám!
Oh Istenem! mi végzet vár reám? (Hunyadihoz.)
Szabad szeretnél lenni e szerint
S lerázni a nem óhajtott viszonyt?
H. LÁSZLÓ. Óhajtanám, hogy lássad magadat.
Oh Máriám! te megvarázsolál.
Jöttem gyanútól elfáradt kebellel,
S hogy újra látlak, hallom szavadat,
S minél tovább tekintek így szemedbe,
Föllelkesül a régi kép előttem,
S szégyenlem gyáva kétkedésimet.
MÁRIA. És mégis —
H. LÁSZLÓ. Elfogúlt vagyok, nehéz beszédü,
Szilaj csak ott, hol vész van és barátim
Nyers társalgása indúlatba hajt.
Mit mondjak, a mi tetszenék neked?
Szeretlek, bízom benned, és öröm
Forralja vérem minden cseppjeit,
Ha gondolom, hogy tán te is szeretsz.
MÁRIA (magában). Talán? (Szünet után Hunyadihoz.)
S ha nem szeretlek?
H. LÁSZLÓ. Távozom.

MÁRIA. Oly könnyű szívvel? (Félre.)
Ah! ő nem szeret.
H. LÁSZLÓ. Az mindegy, Mária, ha menni kell;
De nem tudod, nem átkozandom-e
Az órát, melyben először láttalak.
MÁRIA. Megállj, megállj! szeretlek, Hunyadi.
Rémséges ember! így ijeszted-e
Mátkádat? — oh! kinek bocsássa meg
Isten, miként szeret, hogy elfelejti atyját
S tán anyja sírját elfelejtené,
Ha megtagadni kéne tégedet.
H. LÁSZLÓ. Mit mondasz, Máriám!
MÁRIA. Oh Hunyadi!
Hiheted-e, hogy mátkád leheték,
A nélkül, hogy forrón szeresselek?
Meghaltam volna inkább.
H. LÁSZLÓ. Máriám!
MÁRIA. Meghallgatod, miként szerettelek?
H. LÁSZLÓ. Oh mondd: beszéded, mint a kikelet
Fuvalma, megrepeszti a jeget,
Mely lelkemen fekütt, s vidor patakként
Uj érzelem hulláma jár ereimben.
MÁRIA. Oh Istenem! tehát valón szeretsz?
H. LÁSZLÓ. Mélyen, valón.
MÁRIA. Az Isten áldjon érte.
Szerelmed nélkül én nem élhetek.
H. LÁSZLÓ. S én nem halok meg, míg nem mondhatom,
Hogy szép leányból boldog nő levél.
MÁRIA. Én szép leány! És mégis, Hunyadi,
Ohajtanék szép lenni kedvedért,
S ha kérdenék, kié a deli nő?
Te büszke lennél, mondván hogy tiéd.
És szólj: valóban tetszem én neked?
H. LÁSZLÓ. Vesd el magadtól egyik karodat,
És én nem adlak bár mi asszonyért.
MÁRIA. Kegyetlen ember!
H. LÁSZLÓ. Nem, jó Máriám,
Ilyekhez szokni kell, ha nője lészsz

A harczok emberének, a ki ép,
Midőn megy, s csonka, sebtől rút, ha jő!
Tudnád-e így szeretni Hunyadit?
MÁRIA. Míg csak belőled annyi fenn marad,
Mit embernek mondhatni. — Ójon Isten!
H. LÁSZLÓ. S megó bizonynyal. Hidd el, Mária,
Inkább halottan —
MÁRIA. Oh ne mondd ki e szót!
S mégis — nem únsz-e meg, ha csevegek?
H. LÁSZLÓ. Beszélj, szerelmem.
MÁRIA. Rég nem láttalak,
S mégis sokat beszélgeték veled;
Csak úgy magamban, képzelet szerint.
Te s én valánk, te és én, gondolám,
Egyek vagyunk, s képzeltem hallani,
Mint szólsz nekem legédesb szavakat.
S feleltem rá, az Isten tudja mit.
S e kedves órák szívem ünnepe
Levének: tisztán őrizém meg őket
Legszentebb titkaim közt. S mondjam-e?
Gyakorta ültem táborágyadon,
Láttam sebektől sínlő arczodat
S ápoltalak. De hála Istenemnek!
Csak képzelet volt; mert te ép maradtál,
És sérthetetlen, mint a drágakő.
Gyakorta jártam rejtett börtönödben,
Nem rettegvén a vad pogány haragját,
S váltságúl vittem érted ékszereim.
De hála Isten! ezt csak képzelém,
Mert oly szabad vagy, mint a bérczi sas.
Sőt — meg ne réműlj — egyszer láttalak
Meghalva is, már megsirattalak,
Míg végre nem volt több könyűm s kiégett
Szememnek üszke nem látott világot.
S oh Istenem! minő boldog levék
Eszmélve s tudva, hogy te élsz s szeretsz;
Mert, megbocsáss, ezt hozzá gondolám,
S ez úgy-e, Lászlóm, nem csak képzelet volt?

H. LÁSZLÓ. Nem, Istenemre! Bízzál, Mária,
Ha van szeretve hölgy, ugy te vagy az,
Bár nincs szavam, melylyel kimondanám.
Most jőjetek ti, házunk gyűlölői,
Vad Giskra, Bánfi, és te Czillei,
Lássátok itt a gyűlölt Hunyadit,
Ki boldogabb, mint minden fajotok.
Oh Máriám! mióta megtudám,
Hogy úgy szeretsz, bátrabban gyűlölöm
Azt, a mi rossz; s ha rajtam állana,
Nem volna boldog ember e hazában,
Csak a ki arra méltó. Légy velem
Szent gondolatban, édes Máriám,
Ha távozandom. S most Isten veled!

MÁRIA. Oh mily hamar! Nem, nem bocsátalak.

H. LÁSZLÓ. És ősz apámat hagyjam egyedűl
A harcz vészével szembe szállani?
Az óra drága, s emberélet a
Vérző homokszem, mellyen lepereg.

MÁRIA. Oh Istenem! s te ily veszélybe mégy.
Mért nem vagyok szent, hogy buzgó imám
Kiesdekelje éltedet nekem?

H. LÁSZLÓ. Te szent vagy, Máriám. Isten veled!

MÁRIA. Oh nem, nem! Búcsut én még nem veszek.
Veled megyek le a végcsarnokig.

H. LÁSZLÓ. Jer életem, s imádj az éghez értem. (El.)

(Alvidék.)

Iván, Kata, Peti, utóbb *Madarász* és katonák, *Gyuri.*

IVÁN. Menjetek, gyermekeim, készítsétek fel a szekereket, tereljétek be a marhát; tartsatok mindent kéznél.

PETI (szaladva jő). Édes apám, édes apám!

IVÁN. No mi baj, kis szolgám?

PETI. Hát egyik füllemet a földre tettem, aztán a föld csak úgy bömbölt.

IVÁN. Hát már ágyúznak. Anyjok! szedj össze a házban mindent, s rakjátok a nagyobbik szekérre.

KATA. Ej ej! kend nagyon is félénk, hiszen János apánk meg szokta verni a törököt; aztán az a szent ember, a Kap István is vele van.

IVÁN. Épen attól félek, hogy idő előtt átviszi őket az örök üdvösségre. Tedd, a mit mondok.

KATA. No no, hiszen még talán jól hozzá sem fogtak a verekedéshez. Aztán hallja kelmed, én úgy megszerettem ezt az új tanyát. (Madarász néhány katonával sebesen föllép.) Jaj irgalom, oda vagyunk!

MADARÁSZ. Mit jajveszékelsz, anyó? hiszen nem vagyunk törökök. Isten jónap, gazda!

IVÁN. Hozta Isten kelmeteket, nemes uraim! Mivel szolgálhatunk?

MADARÁSZ. Szép szóért, jó pénzért nem adnátok egy ital bort, vagy akár vizet? nagyon szomjasak vagyunk.

IVÁN. Ej ej uram, vizet pénzért! ki hallotta azt?

MADARÁSZ. Vizet pénzért, bort ingyen, csak hogy hamar legyen.

IVÁN. Mindent ingyen, uram. Hála Isten, van miből. Anyjok!

KATA. Megyek, futok. Tüstént szolgálok a vitéz uraknak.

MADARÁSZ. Aztán egy fakó lovat láttam a gyepen, nem alkhatnánk meg rá?

IVÁN. Nem!

MADARÁSZ. Miért? Hiszen elég heverő ló van még mellette. —

IVÁN. Hát csak azért, uram, mert nem alkuszom. Adj érette, a mit akarsz, s vidd el. Csak hogy aztán meg kell ám verni a törököt.

MADARÁSZ. Kend derék ember.

IVÁN. Gyura te! hozd ide azt a fakót.

GYURA (lóháton). Itt vagyok, apám.

MADARÁSZ. Ejnye be derék vitéznek termett fia van, gazd' uram!

IVÁN. Nagyon fiatal még, uram, csak tizenhat esztendős.

MADARÁSZ. Ej, hát Hunyadi nyolczvan esztendős, s Isten segítségével még úgy elveri a törököt, hogy szinte porzik bele. Hej öcsém, nem volna kedved földhöz ütni egy szoknyás törököt?

IVÁN. Ne bántsd uram, hadd nőjön, hadd erősödjék. Akkor aztán magam is csatába kergetem.

GYURA. De apám uram, én megyek, a ki lelke van.

MADARÁSZ. Adjatok rá mentét, s kezébe kardot.

IVÁN. Halgassunk. Az asszony jön.

KATA. Itt a bor, vitéz urfi!

IVÁN (elveszi). Hát Isten áldja meg kegyelmeteket, vitéz uraim! adjon Isten sok szerencsét az ütközethez.

MADARÁSZ. Isten áldjon, jó földieim! Igyatok barátim, aztán menjünk. Ha szerencse szolgál, én adok áldomást e helyen. Köszönjük a jó italt, anyókám. Itt a ló ára, gazda. — Isten áldja kelmedet.

KATA. Gyura te! aztán messze ne menj!

IVÁN. Isten hirével járjanak vitéz uraimék. — Gyura te! kíséred el a vitéz urakat egy darabon. — Ha kedve van, Isten vezérelje. — Jertek fiaim, menjünk fel a dombra s imádkozzunk. Isten! könyörülj népeden, és verd meg ellenségeit. (El.)

(Buda. — Gara háza.)

GARA (maga). Hév nap van. A hullámtalan Duna
Resten mozog Nándorhoz, mintha félne,
Hogy szőke arczát vér kendőzi be.
Már eddig forr a harcz a végeken,
Nándor felett jó s bal szerencse függ.
Én mindenikkel megbarátkozom.
Ha most csatát veszt a nagy vakmerő,
Úgy más világ jön és új emberek.
Harczoljon ő, én készen várom itt,
Mint a rideg part, mellyen a hajós
Éhen vesz el, ha szétzúzott hajója;

De kéjt talál, ha győzött a habon.
Mindenható sors! tedd azt, a mi jobb.
Kik jőnek itt? a kétes Ujlaky
És a dühöngő Giskra: jó barátim,
Kik, mint a kánya, martalékra várnak.

(Ujlaky, Giskra jőnek.)

Tisztelt urak, köszöntlek. Hát mi hír van
Az Aldunánál? mit szól a szerencse?

GISKRA. Légy üdvöz, nádor!

UJLAKY. Egy hű emberem jött
Az alvidékről, s az rossz hírt hozott.

GISKRA. Azaz nekünk jót: a harcz veszve van.

UJLAKY. Csaknem: de még a rongyos nép dühöngött,
Kétségb'esetten vívott a törökkel.
Azonban ez hiú erőlködés.
Nándornak el kell esni.

GISKRA. Annyival jobb.

GARA. Végtére majd átlátja Hunyadi,
Hogy nélkülünk nem képes harczot állni.

UJLAKY. S ha ismét verve jőne vissza?

GISKRA. Vagy ha meghal?

GARA. Mindegy. Hatalma végkép törve lesz.
Ki kell ragadnunk a kormányt kezéből.

UJLAKY. Azért jövénk, hogy erről értekezzünk.
De mit teszesz te, a kinek leányát
László veendi nőül?

GARA. Vőm uram
Csak azt teendi, a mit akarok,
S én azt teszem, mit eddig is tevék:
Nem engedem, hogy hasztalan csatákra
Elvesztegessék a hon erejét.

GISKRA. S így a dicsőség, hogy Nándor bukik,
Csak téged illet.

UJLAKY (félre). Ez jó torma volt. —
Kétség kivül: de hát ha a török
Majd vérszemet kap, s országunkra üt?

GISKRA. Bizzátok rám, és én lekergetem
A tengerig, mint a patkányokat.

UJLAKY. A patkány úszni tud.
GARA. Remélhetem,
Ha mink veendjük a kormányt kezünkbe,
Szabályosabban mennek dolgaink.
Ott hagyjuk a rossz fészket a töröknek,
S békét kötünk. De ez nem fő dolog.
Nekünk az országot kell rendbe hoznunk,
S azért ha Bécsbe mentek, kérjetek
Országgyülést, s ott majd intézkedünk.
GISKRA. Te jó reményben vagy.
GARA. Van rá okom.
Én e csatától várom a haza
Megfordulását.
GISKRA. Oh csak egy napig
Török lehetnék!
GARA. Legrosszabb eset,
Ha győz a vakmerő agg s fenn marad;
Akkor halálát kell várnunk, mi már
Nem késhetik soká. Mert életében,
Kivált ha győzött, meg nem döntjük őt.
UJLAKY. Ő veszni fog; de pártja megmarad,
Azért nekünk szoros szövetkezést
Kell szerzenünk. Mi ketten felmegyünk
S lehozzuk a királyt és Czilleit.
Országgyülést tartunk minél előbb,
És ott felosztjuk köztünk a hatalmat.
Te, nádor, itt az ország szíve vagy,
Én karja vágyok lenni, a hadak
S várak felett, mint ország kapitánya
Rendelkezendő.
GISKRA. Én csak azt kivánom,
Hogy rólam is jól gondoskodjatok,
Különben majd magam gondoskodom.
UJLAKY. De ez maradjon köztünk.
GARA (félre). Mily szerények! —
Gondom lesz rá, hogy pártunk nagy legyen.
Ha hírem jő, majd értesítelek.
Vigyétek a királynak hódoló

Üdvözletem, s bátyámat Czilleit
Siessetek megnyerni. A király
A fő, de benne ő az akarat.
UJLAKY. Ezt megjegyezzük. Most Isten veled.
(Ujlaky, Giskra el.)
GARA. Terhes barátság! Ezt vigyázva kell
Használni, mint a sáfrányt. Szemtelen nép!
Ily hangon nem beszélne Hunyadi.
De jó urak, ti rosszul számolátok,
Lépcsőnek én igen magas vagyok.
Atlépni nem fog senki, esküszöm!
De tűrni kell: időm még messze van;
Ha eljövend, kihágok e viszonyból,
Lerázom őket, mint az út porát,
S magasbra hívó sorsomat köszöntöm.
Egy párt nekem csekély. Vőm Hunyadi
S ezek barátim. Összefoglalom
A két erőt, s midőn legjobbjaik
Kidőltenek, vagy meghodoltanak,
Bezárom a barátság ajtaját.
Gyermek király, gyülölködő nagyok:
Ezek között családom nagyra nőhet.
De tűrni kell, időm még messze van. (Mária jő.)
MÁRIA. Ah jó atyám, nyugtasd meg lelkemet:
A harczvidékről még nincs semmi hír.
GARA. Jer kis királyném!
MÁRIA. Oh atyám, ne gúnyolj!
Ha tudnád lányod szenvedéseit!
Kietlen álmok tepik lelkemet,
Melyek vad képe ébren is gyötör.
Ha az valósul, a mit rettegek,
Szent Istenem! ha László vissza nem tér —
GARA. Templomba, gyermek! jer, mondjunk imát,
Hogy Isten országunkat tartsa meg.
MÁRIA. Igen, csak Isten, a ki megvigasztal:
Az emberektől nem várhatni jót.
Jerünk atyám! — Oh Lászlóm! födjenek be
Az élet angyalának szárnyai. (El.)

(Alvidék.)

Iván, Kata, Peti, Pista; utóbb *Gyuri.*

IVÁN. Mondom, anyjuk, ne sírj! Isten adta, Isten vette el. Aztán még nem is bizonyos, hogy oda veszett. Ne sírj, ha gyermekeidet szereted; hanem szedd össze minden erődet, s kezdjük meg az útat, míg a török nyakon nem ragad.

KATA. Oh Istenem! az én szép fiam, az én kedves fiam.

PETI. Apám, apám, megint letettem a földre fülemet; a föld már nem bömböl.

IVÁN. A harcznak vége van. Jertek, fiaim, kérjétek anyátokat, hogy szeressen benneteket.

PISTA. Anyám! én majd elmegyek Gyuri bácsiért, s aztán elhozom magammal.

PETI. Én is, én is!

KATA. Az Isten őrizzen! hogy ti is oda veszszetek? Jerünk szegény kis fiaim, már nem sírok többet.

IVÁN. Így ni! ez már okos gondolat volt.

PETI. Apám! hát megint a Tiszához megyünk?

IVÁN. Ne beszélj, kis fiam. Inkább vigyázz a szekérre, hogy le ne potyogjon valami. (El.)

GYURI (jő). Apám uram, apám uram! — Ezek bizony felszedték a sátorfát, s szépen itt hagytak volna.

KATA (a szín megett). Maradjon kend, apjuk.

IVÁN. De bizony visszamegyek, mert kiáltást hallottam.

GYURI. Apám uram!

IVÁN (elöjö). Ni ni! ez biz az én Gyuri fiam! Ej ej! ez biz ő testestül, lelkestül. Hát nem hagytad oda a fogadat?

GYURI. Meghiszem azt. Úgy elvertük a törököt, apám, hogy Isten a megmodhatója.

KATA. Hát így kell ide hagyni édes szülőidet? Édes rossz fiam te!

GYURI. Ne nyúljon kend hozzám, édes anyám, véres lesz a keze.

KATA. Jaj Istenem! talán sebet kaptál?

IVÁN. Hát csakugyan megvertétek a törököt?

GYURI. No de hogy!

KATA. Fiam, fiam, te nagyon véres vagy!

GYURI. Ej! hagyja kend anyám, katona dolog. Aztán fele török vér, még pedig a java.

PISTA, PETI. Ni ni Gyuri bácsi!

IVÁN. Menj Pista, fordítsd vissza a szekeret, itt maradunk.

GYURI. Itt bizony, mert hiszen most már én is tudom, hogy' verik a törököt.

KATA. Hát csakugyan nincs semmi bajod, fiam?

GYURI. Annyi sincs nekem, anyám, mint a mákszem, kivévén, hogy oldalamat egy kissé felhasították, s a fejemen vagy két lyukat ütöttek. Hanem éhes vagyok, anyám, éhes, mint a farkas.

KATA. Jaj Istenem! hát betörték a fejedet?

IVÁN. No anyjuk, hát nem hallod, hogy éhes? Menj, hozd egy kicsit tűzbe azt a hideg konyhát. Pista meg vágjon le egy birkát! Ma nagy lakomát csapunk.

GYURI. No már annak magam is szeretnék szemébe nézni.

KATA. Megyek már fiam, megyek. Addig is neh! egy darab rétes. Most már megyek. Peti te! hozz fát a konyhára.

IVÁN. Igy ni! most már békével beszélhetünk. Hát hogy' is volt csak, fiam? Erősen viaskodtatok? — Hát láttad-e Kap Istvánt?

GYURI. Nem Kap István az, apám, hanem Kapistráng. Hó! láttam bizony! Egy magas keresztet hordozott, aztán mindig imádkozott, mi meg csak úgy aprítottuk a törököt.

IVÁN (örömmel). Csak úgy aprítottátok, fiam! No azt már szeretem! De hát Hunyadi apánkat láttad-e? Tudom, az aprított ám még!

GYURI. De hogy' aprított apám! hiszen a merre ment, csak úgy oszlott előle a török; aztán a mi nem akart oszlani, azt László úrfi, meg tudja kend apám, az a mi

ifjú urunk, a Madarász, meg más tizenkét levente tisztogatták el. Hejh apám, azok voltak ám még a karvaly fiak. Én egy darabig László úrfi mellett viaskodtam, hanem alig jutottam valamihez: mindent levágott. Aztán, apám, egyszer csak azt vettem észre, hogy az öreg Hunyadi mellett állok.

IVÁN. Ne beszélj!

GYURI. Úgy bizony! megijedtem tőle: azt gondoltam, a haragos Isten előtt állok. Aztán az öreg úr egyszer csak azt mondta: eredj ficzkó! üsd agyon azt az egyik törököt, a ki fiam felé nyargal.

IVÁN. Hát te aztán mit csináltál?

GYURI. Mit csináltam volna? olyan úrnak csak szavát kell fogadni. Hát agyonütöttem.

IVÁN. Derék gyerek vagy, Gyuri fiam! — De hát mit hurczolsz itt ebben a véres zsákban?

GYURI. Oh apám, törököt; de nem egészen. Hallja kend csak apám! Egyszer fejbe ütöttek, aztán csak elszédűltem — de Madarász úrfi egyszerre ott termett. —

IVÁN. Meghiszem azt, a fakó maga is oda vitte volna.

GYURI. A fakó, apám? Az biz a gyepen felejtette magát; oldalába egy nagy hegyes nyársot szúrtak.

IVÁN. Szegény fakó! Pedig milyen jól neveltem s milyen szépen megadták az árát.

GYURI. Már az úgy van, apám, a fakó már meg nem szakad a futásban. De elég az hozzá, Madarász úrfi hozzám jött és hátra vezetett, hol nem igen ért a szél. Ott aztán egy kicsit kipihentem magamat.

IVÁN. Lám, hát csak gondodat viselte. Derék egy úri ember lehet. — Hanem a török, fiam, a török?

GYURI. Igen apám! hát képzelje kend, messze a táborszélen egy vén törököt láttam bukdácsolni. Ha más helyen látja az ember, azt hitte volna, hogy gombát szed. S képzelje kend, mit csinált?

IVÁN. Ugyan mit?

GYURI. Hát fejeket szedett zsákra, keresztény fejeket.

IVÁN. Hogy az Isten fojtsa meg!

GYURI. Dejszen apám, nem eszik az több mákot. Itt a zsákban feje.

IVÁN. Ne beszélj!

GYURI. Utána sompolyogtam, s mikor épen egy keresztesnek fejét akarta venni, fejbe ütöttem egy nagy buzogánynyal, azután saját késével levágtam a fejét, és a többi helyett ide a zsákba dugtam.

IVÁN. Ember vagy, fiam! Lássa meg az ember, még zsákra szedte a fejeket. — Hát ez mi az egyik kezedben?

GYURI. Ez volt a fejkötője. Aztán, apám, mikor én a vén török fejét levágtam, egyszerre csak vége lett az ütközetnek.

IVÁN. Soha bizony! No ez már nagy háborúság lehetett. Hanem nézd csak fiam. Huh, milliom a lelke! hiszen ez a konty tele van aranynyal.

GYURI. Szedje kend fel apám — én rosszul vagyok!

IVÁN. Az Istenért, fiam!

GYURI. Sebeim égnek, apám!

IVÁN. Keményen tartsd magad, fiam; hiszen te végezted el az ütközetet. Jer a kúthoz, majd meglocsollak, aztán bekötözzük sebeidet. (El.)

(Bécs. — Czillei laka.)

Czillei, Ágnes.

CZILLEI. Ne feledd el, szép hölgy, hogy e magas szerencséd Czillei munkája.

ÁGNES (félre). Foganatos legyen átkom ég és pokol előtt, ha valaha meg kell emlékeznem rólad.

CZILLEI. Ne feledd azt is, hogy Czillei hatalmas ugyan, de még sem olyan, mint a halál, mely ingyen szokott jöni: én annak idejében jutalmamért jövök.

ÁGNES. Minő jutalomért?

CZILLEI. Szerelmedért.

ÁGNES. Melyet már eladtál.

CZILLEI. Zálogba csak, a tulajdonos én vagyok.

ÁGNES. És én?

CZILLEI. Te a természet remeke vagy, kinek lélekzete tavasz, csókja paradicsom, ölelése menny.

ÁGNES. Mit mondasz!

CZILLEI. Imádlak.

ÁGNES. Ez ősz fürtökkel?

CZILLEI. A legerősebb tűznek lángjai.

ÁGNES. Hatvan éveiddel!

CZILLEI. Bizonyságok, hogy ki nem fáradok szeretni a fajt, melyért egyedűl volt méltó világot teremteni.

ÁGNES. S azt mondod, hogy a királynak barátja vagy.

CZILLEI. Szeretem őt, ha téged nem látlak. De mondj, mutass nekem királyt szemekkel, milyek a tiéid, ily ajakkal s kebellel, melynek minden pihegése felér egy királyi székkel. Van-e király, kinek kézszorítása (Ágnes kezét megfogja). Ah! kezemet szorítja! (Ágnes visszahúzza kezét.) Isteni hölgy! én neked adom a világot — nem, ez kevés: én szeretni fogom a Hunyadiakat.

ÁGNES. Kezet rá Czillei!

CZILLEI (döbbenve). Meggondolom!

ÁGNES (kitörve). Mért nem hazudtál? tán elhittem volna! — Gyalázatos! ha nem reménlném, hogy a halál nem sokára elégtételt vesz minden gazságidért, az volna első kérésem király szeretőmhöz: varrassa be szádat, köttesse meg kezeidet, s állítson a magyar nép közé, midőn a Hunyadiak diadalmán ujjong.

CZILLEI. Iszonyatos leány.

(A király jő.)

CZILLEI. Király öcsém! e hölgyben bízhatol.
Elmondtam, a mi kísértő lehet,
De semmiképp meg nem rendíthető.
Hűségesebbet nem szűlt még anya,
Dicsőbbet férfi karja nem ölelt:
Üdv és gyönyör, mit én most átadok.

KIRÁLY (karon fogja Ágnest).
Köszönjük, bátya, gondoskodásodat.

(A király és Ágnes el.)

CZILLEI. Tehát megnyerhetém szerelmét, ha megigé-

rem, hogy szeretni fogom a Hunyadiakat: feláldozni gyűlölségemet, azon tápot, melyből lelkem él, hogy szerelmet nyerjek. Csodálatos, ha igaz, s feljegyzésre méltó, ha fiatalabb volnék. De most nagyszerűbb dolgom van. (Csenget.)

(Szolga jő.)

CZILLEI. Rendben van minden, kész a lakoma?
SZOLGA. Igen, kegyelmes úr, készen vagyunk:
Házadnak kincse mind az asztalon van.
CZILLEI. Elég! (Szolga el.) Ezt a ficzkót elkergetem,
Többet beszél, mint kérdezek. — Tehát
A kéj az, a mi táplál véneket
S az ifjat elpuhítja. Így nyerem meg
Szelíden, a mit meg nem ád erőszak.
Gyönyörbe, kéjbe fojtom e fiút,
Kezére játszom a szerelmi üdvöt
És a világnak minden édeit,
S helyette én leszek király, én Czillei.
Le a süveggel, büszke magyarok,
Ha nem tetszik, le a fejekkel is;
Ki szót fogad, királyi dolga lesz,
És meghal, a ki ellenkezni mer.
S azt kérditek, miért e lakoma?
Azért talán, mert a vén Hunyadi
Győzött? hisz ő azt többször is tevé.
De most beteg, s az még nem volt soha.
S miért ne mondjam, a mit szeretek,
Hogy meghalt, és ez a halotti tor?
Ez a mi ízt ad ételnek és italnak.
A vén oroszlán haldokol Zimonyban,
S a tigris lesz az úr, ki éhezi
És szomjuhozza még az életet.
S ez éhes, szomjas tigris én vagyok,
Körmeimben tartok népet és királyt,
S kizsarlom, a mi bennök élhető van,
Gyönyör s uralkodás. De e leányt,
E kényes Ágnest meg kell hajtanom,
Vagy másnak, vagy magamnak. Egy veszélyes

Titkot kell birnom éltéből, minél
Lekötve tarthatom, lekötve úgy,
Hogy meg ne mozdúlhasson, eszközül
Álljon közöttem s a király között.
Királyi álmok, tünedezzetek;
A sors-kegyelte Czillei lakozni megy. (El.)

Zierer és Henrik (jőnek).

ZIERER. Ön be van jelentve a herczegnél. Verselni fog a lakoma felett, hol a király is jelen lesz. Gondolja meg ön, hogy ez igen nagy megtiszteltetés önnek, azaz nekünk is: mert ön igen jeles költőnek mondatik; s a szellem fölötte áll a világnak, mely mi vagyunk. Ön ért engem. Részemről bátor vagyok nagy tisztelője lenni a művészetnek, s örömest lennék pártfogója, ha nem tudnám, hogy inkább mi szorúlunk a művészet pártfogására; mert ah — de elég. Ön verselni fog. Mondjon valami dicsőítőt a királyra, szép kedvesére, kegyelmes urunkra; azaz, a dicsőités igen finoman, alig sejthetőleg legyen kimondva, mert szemben ha jól esik is a dicséret, még is rosszúl esik. Mondjon valami olyast, a mi önhöz, s egyszersmind a körhöz, melybe lépni fog, méltólag hangzik. Ön ért engem. Én bátorkodom önben teljesen bizni. Nem sokára hivatni — azaz kérni fogjuk önt. (El.)

HENRIK. Bátorkodó gazember! mintha lopná
Minden szavát, oly félve mondja ki.
Gazdája hölgyet orz és kincseket,
S e mézes száju tolvaj szavakat.
S ő bennem bízni még bátorkodik.
Oh semmirekellő! majd bátorkodom
Én ollyakat, hogy nem lopsz rá szavat,
Hanem nyöszörgesz, mint a vert kuvasz.
De hallga! jőnek. Most én is megyek
Volt kedvesemnek verset mondani:
Csordultig töltöm kéje poharát
Keserveimmel, hogy ha van szive,
Szakadjon szét; ha nincs, úgy verje meg

Az Isten, a mint csak megverheti.
Cseng a pohár, víg élet! semmi baj!
Csak üdvösségem, a mi köztetek sír.
Erőt, erőt! jöhet még alkalom,
Hogy én is vígadok. Most verselek csak,
És a mit mondok, mind csak költemény lesz. (El.)

(Nagy terem.)

(Gazdagon terített asztal mintegy tizenkét vendégtől körülvéve. Főhelyen a király. Jobbjára Ágnes, Ujlaky, Giskra, balja felől Czillei, Eyzinger, Lamberger, Zierer, s egyebek. Fényesen öltözött szolgák számosan.)

ÁGNES (a királyhoz). Boldog vagy-e, királyom?

KIRÁLY. Mi boldog általad! Mióta szíved átalkodottságából kivetkezett, mióta azt enyémnek mondhatom, még a szerencse is kedvezőbb. Az ősz Hunyadi épen e napokban vítta ki Nándor falai alatt legszebb diadalát: Konstantinápoly büszke hóditója százezreinek közepette meg nem állhatott az ősz bajnok előtt.

ÁGNES. Dicső Hunyadi! Vajha csak egyszer láthatnám életemben!

KIRÁLY. Meglátod őt; de halkabban beszélj. Czillei bátya nem szereti, ha Hunyadit dicsérik.

CZILLEI (félre). Izetlen nyájaskodás. (A királyhoz.) Engedelmeddel, felséges úr! (Egy szolgához.) Hadd jöjön lantos, s mondjon nekünk dalt a lakoma fáradalmainak enyhitésére, dicsőitésére királyi vendégemnek.

HENRIK. (Álöltözetben, ki ekkor jelen van, most előbbre jő, énekel.)

Ha férfi lelkedet
Egy hölgyre feltevéd,
S az üdvösségedet
Könnyelmün tépi szét,
Hazug szemében hord mosolyt
És átkozott könyűt,
S míg az szivedbe vágyat olt,
Ez égő sebet üt,

Gondold meg és igyál:
Örökre a világ sem áll;
Eloszlik, mint a buborék,
S marad, mint volt, a puszta lég.

Ha, mint tenlelkeden,
Függél barátodon,
És nála titkaid:
Becsület és a hon,
S ő síma orgyilkos kezét
Befúrja szívedig,
Míg végre sorsod árulás
Által megdöntetik,
Gondold stb.

Ha szent gondok között
Fáradtál honodért,
Vagy vészterhes csatán
Ontottál érte vért,
S az elcsábúltan megveti
Hű buzgóságodat,
S lesz aljas-, gyáva- és buták
Kezében áldozat,
Gondold stb.

Ha fájó kebleden
A gondok férge rág,
S elhagytak hitlenül
Szerencse és világ,
S az esdett hír, kéj s örömed
Mind megmérgezve van,
S remélni biztosabbakat
Késő vagy hasztalan,
Gondold stb.

S ha bánat és a bor
Agyadban frígyre lép,
S lassanként földerül
Az életpuszta kép,

Gondolj merészet és nagyot,
És tedd rá éltedet:
Nincs veszve bármi sors alatt
Ki el nem csüggedett;
Gondold meg és igyál:
Örökké a világ sem áll;
De a mig áll és a mig él,
Ront vagy javít, de nem henyél.

(Ágnes elájúl.)

KIRÁLY. Mi lelt, szerelmem? Istenért! elájult.
Talán ez undok dal zavarta meg. (A lantoshoz.)
Hordd el magad, izetlen verselő.

CZILLEI. Lódulj! (Titkon.) Maradj künn, még szóm van veled —
Ily körmös ficzkók tetszenek nekem,
Kik a világról rosszat mondanak.
Higyék az emberek s busúljanak:
Én nem hiszem; de hasznát én veszem.

KIRÁLY (a föleszmélt Ágnessel távozván).
Urak, maradjatok, parancsolom.
Költsétek el vigan a lakomát. (El.)

CZILLEI. Királyi öcs, ki ily parancsot ád.

EYZINGER (titkon Czilleihez).
Nem oktatád hiába: jó tanítvány.

CZILLEI (súgva). Hallgass, barát! — Uraim, vígan! A mi felséges urunkat számos évig tartsa meg az Isten; adjon neki bölcs tanácsadókat és kevés galibát, hogy uralkodása hasonló legyen a patakhoz, mely virágos partok között foly le!

VENDÉGEK. Éljen!

EYZINGER. S adja Isten, hogy a kigyók, melyek a virágok közé fészkelték magokat, kipusztuljanak a legutósó fajig.

TÖBBEN. Helyes! derék!

CZILLEI (félre). Pusztuljatok el ti.

LAMBERGER. A mi nemes házi urunkat, kinek mind háza, mind honyhája, mind pinczéje a legműveltebb izlést tanusítja —

VENDÉGEK. Éljen!

CZILLEI. Kérem, kérem! én csak kezdő vagyok a nemes művészetben, mi lakmározásnak neveztetik. S általában ki mérheti magát a régiekhez? De szinte bűnös vagyok, csevegni, midőn innom kellene. (Poharat emel.) A mi derék magyar vendégeink —

TÖBBEN. Éljenek!

UJLAKY (félre). Billentsd meg nehéz cseh fejedet, győzhetetlen Giskra, ez téged is illet.

GISKRA (mogorván). Köszönöm!

UJLAKY (titkon). No ez ugyan szépen volt köszönve! mintha csak buzogánynyal czimbalmoztad volna ki valamelyik atyádfia hátán.

GISKRA. Vagy a tiéden.

UJLAKY. Medve! hisz én nem vagyok atyádfia!

GISKRA. Hagyj békét, Ujlaky, mert megfojtlak, mikor haza megyünk.

UJLAKY. S én megcsiklandozom medvebőrrel foltozott pánczélodat.

GISKRA. Hazudsz!

UJLAKY. Fogadjunk, hogy tőröm markolatig bemegy!

(Tőrt von elő.)

GISKRA (elvonúl Ujlakytól). Bolond vagy!

CZILLEI. Nos uraim! poharam töltve van, kinek maradt még kívánsága, melyért kiürítsem?

LAMBERGER. Nevezz meg akárkit, nemes gazdánk, mi azért iszunk, kit a te bölcseséget méltónak ítél.

EYZINGER. És a kit én súgni fogok neki. (Súgva.) Éljen Hunyadi János! Mondj beszédet Hunyadi Jánosra.

CZILLEI (ki e közben levelet kapott, s azt elolvasta, Eyzingerhez.)

Akartad. — Uraim! ha valamely embert a szerencse különösen kiválasztott, hogy áldásaival elborítson, s ha ezen ember boldogan élt mint férj és atya, tisztelten és szeretve mint ember és barát, diadalmasan és dicsőn mind harczban mind békében, s ha ezen ember mind e világi szerencse felett még elérte azt is, mire mindnyájan törekszünk, de mit fájdalom oly kevesen érhetünk el, a menyei üdvösséget, nem méltó-e, hogy Istennek egy

ily választott embereért poharat emeljünk? Hunyadi János az egekben! éljen! (Iszik.)

(Zavar és zsibongás.)

TÖBBEN. Mi ez? Hunyadi!

CZILLEI. Hunyadi János meghalt!

TÖBBEN. Meghalt?

LAMBERGER (letessi poharát). Ezután nem ihatunk békével a török miatt.

GISKRA. Ezt az embert én kétszer megvertem.

UJLAKY. S ő kétszer fejedre tette lábát, de azt gondolta, hogy tök, és ott hagyott.

CZILLEI. Nos uraim! hát senki sem iszik velem Hunyadiért a más világon?

GISKRA (mohón). Én! én! én azt az embert kétszer megvertem.

CZILLEI (poharat üt Giskrával, azután bemegy a királyhoz.)

UJLAKY. Hallgass, medve! Ha sokat beszélsz, észreveszik, hogy ostoba vagy.

EYZINGER (felkel). Ez gúny, gyalázat! Nincs itt egy magyar,
Ki a magyar hon, sőt egész keresztény
Világnak hőseért boszút kiáltson?
Ha nincs, im én, a német, idegen,
A legnagyobb magyarnak hős nevére,
Kit mint jeles nagy férfit tisztelék,
Szerettem mint nemes barátomat,
Gyászszal, könyűvel terhes poharat
Nyújtok fel a nagy égnek Istenéhez,
S boszúját kérem mind azok fejére,
Kik a nagy férfiút, szent hazafit,
Nevezni merték tiszteletlenül.
Igyunk urak, Hunyadnak lelke él,
Hunyad' lelkét üdvözlöm e pohárral.

(Többen némán poharat emelnek és isznak.)

CZILLEI. A király mély bánatát jelenti általam Hunyadi János kormányzó halála felett. A jövő hó elején országgyülést tartand Futakon. Ott ismét látjuk egymást. Köszönöm szivessègteket, uraim. Isten velünk! (El.)

(A vendégek távoznak Eyzinger, Ujlaky és Giskrán kivül.)

EYZINGER. Ez undok élet itt. Sokféle bűn
Ütött tanyát a jó király körül.
Én távozom, mert meg nem menthetem.
Ki pártomon lett volna, Hunyadi,
Sírjába szállt, és most hatértalan
Úr Czillei. Isten veled, királyom:
Csak Isten az, ki megmenthet kezéből. (El.)

GISKRA. No Ujlaky, gyerünk.

UJLAKY. Dugj egy arany poharat zsebedbe, aztán jer utánam.

GISKRA (eldug egy poharat).
Ez nem rossz gondolat! (Menni akar.)

UJLAKY (visszafordúl). S te verted meg kétszer Hunyadit? zsivány, tedd vissza a poharat, vagy az egész udvart felzenditem.

GISKRA. Elment az eszed?

UJLAKY. Azt akarod, hogy tolvaj társaságában menjek szállásomra? Tedd vissza tüstént.

GISKRA. Mikor hallottad, hogy Giskra valaha visszaadá, a mit egyszer elvett? Megölöm, a ki e poharat el akarja venni.

UJLAKY (félre). Ördög mennykőt! ez bizony nem tréfál. (Giskrához.) Most ismerek az én győzhetetlen barátomra. De várj egy kissé: a pohár egészen kicsillog zsebedből. (Odamegy, mintha igazitani akarná, s kivéve az asztalra teszi.) Hejh szolga! valaki! ki van itt?

(Szolga jő.)

GISKRA. Haj a gazember ellopta poharamat. Várj, ezért kettőt viszek el asztalodról.

UJLAKY (a szolgához). Vigyázz, hogy a poharak száma épségben maradjon! (Giskrához halkan.) Előre, győzhetetlen Giskra, előre. Hunyadi megverője, rettegj a szolga tenyerétől. — Szolga! nyiss ajtót a győzhetetlen Giskra előtt! (Szolga ajtót nyit.) Győzhetetlen barátom, jerünk nyugodni.

GISKRA. Milyen becsülettudó ez az Ujlaky. Nem haragudhatik rá az ember. Sohasem nevez máskép, mint győzhetetlennek. Igaz, én győzhetetlen is vagyok, csak

a bor erősebb néha: de az se baj. Nyujtsd karodat, vitéz Ujlaky.

UJLAKY. Győzhetetlen Giskra! itt vagyok! (El.)

Czillei és Zierer.

CZILLEI. Szerencsés ember volt e Hunyadi:
Leánya nincs.
TITOKNOK. Hogy' érted azt uram?
CZILLEI. Felrántanám apjának sírja mellől
És meggyalázva adnám vissza őt.
De fiai vannak, kettő és nem egy,
Fejökkel játszhatom csak, nem szivökkel.
Oláh fejekkel! És az mit sem ér.
Gördüljön bár e két fej lábaimhoz,
Hideg boszú lesz csak, de nem gyönyör:
Nekem gyönyör kell a boszúban is.
TITOKNOK. És mégis — megbocsáss nagyságos úr,
Ez a játék veszélyt hozhatna rád.
A gyermek, így foganva, így születve
Hős lenne, bátor, s egyszersmind ravasz,
S felnőve egykor vad családja közt
Csak a magyarnak bővítné hatalmát.
CZILLEI. Vigasztaló szót mondál, és ezért
Egy bécsi házam a tiéd.
TITOKNOK. Uram!
CZILLEI. S a két poronty hadd éljen, míg lehet;
Gondom lesz rá, hogy elfajuljanak.
Küldd hozzám Henriket. Nem így nevezted
A dalnokot, ki tegnap érkezett?
TITOKNOK. Igen, kegyelmes úr. Beküldöm őt! (El.)
CZILLEI. Ez a titoknok, a ki semmi titkot
Nem árul el, mert nem tud egyet is.
Gyaníthat mindent; tudnia nem szabad.
Nem bízom senkiben, magamban is
Csak ott, hol érdek vonz, vagy kötelez.

(Henrik jő.)

CZILLEI. «Gondolj merészet és nagyot

És tedd rá éltedet.»
Nem így daloltál tegnap?
HENRIK. Így uram!
CZILLEI. Te jól verselsz. Még tudsz-e valamit?
HENRIK. Levágni a más lúdjának nyakát,
És csapra verni másnak hordaját,
Ha nincs mit enni inni.
CZILLEI. És szeretni?
HENRIK. Az mindenütt van: a nő könnyü szer.
CZILLEI. Úgy látszik. Hát ha ember volna a lúd?
HENRIK. Lúdnak tekinteném.
CZILLEI. Bátor fiú!
Add jobbodat. Jó izmos férfikéz,
Becsülöm az ily durva kezeket.
Fogadni mernék, nem csak lantot ismer.
HENRIK. Főzőkanál vagy kard, mind egy nekem.
CZILLEI. Te főzni is tudsz?
HENRIK. Mindent én, uram!
Kotyvasztok ételt élet és halálra.
CZILLEI. Elég, elég! De tudsz-e kóborolni,
Hogy meg ne lásson ellenség, barát,
És a ki lát, ne ismerjen reád?
Hogy a nap is, mely homlokodra süt,
Kigyónak nézzen, és árnyékodat
Ne úgy mutassa, mint más emberét?
HENRIK. Mindent, uram!
CZILLEI. Vedd át e levelet.
Ipamnak szól, hatalmas Brankovicsnak.
Titkos levél, országos érdekű.
HENRIK. Add át s én tüstént útnak indulok.
CZILLEI. S ha út közt rajta kapnak —
HENRIK. Megeszem,
Mint a lepényt.
CZILLEI. Lovad nyergelve van.
Mehetsz. Megállj! Szülőid élnek-e?
Testvéreid vagy kedves rokonod?
Ha vannak, én rólok gondoskodom,
Mig távol lészsz.

HENRIK (félre). Oh vén kigyó! őket te nem fogod
Ismerni. — Vedd hálámat e nemes
Szándékodért. Majd értesítem őket,
Hogy fölkeressenek — ha halva fekszel.
CZILLEI. Itt úti pénzed.
HENRIK. Jó súlyos biz ez!
Uram, ha hálámat nem mondom el,
Azért van, mert mód nélkül sietek.
CZILLEI. Járj gyorsan, mint a legjobb gondolat. (El.)
HENRIK. A legjobb gondolat, hogy megszakadj!
Te bűnbe mártott istenpénze te!
Kiről az égi kép már lekopott,
S helyette az ördögök kezének szennye van.
Mi volt nekem Ágnes! éltem melege,
Lelkemnek szárnya, tagjaim idege:
Vágyam, reményem, üdvöm, mindenem.
Mind ezt e Czillei lopta tőlem el,
S a bűnnek adta áldozat fejében,
Hogy úr lehessen, míg én s a király
Gyönyörben s kínban elveszünk miatta.
Oh ég! hogy' élhet ember ily gonosz?
Hogy' meg nem fúl minden lélekzetén,
Ki embertársai elrabolt egéből
Csinál magának üdvöt a világon.
De hallga, csitt! mi nesz hallatszik itt?

(Egy ajtónál hallgatódzik.)

«Alszol szerelmem, ébredj és ölelj meg.»
Oh Isten, Isten, vedd el eszemet!
Nem ölhetném-e most meg mind a kettőt? —
Ha a zsivány, ki egy lovat köt el,
Fán szárad, mért ne fojthassam meg őket?
Az ajtó zárva. — Oh kín, oh pokol:
Betörhetem; de akkor Czillei
Még élni fog, még törvényt tart fölöttem!
El el! mert itt megölne még a kín.
Boszúnak sólyomszárnya! menj elő,
Hasítsd ketté a csendes levegőt,
Hogy észrevétlen szegjem át a tért,

S elérjem ádáz martalékomat.
De lássuk, mit beszél? (Olvas.) Dicső merény
Hát nem csalódtam! gyilkos terveket főz,
Eget zendítő ármányt s árulást.
Most már enyém. Ki mondja, hogy nem az!
Kezemben tartom, mint az üveget,
S eltörhetem, mihelyt csak akarom.

(A levelet fölemelve.)

Ez a levél lesz most az én vitorlám,
S halál a rév, a melyben kikötök.

(A zárt ajtó felé fordúlva.)

Es itt ezek. Hah! undok, undok élet!
De mit tünődöm a bolond regén.
Két összeférczelt szív, hol Belzebub
Volt a szabó; egy eltépett darab test,
Nem lány, nem asszony, melynek neve nincs.
Utáljátok meg egymást, s fúljatok meg!

MÁSODIK FELVONÁS.

(Fehérvár. — Szabad tér.)

Nép, Egyházi hirnök.

HIRNÖK. Üdv mindnyájatokkal! Ő szentsége III. Calixt, római pápa, a dicső Hunyadi János nándori diadalmát az egész keresztény világon mai napon megünnepelni rendelte. — Adjatok hálát az égnek e diadalért, melylyel nem csak Magyarország, hanem az egész kereszténység mentetett meg. Imádkozzatok a dicső Hunyadiért, hogy Isten hosszú életet engedjen neki boldogságtokra s az egész keresztény világ örömére. Üdv mindnyájatokkal!

ELSŐ PÓR. Amen! Az imádság meglesz; abban nem lesz hiba. Templomba viszem egész hadamat, még a szopós gyermekemet is.

MÁSODIK PÓR. Bölcsen! én elviszem leendő gyermekem anyját, hogy oly fiat szüljön, milyen Hunyadi János maga.

HARMADIK PÓR. Hohó! barátom, az egy kicsit sok lesz. S aztán nem is kéne ily kajla bajuszodnak lenni.

ELSŐ PÓR. Ne dévajkodjatok! De nini! ki az a fürge legény, ki az egyik szemével sír, a másikat behunyja?

HARMADIK PÓR. Be biz az, mert nem lát vele.

ELSŐ PÓR. Mit beszélsz?

HARMADIK PÓR. Csak a mi igaz. S tudja-e kigyelmed, ki ez a legény?

ELSŐ PÓR. Ha megmondod, barátom.

HARMADIK PÓR. Hát ez biz az, a ki annak a sok feleségű török császárnak kilőtte az egyik szemét.

ELSŐ PÓR. Ez ám csak a derék legény.

HARMADIK PÓR. Meghiszem azt. S miért hogy épen csak szemének czélozott, azt három különös okból cselekedte.

MÁSODIK PÓR. Hadd halljuk!

HARMADIK PÓR. Hát először azért, mert felséges lábait nem láthatta azon sok állatnak és embernek miatta, melyek körülvették.

MÁSODIK PÓR. Bölcsen!

HARMADIK PÓR. Másodszor azért, mert azon sok feleségű császár, mind a mellett, hogy oly mód nélkül sok felesége van, nem akart önkényt megvakulni.

MÁSODIK PÓR. Bölcsen!

HARMADIK PÓR. Harmadszor azért, mert nem akarta, tudniillik ezen félszemű barátunk nem akarta, hogy a császárnak, kinek különben is oly iszonyatos sok felesége van, még szeme is több legyen, mint neki van, ki, szegény jámbor, egyik szemét himlőben vesztette el.

MÁSODIK PÓR. Bölcsen! Ha félszemű fiam lesz, én is azt tanácsolom neki, mikor hadba megy, hogy csak szemét verje ki az ellenségnek.

HARMADIK PÓR. Mondtam már ecsém, hogy kajlán áll a bajszod.

ELSŐ PÓR. Fiúk, fiúk! ne dévajkodjatok, bizony megver az Isten. Nem mondom-e? Itt egy tetőtől talpig fekete hírnök jön, utána gyászkiséret. Jó Isten! őrizz meg bennünket.

HÍRNÖK. Imádkozzatok a megdicsőült Hunyadi János lelkeért!

A NÉP. Hunyadi János meghalt?

HÍRNÖK. A nép atyja meghalt. Imádkozzatok, hogy a haza ellenségei kibéküljenek sírja fölött. Az ország megrendült e nagy csapás alatt, mint az erdő, melyben a királyi tölgy levágatott. Imádkozzatok az országért, hogy a megholtnak szelleme szálljon le őrangyalúl reá.

(A nép letérdel és csendesen imádkozik. Hunyadi tetemét hozzák. Hunyadiné a koporsó után, két fia mellette, utánok a Hunyadi-ház barátai.)

HUNYADINÉ. Pihenjetek meg gyászom hordozói;

Nagy a teher, mi vállatokra szállt:
Egy meghalt ország fekszik rajtatok. (Fiaihoz fordúl.)
Oh gyermekim, szerette gyermekim!
Árvák vagyunk.

H. LÁSZLÓ. Ki nem árva most anyám? Egész
Magyarhon árva lőn ezen halállal.

H. MÁTYÁS. Menjünk anyám! én itt nem állhatok.

HUNYADINÉ. Miért fiam, s ily könytelen szemekkel?

H. MÁTYÁS. Épen azért, mert sírni nem tudok,
Inkább haragszom. Nézz körűl anyám!
Itt mennyi ember él, sír vagy nevet,
Mint kedve tartja, s egy, ki ezret ért,
Még csak kezét sem mozdíthatja többé.

HUNYADINÉ. Te Isteneddel perlesz.

H. MÁTYÁS. Nem, anyám!
De által kezdem látni a világot:
Ez a dicsőség, hogy majd meghalunk.

HUNYADINÉ. Miért nem mondhatom, hogy nem valót
Oh mért nem fekszem én e gyászpadon? [szólsz?

SZILÁGYI. Mátyás öcsém, te rossz vigasztaló vagy.
Sokáig olvashatsz még könyveidben,
Míg hőst találsz, ki ehhez volt hasonló. (A néphez.)
Méltán borultok térdre, emberek,
Mert megszakadt az áldás fonala,
Melylyel hazánk az éghez kötve volt.
Ily nagy halálnak nem lesztek tanúi,
Ha újra mind gyermekké váltok is.
Jerünk hugom! vigyétek a halottat. (A nép felkel.)

ROZGONYI (társaihoz). Nézzétek, a kemény Szilágyi sír,
Mint a megolvadt ércz, s könyűiben
Rokon, barát és honfi kesereg.

KAPISZTRÁN (sietve jön). Megálljatok!

EGY A NÉPBŐL. Kapisztrán, a barát.
Szegény ember, mi réműlt halaványl!

KAPISZTRÁN (ki a koporsó mellé borúlt s imádkozott, felkel).
Ezen kezemmel, melly a szent keresztet
Hordozta, míg te vérben gázolál,
S dicső napszámodat bevégezéd,

Ezen kezemmel illetem koporsód
Nagy férfiú, az ég kegyelme rád!
Térj vissza Istenedhez, a ki küldött,
Hogy egy veszendő ország atyja légy,
Én nem sokáig késem e világon:
Úgy megszerette lelkem lelkedet,
Hogy egy közel órán Isten zsámolyánál
Látandjuk egymást. Jertek gyermekim!
Beszentelem a sírt, a melybe száll:
Ez egy munkára élék ily soká.

(A kiséret és nép el; a három pór hátramarad.)

HARMADIK PÓR. Üssön kend hátba, János bátya!

ELSŐ PÓR. Bizony nem is volna kár, haszontalan, szívtelen ember, ki ilyen közinségben még dévajkodni tudsz.

HARMADIK PÓR. Épen azért üssön meg kend, János bátya. Micsoda silány ember vagyok én, ki még néhány perczczel ez előtt csufolkodtam, nevetgéltem, mikor szegény jó apánk már halva volt. Hogy' várhatok én Isten áldását teljes életemben?

ELSŐ PÓR. No no Peti öcsém! hiszen nem is vagy te olyan rossz ember, mint az imént gondoltam.

HARMADIK PÓR. Mikor lássa kend, János bátya, úgy megörültem az előbbi hírnek, hogy akár fejem tetejére álltam volna. Ki védelmez ezután bennünket? Mintha már is hallanám gyermekeink jajgatását, kiket a török rabszíjra fűz.

ELSŐ PÓR. Ej ej, Peti öcsém! hiszen neked még csak egy kis fiacskád van. Aztán talán nem is halt meg az a mi jó urunk egészen: lelke mindig velünk marad.

HARMADIK PÓR. Dejszen János bátya, ha kend úgy meghalt volna, mint az, nem állna kend itt a két bocskor talpán velem együtt, a ki egyébiránt mezitláb járok. Szegény jó urunk! az Isten nyugosztalja meg.

ELSŐ PÓR. No no, ne sirdogálj öcsém! Gyerünk inkább a temetéshez.

HARMADIK PÓR. Gyerünk bátya! aztán ha három álló esztendeig —

ELSŐ PÓR. Jó lesz jó, Peti öcsém. De most gyerünk. Vessünk egy marok port a szegény jó urnak tetemére.

HARMADIK PÓR. Szegény embert most porral dobálják; pedig életében ki ne borúlt volna a porba előtte? Ilyen a világ, János bátya! Gyerünk és imádkozzunk érette. (El.)

(Temető.)

(A gyászcsalád körülállja a sírt, melybe a koporsó lebocsáttatott.)

H. MÁTYÁS. Szilágyi bátya! add e lobogót,
Hadd tüzzem én fel sírdombjára.

SZILÁGYI (átad egy zászlót). Fogd
És tűzd fejéhez e pogányijesztőt.
Ennél veré meg őket annyiszor.
S míg ennek vészrongálta vászna leng,
Ne féljen senki pusztitó hadaktól.
Kerülni fogják ők e lobogót:
Százezreik halálán volt jelen.

HUNYADINÉ. Oh Istenem! mi mély fekvése van!

H. LÁSZLÓ. Jerünk anyám! elég volt már neked
A szenvedés e látomány felett.

HUNYADINÉ. Nem, gyermekem! kivívom részemet
A fájdalomból. Annyi örömért
Nem sírhatok kevesbet. Oh nemes férj,
Nemes barátom! eddig izzadásid
Töröltem el, ha harczból megjövél:
Most egy marok por, a mit adhatok.

(Port hint a sírba, a többiek utána. A sír befedetik. Hunyadiné Lászlóra borúl. Gyászcsoportozatok.)

KAPISZTRÁN. Ne sírjatok, könyekből nem elég,
Mit ember sírhat ily nemes halottért;
Ne sírjatok, ha tenger volna is
Könyhullatástok. Őt Isten vevé át,
S gondoskodása biztosb, mint mienk.
Ő nyujtá ily hosszúra életét,
S midőn elég volt, ő is zárta be:
Tovább maradni tobzódás leendett

Világ javaiban, Isten híre nélkül.
Mert hol van ember, a ki ily dicsőn élt,
S hol, a ki ily dicsőn halt volna meg?
Elég, elég volt egynek ennyi nagyság.
Dicső vezér! tündöklő lelkedet
Látom ragyogni e hantok fölött;
Látom kinyílni a sötét koporsót
S méhében a jövendő képeit
Megtestesülni, ihletett szemekkel.
Ki hallja még meg haldokló szavam?
Hunyadnak háza népe, hallj meg engem!
Hunyadnak háza, felhő zúg feletted,
És e felhőben villámok czikáznak.
Hunyadnak háza népe, vész közelg rád!
Fondorlat és gyülölség, mint ebek
Ugatnak majd a nagy halott nyomán,
S meg nem nyugosznak, míg nemes faját
A vér szagáról meg nem ismerik,
Mert vér folyand méltán, méltatlanúl,
Befertezendi a szent koronát,
Míg a sikoltás a bántott szivekből
Eget hasít, s az Istenhez betör.
És újra nap jő a felhők megől,
Szétszaggatandó a vész kebelét,
Hunyadnak háza s a hon egy leszen.
Merész kezekkel nagy Hunyad-fiú
Kiküzdi a bitorlott koronát:
Kicsin lesz e hon tündöklő nevének:
A fél világ fog róla zengeni. —
Oh végy magadhoz, kegynek Istene!
Elvégezém az élet dolgait. (A sírra rogy.)

SZILÁGYI (melléje áll).

Meghalt, vagy úgy van, mintha már nem élne.
Vigyétek őt házunkba, s gond legyen rá.

H. MÁTYÁS. Ne sírj anyám, hallád, király leszek.

HUNYADINÉ. Oh bár ne hallám; új gond száll meg érte.

H. LÁSZLÓ. S miért te és nem én?

H. MÁTYÁS. Mert több időm van
Azzá lehetni, mint neked, s mivel
A jós, midőn elmondá jóslatát,
Reám tekintett haldokló szemekkel.
H. LÁSZLÓ. Oh balga gyermek! haldokló szemekben
Helyzed reményedet. Te nőj még és tanúlj,
Es hadd az álmot apróbb gyermekeknek.
H. MÁTYÁS. Haragszol bátya? azt rosszúl teszed!
Bátyám maradsz, habár király leszek.
H. LÁSZLÓ. Ha itt apánk sírjánál nem vagyunk,
Megfeddenélek e botor beszédért.
HUNYADINÉ. Oh gyermekim! mily gyászos kezdet ez,
Alig hunyá be nemzőtök szemét,
Ti már vitáztok semmiségeken.
Ha szülőtök nyugta szent előttetek,
Esküdjetek meg itt a sír felett,
Hogy bármi sorsra fordul a világ,
El nem hagyjátok egymást, s a viszályt,
Mely, mint a gyom, buján sarjadna fel,
Nem engeditek felnőni szívetekben.
H. MÁTYÁS. Anyám nyugodj' meg, ím kezet fogok!
S esküt teszek rá.
HUNYADINÉ. Hogy helyet nem adtok
A nagyravágyás bal sugalminak.
Hivek maradtok élet fogytaig
Ezen hazának fölszentelt urához.
H. LÁSZLÓ. Ím jó anyám, hogy megnyugtassalak,
Kimondom, hogy jóslatban nem hiszek,
S nem tartok számot többre, mint jogom van.
S e sírra s holt apámra esküszöm,
Hogy hű leszek testvérhez és baráthoz,
Hű e hazához, mellyért, adja Isten,
Tehessek bár fél annyit, mint apám;
Hű a királyhoz, s míg törvényeinknek
Szentsége ellen nem vét, véremet
Kész érte adni végső csepjeig.
HUNYADINÉ. Mátyás, te halgatsz?
H. MÁTYÁS. Én már esküvém.

HUNYADINÉ. Dicső szellem! vedd át ez esküvést!
Most gyermekim, most meg vagyok nyugodva.
(Elmennek.)
SZILÁGYI (hátramarad). S én kardomat sírjára fektetem,
És meg nem nyugszom mindaddig, mig egy
Hunyad-Szilágyi vérből származottnak
Fején nem látom a szent koronát.
Villogj fel kard, mutasd meg éledet:
Szükség lesz rád e vérpiros világban. (El.)

(Két sírásó.)

Tiborcz, Tamás (a síron dolgoznak).

TIBORCZ. Lássa kend Tamás, végtére is mi vagyunk leghivebbek Hunyadi Jánoshoz. Nép, fiai, a sok rokon és jó barát eltávoznak tőle, mint seregélyek a szedett fától. De mi helyt állunk, míg háza el nem készül, melyből csak az itélet napján fog felpillantani.

TAMÁS. Ne oktalankodjál. Inkább dolgozzál takarosabban.

TIBORCZ. Takaros sír! Mindegy az Tamás koma, ha sem ajtaja, sem ablaka nem lesz, kivévén, melyet ürgék és egerek csinálhatnak rajta.

TAMÁS. Te magad is ürge vagy, hogy így beszélsz. Siess, mert itt ér a fergeteg.

TIBORCZ (felnéz). Most egyszer káprázik a kend szeme, Tamás koma. Hisz egy csep felhő sincs.

TAMÁS. Te meg vak vagy, hogy a hollókat nem látod.

TIBORCZ. Hohó! Gara bátyánk jő, s ama híres gyűjtogató Giskra, meg egy harmadik jó madár. No csak ide vele, épen jó temető kedvemben vagyok.

TAMÁS. Köszönd meg, ha téged el nem temetnek. Részemről nem örömest látom az ilyen látogatókat becsületes embernek sírjánál. Én odább állok.

TIBORCZ. Várjon kend meg hát. Hogy elsiet a jámbor. Pedig kitől félhet a sírásó ezen a világon, hacsak magától nem? De tőle minden ember fél, kivévén azo-

kat, a kik vízbe fúlnak. No János apánk! itt nyugalmas lakásod lesz, a milyen teljes életedben nem volt. Ha Isten éltet, vagy inkább nem éltet, meglátjuk egymást a más világon. (El.)

Gara, Bánfi, Giskra.

BÁNFI. Későn jövénk, mindennek vége van.
GARA. Legjobbkor Bánfi, megzavarhatók
Különben a család fájdalmait:
Ők minket nem szeretnek.
BÁNFI. Sem mi őket.
GARA. Nem mondhatom. De nézd, hogy elmerült
Vitéz barátunk; Giskra, mit cselekszel?
Miért teszed sírjára lábodat?
GISKRA. Hogy fel ne keljen többé. Nem szeretném
Utamban látni a vén vakmerőt.
BÁNFI. Félsz tőle, Giskra?
GISKRA. Én és félelem!
Mért nem vagy ellenségem, megmutatnám,
Mit tesz Giskrát gyávának tartani.
GARA. Hunyadtól félni még nem gyávaság.
GISKRA. Én tőle félni? Kelj fel Hunyadi,
Ím sírodat lábommal gázolom!
Kelj fel s boszúlj meg, hogy megvertelek.
GARA. Légy tisztelettel a halott iránt!
GISKRA. Forduljon meg sírjában! Gyűlölöm,
Mint a halált, és meg nem nyugszom addig,
Míg két fiát lábához nem teszem.
GARA. Erőszakos vagy és meggondolatlan!
Nádor vagyok, ki a törvényszegőt
Büntetni tartozom. Ne gyúlj haragra!
Ha most a gyásznak szent óráiban
Megsértenéd a bánatos családot,
Egész ország felállna ellened.
GISKRA. Mit félek én az országtól?
GARA. De tőlünk,
Tőlünk te félhetsz, kik meggátolók,

Hogy a hegyekből el ne üzzenek.
Maradj barátunk s nem vallsz kárt vele.
Mi a Hunyad családot illeti,
Még nincs okunk, kikelni ellenök.
BÁNFI. Még nincs, de lesz. Vagy nem hallátok-e,
Mit jósolt a barát? Az egyik Hunyadi
Király leend?
GISKRA (félre). Én hallgatok, —
De azt tudom, hogy összedúlom e hont,
S felgyújtok mindent, a mi vérbe nem fúl.
BÁNFI. És jósolá, hogy egy Hunyad-fiú
Egészen egygyé olvad a hazával,
S hirével meg nem fér határi közt;
Hanem betölti avval a világot,
És feldönt mindent, a mi útban áll.
GISKRA. Csak rajta rajta! döntsön fel, ha tud.
GARA. Mit mondhatott mást egy szegény barát?
BÁNFI. De ők azt elhivék.
GARA. Várjuk be hát,
Ha nem hiszik, mint én reménylem is,
Legalább leendő vőmről felelek,
Nincs semmi vész. Bevárjuk Czilleit,
S miénk az ország, mink kormányozunk. (Giskrához.)
Te háborítlan ülhetsz bérciden,
S uralkodol, mint senki más e honban.
GISKRA. Most értem még csak nagy szándékidat!
Bocsáss meg nádor, hogy heveskedém.
BÁNFI. De hátha baj lesz a székely fiúkkal?
GISKRA. Igen, ha baj lesz, akkor mit teszünk?
GARA. Ha ők a jóslat gyarló álmait
Bünös kebelben vágygyá érlelik;
Ha nagyravágyás által vakmerők,
És vakmerőség által vétkesek
Leendenének, itt nyujtok kezet,
Tartós szövetség zálogát, ha tetszik,
Mindenki ellen, a ki ellenem lesz.
BÁNFI. Legyen tanúm e sír, ím itt kezem.

GISKRA. És itt enyém. Bölcs nádor, menj elől
S akárhová mégy, nyomban követünk.
GARA. Így legjobb hasznát veszszük e halálnak,
Mely országunkat rendkivüli, de
Terhes dicsőségtől mentette meg.
És most e sírnál szerte ágazunk,
Hol érnek ismét össze útaink?
BÁNFI. A trón körül.
GISKRA. A harczok síkjain.
GARA. És a tanácsban. Isten veletek! (Fölre.)
Célomhoz egy lépéssel közelebb
Jutottam e halállal. Czimborálok
Akárkivel, de nem barátkozom.
Barátim: a szerencse és siker. (El.)

(Egy török, ki távol áll, közelebb jő.)

TÖRÖK. Ezek bizonynyal ősi magyarok,
Mert egymást gyűlölik, s a legnagyobb
Magyarnak sírját lábokkal tapodják.
Kétlettük eddig, hogy meghalt a hős.
Azt gondolók: csel. Most már bizonyos.
Ha élne, honfiak vernék agyon,
Mért volt nagyobb náloknál és dicsőbb?
Soha jobban! büszke dölyfös magyarok,
Majd nemsokára oly hadat hozunk,
Hogy híreteknek hamva sem marad.
De ím a zászló, melynek lobogása
Húszszor hozott ránk félelmet, halált.
Igazhivők, ha most ezt elvihetném,
Hozzánk szegődnék tán a diadal.
Nem őrzi a sírt senki: én merészlem.

(Ujjaky egész fegyverzetben jő s némán a sírra borúl. A török, midőn a sírhoz közelít, rémülten visszatántorodik.)

TÖRÖK. Allah segíts! a hős feltámadott.

HARMADIK FELVONÁS.

(Temesvár. — Hunyadi ház.)

Bodó, Nőcseléd, utóbb *Hunyadiné.*

BODÓ. Mikép van asszonyod? gyengül-e már
Fájdalma? vagy még most is sír, keserg?
CSELÉD. Az meglehet: de mink nem látjuk azt.
Mióta visszatért, nem hallani
Panaszszavát; de sokkal szigorúbb
S gazdálkodóbb.
BODÓ. Nem szólhatok vele?
CSELÉD. Ha várakoznál egy kissé, uram.
BODÓ. Örömmel. Mit csinál most?
CSELÉD. Lépj előbbre,
De csendesen, hogy észre ne vegyen.
BODÓ. Imádkozik. Mit is tegyen szegény,
Kinek annyi búhoz oly sok gond jutott?
CSELÉD. Így látjuk őt naponként térdein,
S ha véli, hogy mind távolabb vagyunk,
Szent éneket rebegnek ajkai.
Mi mozdulatlan várjuk hallani
Lassú, de szívet rázó hangjait;
S midőn a csendes házat felverik
Az énekelt imának szavai,
Azt hiszszük, templom, és imádkozunk.
Mit kérhet ő Istentől, nem tudom;
De hosszu életet bizonyra nem:
Mert bár korán kel, fél éjet viraszt,
S nem azt cselekszi, a mi jó, s erőt ad.
De íme készül hagyni zsámolyát.
Én távozom. (El.)

BODÓ. Fölkelt, s nem könyezik.
Komoly merengve néz a légen át,
Mint a ki félig túlvilágon él,
De itt mulat még lelkének felével,
Nem válhatván meg földi kedveseitől.
Kifogytak-e, nagy Isten! kegyeid,
Hogy meg ne áldd e bánkodó anyát?
HUNYADINÉ. Az ég akarta így. Nekem hagyá,
Mit tőle megvont szent végzéssel, a
Hozzá nem illő bánat nyomorát,
S a hosszu élet terhes napjait:
Akarta Isten, áldassék neve! (Meglátva Bodót.)
Ki látogat meg özvegy hajlakomban?
Bocsáss meg, jó uram, bottal jövök
Eléd, de nem vendéget űzni: lábaim
Kérik kezemtől e nyomorú segélyt. (Közelebb jő.)
Ha jól sejtem, házunk barátja vagy,
Barátja gyermekimnek. Oh igen!
Szentgyörgyi vagy. Mióta sírba néztem
És láttam a sötét szemű halált,
Élőkre oly nagy bajjal ismerek.
Foglalj helyet, pihenj meg egy kevéssé! (Leülnek.)
A ház urát úgy képzeld, mintha távol
Csatázni volna — oly ritkán vala
Különben is házában — s szánd időd
Egy kisded részét a ház asszonyának.
BODÓ (magában). Mit mondjak? szívem eltelik keservvel.
HUNYADINÉ. Hogy' áll künn a világ?
BODÓ. Zajong, zsibong;
És a mulandóságnak szárnyain
Építi büszkesége várait.
HUNYADINÉ. Igaz! mulandó minden. Nem mozog
Még a török? nem készül ellenünk?
BODÓ. Nem, asszonyom! még semmi híre nincs!
Úgy tartom, szédül még most is feje,
Mely Nándor szirtfalába ütközött.
HUNYADINÉ. S így béke van s boldogság mindenütt. —
Hogy' él, s mit mível felséges királyunk?

BODÓ. Játszik, mulat, s országa gondjait
Egy kedvesének karjain felejti.
HUNYADINÉ. Gyászos dolog, nagyon gyászos dolog!
BODÓ. Nincs anyja, a ki jóra intse őt.
HUNYADINÉ. Szegény király!
BODÓ. Most majd közünkbe jő.
S ha volna ember, a ki szép szerint
Lelkére szólna, tán megtérne még.
HUNYADINÉ. Az Isten ótalmazza őt! S te, jó uram,
Nem mégy fel a gyűlésre?
BODÓ. Sőt igen! (Fölkel.)
S azért jövék be hozzád, asszonyom,
Parancsodat hogy megvigyem fiaidnak.
HUNYADINÉ. Uram, te jó vagy. Így hát gyermekimhez
Biztos barátnak ajka viszi meg
Üdvözletem. De tán sokáig is
Tartlak. Bocsáss meg, néha csevegő
A bánat is, kivált ha megnyilik
Őszinteség és a részvét előtt.
Üleld nevemben, mondd: vigyázzanak.
Vigyázzatok Mátyásra, ő makacs,
És elbizottá tették könyvei.
Vigyázzatok rá. László már okosb,
Érett eszű; de rendkivűl heves,
Ha felboszontják. Istenem, Istenem!
Én féltem őket, ámbár nincs okom,
És úgy vagyok, mint a szegény madár,
Mely fészkén ül s még várja fiait.
Hiába, ők már érzik szárnyokat;
Addig repesnek mind tovább, tovább,
Míg végre pályájok kiterjedez
S a véghetetlen légben elmerül.
BODÓ. Te még sokáig s gyakran látod őket.
HUNYADINÉ. Az ég kegyes. Tehát Isten veled.
Mondd, hogy nyugott, egészséges vagyok,
S megvárom tőlök, hogy királyokat
Tisztelni fogják s jó barátainkkal
Megnyerni bizodalmát, hogy kisebbé

Nem fogják tenni a Hunyad nevet.
Mondd, hogy vigyázva kössenek frigyet
Uj emberekkel. Tartsák magokat
Közel barátink biztosabb köréhez:
Új ismeretség új kardhoz hasonlít,
Mely díszesen függ a csarnok falán,
De harcz tüzében hűtelen vasa
A benne bízót vésznek engedi.
És mondd, ha egy kis szűnidő marad,
Siessenek hozzám.

BODÓ. Élj boldogúl,
Nemes szivű hölgy. Híven megviszem
Szavaidat, s gondunk lesz gyermekidre.
Isten veled.

HUNYADINÉ. Járj boldogúl, uram,
S vigyed az anyának áldását magaddal! (Bodó el.)
Elhagyva, így elhagyva. Istenem!
Ha nem volnál, azt hinném, egyedül
Maradtam e nagy, végtelen világon. (El.)

(Futak. — Királyi szállás.)

Király. Ágnes.

ÁGNES. Mely szép ez a te országod, királyom!
S mi délczeg a nép, melynek ura vagy!
Ha én egy ily nép s hon királya volnék —

KIRÁLY. Nem örvendhetnél egy pillantatig,
Avvagy csak úgy, hogy megbánd örömed.

ÁGNES. Rossz kedvü vagy, hogy illyeket beszélsz.

KIRÁLY. Te még ez országot nem ismered.
Nagy és hatalmas, mint az álmodott
Bálványnak teste, oh de lába sár;
Aranytermő, és mégis oly szegény,
Mert harczba megy fel minden ereje.
És mennyi rajta mindenütt a seb!
Alant pogány dúl, s távol birtokait
Évenként véren kell megvennie.

Fenn a hegyekben rablók fészke van,
A Róma ellen pártos cseheké,
S bolygatnom őket még sem volna jó,
Mert hős vezérök, mondják, pártomon van,
S a nép, való, hogy bajnok és merész;
De szíve ércz, melyet csak szenvedély
Viharzó lángja olvaszt fel, s harag
S gyűlölség az, mi benne felbuzog.
Tekintsd a megdicsőült Hunyadit:
Nem vállain tartá-e e hazát?
Többet csatázva, mint mulatva honn,
S honn sem henyélve nagy gondok miatt,
Nem élt magának tán egy jó napot:
Imádni méltó ember. S gondolod,
Hogy mind szerették? Gyűlölték sokan.
Legjobb barátom, bátyám, Czillei,
Üldözte őt. Oh hagyd el, Ágnesem!
Inkább szeretnék lenni pásztora
Egy völgyi nyájnak távol a veszélytől,
S hozzád közelb s tán forróbban szeretve,
Mint itt király. Oh kedves Ágnesem
Hidd el, fejemnek fáj a korona.

ÁGNES. Királyiatlan eszmék! Nem szeretlek
Eléggé így is, mint szeretni képes
Alig lehetnék jobban? Sőt talán
Csak most szeretlek, úgy, a mint lehet.
Bár bút ne látnék arczodon soha!
Mért vagy király? hogy szenvedj? nem, királyom:
Ha van gyűlölség s párt e nép között,
Válaszsz te is, gyűlöld a rosszakat.

KIRÁLY. A rosszakat! ki mondja meg, kik ők?
Hol a király, ki el nem irtana
Minden gonoszt, ha tudná, melyik az?
De ehhez Isten bölcsesége kell.
Gyakran kiirtunk jókat rossz gyanánt,
S pártoljuk azt, ki ártalmunkra van.
Azért királynak hosszan tűrni kell,
Mert egy szavában élet és halál van.

És hidd el Ágnesem, nem ismerek
Magam körül rossz embert, csak hibásat.
S ki nem hibás, ha ember? oh szerelmem!
Csalódni kell, hogy emberismerő légy.
ÁGNES. S ha én csalódtam, és megmondanám
Kit kell kerülnöd? Első Czillei.
KIRÁLY. Oh kérlek, hallgass!
ÁGNES. Ő téged rabúl tart,
Vagy bábnak inkább, hogy játszszék veled
A nép előtt, és hasznát ő vegye.
KIRÁLY. Ő az, ki rám folyvást gondot visel.
ÁGNES. És mindenütt elárul.
KIRÁLY. Ágnes, Ágnes!
Te háladatlan vagy. Nem küzködött-e
Fél éven túl, hogy hajlóvá tegye
Irántam szívedet? Nem ő adott-e
Téged nekem?
ÁGNES. Magának és neked,
Ha én az volnék, a mi nem vagyok.
KIRÁLY. Oh szörnyeteg! de ah hisz ő koros,
Félszázadon túl.
ÁGNES. És bujálkodóbb
És korhelyebb, mint egy bőszült fiú.
Gyomrának telhetetlen vágyait
Csak fajtalanságával éri fel.
KIRÁLY. Valót beszélsz, ő bort és nőt szeret,
S évek jogán túl ép s erőteli. —
De hátha csak kisértett?
ÁGNES. Hát ne hidd!
KIRÁLY. Oh bár ne hinném! Ah jó Ágnesem!
Te csak gyanúmat mondád el. Nagy Isten!
Hol hát az ember, kiben bízhatom.
Hogy' foglak én téged megőrzeni?
ÁGNES. Azt bízd reám! Ha még oly szemtelen lesz,
Tudom nem éri túl azon napot.
KIRÁLY. Hallgass, közelg. (Czillei jő.)
CZILLEI. Im ismét itt vagyok
S egyedül talállak; mert szép Ágnesed

Csak szemvilágod, melylyel most te nézsz.
S így ketten is csak egy vagytok: minő üdv!
De bátran, élvezd ifjuságodat,
Király öcsém! jól folynak dolgaid.
Számos barátink vannak itt: Gara,
A bátor Giskra, Bánfi és Turóczy,
S az ellenpárt —

KIRÁLY. Ne szólj pártról nekem.
Meguntam már.

CZILLEI (magában). Mi ez? Hah, a kigyó
Árulkodott!

KIRÁLY. Én nemzeté vagyok,
Nem pártkirály!

CZILLEI. Becsülöm hallani
E nagy jelentőségü szavakat,
S tanúja léssz, mint vágom gyökerét
A régi gyülöletnek. Mondani
Kezdém: a pártnak vége, szent barátság
Kötendi mind e honnak főbbjeit,
S dicsőbb lesz e hon, mint volt valaha.

KIRÁLY. Ohajtanám, hogy boldog is legyen.

CZILLEI. Szent szó! De szinte feledém,
Miért jövék. Itt e mellék-teremben
Várnak reád üdvözlő hódolattal
Az ország főbbjei s méltóságai.
Később pedig, ha tetszik, biztosabb
Barátink jőnek össze, kik veled
Előleges tanácsban végzeni
Óhajtanak, hogy rendezetlenül
Egy tárgy se jőjön a gyülés elé,
S értetlenségből új viszály ne keljen.
Méltóztatol?

KIRÁLY. Jelentsd meg, hogy megyek.

CZILLEI. Követni foglak, úgy illik. De még
Egy szót előbb s bocsánat érte. Önnek
Szép Ágnes, Bécsbe kell utaznia.

ÁGNES. Kell, és miért?

CZILLEI. Ez a nép szigorú,

S nem volna jó, ha sejtenék, hogy a
Király is ember.
KIRÁLY. Én nem engedem!
ÁGNES (félre). Oh ez dicső!
KIRÁLY. Nem biztatál magad
Élveznem ifjuságom?
CZILLEI. A szünet
Nem rontja el, fűszerzi élvedet.
KIRÁLY. El nem bocsátom egy pillantatig.
ÁGNES. S én meg nem válom egy pillantatig.
CZILLEI (titkon a királyhoz).
Útamba vágsz: egy újabb szebb viszony
Vár itt reád. Mi Ágnest illeti —
ÁGNES (félre). Rólam beszélnek.
CZILLEI. Megcsalatkozánk.
Ő nem szilárd. Megkísértettem őt,
Csak hogy kitudjam gondolatjait,
S haraggal űzött el. Természetes!
De láta majd egy délczeg fiatalt,
Kit megnevezni később fogok,
S elváltozott szinében, mint a gomba,
Mely mérget érlel táplálék helyett.
ÁGNES (félre). Vigyáztalan valék: ő ellenem szól.
E naptól fogva kétszinű leszek.
KIRÁLY. Időm rövid, most nem határozok.
CZILLEI. Sokat veszítesz. Ám mint akarod.
KIRÁLY. Meggondolom. Most menjünk híveinkhez.
(Király és Czillei el.)
ÁGNES. Megy, s búcsuzatlan hágy itt egyedül
Az öntudatnak, mely tükör gyanánt
Mutatja vissza bal lépésemet.
Oh becstelenség! érzem átkodat.
Korán, nagyon korán van ébredésem!
Jó Henrikem! kit oly könnyelmüleg
Elhagytalak csekély hibád miatt.
Ki most közőlünk a boldogtalan,
Te, avvagy én? Nézd, könnyeim felelnek. (El.)

(Tágas csarnok.)

(Különböző csoportozatok, élénk beszélgetésben. Hunyadi Mátyás majd egy hasonkorú barátjával beszél, majd egyik vagy másik körhöz fordul. Hunyadi László, Madarász, Kanizsay s még néhányan jőnek s együtt maradnak.)

Giskra, Czillei (jőnek s elül megállanak).

CZILLEI. Légy türelemmel, jó utban vagyunk.
Villámcsapás függ ellenink fején;
De a villámnak még most is érni kell,
És gyilkoló haragját gyűjteni,
Hogy majd ha elcsattan, réműletes
Világa mellett sápadozzon el
E durva nép, mely csak daczolni tud.
GISKRA. Háháh! te úgy beszélsz, mint szeretem:
A két porontyot semmivé tegyük.
Dicső merény!
CZILLEI. Tudtam, hogy gyűlölöd
A vakmerő fajt. Szóljunk róla még.
De addig mély titok. Hány embered van?
GISKRA. Ötszáz, de olyan, hogy tizannyit ér.
CZILLEI. Szükség lehet rá. Most már mehetünk:
Titkos tanács lesz néhányunk között
Fenn a királynál, a kinek — közöttünk
Maradjon — csak benned vagyon bizalma,
A többi félig csonkán bírja azt;
Csak kénytelenség, hogy kedvez nekik,
Es — közbe mondva — semmitől ne tarts.
Mint látom, ellenpártunk gyéren áll;
Itt e gyűlésen mink leszünk urak.
De, mint mondám, fedezd el arczodat,
Mint a tenger, mely nyájasan ragyog,
S benn érzi már a vésznek forradalmát.

(Ujlaky jő, senkit sem köszöntve, senkitől sem üdvözöltetve végig megy a csoportozatok mellett s utóbb Czillei felé tart.)

Ah vajda! szinte legkésőbb jövél,
De jókor még, hogy új díszszel tetézzünk.
Örömmel üdvözllek főkapitány!

UJLAKY. Ujságot mondasz, s tán alaptalant.
CZILLEI. Az nem szokásom. Nyujtsad jobbodat,
S te is vitézlő Giskra. Most szorítom
A legvitézebb férfiak kezét.
Eddig lenyomva tartott az idő,
Most büszke fejjel nézhetek körül.
Kezetekben a harcz vészfáklyája van,
Ha elvetétek, felgyúl egy világrész.
Most már megyek s elvárlak a királyhoz:
Belső tanács lesz, el ne maradjatok. (El.)
UJLAKY. Hatalmas ember lett e Czillei!
GISKRA. A legjobb ember, a kit ismerek,
Nem tétováz, megy, mint a nyíl, merőn
És egyenest.
UJLAKY. S így téged is megüt,
Ha egykor útban állsz.
GISKRA. Mit? engem?
(Voltak. Bodó jő, kit Hunyadi László karon fog s vele fel s alá járva beszélget.)
UJLAKI. Magad mondád. De nézd csak, mily kevélyen
Sétál előttünk a székely fiú:
Ránk sem tekint.
H. LÁSZLÓ (Bodóhoz). Tehát anyámat épségben hagyád?
BODÓ. Mint mondom, ámbár még szenvedni látszik,
De nagyszivűleg, mint hozzája méltó.
H. LÁSZLÓ. Szegény anyám! Az Isten tartsa őt!
GISKRA. Ez illetlenség! Én útokba állok. (Közre áll.)
UJLAKY. Mi könnyű e medvét uszítani!
BODÓ. Csak nézd e vad zsiványt, utunkba áll.
Melyik fülét vágjam le?
H. LÁSZLÓ. Hagyd el őt!
Kerüljük ki, s így csúffá lesz magában.
(Kikerülik s folyvást tovább járnak.)
GISKRA (visszalép Ujlakyhoz).
Mocczani sem mertek.
UJLAKY. Te vakmerő vagy!
H. LÁSZLÓ. Nézd ezt az Ujlakyt. Hová vivé
Őt a kajánság! Czimborál velök,
Pedig tudom, hogy őket gyűlöli.

Magát imádó embertől soha
Ne várjatok jót. A holló gyanánt
Tort ütni kész egy elveszett világon.

BODÓ. Kár érte. Nagy vezéri ész
S hatalmas honfi vész el benne.

H. LÁSZLÓ. Úgy van.
Ő el van veszve a hazára nézve,
De rontásunkra nagy hatalmu ember.
Azért jegyezzük őt meg, mint hazánk
S házunknak ellenségét.

GISKRA (hevesebb beszéd közben elejti kalpagát).

H. MÁTYÁS (felveszi és átadja).

GISKRA. Ki ezen nyájas fiú?

UJLAKY. Nem ismered? Mátyás.

GISKRA. Hát Hunyadi! No ebből még válhatik valami.
Sok emberséget tud!

H. MÁTYÁS. Derék egy kardod van Giskra bátya. Megnézhetem?

GISKRA. Szabad! — Kiváncsi kis kölyök.

H. MÁTYÁS. Hatalmas kard; s te roppant erős lehetsz, hogy elbirod. Szeretném kitanulni kardod erősebb-e, vagy nyakad? (A kardot két kézzel emelgeti.) Nehéz kard. Köszönöm! (Visszaadja, tovább megy s Madarászszal fel s alá jár.)

GISKRA. Hogy csíp a kis kigyó!

UJLAKY. Ne bántsad, győzhetetlen Giskra, belőle még igen nagy ember lehet. Nézd meg csak jól, minő sasorra van, melyet legalább is félarasznyira maga előtt hordoz.

GISKRA. Az igaz, furcsa kis sasorrú gyerek: de ebből még nem látom, hogy nagy emberré kell lennie.

UJLAKY. Sőt igen. Mert lásd, sasorra a kanál, melyet idő előtt, még úgy szólva, gyíkleső korában, sorsán felüli nagy dolgokba márt. Ő a mi jósolt koronás urunk.

GISKRA. Hallgass el, vagy levágom mint a torzsát.
A szent kehelyre! még az kéne csak!

UJLAKY. De győzhetetlen Giskra —

GISKRA. Semmi de!
UJLAKY. Oly nyájas hozzád, kalpagod feladta.
GISKRA. Jó, jó, hiszen nem is haragszom én;
De szót se a királyról, mert ütök,
Mint a mennykő. E pondró és király!
BODÓ. Ki mondja itt, hogy pondró a király?
UJLAKI. Csak tréfa volt. A bátor —
GISKRA. Ej! ne mentegess!
Ki az, ki számadásra vonni mer?
BODÓ. Csak én, vitézlő Giskra, s azt kivánom,
Hogy visszavond szavad: különben itt
A gyült ország előtt lerángatom
Merész álarczod, és szemtől szemedbe
Gaz pártütőnek nyilvánítalak.
GISKRA (kardjához kap).
És én! — de várj, ezt nem felejtem el —
UJLAKY. Békülljetek meg; mondom, tréfa volt.
Egy tréfaszó: csak Mátyásról beszéltünk.
BODÓ (Ujlakyhoz).
Hiszem — de meg kell mondanom nevét.
H. LÁSZLÓ. Tudjátok, hogy' tréfált a medve egykor?
Befordítá bundáját, és simán
Vigyorgó arczczal társaságba ment.
Nyájaskodott, mosolygott és ölelt:
De a mosolyban meglátszott foga,
S ölelgetés közt véres körmei
Nyomot hagyának a kegyelteken.
És utczu medve! rá ismert a nép;
A medve többé nem tréfált. Szegény!
Képzeljétek csak, bőr nélkül maradt.
Jerünk Bodó! hallod, csak tréfa volt.
GISKRA (dühvel félre).
Csak jertek egyszer a hegyekbe fel!
BÁNFI (sietve).
Tanácsba urak, Tanácsba! A király vár.
UJLAKY. Megyünk!
GISKRA (magában).
Czudar nép! mind kiirtom őket!

És e Hunyad faj milyen szemtelen!
UJLAKY. Ne zúgolódjál, mint a rossz fazék.
Jer, győzhetetlen Giskra, hagyjuk őket.
GISKRA. No jól van, majd tesz erről Czillei.
(Ujlaky, Giskra, Bánfi el.)
BODÓ. Mily áldott föld ez a mi jó hazánk!
Hogy benne ilyen sok gaz megterem.
H. LÁSZLÓ. Mondd inkább: posvány, mely sárkányt tenyészt
Mert Giskra sárkány, mely lángot, tüzet fú,
S körmei közt vérzik a felföld szive.
S még is van ember, a ki gonoszabb,
Kinek nyomára jobban kell vigyáznunk,
Ki élet- és halálra ví velünk,
Ki gyilkos ellensége volt apámnak — (Zierer jő.)
Im farkast emlegettünk, róka jő.
BODÓ. Ki ezen csinos úr?
H. LÁSZLÓ. Oh barátom! ez ritkaság, melyhez hasonlót nem könnyen találsz. Ezt méltó közelebbről megismerned.
BODÓ. Kiváncsivá teszesz. Miféle mesterember?
H. LÁSZLÓ. Ez a legfinomabb ember, kit valaha ismertem, a ki csupa udvariságból mai napig nem tudta meghatározni, gazember-e vagy becsületes? K. csupa illedékből nem meri gyalázni a záport, mely új bársony ruháját tönkre verte, s nem meri dicsérni a napos időt, mely azt megszárítá.
BODÓ. Bohóság! és miért?
H. LÁSZLÓ. Mert két emberfajtól fél, a mezei gazdától és a molnártól, hogy valamelyik az idő dolgában ellene mond. Nem káromkodik, de nem is imádkozik: azzal az Istent, ezzel az ördögöt bántaná meg. Dicsérd s úrilag vonakodni fog; mondd ostobának, vagy gazembernek, s megköszöni, hogy hibájára figyelmeztetéd. Oh barátom! ez czifra egy bogár. Egy este ültem mellette több év előtt, de megismerném száz esztendő mulva, ha addig élhetnék. Állítsd jobbjára az életet, s baljára a halált, s ő csupa élhetetlenségből halhatatlan marad. Kínáld meg étellel itallal, vagy ha meghalt,

üdvvel, kárhozattal egy időben, s fogadok, hogy itt étlen szomjan marad, s a más világon üdv és kárhozat között nem fog választani, s tartok tőle, hogy jutalmazatlan marad mind azon sok bűneiért, melyeket el nem követett, s büntetetlen azon sok jó cselekedeteiért, melyeket életében elmulasztott.

BODÓ. Tehát jó ember?

H. LÁSZLÓ. Távol legyen.

BODÓ. Tehát rossz?

H. LÁSZLÓ. Nem tudom. Annak csak Isten a megmondhatója.

BODÓ. De hát ki a mennykő lehet?

H. LÁSZLÓ. Megmondom. Czillei Ulrik titoknoka: azon emberé, ki apámat leginkább gyűlölé, s kit én legveszélyesebbnek tartok az egész hazában. — Egyébiránt ez itt igen hasznos ember. Beszívja a titkot, s megtartja azt, mint a dohos edény, míg ura hegyes orrával, egész kényelemmel ki nem mártogatja belőle. Szólítsd csak meg, meglátod, milyen udvarias.

BODÓ (Zierernek, ki kémkedve körüljárt, s helyenként meg-megállapodott, vállára teszi kezét). Uram! kezdődik már a gyűlés?

ZIERER (zavartan). Azaz, ha méltóztatik megengedni, talán épen már kezdődni is fogott.

BODÓ. Köszönöm. (H. Lászlóhoz.) Igen finom legény.

H. LÁSZLÓ. Nem mondtam? — De ím
Szilágyi bátya! Hát nem a gyűlésbe? (Szilágy jő.)

SZILÁGYI. Itt rossz világ van, László! én megyek.
A sas lehúnyt, s most hollók s karvalyok
Osztoznak a konczon. Titkos tanácsban
Kiadva már az ország tisztei:
Mi hátra van, hazudság és szemét.
Mit tátsam én itt számat szótalan?
Ki mindenütt meg szoktam mondani,
Hogy ez gazember, az becsületes.
Kibékülést akarnak. Jó, legyen.
De én tudom, hogy meg nem békülök,
Mig a kigyófejű hizelkedést
Hallom sziszegni a trónus körül.

Itt a zsivány, ki országunk szivében
Öl, gyújtogat, most országnagyjaink
Sorában ül, és a lopott aranyt
Büszkén mutatja gyilkos fegyverén.
S a czinkos, a ki országot, királyt
Eladni kész fél áron, csak vegyék,
A legmagasb polczon kevélykedik.
S én frigyre lépjek, béküljek? Soha!
Míg a zsiványnak és az árulónak
Szegen nem látom átkozott fejét.

H. László. Oh bátya! hidd meg, elmennék véled:
Ezekhez képest angyal a török.

Szilágyi. Te itt maradsz, de Mátyást elviszem.
Apád akarta bölcsen, hogy soha
Együtt ne legyetek, ha hol veszély fenyít.
Mi téged illet, két dolgot jegyezz meg.
Támadd meg, a mi törvényelleni,
Nyílt arczczal, bátran, rendületlenül,
De nem haraggal, nincs haragra szükség,
A hol jogod van. Meghalhatsz talán,
De szégyent nem vallsz ily harczban soha.
Ha ki titkon törne ellened, szemes légy,
Tettesd magad' gyávának s együgyűnek,
Tanuld ki titkos terve útjait,
Légy nyájas, és ha lesre csaltad őt,
Csípd el fejét. És most Isten veled! (El.)

H. László. A jó Szilágyi bátya! oly tanácsot
Ád, mellyet nem szokott megtartani.
Hajolhatatlan lelke nem türi
A hosszu tervek fáradalmait.
De engem megtanított az idő
Úgy tenni, mint javaslá. Most gyülésbe.
Tanuljuk meg, hogy' fújják tölt pofával
S mérges kebellel a bölcsek kövét.

Szolga. Uram!

H. László. Mi hír?

Szolga. Útközben idegen
Hadat találtam, mintegy tíz ezer fő,

Mely a Duna mellett lefelé siet.
S egy másikat, Giskrának harczosit,
Kik avval egyesültek.
H. László. Menj, siess,
És vidd meg e hírt bátyámnak.
Szolga. De hol
Találom? Nándorban már nem vala,
Hogy eljövék.
H. László. Most ott találod őt.
Sietve járj, s mondd, hogy minél előbb
Magunk is ott leszünk. (Szolga el.)
Bodó. Nem mondom-e
Hogy tervök van, miről mi nem tudunk?
Nagyon szeretnék menni a hadakhoz,
S kikémlenem, mi czélra vannak itt.
H. László. Itt rád nagyobb a szükség. Titkaikhoz
Itt inkább férhetünk. Erőszakot
Nem rettegek, de ármányt. Ám legyen.
Ki harczra hát, ti elbizott urak!
Vaddá kivántok tenni s ránk vadászni?
De mondhatom, nincs kedvünk megszaladni.
Oroszlánkörmü fajból származunk,
S megtépjük, a ki ránk agyarkodik.
Szent Istenemre! szinte kedvet érzek,
Hogy egy kis munka vár rám. Jer Bodó. (El.)

(A többi urak is utánok lassanként a gyülésterembe mennek át. — Benn csendes éljenzés hallik.)

(Gyülésterem.)

(Király, országnagyok, nemesek, nép.)

Király. Közétek jöttem, drága híveim,
Vigasztaló szót tenni a nehéz
Bánatban, melylyel Isten e hazát
Meglátogatta, elvevén köréből
Egy legdicsőbb, legkedvesebb fiát. (Helyeslő zaj.)
Bár fájdalomtól sujtott magam is,
Vigasztalónak még gyarló vagyok;

De fő királyi tisztem arra int,
Hogy a roppant hiányt, mely támadott
Halála által, méltólag betöltsem.
Először is lehajlom szívetekhez
Testvéri kérelemmel, mint fia,
Nem mint királya e gyászos hazának:
Tegyétek félre a gyülölködést,
Mely honfit honfitól, sőt a mi több,
Egy vérnek ágait külön szakaszt,
S országemésztő pártvitákba üz.
Felejtsünk a veszélyben a nagyért,
A köz hazáért minden kis vitát,
Hogy bármi sors ér, fegyverünk alatt
Hű szív dobogjon, áldozatra kész,
Legyőzni ellenséget vagy magát;
Felejtsük el, mi elválasztana,
S keressük, a mi egyesít hazánkhoz.

(Hangos helyeslés.)

CZILLEI (Garához). Becsületedre válik e beszéd.
GARA (Czilleihez). Hallgass, figyeljünk.
KIRÁLY. És most legelső gondunk bölcs tanácstok
S megegyezéstek mellett rendbe hozni
Az ország dolgait. (Reszketö hangon.)
Kormányozóvá
Ajánljuk (sokan: éljen) és nevezzük Czillei
Grófot, tisztelt atyánkfiát,
Ki gyermekségünk leggyarlóbb korában
Hű gyámolunk volt.
ŐREG KÖZNEMES. A hír mást beszél.
Ez ember az, ki ifjuságodat
Megvesztegette. Drága napjaid'
Kéjekbe fojtá, és tiltott gyönyörbe.
Én vádolom, mint országárulót. (Zúgás.)
GARA. Ez vakmerőség. Csendet, uraim!
Én büntetését kérem a merésznek,
Ki felségbántó szókkal közbeszólt,
És megszakasztá a király beszédét.
KIRÁLY. Én megbocsájtok.

CZILLEI (félre). Mit kell hallanom?
KIRÁLY. S mi rajtam áll, királyi tisztemet
Ugy teljesítem, hogy panasz ne érjen,
S mit ember vét, Isten bocsássa meg.
ÖREG KÖZNEMES. Uram király! te jó vagy és kegyes!
Oh jöj közénk, s az Isten angyala
Nem őriz jobban, mint mi tégedet.
Ez ősz fejet teszem le zsámolyodra.
Maradj köztünk, s minden hajszáladért
Egy élet áll őrt, ifjabb és erősb
És százat érő ollyat, mint enyém.
ORSZÁG. Távozz, öreg! Másodszor a király
Meg nem bocsát merész beszédidért.
ZAVART BESZÉD. Menjen. — Maradjon. — Távozzék körünkből. (Az öreg a nép zúgása közt távozik.)
H. LÁSZLÓ. Ismét betörte fejét a jó igazság.
Mért nem vigyázsz? Eredj ki, jámbor ősz:
Perelj a léggel, az meg nem harap.
KIRÁLY. Legjobb barátom menni kénytelen.
GARA. Hallgassuk ő felségét a királyt.
KIRÁLY. Kedves hivünket, a hős Ujlakyt,
Erdélyi vajdát, ismert érdemei
Tekintetéből ország hadnagyává
Ajánljuk és nevezzük. (Hangos éljen.)
H. LÁSZLÓ (barátihoz). Két hivatal,
A legmagasbak, ellenség kezében!
Dicső gyülés!
KIRÁLY. A többi hivatal
Méltó kezekben van, s így várható,
Kivánt egyesség mellett, hogy hazánk
Eléri üdvét, mellyet mind ohajtunk.
UJLAKY. Uram király! akartad, hogy legelső
Szóm az legyen, mit új tisztem parancsol.
Az ország bátorsága megkivánja,
Hogy a végvárak átadassanak.
H. LÁSZLÓ (félre). Mit akar ez ember?
UJLAKY. Kérelmem tehát:

Határoztassék országúl idő, mód,
Hogy és mikor történjék átadásuk?
H. LÁSZLÓ (fölkel. — Közfelkiáltás.)
Halljuk Hunyadit!
GARA. Figyelmet! a király beszél.
KIÁLTOZÁS. Halljuk Hunyadit!
CZILLEI (titkon a királyhoz).
Mely tiszteletlen nép! mind Hunyadit
Kiáltanak, midőn te szót emelsz.
(Hunyadi felől. — Zavart kiáltozás.)
Hagyd őt beszélni. (Magában). Vakmerő fiú:
Még ollyat mond, mi őt elvesztheti.
KIRÁLY (int kezével Hunyadi Lászlónak, ki felkél.)
H. LÁSZLÓ. Köszönet, királyom, hogy beszélni hagysz,
S fájdalmamat nyilván kimondanom,
Míg visszafojtva el nem keserül.
Hideg szavakkal én nem víhatok,
Ily tudományt nem adtak éveim;
De a mit szólok, láng, mely benn emészt;
S talán van ember e magas gyülésben,
Ki megbecsül, hogy el nem fojtom azt,
S apám fiára ismer bennem erről.
Én nem beszélek mély, bölcs dolgokat,
Csak a mi országszerte tudva van.
Miért küzdött apám egy fészekért?
E Nándorért? Talán mert a Dunát
Szép látni onnan, s Száva árjait,
Szemét kivánta kápráztatni rajtok?
Bizonynyal nem; de mint egy sarkkövet
Tekinté azt, mely nélkül a haza
Csonkán maradna, s mert a háborút,
Mely a hová lép, hervaszt és emészt,
A hontól távol, ellenség közé
Kivánta vinni, s mert magas vetélylyel
Császárok ellen lelkesült csatázni,
Megtörni kivánt egy roppant erőt,
Mely a keresztény földbe harapott,
S étvágya nőtt, minél tovább evék;

Mert a Dunát, országunk szíverét,
Kitárni vágyott a tág tengerig,
Hogy egykor felserdülvén a magyar
És visszanyervén ősi erejét,
Mehessen, mint a szellem, szabadon,
S útjának a világ vessen határt:
Ezért viselt kényes palást helyett
Nehéz aczélruhát, ezért lakott
Többszörte nyílt ég, mit födél alatt;
Ezért volt ön házában idegen,
És honn csak a hazában, melynek élt;
Ezért szakadt meg vég erőködéssel
Nagy élete, megnyervén a csatát,
Melyhez hasonló rég nem küzdetett.
És a keresztény nép megismeré
Nagy emberét, köz hálaünnepet
Tartván imák közt Nándor hőseért.
S ha most az ország, melynek ő fia,
Szivetlenebbűl, mint az idegen,
E vég várat, csatái szent helyét,
Harczos nevének legszebb örökét,
Sírjába mártott kézzel visszakéri
Fia- s barátitól, a kik vele
Vérzettenek: hullámot hány alattam
A föld, és szégyen és harag miatt
Reszketni érzem gyászhalmát apámnak,
És fellázadni bal tanácstok ellen,
Mert sejti a vég Nándornak bukását;
Mert lelke látja, hogy miért a honfi
Sok század folytán híven fáradott,
Most messze kormány, tán külföldi had
És lelketlenség tékozlandja el.

CZILLEI (magában). Ez a fiú veszélyesb, mint hivém:
Kétszerte méltó, hogy kiírtsam őt.

EGY NEMES. Maradjon a tiétek: Hunyadi
Tartotta meg: legyen tulajdonok.

UJLAKY. Én megbocsátom, a mit fájdalom szólt;

De vissza nem vonom kérelmemet. (Zaj.)
A közbátorság mindenek felett van.
H. László. A közbátorság! jól van, ám legyen!
Végezzetek, nyugottan várom el.
De akkor a közbátorság nevét
Ne vegyük palástúl félvállunkra csak,
Hanem fedezzük az egész hazát vele,
Mint védpaizszsal. Nándor vára kell?
Jól van; de úgy a rabló várakat
Pusztítsuk el legelsőbb, és ne hagyjunk
Követ kövön, mert míg egy fennmarad,
Szenny és gyalázat országunkra s átok
A jámbor népre, mely hallatlanúl,
Szenved miattok! (Felkiáltás: Igaz, való!)
Élte kard alatt,
Munkája megszakasztva, és ha mit
Kín s félelem közt csűrbe takarít,
Zsivány hadak falják fel, és maga,
Családja éhen, sírva néz utánok.
Ujlaky (Giskrához). Nos, győzhetetlen Giskra, mit felelsz?
Giskra. Szeretnék gyújtogatni!
Ujlaky. Várj idődre!
H. László. Mért állnak olly erősen e kövek,
E szégyenvárak? tán mert szikla fekszik
Alapjokúl? A szikla rontható,
S ételt italt nem ád a fenn lakónak.
Megmondom nyiltan, hol van erejök:
Abban, hogy honfi czimborál velök,
És bűnös részt von rablott kincseikből.
Közbátorság kell? Menjünk közhadakkal
A rabló várak ellen, és ha benn
Az ország szíve- és veséiben
A rend és béke helyre álltanak,
Vegyétek bízvást a végvárakat;
Egy lenge zászló megvédendi őket.
(Hangos helyeslés.)
Kimondtam, a mi lelkemen feküdt.
Köztünk időzvén felséges királyunk,

Jobbágyi hódolattal kérem őt,
Vizsgálja meg csatáink vérhelyét:
Ez egy méltó királyi útazás lesz.
Aztán tekintsen a hegyekbe fel.
S ha itt örömdalt, ott csak jajgatást hall,
Tapasztalandja, hogy valót beszélek;
Hogy végvidékünk bizton s bátran áll;
De a hegyekben gyilkos háború forr,
És a közinség fuldokló szava
A hosszan tűrő Istenhez kiált.
Legyen tehát közbátorság, ne név,
S a mim van: vérem', értékem', magam'
Ajánlom érte. — Most végezzetek.

(Hangos helyeslés.)

GARA (magában). Ez a fiú nekem kezd tetszeni.

CZILLEI (Garához). A medvebocs kidugta körmeit.
Most mit csinálsz vele?

GARA. Bízd csak reám.

ORSZÁG (fenn). Felséges úr, magas törvényhozónk!
Én részrehajlás nélkül szólhatok,
Mert, mint kevésnek e viszály korában,
A köz hazán kivül nincs érdekem.
Az ország hadnagyának jogait
Nem támadom meg: adjuk meg hatalmát,
Hogy a mit a közbátorság kiván,
Intézzen el mindent azon szerint.
De a török végvárakat kivenném,
Méltány szerint és czélszerűleg is,
Azoknál hagyva, kik megvédni birták:
Mert jobb kezekre nem bízhatjuk őket.

GARA. Egy félreértést kell megfejtenem,
Hogy szét ne ágazzunk Nándorra nézve.
E vár kivétel, mert kivételes
Erővel tartatott fenn. A király
Felsége rég kivánta látni azt,
Mint legmagasb dicsőségünk helyét.
Mi mind követni fogjuk őt oda,
S ott a helyszínén legjobb alkalom lesz,

Mit a király csak fentartott magának,
Fiában megtisztelni az apát.

CZILLEI (félre). Igen, megyünk; de én hadat viszek.

GARA (Czilleihez).
Bölcsen teszed. — S hogy a király személye
Ne koczkáztassék s méltó ünnepélyt
S hatalmat lásson a szomszéd török,
Királyi haddal menjen Rozgonyi
Előre Nándorhoz, s várjon be ott.

KIRÁLY. Köszönjük, nádor, e gondoskodást.
Mi elmegyünk megnézni a követ,
Mely vértől s a hír lángjától piros.

CZILLEI (magában). Király öcsém nagyon megváltozott.
Ügyelni kell rá.

GARA. A mit Hunyadi
A rablók ellen szólt, mélyen hatott
Minden magyarra, s kétségen kivül van,
Hogy ezt tovább így hagyni nem szabad.
De ebben is már kedvezőbb a sors.
Ím itt közöttünk ül egy férfiú,
Kinél vitézebbet nem szült anya. —

UJLAKY (magában). Hogy hízik a jó szomszédom feje!

GARA. Ki vas kezében békét s háborút tart,
Ki, mert sokáig félre értetett
S fölkergetett vadként üldözteték,
A kénytelenség fegyverét fogá fel,
S vér, láng között megtartá életét.
De íme most önkényt ajánlkozik
Leverni a rablók csoportjait,
Szolgálni a hazának mind saját
Kezével, mind minden hadával. (Giskra felkél.)

SOKAN. Halljuk Giskrát!

GISKRA. Igérem s fogadom,
Hogy a rablásoknak véget vetek,
S a közhadakhoz én is járulok,
Ha váraim s minden jószágaim
Sértetlenül hagyatnak birtokomban.

UJLAKY. A medve! mily szerényen alkuszik.

CZILLEI. El kell fogadni; ez méltó ajánlat.
KIRÁLY. Örömmel látunk nagyjaink sorában,
Hős férfi, és itt országunk előtt
Kivánatod szerint fogadjuk el
Szövetkezésedet. (Helyeslés.)
UJLAKI (magában). Most süssétek meg a főkapitányt.
Hogy rászedett ez a sovány Gara!
S e balga nép mint ujjong, hogy saját
Végzéseit hiúvá teheti.
Sok jó szerencsét. Én Erdélybe térek!
CZILLEI (magában). Most rajtam a sor. — Felséges király,
S nemes magyar hon! melynek itt virágát
Mint egy bokorban összeszedve látom,
Bocsánatot, hogy eddig hallgaték,
És késtem a hálát kimondani.
De késnem illett; mert nyomosb ügyek
Forgottanak fenn s bölcs nagy férfiak
Méltólag intézték el azokat.
Jelenleg nincs többé mit mondanom
Hálán kivűl, bár súlyos hívatallal
Ruháza fel jóságtok, melyre szinte
Gyengék volnának vállaim, ha ily
Nemes király s ily bátor férfiak
Nem állanának mellettem; de így
Erős vagyok bár egy tenger baj ellen.
De hogy ne küzdjek pusztán csak szavakkal,
Tanúnak hívom a legbiztosabbat,
Kit semmi érdek meg nem veszteget,
Ki meglát mindent, és mindent kihallgat,
A ránk jövő időt: mutassa az,
Miként leszek hű a királyi székhez
És e hazához, melyiek most erősben
Vagyok fiává téve, mint valék.
Idő tehát, idő legyen tanúm,
Mely megmutassa hű szándékomat.
(Gyér helyeslés a felsőbb körből.)
De még van, a mi lelkem sebheti.
Felség urunk gyülölségről beszélt,

S oly fájdalommal, mint királyhoz illik:
Legyek legelső, a ki vallomást tesz.
Mondhatnám bár, hogy ország érdekében
A legjobb lelkek néha elszakadnak;
S mégis lerázom e mentség palástját
S szégyennel bár, megvallom: gyűlölék.
De egy temérdek sír nyilott előttünk,
Melyben hazánknak legjobb hőse fekszik.
Ti port vetétek és könyűt utána,
Én e gyűlölséget vetem bele:
Legyen temetve mind örökre. S most
Kérelmemet vegyétek szívesen,
Hunyadiak, a kikhez fordulok.
Legyünk barátok, sőt hogy oldhatatlan
Viszony csatoljon éltünk fogytaig,
Legyetek fiaim, és atyátok én,
Nem oly dicső bár, mint a boldogult,
De érzelem- s jó szándékban szilárd.
E frígyet mint szent béke zálogát
Kivántam én megkötni, mielőtt
Országos tisztemet megkezdeném.
Őszinte, mint ellenség, mint barát,
A hon nevében nyújtom jobbomat. (Hangos helyeslés.)

H. LÁSZLÓ (félre).
Nincs hát szemérem s ész már a világon?
A farkas ordít, és a nép örömmel
Ujjong elébe. Oh szegény magyar nép!

KIRÁLY. Isten sugallta e szövetkezést.
Reméljük jó szivedtől, Hunyadi:
A hon nevében elfogadandod azt.

H. LÁSZLÓ (magában).
Horogra csaltak! — Fenséges királyom!
Köszönöm figyelmed- és részvétedet:
A hon nevében szólítottatok fel,
Ily frígyet megtagadnom nem lehet! (Hangos helyeslés.)

CZILLEI (magában).
Most van fiam már, s én, mint Ábrahám,
Ezen fiút halálnak szentelem.

KIRÁLY. S így vége a gyülésnek. Köszönöm
Hű buzgóságtokat. Legyen velünk
Az ég s őrködjék országunk felett.
(Éljenzés. Mindnyájan el.)

(Kisebb terem.)

Czillei ablakot nyit. *Király.*

CZILLEI. Vigyázva nézz ki, itt megláthatod.
KIRÁLY. Ország nejét, mondád?
CZILLEI. A barna hölgy,
Ki most lelép a karzat lépcsejéről.
Nagyon szilárdnak tartják: én hiúnak.
KIRÁLY. Igen tüzes szem, félnék, hogy megéget.
S e másik, a ki most utána jő?
CZILLEI. A nádor lánya. Ősztövér leányka,
Szegény kis húgom.
KIRÁLY. Erre néz. Dicső szem!
De oly hamar húny, mint egy nyájas alkony,
Mely elfut a vész és az éj elől.
CZILLEI (félre). Az én királyom költővé leszen.
S hogy elmerül! Hisz ez nagyon derék.
KIRÁLY. Nem Máriának híják?
CZILLEI. Úgy, öcsém!
Nem rút leányka!
KIRÁLY (magában). Oh szép Mária,
Szeplőtelen sugár! miért előbb
Nem láttalak! — Most ismét visszanéz,
De nem reánk: félénk szelíd szeme
Keresni látszik. Vajjon kit keres?
CZILLEI. Hogy néz a kis kaczér! — Finom leányka!
KIRÁLY. Királyi hölgy! ha lelke oly nemes,
Mint arcza szép, s igéző termete.
CZILLEI. Ha szépnek tartod őt, úgy lelke szebb.
Elmében és erényben oly magas,
Hogy nem hasonlít földi kellemekhez. (Félre.)
Kell vernem a vasat. — Kár, hogy jegyes.

KIRÁLY. Mit mondasz? Ah a boldog Hunyadi!
CZILLEI. Boldog s te nem? Miért volnál király?
KIRÁLY. Hová megy e hölgy most? Budára vissza?
CZILLEI. Nem, ő is eljön megtekintni Nándort.
KIRÁLY (magában). Meglátom őt tehát! oh Istenem,
Királyok Istene! meghallgatsz-e engem?
De mit beszélek: Ágnes nyakamon.
CZILLEI. Beszélj, királyom, hű bátyád vagyok.
Akármi gond, vagy érzemény gyötör,
Mondd bátran el, míg élek, nem szabad
Ismerned gondot.
KIRÁLY. Ah jó bátya!
CZILLEI. Szólj!
Különben azt hiszem, hogy nem becsülsz.
KIRÁLY. Ugy érzem, mintha Ágnest nem szeretném.
CZILLEI. Az semmi baj! — Sőt mondhatnám, nagyon jó. —
Csak ennyiből áll?
KIRÁLY. Mit tegyek vele?
Ő tőlem el nem fog maradni, s én
Boldogtalan vagyok.
CZILLEI (félre). Szegény öcsém! —
Ha nem haragszol, egy szóm megnyugaszt.
KIRÁLY. Szólj, bátya! Oh csak ments meg tőle most —
Később talán — de most nem tűrhetem.
CZILLEI. Én visszaküldtem őt: Budára ment.
KIRÁLY. Miért nem Bécsbe?
CZILLEI. Onnan Bécsbe megy.
KIRÁLY. Oh bátya! vedd hálámat.
CZILLEI. Lásd, öcsém!
Már szinte megharagvál, hogy javadra
Munkálni kezdék; szinte megvonád
Tőlem bizalmad, s e gyülés alatt
Sok ollyan történt, mit nem szeretek.
De most már jó uton vagy: rendbe jöttünk.
Azonban még ez nem mind, mit tevék,
Én félig semmit sem teszek. Nekünk
Nándorban úrnak kell lennünk, s azért
Kilencz ezerből álló had követ,

Melynek felét beszállítjuk, fele
Künn táboroz, mig ottan múlatunk.
KIRÁLY. Nándorba, bátyám, nem bátyám, atyám!
Nándorba tüstént. Nem maradhatok.
Oh bár repülni tudnék! Jer, siessünk.
CZILLEI. Módjával, jó öcsém, s ne légy mohó,
Akármi szándokod van; mert különben
Elreppen a madár.
KIRÁLY. Oh Istenem!
De hát örökké e helytt maradunk?
CZILLEI. Menjünk! de jól jegyezd meg: itt királynét
S nem változó szerelmet kell vadásznod.
KIRÁLY. Szerelmet és királynét. Czillei,
Parancsolom, hogy menjünk!
CZILLEI (magában). Így megyek.
Lépemre szállt a rossz fiú megint;
De most tudom, hogy meg nem szabadúl.
(Elmennek.)

(Nyílt csarnok.)

Országné, Mária, Hunyadi László.

ORSZÁGNÉ. Meglátunk nem sokára, Hunyadi.
Mátkádnak a nádor megengedé
Előre menni Nándorhoz velem;
Mi tüstént indulunk.
H. LÁSZLÓ. S én és barátim
Kisérőtök leszünk.
ORSZÁGNÉ. Az úgy is illik;
A szép jegyesre gondot kell viselni.
H. LÁSZLÓ. Reá és rád, nemes hölgy. Köszönöm
E szívességet. És ha honn leszünk
Nándor várában, nem mulasztom el
A fáradságot, megszolgálni azt.
Jó Máriám! —
MÁRIA. Oh László! én nagyon
Féltem miattad a gyülés alatt.

Hatalmasokkal tűztél össze s ők
Gyűlölni fognak.
ORSZÁGNÉ. Az természetes.
H. LÁSZLÓ. S nekem mulatság tenni, a miért
A cselszövőknek megfájúl fejök.
MÁRIA. De oly haraggal! Én nem is hivém,
Hogy oly hatalmas benned ez indulat.
Ha összeperlünk, félek, vesztenem kell.
H. LÁSZLÓ. Te győzni fogsz, ha mindig így szeretsz.
MÁRIA. Oh Istenem!
ORSZÁGNÉ. S van egy bűvös szered,
Mivel haragja lángját olthatod:
Tekints reá.
H. LÁSZLÓ. Úgy győzni fogsz bizonnyal.
Így Máriám! És mégis, most ne nézz rám:
Komor szemem nem olvad a tiédhez:
De jő idő —
ORSZÁGNÉ. Bocsáss meg, Hunyadi,
Nekünk az úthoz kell készülni már,
Különben elkésünk. Jöj, Máriám! —
Ah Istenem! minő tekintetek.
MÁRIA. Tehát elvárunk.
H. LÁSZLÓ. Tüstént ott leszek.

(Országné és Mária el.)

Csodálom, hogy csak szólni is tudok
Hazudság nélkül. Undok tettetés!
Hogy birhatád meg e gyalázatot.
Apám nevét így fertőztetni be!
Fiává lenni egy vad szörnyetegnek,
E képmutató, orczátlan vén latornak,
Ki anyja méhét már megmérgezé.
És most, apám! Ne halld meg, tiszta lég,
Hogy el ne mondd a földnek és a sírnak.
De mit tegyek? ki nem kerülhetém.
S még is gyülölni kezdem magamat,
Mióta így megestem. Vér-ebet
Hozék magamra e rút gondolattal,
Mely úzni fog, bár merre fordulok.

Hogy' nézzek én most jó anyám szemébe,
S Szilágyiéba? Megszököm magamtól. (Ujlaky jó.)
UJLAKY. Te most magadnak és nekem fölötte
Nagy bajt szereztél ok nélkül.
H. LÁSZLÓ. Hogyan?
UJLAKY. Elperléd tőlem a végvárakat,
S egyszersmind Giskrát gazdaggá tevéd.
H. LÁSZLÓ. Te s ő barátok vagytok.
UJLAKY. Hívatalban
Nincsen barátom. Mint főkapitány
Meghagyhatám a végvárat neked,
De a rabló és gyilkos fészkeket
Felhánytam volna mint vakandturást,
És egyszer végre béke s rend leendett
Az ország belsejében.
H. LÁSZLÓ. Szép dolog!
De mért nem mondád ezt ki a gyülésben?
UJLAKY. Mert nem szokásom kürtöt fúni lesben.
Egyébiránt ezen már túl vagyunk.
Ti ellenem szegültetek, hivén,
Hogy ellenség vagyok, s az meglehet,
Mert nézetink igen különbözők.
De mielőtt mennék, egy baráti szót
Sugok füledbe: jól vigyázz magadra,
S tiszteld apádat, hogy soká ne élj! (El.)
H. LÁSZLÓ. Ez megfordított bibliát beszél.
Mogorva ember! — Bízzunk benne! s ő
Nem bízik senkiben. Ki látta azt?
És még is szívesebben hallom őt
Saját magamnál; ő legalább fia
Maradhat apjának. Menny és pokol!
De ám bevárom ezt a hon nevében
Adott apát, s ha ingadozni látom
Becsület útján, vagy bicczenni csak,
Fejéhez sujtom rám kötött nevét,
Hogy megszédül belé. — Lovat Simó!

(Egy szolga lovat hoz Hunyadi Lászlónak. Henrik jó.)

HENRIK. Bocsásd el a kantárt, jó Hunyadi!
Olvasd ez irományt.
H. LÁSZLÓ. Most nincs időm!
HENRIK. Sőt most van még, mert egy hét mulva késő:
Nem érheted meg, bár minden betűje
Füledbe ordít, mint egy fergeteg.
H. LÁSZLÓ. Czifrán beszélsz. Add hát a levelet.
HENRIK. Isten veled! Nándorban látjuk egymást. (El.)
H. LÁSZLÓ. Akár a holdban. (Megpillantván az irást.)
Hejh barátom! Eltűnt!
Ez Czillei keze: Brankovicsnak ír. (Olvas.)
Irgalmas ég! s ez a veszett eb
Fogad fiává. Kössétek fel őt
Palotája kürtőjébe s gyujtsatok
Alatta lángot! — Ő tehát fejünket
Igéri Brankovicsnak és apánk lőn!
Hasadjon ketté szíve és feje.
De lassan! hát ha ármány fekszik a dologban?
S ez iromány hamis? de nem, saját irása.
Nincs benne kétség, ez saját keze:
Csak ő tud illyen ékesen beszélni.
Világos, mint a nap. — (Bodó jő.)
BODÓ. Kiről beszélsz?
H. LÁSZLÓ. Vagy inkább, mint a villám,
Mely átczikáz az éjnek asztalán,
S egy gyilkos arczot fest a szem elé.
BODÓ. Magaddal szólsz, úgy én eltávozom,
S az úthoz készülök.
H. LÁSZLÓ. Nem annyi ez,
Mint meghivás a sorstól, hogy kezem'
Gyalázatos vérrel mocskoljam el?
S ez annyit tenne, mint elesni pályám
Fénycsillagától, és lidérez után
Posványba menni. Oh Mindenható!
Őrizd meg gyilkosságtól kezemet.
S ha még is úgy kell lenni? e levél
Nagyon világos: a gyilkos lator
Szivébe mártott tollal írta azt.

Ezért hozott hát ő ily nagy hadat?
És én tünődöm? Oh rút gyávaság!
Holott örűlnöm kell, s hálákat adnom
Az égnek, mely reám gondot viselt.
Eddig ha gyűlölém a gaz latort,
Szégyeltem néha, hogy talán irígység
S idétlen méreg indit ellene:
Most megvetéssel büszkén nézem őt,
S kezemben tartom martalék gyanánt.
Mint aljas bűnöst felköttethetem:
Ki merne védni országárulót?
Ha kényem tartja, orgyilkos fejét
Levágatom, rossz testét a Dunának
És a tengernek áldozván, hogy ott
A nagy hullámok néma szörnyei
Bámuljanak fejetlen tagjain.
Hisz ez csak kölcsön munka. Ő fiává
Fogad fel, hogy kiirtson: én saját
Gyalázatos vérének fertejében,
Saját levében tálalom ki őt
Az ördögöknek, kikkel czimborált.
De ím közelget, s hogy' megmosolyog.
A vén farkas mutatja rossz fogait.
Mosolygjunk hát, kinek van szebb foga?

CZILLEI. Te még időzöl? Ah nemes fiam,
Ifjú nemes hős! milly öröm nekem,
Hogy ily barátilag szoríthatunk
Kezet. Nagyon sok mondanom való van;
De azt majd csak Nándorban. A király vár.
Sietnem kell!

H. LÁSZLÓ. Ajánlj kegyeibe, kérlek.

CZILLEI. Szívesen.
Kéretlenül is. Látlak nem sokára. (El.)

H. LÁSZLÓ. Elvárlak, mint az örvény. Hejh barátim!

(Ágnes férfiruhában jő.)

ÁGNES. Hagyd tisztelettel csókolnom kezed'!

H. LÁSZLÓ. Ki vagy te szép fiú?

ÁGNES Boldogtalan.

H. László. E név alá sok ember tartozik.
Ágnes. De én megérdemlém, hogy az legyek.
H. László. Az kár. Különben még elég időd van,
Hogy megjavulhass. Szólj, mit tehetek?
Ágnes. Vigy el magaddal!
H. László. Ketten egy lovon
Nem ülhetünk.
Ágnes. Oh kérlek! ne tagadd meg
Ezen kegyet.
H. László. Nem kegy; de megtagadnám,
Ha asszony volnál is.
Ágnes. S ha az vagyok?
Ah Isten mentsen! S mégis nagy szigorral
Bánnál magaddal ily gyöngéd dologban.
Mátkás vagy bár s mátkádat szereted:
Te többre méltó, mint csak egy leányra —
H. László. Gyermek magad, s már is gaz férfiak
Hitén vagy. — Mit csináljak e fiúval?
Ágnes (félre). Szent Istenem! minő e Hunyadi!
H. László. Nincs vétked, a miért üldözzenek?
Ágnes. Szerettem.
H. László. Ily korán.
Ágnes. S hűtlen valék.
H. László. Bolond, ki bízott éretlen korodban.
Ez nem nagy vétek.
Ágnes. Istenen kivül
Nincs, a ki joggal számot kérjen érte.
H. László. Ugy Isten lássa, mit teszen veled.
Tudsz írni?
Ágnes. Oh igen!
H. László. Ugy hát irnokom lészsz!
Szentgyörgyi!
Bodó. Mit kivánsz?
H. László. Adj egy lovat
E kis diáknak és vidd el magaddal!
Ágnes. Oh nem! ne hajts el tőled. Én veled
Kivánok menni, bár mi rossz szekéren,

És csak lovon ne: egyszer levetett;
Azóta félek.
BODÓ. Furcsa kis diák!
Kár, hogy nem asszony!
ÁGNES. Kérlek, Hunyadi.
H. LÁSZLÓ. Jó: hát maradj! podgyászaim felett
Elülhetsz a szekéren.
ÁGNES (Hunyadi keze után nyul). Köszönöm!
H. LÁSZLÓ. Te sírsz, fiú? kár hév könyűidért,
Megfagynak ott künn; mert kemény idő van.
De ím barátink várnak. Mehetünk?
MADARÁSZ. E pillanatban; mind együtt vagyunk.
H. LÁSZLÓ. Ugy hát menjünk együtt. Ne félj fiú,
Egész a vízig szárazon maradsz.
Menjünk barátim vígan. Hagyjatok
Minden szekéren zászlókat lobogni,
Hogy minden ember lássa, mint fogadjuk
Nándorban a királyt és új apámat. (Mind elmennek.)

NEGYEDIK FELVONÁS.

(Tábor.)

Czillei, Lamberger, utóbb *Henrik.*

CZILLEI. Nos hogy' találtad Nándort?
LAMBERGER. Üresen.
Az őrsereg, ha annak mondható,
Vagy kétszáz rongyos ember, csonka, béna;
És összekarmolt arczok, oly keserves
Alakban, mint a harcz megtépte őket.
Testben s ruhában rongyosabb hadat
Nem láttam életemben. Fegyverök
Csak romladék: fejetlen buzogány
És összetoldott kopják; kardjaik
Mint a fürész; fogok van és nem élök:
Inkább favágni, mint harczhoz valók.
Ijedség látni: mint az őszi darvak
Fűtőznek a melegtelen napon;
De vad szemökben most is ég a harcz,
S rejtett düh hallgat elzárt ajkokon.
És mindenütt vér. Undok látomány!
A vén falon s a merre lép a láb,
Vérfoltokat láthatni. És kivül
Egész vidék embercsonttól fehér.
Itt-ott a holló, kánya s vad ebek
Harczolnak még egy elhullt törökön.
CZILLEI. Nagy ütközet volt. És a vár erős?
LAMBERGER. Elég erős, de piszkos és goromba.
A réseket bevarrták mindenütt.
Ez egyben nem tehetni kifogást.

CZILLEI. A vár tehát erős. — A földalatti
Tanyákat nem láthattad?
LAMBERGER. Sőt igen.
Egy szűk tanyában jártunk. Két halott
Feküdt a földön, s vagy négy haldokolt.
Egy másik, mellyet még foltozni kellett,
Golyókkal csaknem tömve volt.
CZILLEI. Tehát
Csak ember nincs elég. Most köszönöm
A hírt, lovag. Pihenj ki táboromban;
Aztán, ha tetszik, visszajősz velünk.
LAMBERGER. A mint parancsolod! (El.)
CZILLEI. Szegény lovag!
Szeret beszélni, s én kihallgatám.
Ezért egy évig hálás lesz irántam,
De én nem azt hallám, mit ő beszélt.
Ő, mint egy érzékeny szabó, csak a
Ruhák sebeit vizsgálta, de nekem
Tudatlanul jó híreket hozott
A nagy merényhez, melyre készülök.
Csak egy nem tetszik: Giskra elhagyott.
Féltette medvebőrét, nem szeretné
Itt hagyni bundának. De szót szegett,
S előttem többé nincsen hitele. (Henrik közelít.)
CZILLEI. Ki az? ki vagy? Ne jőj közelb; felelj!
HENRIK (leveszi álszakállát.)
Ej ej uram! hát már nem ismered
Hű sólymodat?
CZILLEI. Te Henrik! illy alakban?
HENRIK. Magad kivántad.
CZILLEI. Nos mi hír? mi hír?
Hogy' van derék ipam?
HENRIK. Ép és erős,
Mint a vas, mellyet oldalán visel.
Kemény vitéz, még a kenyeret is
Karddal metéli. S milly étvágya van!
Egy sült bivalborjú volt asztalán,
Midőn bevittek. Pusztító keze

Szétszedte azt egy pillantás alatt.
És szomja! mint a puszta homoké.
CZILLEI. Magas szál ember nemde?
HENRIK. Óriás!
Kilenczven évig kelle nőnie,
Hogy oly roppant legyen. Leült,
Hogy szembe nézhessen velem: különben
Túl nézett volna rajtam. Rendkivül
Örült, hogy végre hírt hallhat felőled.
S hogy e levélbe nézett, szemeit
Kezdé törölni: úgy sírt, mint a gyermek,
CZILLEI. Érzékeny ember! Lám, még van szives
Barátom a világon.
HENRIK. Itt a válasz.
CZILLEI (olvas). «Készen vagyok mindenre. Légy serény,
Ügyes, kitartó. A meggondolásnak
Ne hagyj időt. Az illy tetthez serény kéz
És bátor szív kell, nem meggondolás.»
Mit nem tud a vén deszpot! Ugy van, úgy!
Itt csak serény kéz adhat jó sikert,
S az nem fog elmaradni. Puszta vár,
Könnyen hivő, bolond jóságu nép,
S velünk vagy négyezer markos legény,
S a két Hunyadinak nincs többé feje.
Ürügy találkozik, ha elveszének.
Te még is itt?
HENRIK. Várom parancsodat.
CZILLEI. Igen. Maradj itt. Vagy nem. Menj a várba
S kisértsd meg, és szegődjél, ha lehet,
Akármiféle szolgának Hunyadhoz.
Lehet, hogy ott szükségem lesz reád.
Indulj!
HENRIK. Jutalmat várnék, jó uram!
Erszényem ollyan, mint a fujtató:
Üres szelet köhécsel; féltenem kell,
Hogy sorvadásba vész.
CZILLEI. Rossz gazda vagy.
HENRIK. Sőt rendkivül jó. Még húsz aranyom

Maradt az útról, s egy rácz kalauz
Elnyerte koczkán.
CZILLEI. Hát koczkázol is?
HENRIK. Csak gazdaságból, mert úgy is meginnám.
CZILLEI. Mind illyen a művész. Fogd e csomót,
Tán visszahozza vesztett pénzedet,
S ha elfogy, kérj. Láss dolgodhoz serényen.
HENRIK. Megyek, s szegődöm, hogy készen találj. (El.)
SZOLGA (jő.) Uram! királyunk nyugtalankodik.
CZILLEI. Tüstént megyek. (Szolga el.) Nem látta Máriát.
Egész uton távol tartottam őt:
Annál nagyobb lesz vágya. S érdekem,
Hogy azt neveljem. Most meghitteimnek
Parancsot osztok, aztán indulunk
Nándor felé! No! dölyfös Hunyadi,
Egyél, igyál és nézd meg e világot.
Megesküvém, hogy üdvözítelek,
S mint jó apád, megtartom szavamat. (El.)

(Nándor. — László laka.)

Szilágyi, H. László.

SZILÁGYI. Tehát kormányozó lett Czillei,
S főkapitány a kényes Ujlaky?
Elgondolám biz azt. S azért nem is
Volt kedvem ott mulatni. S a mi több,
Ti új apát nyerétek. Szép dolog,
Ha Istentől van; ámbár a bitó,
Habár aranynyal volna is borítva,
Nem ér meg annyit, mint egy sírkereszt
Szegény, de jámbor ember hamvain.
De semmi, most már jó helyen vagyunk,
S bevárjuk őket. A napokban itt
Egy német sunnyogott. Nagy kandisággal
Tekintgeté a várat s telve volt
Csodálkozással. Meghordoztatám,
S nem látott semmit, mert a hadakat

Mind rejtve tartom. Ő, vagy más akárki
Nem láthat mást, mint kór vitézeket,
Kik föl s alá lézengenek. S tudom
Örvendetes hírt vitt meg ellenünkhez,
De mink azért itt jó karban vagyunk.
Most távozom, s mindent elrendelek,
Hogy a királyt méltólag elfogadhasd.

H. László. S én addig asszonyinkat múlatom.
De bátya, még egy szót. Ha mind együtt
Lesznek barátink, egy titkos tanát
Kell tartanunk.

Szilágyi. Tudod, hogy gyűlölöm
A titkolózást.

H. László. Jó bátya, hát miért
Rejtéd a vár aljába hadaid'?

Szilágyi. Az más. Egyébiránt te tudhatod,
Miért kivánod így.

H. László. Nagy ok miatt.
Egy undok árulás van ellenünk,
S vérnek kell folyni.

Szilágyi. Vérnek? ne beszélj!
És árulás? mondád.

H. László. Kezem között
Van a bizonyság.

Szilágyi. Hadd folyjon, ha kell;
Ez férfi munka lesz.

H. László. Miről beszélsz?

Szilágyi. A vérről, jó öcsém. Egyébiránt
Tanácstalan ne fogj hozzá magad:
Éjfél előtt még itt nálad leszünk,
Megtenni készek, a mit merni kell.
Tehát közelg a vész. Nem gondolám,
Hogy ily korán, de annál jobb: a lég
Tisztább a vész után. Villám, halál!
Mi jó, hogy e vár még kezünk alatt van;
Különben, mint az ürgét a mezőn,
Kiöntenének. Még az este hát,
Addig ne szólj, rekeszd be titkodat,

Mint a kopót szokás, idő előtt
Hogy fel ne verje a kivánt vadat.
H. LÁSZLÓ. Nyugottnak látsz, és illyen maradok.
SZILÁGYI. Ugy jó. Mulass az asszonyokkal, és
Lopd el szemökből a nyájas mosolyt.
Ne félj, öcsém! mennydörgős háború!
Szeretném látni azt a vakmerőt,
Ki téged bánt, mig én is itt vagyok.
Jerünk öcsém, vegyünk lélekzetet,
Az Isten lége még ki nem fogyott!
H. LÁSZLÓ. Tudod, hogy Czillei nagy hadat hozott?
SZILÁGYI. Be nem bocsátjuk.
H. LÁSZLÓ. Egy lelket se, bátya!
SZILÁGYI. Nem egy kutyát, öcsém! Ebben marad! (El.)

Ágnes egyedül, később *Mátyás*.

ÁGNES. Ah Istenem! minő helyen vagyok.
Kemény és titkolódzó férfiak,
Kiknek beszéde vér és árulás.
S közöttük én hölgy, férfinak hazudva,
Számüzve attól, a kinek kegyéért
Szerelmet adtam, kétes idegen•
Az új tanyán, hová felvettenek,
Kitéve minden sorsnak, mit tegyek?
Istennek anyja, gyenge hölgy, te is,
Ámbár erényes s hozzánk nem hasonló,
Hallgass meg engem elveszett leányt.
H. MÁTYÁS (könyvvel jő). Kegyetlen ember volt e Tacitus!
Míg egy lapon keresztül gázolok,
Kifárad elmém. Mint a bűvölő
Palaczkba zárja órjás szellemeit,
Ugy fojt ez néhány sorba egy világot,
Mely rendkivüli dolgokkal törött:
Csatákkal bősz, és pártokkal viszályos
Idők, melyekben ádáz még a béke is;
Hol orgyilok, csel, méreg, hitszegés
És honfi háború, testvérölés

Váltják fel egymást, borzasztó cserével.
Istentelen kor! (Becsapja könyvét.) A patvar vigye.
De ezt is tudni kell. Jó püspökünk
Ért a dologhoz s ő nagyon dicséri:
Azonban én csak Cæsart szeretem,
Jön, lát és győz. És — hát ez kicsoda?

ÁGNES. Nagy Isten! nem vagyok magam! (Távozik.)

H. MÁTYÁS. Hohó!
Ifjú barátom, állj meg egy kicsint.
Hadd nézzünk szembe. A mennykőbe is!
Hiszen te sírtál? és minő szemekkel!
Ez nem szabad. Jer, vesd el gondodat,
S víjunk egy kissé, az majd földerít. (Kardokat hoz.)

ÁGNES. Én félek a vastól.

H. MÁTYÁS. Manóba, hát
Minő legény vagy? végy szoknyát magadra,
Ha víni sem tudsz. Ám no, nem haragszom:
Beszéljünk szépen. Hát mi vagy, fiam?

ÁGNES. Irnok.

H. MÁTYÁS. Diák vagy? Oh hisz ez derék!
Végtére bátyám még is felcsipett
Egy kis diákot, a ki fiatal
S nem ollyan, mint a fonnyadt paprika.
Csínos kölyök vagy, s egyszersmind tudós.
Nagy ritkaság! De lássunk a dologhoz.
Olvasd el ezt a két sort s magyarázd meg.
De jól vigyázz, hogy meg ne fogjalak.

ÁGNES (félre). Jó kedvü gyermek, tréfálok vele
S tán megmenekszem. (Átveszi a könyvet.)

H. MÁTYÁS. Nos, mit mond a könyv?

ÁGNES. Azt, hogy te az ifjú bánnak öcscse vagy.

H. MÁTYÁS. Azt Isten ember tudja, Tacitust
Kivéve, kit te meghazudtatál.
Mi van tovább?

ÁGNES. Hogy nem tudok diákúl.

H. MÁTYÁS. Oh szép barátom! így nem alkuszunk.
Birkózni csak tudsz. Jer, ki ügyesebb?

ÁGNES. Ne, kérlek!

H. MÁTYÁS. Te csak játszol velem. De ám legyen.
Meglátom, mit felelsz majd. És előre
Mondom, bolonddá nem hagyom magam'
Tétetni általad.
ÁGNES. Nyugott lehetsz.
Hogy' tetszik arcza és egész alakja?
H. MÁTYÁS. Igen szelíd, jó ember.
ÁGNES. Azt tudom.
H. MÁTYÁS. S aztán — különben nem tetszik biz az,
Köztünk maradjon, mert nagyon puha
És férfiatlan. A vén Czillei
Rossz ételekkel tartja, úgy hiszem.
ÁGNES. Korán sem. Jól él, sőt királyilag,
S mindenben józan és mértékletes,
Egyet kivéve.
H. MÁTYÁS. S az?
ÁGNES. A szerelem.
Alig korosb náladnál, kezdte már
Ismerni ezt a gyászos szenvedélyt,
Mielőtt tanúlt s kifejlett volna még,
S megérett volna testi-lelkileg.
A gyermek férfi lett idő előtt,
S a férfi gyenge asszonynyá puhult.
(Mátyás szórakozottan egy könyvet forgat.)
Mellette nézd meg bátyádat.
H. MÁTYÁS. Hiszen te
Másról beszélsz.
ÁGNES. Sőt épen a dologról.
Tekintsd meg őt, mily délczeg férfi az!
Helyén van minden izma, mintha Isten
Kezétől most vált volna meg, derűlt
Arczán, szedetlen szőlő hamvain,
Nem látszik még a szenvedély keze.
És mozdulatja mint aczél idegzet
Rugalma, könnyü, biztos és szabad.
Ép, mint a csillag, éber, mint a nap
És szép!
H. MÁTYÁS (szavába vág, felugrik.) Elég!

ÁGNES (magában). Féltékeny a legény.
(Fenn.) Szebb minden férfinál, kit ismerek.
De ő, fogadni mernék, hogy bevárta,
Míg teste fejlett, lelke megszilárdult.
Ő apja mellett munka s harcz között
Nevelkedék, s míg mások lágy szerelmek
S tivornya közt avattak férfiakká:
Ő vérmezőkön edzé fel magát,
S jobb napjait csatákkal írta be.
H. MÁTYÁS. Azt véled, én tán nem láttam csatát?
ÁGNES. De ő vivott és vérzett a csatán,
S apád után mint híre és neve
Méltó utódját nézi őt e hon.
H. MÁTYÁS. Távozz'.
ÁGNES. Haragszol?
H. MÁTYÁS. Távozzál, ha mondom.
VITÉZ (ki az ajtóban megjelent, s őket kihallgatá, visszavonultában).
Most egyszer jó kezek közé kerűlt. (Benn.)
Mátyás!
H. MÁTYÁS. Mindjárt. — Te még is itt mozogsz?
(Ágnes búsan el.)
H. MÁTYÁS (utána indúl).
Bocsáss meg, nem haragszom, sőt mi több,
Becsűlni kezdlek, és talán szeretni.
Még majd beszéljünk erről többet is.
De most siess, most, látod, nincs időm.
(Ágnes el, Mátyás felveszi Tacitust.)
Teringettét! ha ezt Vitéz apus
Meglátta volna.
VITÉZ (kilép). Mit csinálsz, fiam!
H. MÁTYÁS. Tacitust olvasgatom.
VITÉZ. Nagyon jeles könyv.
Ez megtanít, miként silányodik
Az ember és kor észrevétlenűl,
Ijesztő gyorsasággal, s mily nehéz
És lassu gyógyulással vetkezik ki
A gyáva létből, melybe sűlyedett.

De most talán elég volt; jer, mutasd meg
A várat és az ütközet helyét.
H. MÁTYÁS Örömmel! Oh én itt mindent tudok.
Most egyszer én is mestered leszek.
VITÉZ. Úgy illik, a ki mit tud, azt tanítsa.
Tehát induljunk.
H. MÁTYÁS. Csak kardot hozok.
Apám köté fel e kardot nekem,
Szeretném látni, a ki elveszi.
Menjünk, atyus, s ne rettegj semmitől. (El.)

(Várfal.)

H. László, Henrik, utóbb *Országné és Mária.*

H. LÁSZLÓ. És a levél, mit Brankovicsnak adtál?
HENRIK. Csak másolat volt.
H. LÁSZLÓ. Így hát Czillei,
Ki választ nyert az elküldött levélre,
Meg van nyugodva, s rád nem is gyanakszik!
HENRIK. Oly távol a gyanútól, hogy naponként
Parancsát várom téged' és öcsédet
A más világra átszállítani.
Azonban most csak azt parancsolá:
Szegődjem hozzád és szolgáljalak.
H. LÁSZLÓ. Okom van hinni, a miket beszélsz,
És férfiasnak látom a boszút.
Ohajtanám azonban, ha szabad
Barátilag tanácslanom: boszúdat
Tovább ne vinnéd. Hölgy, ki nem szeret
Bennünket, vagy ki fényért, csillogásért
Elád szerelmet és becsületet,
Nem érdemes, hogy megtiszteljük őt
Fájdalmainkkal. A mi engem illet,
Nekem te nagy szolgálatot tevél;
S ha még ez életben, miként hiszem,
Lelsz vágyaidhoz illő munkakört,
S ügyet, melyet kivínod érdek és jog

Vagy tiszta kebled büszkesége hajt,
Vagy végre — Isten ójon e csapástól —
Érzelmid láza, végzet, emberek
Armánya bajt, vészt hoznának fejedre,
Emlékezzél, hogy él egy Hunyadi,
Kinek barátja lől.

HENRIK. Oh Hunyadi!
Ha én helyetted volnék, oly hatalmas,
Becsülve és szeretve mindenektől,
Ezen kebellel, mellyet még nem ismersz,
De melynek olthatatlan szomja van
Egy jobb világ és tiszta lég után;
Egy nagyszerű pusztítást kezdenék,
S meg nem nyugonnám, míg a nagy világ
Egy része, mint az Isten megteremté,
Ki nem tisztúlna emberek gyomától,
Hogy volna egy pont, a hol a becsület
És a kifáradt érdem megpihenjen.

H. LÁSZLÓ. Ifjú barátom, minden jobb kebelt
Gyakorta száll meg e vágy: nagyszerű
S Istenhez illő munkát végzeni.
De a világba lépve s úgy találva,
Hogy a nagyobb rész, még a jobbak is,
Féllelkű nép, hamar kifáradó
A jóban, és hű csak hibáihoz,
Ezt látva, s többször kárunkkal csalódva
Fogy a bátorság s alkudozni kezdünk.
S a fényes és gyors villámtűz helyett
A lassu, munkás nap hevét becsüljük.
Azonban várd be, a mit tenni kell,
Tanúja léssz, hogy nem mulasztom el.
S most házam a tiéd is: légy ura
Veszélyes titkaidnak.

HENRIK. Légy nyugott!
Ha el nem lopják, én nem vesztem el. (El.)

H. LÁSZLÓ. Jó Máriám! sokáig hagytalak.

MÁRIA. Ki volt az ember, a kivel beszéltél?

H. LÁSZLÓ. Megmondom egykor. Róla most csak ennyit

Ha láthatnád ez ember kebelét,
Iszonynyal néznél annak mélyibe,
Hol a sötét haragnak lángjait
Egy még sötétebb bánat éje nyomja.
MÁRIA. S ki hozta őt ez állapotra?
H. LÁSZLÓ. Hölgy.
MÁRIA. Oh Istenem! Ki fogja őt megint
Életre hozni?
H. LÁSZLÓ. Férfi, ő maga.
MÁRIA. Mily büszke vagy! de én csak így szeretlek.
Téged' miattam illyen sors nem érhet.
H. LÁSZLÓ. S ha még is érne balsors, nem miattad,
De más miatt; ha érdek és viszály
Szakasztanának ollyan emberektől,
Kiket szeretsz —
MÁRIA. Kit úgy, mint tégedet?
H. LÁSZLÓ. Ha ellenségem lenne még atyád is —
MÁRIA. De ő barátod, hidd el. Istenem!
Te oly kemény vagy hozzá.
H. LÁSZLÓ. Megbocsáss!
Nem kétkedem; de még idő jöhet,
Midőn e kérdés megfejtést kiván.
MÁRIA. Az Isten látja lelkem'!
H. LÁSZLÓ. Köszönöm.
Én bíztam benned, s még is jól esett,
A mit hivék, szavadból értenem.
ORSZÁGNÉ (közelít). Nézzétek! én is leltem valamit.
Egy szép kicsin tőrt, s tán épen török mű.
LÁSZLÓ. Valóban az, s még a legjobb fajú.
MÁRIA (nézegeti s visszaadja.)
Ah! vér van rajta!
ORSZÁGNÉ. Annál becsesebb:
Megtartom férjemnek, ha engeded.
H. LÁSZLÓ. Oh kérlek! Ámbár ő nehéz csatákban
Saját kezével szerzett illyeket,
Ezt tőled még is szívesen veendi.
ORSZÁGNÉ. Meg is kivánom. És most —

H. LÁSZLÓ. Igen!
Ha meg nem úntok, folytatom tovább.
TÁVOL HANG. Dicsértessék az Úr neve!
ORSZÁGNÉ és MÁRIA. Mi volt ez?
H. LÁSZLÓ. Az ő r kiált. Látjátok őt a tornyon?
MÁRIA. Szent Isten! milyen szédítő magas.
H. LÁSZLÓ. A legmagasb a várban. Itt valánk
A legmerészebb harczi tett tanúi.
Nézzétek ott a csonka fedelen,
Melyről a kúpot szélvész hordta el,
Örök vigyáztak éjjel és naponta;
De puszta lőn, midőn a harcz kitört,
Mert minden férfi ütközetbe ment.
Félszázezerrel jött most Mahomet;
Düh, kénytelenség s a nyert diadalmak
Rögzött reménye hajtá harczba őket;
Mi hittel álltunk a szám ellenébe,
Szent jelszavunk volt: Isten és haza.
És forrt, dühöngött a harcz, ingatag
Szerencselábon mind a két felé.
S egyszerre ím rémes sivalkodás
Tört át a légen. Egy merész pogány
Felküzde a toronyba, s tetején
Lobogtatá a félhold zászlaját.
Meghűlt a vér a legjobbakban is,
Mert a riadt nép csüggedt küzdeni.
De nem sokára a pogány megett
Egy más alak jelent meg; felszakasztá
A már kitűzött zászlót, s vakmerőn
Megtámadá az izmosabb pogányt.
Közöttük most dühös viaskodás
Keletkezék a két hadfél előtt.
A harcz megállni látszott, mindenek
Figyelme rajtok függve, mintha sors
Rendelte volna, hogy helyettök e
Két ember győzzön, várták a kifejlést.
Az nem sokáig késett. A magyar
Unván a hosszu harczot, a tető

Széléhez tolta a makacs pogányt,
S ott átölelvén, rettentő halálra
Magával a mélységbe ragadá.
ORSZÁGNÉ és MÁRIA. Rémületes!
H. LÁSZLÓ. Szörnyet halt mind a kettő,
S egy sírban a legbátrabb férfiak
Most itt nyugosznak a torony tövénél,
Félhold s kereszt alatt. De a harcz nyerve lőn.
S Konstantinápoly hódítója szégyent
És félszemet vitt Nándorvár alól. (Bodó jő.)
Mi hir Bodó?
BODÓ. Épen most érkezett
Királyi őrsereggel Rozgonyi.
H. LÁSZLÓ. Az jó barátunk. Kérlek, menj, bocsásd be
S fogadd el őt nevemben. (Bodó el.)
MÁRIA. De még magadról semmit sem beszéltél.
H. LÁSZLÓ. Mit szóljak? én is a harczban valék,
S küzdöttem ott legjobb erőm szerint.
S ki nem tevé azt? Mind viaskodánk.
Közepette jártam vésznek és halálnak,
S akarta Isten, hogy tiéd maradjak.
MÁRIA. Vedd érte legfőbb hálámat, nagy Isten!
H. LÁSZLÓ. Most nézzetek le: itt bucsúzik el
Hazánktól a Duna.
ORSZÁGNÉ. Mely dicső folyam!
MÁRIA. Erősbnek látszik, mint nálunk Budán.
H. LÁSZLÓ. S mély, mint a tenger. Itt már jó szerint
Honunknak minden csepje benne van,
S mielőtt kimenne, vég üdvözletül
Még összegyűjti bús hullámait.
Megállni látszik, mintegy kérdezőleg:
Megyünk-e mink is, partjának lakói?
Vagy szűtlenül magát eresztjük el
A puszta tengerhez, hol idegen,
Hol a magyar szó hangja ismeretlen.
ORSZÁGNÉ. Úgy szólasz róla, mint egy szerető;
És arra méltó is; de én ha mátlád
Találtam volna lenni, féltenélek.

MÁRIA. De én nem féltlek tőle Hunyadi,
Mert biztosomnak vallom a Dunát.
Midőn sokáig oly távol valál,
Gyakran megálltam néma partjain,
Titkot sohajték a szellők közé,
Melyek sudamló árjain repültek.
S ha néha mintegy visszajőni látszott,
A délszelek vervén hullámait,
Hittem csalódva — mért nem volt igaz! —
Hogy a habokban mátkám szíve forr,
És választ adni küzd a part felé.
H. LÁSZLÓ. Ábrándozóm! mi szépek álmaid!
De a mi nem volt, úgy van: most szeretlek.
(Országnéhoz.)
Bocsánat, szép hölgy!
ORSZÁGNÉ. Mért?
H. LÁSZLÓ. Hogy untatunk
Szerelmeinkkel.
ORSZÁGNÉ. Olly üres kebelnek
Tartasz? Haragszom rád.
MÁRIA. Megbékítelek,
Mert jó hírt mondok: férjed már közel van.
(Ágyúlövés.)
ORSZÁGNÉ. Jaj Istenem! tán ellenség közelget?
H. LÁSZLÓ. Csak férjed s a király.
ORSZÁGNÉ. Csak? Oh gonosz bán!
Csak férjem? Várj, ha nős lészsz, visszatorlom.
De nem, hisz akkor téged kellene
Gunyolnom, édes Máriám. Tehát
Csak megbocsátok egy feltét alatt.
H. LÁSZLÓ. És az?
ORSZÁGNÉ. Hogy minden ellensegidet
Úgy győzd le, mint most győzve vagy magad.
H. LÁSZLÓ. Nagylelkü vagy! S most, drága hölgyeim,
Tisztem parancsol.
MÁRIA. Mink is elmegyünk.
ORSZÁGNÉ. Minden bizonynyal. Lássa a király,
Hogy Nándorvárban nem csak katonáktól —

H. László. De a magyar nők legnemesbikétől,
Lesz üdvözölve.
Mária. Oh Lászlóm!
Országné. Te mondád
S mink elfogadjuk. Ah ismét lövés!
H. László. Közelgenek. Megérjük újra, mit
Sok századig nem láttak őseink:
Nándor királyi vendéget fogad.
Országné. Rosszúl idézsz, mert akkor a király
Vivott a várért, s testvérháború
S nagy vész követte a dicső napot.
H. László. De a hon felvirult, s így jól idéztem.
Országné. Az Isten adja!
H. László. Most, szép hölgyeim,
Menjünk fogadni a magyar királyt! (Elmennek.)

(A várkapu tája belül.)

Szilágyi, Rozgonyi, Vitéz, H. László, Kanizsai, Bodó, Madarász.

Szilágyi. Híjátok a bánt: a király közelg,
S ágyúzzatok sűrűbben, hogy dörögve
Hirdesse a lég a vár örömét! (Sűrű ágyuzás.)
Rozgonyi. Mit vagy teendő Czillei nagy hadával?
Vitézeim zúgnak, hogy a király
Nem bízik bennök, s ennyi idegent
Hozott magával a végvár alá.
Szilágyi. Szükségtelen fitogtatás. Azonban
Meglássuk, mit tegyünk.

(Nép gyülekszik a katonák háta megett, kik két sorban állva a szin belsején álló kaputól sikátort képeznek. Elül hölgyek állnak. A katonák között benn a kapunál megjelenik H. László.)

H. László. Bocsássatok hidat: jön a király. (Szilágyihoz.)
Kiadtad a parancsot, hogy csak a
Királyhoz tartozók jöhessenek be?
Szilágyi. Még nincs idő rá. Éreztetni kell,
Hogy haddal látogatni nem szokás.
H. László. Adjátok a várkulcsokat! (A várkulcsokat átveszi.)

Király, Czillei, Garai, Ország, Bánfi, s még néhányan jönek.

(Midőn a király csaknem a szín elejéig jött, H. László elébe térdel, a kulcsokat tartván.)

H. LÁSZLÓ. Felséges úr, vedd át e kulcsokat,
Mikért apám sok terhes napokon
Küzdött, s halálnak válva, meghagyá,
Hogy át ne adjam másnak, mint neked.
Most teljesítem e nagy megbizást,
Mélységes hódolattal nyujtom át
E honfi véren váltott kincseket,
S a leghűbb szívvel esdeklem, ne vondd meg
Kegyed s bizalmad tőlünk, gyermekeitől
Egy olly apának, a ki élete
Zártáig érted híven fáradott,
Ki, mert közel volt a királyi székhez,
Azért tevé csak lábát lépcsejére,
Hogy bármi vészben ingadatlan álljon.
Ki nem csak szóval: vész és harcz között
Mutatta meg sok éven át, hogy érted
És a hazáért élni halni kész.

KIRÁLY. Mi tisztelők atyádat, és szerettük,
S fiában is becsüljük őt: azért
Tartsd meg, nemes bán, e várkulcsokat:
Légy oly vitéz és oly hű, mint apád volt.

H. LÁSZLÓ (felkél). Elszántam tenni tőlem telhetőt.
Hűségemért Isten legyen tanú,
S torolja meg, ha egykor megszegem.
És most, királyom, légy üdvöz közöttünk.
Tanulni fogjuk pillantásaidból,
Mi az, mi felségednek jól esik.
Parancsúl veszszük, a mit sejtenünk hagysz.

KIRÁLY. Fordítsd meg és vedd kérelem gyanánt,
A mit parancsolunk. De ím elénk
Nők is mosolygnak. Ez szép fogadás.

SZILÁGYI (hangosan). Fel a hidat! már nem jő senki be.

CZILLEI. Hallád öcsém? hadunk kizáratik.
Ez árulás!

H. László. Ki szólt itt árulásról?
Czillei. Mind, s én a főkormányzó, Czillei
Nyilatkozom, kész inkább visszatérni,
Mint tűrni békén e gyalázatot.
H. László. Erősen tévedsz, főkormányozó.
Itt visszatérni volna csak gyalázat,
S ránk nézve bántás, mit nem érdemeltünk.
(A királyhoz.)
Bocsánatot, felség, e zaj miatt!
Ország törvénye tiltja szigorún
Végvárainkba külső hadakat
Bocsátanunk. S ezen felül, mióta
Házunkba léptél, felséges személyed
Védelme minket illet: gyávaság
És szégyen volna másra bízni azt.
Bízzál királyom! a nagy Mahomet
Győzői állnak itt melletted őrt.
Király. Én bízom bennetek. De, Hunyadi,
Jőj csak, mutasd be a szép hölgyeket.
H. László. Örömmel! (Éljenzés.) A nép üdvözöl, királyom!
Király. Üdvözllek nép és bátor katonák! (Újra éljenzés.)
(Lászlóhoz.) Jól szóltam így?
H. László. A legjobban, királyom!
Király. De most siessünk. Ah Szilágyi jó.
Szilágyi. Felséges úr! én rossz hírben vagyok,
Hogy a mit érzek, fennszóval kimondom.
S igaz lelkemre! nem hittem soha,
Hogy e falak közt megtisztelhetem
Felségedet. De most itt vagy velünk
Lélekben és testben, s én rendkivül
Örvendek rajt' s kimondom magyarán:
Hozott Isten, király! légy itt honn közöttünk.
Király. Add jobbodat, vitézlő férfiú!
Szilágyi. Igen kegyes vagy.
H. László. Most, uram király!
Olyan kezet fogsz, mely minden csatán
Vagy tíz pogány főt vág le.

SZILÁGYI. Rágalom.
Felséges úr! valódi rágalom.
KIRÁLY. Mert néha többet is talán?
SZILÁGYI. Csekélység!
Ily apróságot számba sem veszünk.
KIRÁLY. Gyakran kívánlak látni, míg itt leszek.
Isten veled! most nézzük a hölgyeket. (El.)

Czillei, Gara, Bánfi.

CZILLEI. Nem végtelen könnyelműség-e ez?
GARA. Mit várhatsz tőle mást? Egyébiránt
Jelenleg nincs mit félni.
CZILLEI. S Ujlaky
És Giskra megszökének!
BÁNFI. Ujlaky
A várakért haragszik, s Giskra félt.
CZILLEI. Nem hitszegő két ember az? De többé
Egyiknek sincs előttem hitele.
S hadam kizárva. Mennykő és halál!
GARA. Fanyar dolog; de mit tegyünk vele?
Legjobb mosolygó szájjal venni be
S elrejtenünk a méltó haragot.
BÁNFI. Azt mondom én is.
GARA. És várnunk időt,
Mig e bántásért számot kérhetünk.
CZILLEI. Nem atyja vagyok-e? s így bízni bennem!
Ez szemtelenség.
GARA. Csak Szilágyitól,
Mert vőm ezt nem teendé. Ám de ez
Végtére mindegy. Most már így vagyunk.
De itt sok hallgatónk van. Jőjetek
Hozzám, ha tetszik, s nyertek rá időt,
S ott értekezzünk e dolog felett.
BÁNFI. Én azt teszem, mit példaszó tanít:
Ordíts a farkasokkal!
GARA. Tedd te azt;
Én jobb időkre várva hallgatok.

CZILLEI. S én felkiáltok minden szellemet,
Mely átkozódni s öldökölni tud. (El.)

Rozgonyi, Madarász, Dörmő.

MADARÁSZ. No Dörmő! hát láttad a királyt?
DÖRMŐ. Láttam.
MADARÁSZ. S örültél neki?
DÖRMŐ. Örültem.
MADARÁSZ. De úgy-e, Dörmő, nem örültél annyira, mintha még egyszer oly nagyon örültél volna?
DÖRMŐ. Nem!
MADARÁSZ. De ha azt mondta volna a király: vitéz Dörmő!
DÖRMŐ (elragadtatva). Hóh uram!
MADARÁSZ. S kezedbe nyomott volna egy kis borravalót?
DÖRMŐ (nehertelve). Istennek ajánlom hadnagy uramat!
MADARÁSZ. No ne haragudjál, Dörmő. Tudod, mi jó barátok vagyunk. Nesze, fogd ezt a darab ezüstöt, s igyál rajta a király egészségéért és az országért.
DÖRMŐ. A királyért? és az országért? Iszom, hadnagy! (El.)
ROZGONYI. Ez durva hűség.
MADARÁSZ. Durva, mint a várkő,
Mely ellent áll az ostromló dühének;
De jó barátnak hátat s enyhet ád.
Ez ember végig küzdte Hunyadi
Minden csatáit.
ROZGONYI. Tisztes romladék.
MADARÁSZ. De még erősebb, mint sok palota.
ROZGONYI. Azt látni rajta!
MADARÁSZ. S most, nemes vitéz,
Menjünk a bánhoz egy kis lakomára.
ROZGONYI. Magam sem bánom; mert köztünk maradjon,
Nagyon szeretnék inni a hazáért. (El.)

(Királyi szállás.)

CZILLEI (és egy szolga jőnek.)
Jól van barátom, most már elmehetsz.
S ha estebédre hínak, nem eszem. (Szolga el.)
Nem éhezem, mert gyomrom tele van
A rossz pofákkal, mellyek itt vigyorgnak.
(Körülnéz.)
Ez hát a barlang, melyben lakni kell?
No mondhatom, királyi egy gödör.
S mely pompás kényelem! kemény falak,
Kemény pad és szék, ágyak, mint egy asztag,
És mindenütt kard: minden, a mi van,
Kemény és durva, mint az emberök.
És ím egy párnaszék is, de talán
Patkószegekkel tömve, hogy ki rajt' ül,
A lágy üléstől el ne korcsosodjék.
S mily régi bársony! még talán nagy Árpád
Csótára volt, vagy Hímes-udvarát
Lopá meg egy oláh hűség, s örökben
Hagyá utódinak. Szép szerzemény!
S mint a nyomokról látszik, buzogánynyal
Porozzák minden reggel. Hihető
Itt lógatá lábát a vén Hunyad,
És itt pihent a birkozás után.
Szegény öreg! Most már jó dolga van.
Puhábban fekszik, mint itt lakva volt.
De én itt elveszek, megőrülök!
ZIERER (jő). Uram!
CZILLEI. Te itt vagy? Ördög és halál!
ZIERER (ijedve). Hát mit csináljak?
CZILLEI. Menj, állj tökfejedre
S pofozd magad napestig, mért nem adtál
Okosb tanácsot?
ZIERER. Jó kegyelmes úr!
Hisz engem meg sem kérdezél.
CZILLEI. Bolondot
Kérdeztem volna. Ámbár most — igen

Most jó, hogy itt vagy. Menj a bán lakához,
S ha ott nincs, a városba szanaszét,
S ha megtaláltad, hozd el Henriket.

ZIERER. E perczben itt leszek.

CZILLEI. Hazudsz, az nem lehet.

ZIERER. Azaz, hogy —

CZILLEI. Lomha lajhár vagy, különben
Már úton volnál. Menj, nyargalj. (Zierer sietve indúl.)
Megállj!
Nem patkány ment itt végig a padon?

ZIERER. Nem vettem észre.

CZILLEI (haraggal). Mit? nem vetted észre?

ZIERER. Én? sőt! azaz talán egérke volt?

CZILLEI. Dögvész reád és minden kárhozat!
Hát én hazudtam? Patkány volt, ha mondom!
E nép, ha rá hagynák, kiirtana
A föld szinéről minden törököt,
S a patkányt élni hagyja. Hozz nekem
Patkányvesztőt, a nélkül meg ne jöj!

ZIERER (megy). Uramnak borzasztó jó kedve van! (El.)

CZILLEI. A hű eb elment, most hiába minden
Káromkodásom, nincsen, a ki azt
Részvéttel hallja. (Leül.) Én is enni menjek?
Vaskos gölödényt és furkót egyem?
És zsírban úszó káposztát? Utálom
Ebédjöket, jobban, mint magokat.
Borzasztó únalom bánt; mit tegyek most?
Nem onthatok vért, tervem füstbe ment.
S tüz és pokol! mulatni sem lehet:
Az asszony itt mind hű s becsületes.
Gyalázatos fészek! Hol leljek itt
Magamhoz illő társat? Az ördögöt
Hínám elő, de az magam vagyok.
(Ágyúdörgés. Czillei ijedve felugrik.)
Szegény kijátszott ördög, a kit egy
Rossz ágyu bömbölése megijeszt.
Bizonynyal a király ivott velök
E rongyos fészekért. Lakozzatok

Vig czimborák! De én nem jól vagyok.
Nem jól vagyok. Lefekszem s aluszom.
Hunyadnak álma! — nem, nem, az halál,
Azt nem kivánom. (A belső szoba felé megy s megáll.)
Mily sötét az est!
Fázom, vagy félek? Gyertyát hozzatok,
Hej szolga! hoz világot. (Gyertyát hoznak.)
Így tehát
Most látok gondolkodni. Hunyadi-
Fejekre játszám s tervem füstbe ment.
De titkomat megőrzém: nincs veszély.
Most mit tegyünk? E fajnak veszni kell,
Akármi áron. A királyi álom,
Mit a barát a nép hitébe oltott
S talán szivökbe — el kell veszniök,
Ha nem gyülölném is, mint gyülölöm. (Körülnéz.)
Ki hallgat? senki, csak magam vagyok.
Méreg, gyilok, gyilok, méreg — mi jobb?
Ez a miről álmodnom kell az éjjel.
Hogyan? ha majd a várból elmegyünk?
Vagy mézes szókkal táboromba csalnám
És itt vagy ott adnék vég lakomát?
Mind jó, igen jó, s méreg vagy gyilok.
S Henrik derék, bátor kezű legény.
Ezt rá bizom még, aztán megölöm.
Alunnom kell: nagyon fáradt vagyok. (El.)

ÖTÖDIK FELVONÁS.

H. Mátyás, Ágnes.

H. MÁTYÁS. Gonosz merényre adtam magamat,
Azaz ha megtudnák, hogy elszökém,
De most már itt vagyunk. Ez a király
Szállása.
ÁGNES. Vedd hálámat.
H. MÁTYÁS. Semmi hála!
Csak azt beszéld el, mit keressz te itt?
ÁGNES. Itt honn vagyok.
H. MÁTYÁS. Te honn vagy? Milliom
A lelkét! tán biz a vén Czillei —
ÁGNES. Ne mondd ki azt a gyűlöltem nevet.
H. MÁTYÁS. Te gyűlölöd? no már azt szeretem,
Bár ez kevés, mert én utálom őt,
A vén bakot: kivánnám, volna kőből,
Erdőbe tenném vaczkort őrzeni.
Azonban engem még is rászedél:
Te Ágnes, a királynak kedvese —
Ne is tagadd, pirongó arczodon
Látom, hogy úgy van — és én, Hunyadi,
A bűnnek szolgáltam kiséretül!
ÁGNES. Kegyetlen gyermek!
H. MÁTYÁS. Gyermek ám, de nem
Szolgának termett; gyermek, a ki érez
És szégyent nem tűr.
ÁGNES. Istenem! de ha
Csak benned bíztam.
H. MÁTYÁS. Szólnod kell vala,
S én szolga által kisértetlek el.

ÁGNES. Midőn jövénk setétben, s én remegtem,
Mondád: Ne féljek; testvérnek neveztél.
H. MÁTYÁS. Csak rossz magyar szokásból. S még az úton
Nem ismerélek így.
ÁGNES. Hagyj el tehát,
S legaljasb tetted az legyen, hogy engem
Pártúl fogál, boldogtalan leányt.
H. MÁTYÁS. Mért nem szeretsz hát úgy, mint a királyt?
ÁGNES. Jobban szeretlek.
H. MÁTYÁS. Szóval, meghiszem.
Azonban mindegy! Most Isten veled! (Indúl.)
ÁGNES (rövid habozás után megcsókolja).
Isten veled, testvér!
H. MÁTYÁS. Ravasz leányka!
Ezt már előbb is illett volna tenned.
Szád édes, mint a Rózsamál leve.
De most már egy tapodtat sem megyek.
Részeg vagyok — fejemben láng lobog.
ÁGNES. Az Istenért!
H. MÁTYÁS (leül). Csevegjük át az éjet.
AGNES. Kérlek, könyörgök!
H. MÁTYÁS. Én nem mozdulok.
VITÉZ (jő). Jól jöttem! itt van!
ÁGNES. Szent Isten! ki ez?
H. MÁTYÁS (daczosan ülve marad).
VITÉZ (lassan H. Mátyáshoz közelít s kezén fogja).
Jerünk fiam! már éjfél közelít.
Isten veled, szép hölgy! Vigyázz magadra:
Nagyon merész a játék, melybe kezdtél.
H. MÁTYÁS (félre vonja Vitézt).
Atyám! ha azt hiszed, hogy valami
Nem illőt tettem volna —
VITÉZ. Nem, fiam!
A legkisebbet sem. De társaságban
Jobb visszatérned. És most szép az éj,
Mint a teremtő álma: csillagok
Irják le azt a véges ember-észnek.

Most visszamenve oktatást adok
A bolygó csillagokról. Jer, fiam. (El Hunyadi Mátyással.)
ÁGNES. Játék; de ollyan, mely már elveszett:
Több életem nincs, mellyet rá tegyek.
Szegény leány! ki ád nekem segélyt?
Erénynek vén, a bűnnek ifju még,
E tömkelegben járatlan vagyok. (Szünet.)
De eltapodni nem hagyom magam.
Bevárom a királyt, s ha úgy fogad,
Mint nem szeretném, akkor nincs erény,
Melyet becsűljek többé: rossz leszek,
Mint jó valék, de szívem gyökeréig,
Egészen az. Jó Isten, ments meg engem! (Bemegy.)

(Hunyadi László laka.)

Kanizsai, Bodó, Madarász.

KANIZSAI. Az éj mulik, s még László nincsen itt.
BODÓ. Tüstént jön; a királyt kiséri el.
KANIZSAI. Urunk ma rendkivűl jó kedvű volt,
S nyájas, kivált a hölgyekhez.
BODÓ. Nagyon.
KANIZSAI. De ugyan mért rendelt László ide?
S éjfél után?
BODÓ. Kérdezd meg Madarászt.
(Madarász elaludt, s halkkal hortyogni kezd.)
KANIZSAI. Nem is kell kérdenem, már ő felelt,
De nem nekünk, talán a szellemeknek;
Mert én nem értem.
BODÓ. Nem? Pedig nagyon
Világosan mondá, hogy aluszik.
KANIZSAI (fülébe súg). Jön a török!
(Madarász ijedve felugrik s Kanizsait torkon ragadja.)
KANIZSAI. Mennydörgő! megfulok.
(Nagy nehezen ellöki magától.)
MADARÁSZ. Mi az? mi baj?

BODÓ. Csak egy kis tréfaság.
Kevésbe mult hogy meg nem fojtogattál.
KANIZSAI. Pogány egy körmöd van, Madarász öcsém,
Eztán, ha alszol, karddal költelek fel.
MADARÁSZ. Bocsáss meg bajtárs, rossz alvó vagyok,
Boldogtalan dühvel rohanva meg
Mindent, ki álmaimból felijeszt.
BODÓ. Tudod mit? eztán majd csak a törökkel
Ébresztetünk fel, és így egy éven át
Megfojthatsz néhány százat könnyedén.
MADARÁSZ. Hagyjátok el, szégyenlem dühömet.
De mért vagyunk itt ily későn?
BODÓ. Talán
Inkább korán. Jönek. Hallgassatok.

H. László, Ország, Szilágyi, Vitéz jönek.

H. LÁSZLÓ. Üdvözllek hajlakomban, uraim!
Foglaljatok helyet, s bocsássatok meg,
Hogy székkel kínállak meg ágy helyett.
De főbenjáró dolgot kell kitárnom,
Mielőtt a titkot rejtő éj mulik,
S az Isten ránk köszönti a napot.
ORSZÁG. Figyelmezünk, beszélj!
H. LÁSZLÓ. Itt egy levél,
Melynek veszélyes tartalmát kivántam
Megismertetni. Kérlek nézd, s itélj. (Országnak adja.)
ORSZÁG (olvas). «Tisztelt ipam! A következő új évre egy pár labdával kivánok kedveskedni; az oláh Hunyadi kölykek fejét értem, kiket apjok után óhajtok küldeni, csupa kereszténységből, hogy minél előbb üdvezüljenek. Szándékom, hogy annál biztosabban horogra kerüljenek, színleg kibékülni s fiaimmá fogadni őket. Légy készen minden mozgalomra. Szükség esetében a törökkel is czimborálhatsz titkon; mert a kigyópárt, ha fejét levágtuk, még vagdalkozni fog. Jóban, rosszban, barátod, vőd.» (Átadja Vitéznek.)
VITÉZ. Istentelenség!

KANIZSAI. Gyilkos áruló!
MADARÁSZ. Hunyadi, ha biztál bennem valaha,
Engedd ez ember életét nekem.
Utczán vagy ágyban, táncz vagy bor között,
Vagy Isten egyházában, megölöm,
Mikor kívánod. Kérlek, add nekem.
H. LÁSZLÓ. Légy türelemmel!
ORSZÁG. Ez Czillei keze.
VITÉZ (nézi).
«Szükség esetében a törökkel czimborálhatsz.»
KANIZSAI. Az árulót konczoljuk össze itt!
VITÉZ. Nincs benne kétség, ez saját keze.
(Szilágyinak nyujtja.)
SZILÁGYI. Én el nem olvasom, de elhiszem.
Nos jó öcsém, hát nem derék apát
Hozál magaddal?
TÖBBEN. Vész, halál reá!
ORSZÁG. Nem kis veszélynek magva e levél!
Ha élve hagyjuk, ő veszt el soronként:
Ha itt megöljük, pártja áll boszút,
S viszályba dönti ujra e hazát!
H. LÁSZLÓ. Hozzá kell adnom, hogy már Brankovics,
Ki e levélnek mását kapta csak,
Választ is írt, és érdemes vejétől
Fejünket várja. S bár mit végezünk,
De tenni kell; mert ő sietni fog,
Ha nyílt erőszak nem segít, titokban.
ORSZÁG. Világos a dolog, nincs haladék.
S én azt hiszem, hogy ég és föld előtt
Jogod van őt megölni.
H. LÁSZLÓ. S te, atyám?
VITÉZ. A gyilkolás, fiam, mindig tilos;
De ha ki ez Istentől elszakadott
Embert és országárulót megölné,
Vétkét bocsánandónak tartanám.
SZILÁGYI. Haljon meg! itt nincs más kigázolás!
KANIZSAI és MADARÁSZ. Haljon meg!
H. LÁSZLÓ. Bocsássatok meg, én máskép itélek.

Ő engemet fiának fogadott,
S mint e levélből látszik, ellenem
Már akkor elszánt gyilkos terve volt.
Meggondolék mindent, és úgy találtam,
Hogy ily veséig megromlott silány
Világcsalónak a halál nagyon
Illetlen büntetés s nagy tisztelet
Becsületes kard által vesznie.
Én hazám e mirígyét s ellenét
Mindennek, a mi jó, erénynemű,
De a ki gyáva s titkon dolgozik,
Nem testileg vágyom kiirtani,
S vérével egy vad pillanat dühének
Áldozni dőrén; józanb mint heves,
Én szellemét kivánnám sérteni,
Megbélyegezni a világ előtt,
Letépni homlokáról a sima
Álarczot, nyiltan megmutatni őt,
Hogy mint gyalázat szörnyét s szellemi
Dögvészt, utálat és köz megvetés
Pusztítsa el fájóbban, mint a vas.

SZILÁGYI. Öcsém, nem értlek.

H. LÁSZLÓ. Hát világosabban.
Én itt e várban, nép s király előtt
Ezen levéllel vádolom be őt,
S kitárom ocsmány lelke terveit.

SZILÁGYI. Az Isten látja lelkem, jó öcsém,
Te úgy szólsz, mintha kedvet érzenél
Orgyilkot falni új apád kezéből.

H. LÁSZLÓ. Ti kételkedtek?

ORSZÁG. Ez szelíd tanács.
Ha lelked súgja, tégy próbát vele.
De megjegyezd, hogy törvény és igazság
Hatalmasokra nem szolgál soha:
Vétken kapatva, mint a sebhedett vad,
Uzőik ellen bőszültebb haraggal
Fordulnak vissza, s a megszégyenítést
Még óriásibb s jobban tervezett

Gaztettel törlik el. S a vakmerő bűn,
Nagysága által és mert sikerült,
Elveszti undok bélyegét s neve
Erény s dicsőség lesz a nép előtt.
SZILÁGYI. Egy szóval, úgy jársz, mint szegény apád,
Nagylelkű ő is, megkegyelmezett
Orgyilkosának. S az megszégyenült?
És megjavult-e? meg, de mint az ördög,
Mert egy helyett most két lelket kíván.
H. LÁSZLÓ. Az más: apámnak nem volt levele.
De ez bizonyság ég és föld előtt.
Én e levéllel arczul csaphatom,
Minden betűvel szégyent és kudarczot
Olvashatok reá. S ki védni merné,
Azt mondanám: orgyilkos czimborája!
Olvasd ez irást, és hagyd veszni őt.
MADARÁSZ. Mi egy levél annak, ki szemtelen?
Ő eltagadja Istenét, ha kell.
SZILÁGYI. Bizd rám öcsém, s én őt felköttetem
A nagy toronyra. Aztán jőjenek,
Ha kedvök tartja, számot kérni tőlem.
BODÓ. Bocsássatok meg, eddig hallgaték.
Kihallgaték mindent, s készen vagyok
Határzatommal. Itt nincs más menekvés,
Mint a halál. Haljon meg Czillei,
Hogy meg ne öljön bennünket. De nem
Te általad, nemes bán, és nem is
Kezedtől, várnok! Rátok a hazának
Szüksége van, s nem válnék díszetekre
Ily aljas és csaknem bakói tett.
Maradjatok ti tisztán, és mi hárman,
Még ifjak és csaknem nevetlenek,
Végezzük el, mi hozzátok nem illik.
Ha számot kérnek, még ti szabadok
S tiszták a vértől, védelmünkre keltek,
S mi e levéllel mentendjük magunkat.
Ha e levél ki nem mént, bizonyos,
Hogy itt erőszak országol, s nekünk,

Miként nekik, vont fegyver lesz kezünkben,
Nyílt háború lesz, melyben véget ér
A gyáva fordulás, s vitézi kar
S szerencse ád győzelmet vagy halált.

KANIZSAI és MADARÁSZ. Bizzátok őt reánk.

SZILÁGYI. Bodó öcsém! te nem roszat beszélsz,
Lelkemre mondom. Ámbár jobb szeretném
Magamra venni a terhet; de így jobb.
Lelkemre mondom. Mink el nem hagyunk,
Attól ne tartsatok. László öcsém?

H. LÁSZLÓ (Bodóhoz).
A mit beszéltél, nem felejtem el,
Nemes szivű barátom. Most azonban
Álmodjunk rá. És tisztelt uraim
Vegyétek hálámat. Meggondolom
Tanácstokat, s talán még dél előtt
Itt látlak nálam.

SZILÁGYI. Néhány óra mulva.
De most nyugodjunk: a hajnal közel van,
S zavarba jő, ha ágyban nem talál.

ORSZÁG. Én nem jövök! mert tiltja helyzetem.
De bár mit vagy teendő, javalom,
S én és barátim pártodon leszünk.

H. LÁSZLÓ. Apám barátja voltál: légy enyém is.
(Kezet fognak. Ország el.)
Tisztelt atyám, jó bátya, és ti mind,
Ifjú barátim! még egyszer vegyétek
Legforróbb hálám. Illyen férfiakkal
Én bármi sorsnak bizton daczolok.
Tanúi lesztek, hogy meg nem gyalázom
Apám sírját, sem a magyar nevet,
Hogy nem teszek többet, mint a mi kell,
S a vak düh és a gyávaság között
Találok útat, melyet járnom illik.
Jó éjszakát, vagy inkább jó nyugalmat

VITÉZ. Imába zárom sorsodat, fiam,
Szálljon reád atyádnak szelleme.

H. LÁSZLÓ. Isten veled! (Az ifjakhoz.)

Barátim, jó nyugalmat. (Vitéz, Kanizsai, Bodó, Madarász el.)
Egy szóra, jó bátyám! Megeshetik,
Hogy még előbb, mint sírba száll e nap,
Vér fertezendi tiszta kezemet,
Miért barátim- s ellenségeimnek
Számot kell adnom. Mit határozál
Ez esetben tenni?

SZILÁGYI. A vár kapuit
Bezárva tartom, sem be, sem ki nem
Bocsátok senkit, míg e tett felett
Meg nem lesz a frigy és kibéküles,
S ha ez lehetlen, úgy harczot vivunk
A legnagyobbért, a mit e hon adhat.

H. LÁSZLÓ. Ezt várom tőled.

SZILÁGYI. Légy nyugott, öcsém!
Talpon leszünk. De most alunni menj.

H. LÁSZLÓ. Jó éjszakát! Jó bátya, köszönöm!
(Szilágyi el.)
Nem izgaték fel senkit, csendesen
Bevártam minden tervet, s ők halált
Szavaznak rá, s ha én békén hagyom,
Kivégzik ők; de ezt csak gyávaság
Engedhetendé: itt nem diadal,
Nem hír, dicsőség, a mit nyerhetünk:
Gyalázat és veszély. S azért nem illő,
Hogy azt helyettem társaim viseljék. (Ablakhoz megy.)
Halvány az éj, a reggel közelít.
Dologtevő nap kezdődik: reám
Egy nagy, de hitvány munka terhe vár.
Mindegy, mit tenni kell, magam teszem,
S számot csak tőlem kérjen, a ki mer. (El.)

(A király szállása.)

Király, ki ülve aludott, fölébred, *Agnes*.

KIRÁLY. Ez kínos álom volt. Szép Mária,
Álmomban is kegyetlen! Ő soha

Nem fog szeretni engem, mást szeret
És ahhoz hű marad. (Észreveszi Ágnest.)
Ki fekszik itt?
Szent Isten! Ágnes! (Ágnes fölkel.) Ő az, hű leány!
Ő még szeret, s én elfelejthetém.
De el kell rejtenem, mert Czillei
Meglephetend. Ébredj fel, gyermekem!

ÁGNES. Lászlóm!

KIRÁLY. Igen, Lászlód, királyod; ébredj!

ÁGNES (fölesszmélve). Ah a király! (térden.)
Felség, bocsánatot!
Hogy visszajöttem; én nem élhetek
Szerelmed nélkül. Én már nem vagyok,
Csak általad. Nevem, becsületem,
Lelkem kezedben. Oh kérlek, ne űzz el!
Ne hagyd, hogy tőled elszakaszszanak,
Ha nem akarod, hogy semmivé legyek.

KIRÁLY. Velem maradsz. De kelj fel: itt találhat
Nagybátyám, a ki, nem tudom, miért,
Haragszik rád. (Ágnes felkel.)
Ölelj meg, kedvesem.
És most maradj így, mint vagy, férfinak.
Ne félj, velem maradsz, de jól vigyázz
És őrizkedjél látni Czilleit,
Míg Nándort el nem hagyjuk.

ÁGNES. Oh királyom!

KIRÁLY. Zörejt hallok, siess, rejtsd el magad.
(Ágnes el. A király az ajtóig kiséri s ott megöleli. Czillei jő.)

CZILLEI. Az éhgyomor rossz álmokat teremt.
Azt álmodám, hogy ősz fürtök helyett
Veres hajam volt. Tűz lesz; bizonyos,
Azaz ha reggeliztem, s bort iszom,
Mihez nagy kedvem jött a bőjt után.
De mit kell látnom: Ágnes! Kárhozat!
Ő tán az éjet itt tölté velem?
És én aludtam! Visszajőni mert
A szemtelen. S én itt — de mintha most
Nem láttam volna, úgy teszek s boszúmat

Későbbre tartom. (A terem közepére lép.)
Ah király öcsém!
Soká mulattál, s már fenn vagy. Szabad
Tudnom, hogyan töltéd az estvét?
KIRÁLY. Rosszúl.
CZILLEI. Hogyan? hiszen kedves magyar
Néped között valál. S e régi vágyat
Ilyen hamar megölte a való?
Hát kis hugocskám, a szép Mária?
KIRÁLY. Oh hagyd el, kérlek!
CZILLEI. Hát szived szerint
Rosszúl mulattál volna? Rendkivül
Örvendek rajta.
KIRÁLY. Mit? te gúnyolódol?
Ez durvaság!
CZILLEI. Őszinteség, öcsém!
Melylyel rokon rokonnak tartozik.
KIRÁLY. De én nem tűröm, hogy te most gyötörj.
CZILLEI. És én nem hallgatok, mert szólanom kell,
Midőn leverve, meggyalázva vagy.
KIRÁLY. Az ráfogás. Őszinte hódolattal
Vesznek körűl, a merre fordulok.
CZILLEI. S orrunk előtt becsapják a kaput,
Hadad kizárják, és te mint fogoly
Még nyájasan lakmározol velök.
KIRÁLY. Jobbágyaim közt nem vagyok fogoly!
S a had kizárva, mert külföldi nép,
Törvény szerint van. Azt nem ronthatám meg.
CZILLEI. Törvény szerint? Hozz át egy verebet
Német kabátban, s ők törvényt idéznek,
Hogy országáruló vagy. Üsd agyon
Saját apád fiát, testvéredet,
S törvényt idéznek, hogy méltán lakolt;
Mert száz eset van, melyben ölni szent,
S királyok ellen fellázadni jog.
Itt minden törvény, a mit tenni hős
Vagy megtagadni bátor és erős vagy.
KIRÁLY. Velem valál, s elszenvedéd te is.

CZILLEI. Én nem vagyok király. De mit beszélek?
Hiszen te sem vagy az: most Hunyadi
Lett a király, a bátor férfiú,
S te, a ki hozzá képest semmi vagy,
Még asszonyoknak kívánsz tetszeni.
KIRÁLY. Elég! te sértesz. Megtiltom jövőre,
Hogy így beszélj velem. Ha nem vagyok
Olyan király, mint lennem kellene,
Magad neveltél ilyennek: te bűnöd.
Ha itt most meggyaláztak, ten hibád,
Miért hozál magaddal ennyi népet?
Ostromra gyenge, látogatni sok,
Gondolhatád, hogy czélt nem érsz vele.
S még engem gúnyolsz, sértegetsz, ijesztesz?
Ezt, bár rokon vagy, el nem tűrhetem —
Azt kezdem hinni, hogy könnyelmű vagy,
S a mellett önző, hogy csak tenmagad
Számára kívánsz élni, és nekem
Csak a morzsát s becs nélkülit hagyod.
Ilyen barátság rajtam nem segít.
Ohajtanám, hogy válnánk el megint.
CZILLEI. Elválni? jól van. Azt megteheted
Másodszor és utószor; mert soha
Én udvarodba vissza nem jövök.
Hálátlan gyermek! nem bátyád vagyok?
S nem az, ki rabságodból, vér, idő
S pénzáldozattal hoztalak ki, s folyvást
Gondod viseltem? Emlékezz', mi voltál,
Midőn a fösvény Fridriknek kezéből
Hozzám jövél. Ágról szakadt fiúhoz
Hasonlóbb, mint királyhoz, vad tanyák
Szennyébe mártva, piszkos és kopott:
Nem tudtál ülni, járni és mozogni.
Körmöddel ettél, mint a fenevad,
S mint e magyar nép, mellyet úgy imádsz.
S ha étket hoztak, mely nem sült ökör
Darabja volt, vagy pempő, elpirultál,
Nem tudtad, megharapd-e vagy megidd!

A záporon kivül nem ismerél
Fürdőt, először én mosdattalak ki
A régi szennyből, mely bőrödbe ment,
Hogy Isten képét újra visszavedd,
S botránytalan lépj emberek közé.
Én oktatálak. És az elhagyott
Gyermekből mívelt, ékes ifju lőn.
Hogy' élsz te most? mint földnek istene!
Megismeréd a bort és a gyönyört.
Mint egy terített asztal, a világ
Előtted áll, csak válogatni tudj.
S ezt megtanultad. Még egy volna hátra,
A mindeneknél főbb: uralkodás!
Során vagyunk, hogy ezt is megtanuld;
S te számkivetsz.

KIRÁLY. Bátyám!

CZILLEI. Én elmegyek,
Mihelyt e vári rabságból kimentlek.
Mert azt ne véld, hogy itt nincsen veszély.
Én azt hiszem: van; mert te szereted —
Ne is tagadd — te jobban szereted
Most Máriát, mint hogy titkolni tudd,
Vagy hogy lemondhass róla. S Hunyadi
Tréfát nem ért, s mint bármi más magyar,
Vágytársat nem tűr, sőt megölni kész
Még a gyanút is.

KIRÁLY. Én király vagyok!

CZILLEI. Itt már királyné halt meg illy okért
Jobbágy kezétől.

KIRÁLY. Oh én Istenem!
Miért jövék e várba?

CZILLEI. Semmi baj!
De Máriát —

KIRÁLY. Halkabban szólj.

CZILLEI. Kerüld!
Ne lássad őt, míg a várban vagyunk.

KIRÁLY. Én hát lemondok. Ő engem soha
Nem fog szeretni.

CZILLEI. Gyáva képzelet!
Miért szeressen most, míg jegyesét
Fölötted látja fényben és erőben?
Míg ő parancsol, sergedet kitiltja.
S te andalogva pásztorként epedsz,
S a drága órák hulló fövenyét
Tettek helyett sohajjal terheled?
KIRÁLY. De Istenért! hát mit tegyek? Taníts,
Segíts, tanácsolj, mert én elveszek
Szerelme nékül.
CZILLEI. Mit szólasz? S imént
Lemondál róla?
KIRÁLY. Oh az nem lehet;
Hiszen te mondád, és én is tudom,
Hogy az már nem lehet; de mind hiába,
Ő engem nem szeret!
CZILLEI. Szeretni fog,
Mihelyt szeretni mer; de légy király,
Légy férfi.
KIRÁLY. Oh ne kínozz, mondd ki nyiltan,
Mi az, mi engem boldoggá tehet?
CZILLEI. Te számüzél.
KIRÁLY. Bocsánat, jó rokon,
Bátyám, barátom! Ah! de mit beszélek?
Nekem barátom nincsen a világon.
CZILLEI. Van egy barátod, a kit félreismersz,
Ki akkor is, midőn te üldözöd,
Éretted fárad. Gondolod talán,
Hogy ennyi népet tréfából hozék?
Nagy czélaim voltak, te nem segítél,
Ki hagytad zárni őket.
KIRÁLY. Istenem!
Hát mit tehettem? S mit használ tünődni!
CZILLEI. Nincs veszve semmi, csak merj és akarj!
KIRÁLY. Mindent!
CZILLEI. Ez irást —
KIRÁLY. Add, aláirom!
SZOLGA. Felséges úr!

KIRÁLY. Megyek! (Szolga el.)
Templomba várnak.
CZILLEI. És engem asztalhoz.
Menj, és mutasd a népnek magadat.
Kérj hosszu éltet és tartós erőt;
A többiről magunk gondoskodunk.
(Király el. Czillei az irást olvassa.)
Mint felségsértőt megfogathatom,
Akárhol és mikor kiirthatom,
Mint kedvem tartja. Késett a dolog,
De biztosabb így.
(Terített asztalt hoznak. Czillei leül.)
És most reggelizzünk.
Ez már az én konyhám. Dicső falat.
Kezemben vannak végre! (Iszik.) Ah! no már ez
Becsületes bor! — Most majd Rozgonyit
Parancsolom ki, annál kevesebb
Magyar leszen a várban. S a midőn
A végcsapat megy, akkor seregem
Nyomúl be a hidon. Nyilt háború,
És nyilt erőszak. Itt más nem segít. (Iszik).
Jó bor! hideg láng, mellyet elnyelünk,
Hogy szárnyat adjon gondolatjainknak,
S aczél erőt a megfáradt idegnek.
Méreg, gyilok? nagyon kétes szerek.
S Henrik felém sem jő: gyanús dolog!
S más emberem nincs. Hátha még elárúl?
De nem, nem, azt ő tenni nem meri.
Sietnem kell, veszélyes a dolog:
Körmömre ég, ha késem és tünődöm.
Azért erőszak törvénynév alatt. (Lamberger jő.)
Ah szép lovag! hát hódítál-e már
Sok nőt e várban? Ülj le és igyál,
Csak bátran. Hát mi hír?
LAMBERGER. Kegyelmes úr!
CZILLEI. Tessék, igyál.
LAMBERGER. Fölséges jó ital.
CZILLEI. No nemde? hát mi hír?

LAMBERGER. Követ vagyok,
Kegyelmes úr! a bán mély tisztelettel
Eseng, aláznád hozzá magadat
Egy kis tanácsra.
CZILLEI. Én?
LAMBERGER. Azt gondolá,
Ott háborítlan szólhatand veled.
CZILLEI. Mondd meg — (magában) de még sem. (Fenn.)
Tüstént elmegyek.
(Magában.) Bizalmat kell mutatnom. (Fenn.)
Nem gyanítod,
Mi tárgya a tanácsnak?
LAMBERGER. Nem, valóban.
Azonban még is: épen lovait
Vezetteté elő, közöttük egy
A császár méneséből: gyönyörű
Állat. Talán ha tetszenék, neked
Ajánlaná, hogy némileg ki légy
Engesztelődve a fogadtatásért.
CZILLEI. De ezt nem tőle hallád?
LAMBERGER. Nem, uram,
Egy biztos emberétől —
CZILLEI. Szép, igen szép,
Ha érzi, hogy hibázott ellenem.
Én megbocsátok. Vidd hirűl lovag,
Hogy atyja kész fiát meglátogatni.
(Lamberger el. Ágnes jő. Czillei fölkél.)
ÁGNES. Nyomára kell jutnom. — Hah Czillei!
E vén hiút tán szóra bírhatom,
Akármi áron — mindent mindenért!
CZILLEI. Vas üng van rajtam. Ezt el nem hagyom,
Bár nem hiszem, hogy szükség volna rá.
(Ágnest meglátva.)
(Gúnynyal.) Ah szép kisasszony!
ÁGNES. Szép herczeg!
CZILLEI. Tehát
Csak visszajöttünk?
ÁGNES. Úgy tetszett.

CZILLEI. Igen?
AGNES. A főkormányzót megtisztelni jöttem
Új méltóságában.
CZILLEI. Nagyon jeles!
Csakhogy, kisasszony, a ki igy daczol,
Azt én örökre számkivethetem.
ÁGNES (magában). Tehát való.
CZILLEI. S ki biztos szavakért
S jóléteért, melyet nekem köszön,
Még árulóm lesz, megnémíthatom.
ÁGNES (ijedve). Rémséges ember!
CZILLEI. Ezt jegyezze meg
Magának, szép hölgy! (Indúl).
ÁGNES. Oh kérlek, megállj!
Mindenható vagy, ím elismerem.
Oh mondd meg sorsomat!
CZILLEI (félre). Kedves leány,
Kivált midőn kér.
ÁGNES. Mondd, mi vár reám?
S én engedelmes szolgálód vagyok.
CZILLEI (félre). El nem kerülte sorsát: ő enyém! —
Mi vár reád, szép hölgy? Ha igy beszélsz,
És úgy cselekszel, a mint most beszéltél:
Megmondom a mi rád vár: a kies
Dunának partján egy szép palota,
S mellette annyi jószág, hogy belőlök
Családod könnyen felsegítheted.
ÁGNES (félre). Kétségtelen! már tervök bizonyos!
S úgy rémlik, mintha többször Máriát
Nevezték volna. Hallatlan gonoszság!
CZILLEI. Gondolkozol!
ÁGNES. Nagylelkűségeden.
CZILLEI. Csakhogy jegyezd meg, hogy játékra én
Súlyos vagyok neked. S a másik az,
Hogy bár mit végzek, szó s ellenvetés
Nélkül nyugodj' meg rajta, s nélkülem
Ne merj, ne indíts semmit.

ÁGNES. Adj időt,
Hogy megmutassam hálámat.
CZILLEI. Bevárom,
Hogy azt tedd, a mi legjobb.
ÁGNES (félre). Azt teszem,
Mit szívem mond: megintem Hunyadit,
És akkor jaj neked, vén hitszegő! (El.)
CZILLEI. Imádlak jó szerencse: ő enyém! (Zierer jő.)
Hát korhely úr, ilyen későn jövünk?
ZIERER. Azaz —
CZILLEI. Ne tátongj. Vidd e levelet,
De gyorsan, a táborba. Onnan ismét
Térj vissza még gyorsabban, s Rozgonyit
Keresd fel, s add ez íratot neki.
ZIERER. Nagyságos úr! a méreg —
CZILLEI. Fald be, mért előbb
Nem hoztad? A patkányt immár megöltem.
ZIERER. S még egy kis titkom volna.
CZILLEI. Hagyd
Későbbre. Most menj s végezd dolgodat. (El.)
ZIERER. Uram nem él soká. Nem kell neki
Sem méreg, sem titok. Későbbre hagyjam?
Azaz, talán a más világra. Ott
Elég időm lesz elbeszélni. Rossz
Dolgokat tudok, veszélyes dolgokat;
De ő parancsol, én szót fogadok. (El.)

(Hunyadi lakása.)

Czillei, később *H. László.*

CZILLEI. Még senki sincs. Nagy csend van. A terem
Jó tágas, a kijárás egyenes,
De ablakai alatt az őr kopog.
Ezer halál! midőn már itt vagyok,
Rettegni kezdek. Hát ha visszamennék?
H. LÁSZLÓ (jő). Tisztelt apám, bocsánat!

CZILLEI. Ah fiam! (Magában.)
Fegyvertelen, de kard van asztalán.
H. LÁSZLÓ. Soká mulattunk, és a meglopott éj
A naptól vette vissza jogait.
Kérlek! (Széket ad).
CZILLEI. Te itt kényelmesen lakol.
H. LÁSZLÓ. Ez mindenem. Mind a többi apró,
Nagyrészt setét szobák; különben itt
Leende a főszállás.
CZILLEI. Oh! mi jól
Valánk ellátva. Csakhogy, megbocsáss,
Ti harczfiak még rosszúl bútoroztok.
Ha egyszer Bécsbe, vagy váramba jönél —
H. LÁSZLÓ. Az régi vágyam. Várad belsejéről
Csodát beszél a hír. Tündérinek
Mondják lakásodat.
CZILLEI. Csak tűrhető,
De kényelem van benne. S én ezennel
Szavadnál foglak, hogy meglátogass,
Sőt nálam szállj, ha hozzánk feljövendsz.
H. LÁSZLÓ. Előre is vedd hálámat. Valóban
Te boldog ember vagy!
CZILLEI. Csak éveim —
H. LÁSZLÓ. Mi ötven, hatvan év annak, ki ép,
Erős, vidám és élénk, mint te vagy?
CZILLEI (félre). Ettől nem félhetek. Sokat cseveg.
Most én sem bánom: tervem időt kiván.
H. LÁSZLÓ. S mondják, bocsáss meg, hogy még höl-
Jobban szeretnek, mint sok fiatalt. [gyek is
CZILLEI. Mondják? örűlök rajta, s mondhatom,
Nem szinte rágalom. S tudod, hogyan
Tartám fel élvezési szomjamat
S az élvezethez kellő ép erőt?
De mit beszélek! Tán te sürgetős
Dolog miatt hivattál?
H. LÁSZLÓ. Oh koránsem.
Tehát mi tartja fenn az ép erőt?
Én azt hiszem, mérséklet!

CZILLEI. És gyakorlás.
És itt a bökkenő. Hány tökfejű bölcs
Tanitja: józanúl élj; mindenekben
Mértékletes légy. Hát a remete
És a zarándok nem mértékletes?
S az Isten képe szégyent vall kisorvadt
Orczáikon. Válaszd meg, a mi jó,
S folyton, s ha tetszik, csínján élj vele.
Vagy inkább élj úgy, a mint megbirod
S erőd virítand késő évekig.

H. LÁSZLÓ. Igen jeles tan. Megjegyzem magamnak.

(Cseléd jő s két levelet hoz.)

CZILLEI (félre). És vidd a más világra; ott, tudom,
Majd józanúl élsz, mint a holdvilág,
Mely vonja váltig a tengert magához,
S belőle még egy kortyot sem ivott.

H. LÁSZLÓ. Bocsáss meg!

CZILLEI. Oh csak rajta! (félre). Ezt a filkót
Sajnálni kezdem. A legjobb tanítvány
Válnék belőle. Nagyszerű ivót
Jósolnak széles melle, vállai,
S vak eszközül szolgálna czélainkra.
De most már késő: meg kell halnia!

H. LÁSZLÓ. Most már világos, ezt el nem tagadja. —
Igen jeles tan, mondom. És te bölcs
És boldog ember vagy. Minő szegény,
Silány e mellett a mi életünk.
Te, mint egy óriási lepke, a világot
Egy nagy virágnak nézve, kiszivod,
Mi benne táp és kéj van: asztalodhoz
A tenger és föld és a lég adóznak,
A legnemesb tő termi borodat;
S míg mink örökre egy jó, vagy gonosz
Nőhöz csatolva, tengünk mint igás ló,
Te addig ifju szívvel új szerelmek
Hullámin ringatózol év szerint.
Egy nagy vidéken, melynek ura vagy,
S hová hatalmad hóditása terjed,

Tiéd koronként a szebb ivadék.
Te nem csak úr, te édes atyja vagy
Jobbágyaidnak, és köztök, ha szépek,
Ten lányaidnak boldog férje is. (Felkél.)
Ha illy embernek egyszer halni kell,
Ki már kivette részét e világon
És üdvöt nem vár, annak a halál
Irtóztató lehet.

CZILLEI (felugrik). Miért halál?

H. LÁSZLÓ. Mert, drága herczeg, egyszer meghalunk,
S a kincs, mit kényes tagjaidra költél,
A férgek asztalpénze.

CZILLEI (félre). Döghalál rá!
Ez cserbe csalt. — Elég! miért hivál?

H. LÁSZLÓ. Csekély dolog, csak egy kis alkura,
Irnád alá e szerződést.

CZILLEI (olvassa). Mi ez?
Főkormányzói tisztemről lemondjak?
S mindenről, a mit e honban birok?
És a királyi udvart hagyjam el?

H. LÁSZLÓ. Ezt várom tőled, és ez az, miért
Hivattalak.

CZILLEI. Hah szemtelen fiú!
Ezért még meglakolsz. (Menni akar.)

H. LÁSZLÓ. Kérlek, maradj;
Az őr ki nem bocsát.

CZILLEI. Ez árulás!

H. LÁSZLÓ. Csak a tiédnek mása. Csendesen!
Nem olvasál el mindent.

CZILLEI (nézi az iratot s haraggal elveti). Ez hazudság!
Undok koholmány. Én alá nem írom!

H. LÁSZLÓ. Én kényszerítni foglak.

CZILLEI. És hogyan,
Ha kérdenem szabad?

H. LÁSZLÓ. Ten érdekeddel!
Ha ezt aláírod, csak néhányunk előtt
Lesz tudva vétked, és ez a kisebb baj.
Nagy úr maradsz és háborítlanúl

Élsz a gyönyörnek, míg majd tagjaid
Lemondanak, s a bűn elhágy, s utóbb
Istenhez térve, mint becsületes
Vén ember halsz meg.
CZILLEI. Fúlj meg, átkozott eb!
Tágúlj előlem!
H. LÁSZLÓ. Ird alá, javaslom.
Ismerd el vétkedet.
CZILLEI. Mondom, koholmány,
S te vak pimasz vagy, ezt kivánva tőlem.
H. LÁSZLÓ. Tehát nem írod semmikép alá?
CZILLEI. Nem, és szeretném látni, mit teszesz?
H. LÁSZLÓ. Kötözve viszlek a király elébe,
S ha vakmerő lészsz bűnödet tagadni,
Arczodba vágom ezt a levelet.
CZILLEI (félre). Saját írásom. Ördög és halál!
H. LÁSZLÓ. S ha ezt is eltagadnád, van ezer
Tanú reád. Vén farkas, most az egyszer
Sarkadra léptünk. Ird alá, ha mondom.
CZILLEI (félre). Ez nem kiván vért, itt daczolni kell! (Fenn.)
Nem írom, és nevetlek szemtelen
Merényedért. Bevárom, mit akarsz?
H. LÁSZLÓ. Elmondom újra. E váron keresztül
Kötözve viszlek, és doboltatok,
Hogy a nép összegyűljön, s mindenütt,
A merre fellépsz, elkiáltatom:
«Nézzétek itt a rászedett gazembert!»
CZILLEI. Hah fattyu!
H. LÁSZLÓ. Nézzetek rá: itt megyen
A főkormányzó s országáruló!
A vén Saturnus, a ki fiait
Elnyelni készült s rajta kapatott.
Nézzétek itt az agg kaczért, kinek
Fogait kiette a bor és a kéj!
Rójátok fel nevét: ez Czillei!
CZILLEI. Undok zsivány, paraszt oláh kölyök,
Kinek nagyapja még medvét szopott,

Tudod mi erre Czillei válasza?
Az, hogy megöllek!

(Hirtelen kardot ránt, de H. László a kard alá rohan, földre veti, s kicsikart kardjával megöli.)

Döghalál reád! (Meghal.)

(Szilágyi s a többiek jönek.)

SZILÁGYI. Öcsém, mi baj?
H. LÁSZLÓ. Kérdezzétek meg azt,
Ki a földön hever! (Körülveszik Czilleit.)
BODÓ. Hah Czillei!
Meghalt.
KANIZSAI. Ne hidd, csak színli a halált!
MADARÁSZ. Ez meg van ölve, még ugyan emberül.
SZILÁGYI. Hát labdajátszó bajnok, itt heversz?
Bókot csináltál végre a halálnak?
Rég kelle bár, de most is jól esik.
H. LÁSZLÓ (a kardot nézve).
Ez piszkos munka volt. De kardomat (elveti a kardot)
Nem mocskolám be. Hadd heverjenek
E becstelen kard és e becstelen vér
Gazdájok mellett. Most, barátaim,
El a királyhoz.
SZILÁGYI. Menjünk számot adni,
És a mit tettél, mindnyájan tevők.
BODÓ. Igen, mindnyájan részesek vagyunk.
H. LÁSZLÓ. Bocsássatok meg, azt nem engedem.
SZILÁGYI. S én úgy teszek, mint mondtam, vagy tagadd [bár,
Hogy nem mi mondtuk: meg kell ölni őt.
Megölted, és mi érte felelünk.
H. LÁSZLÓ. Tegyük, mi jónak látszik. A királynak
Ez iratokkal számot adhatok,
S a honfiaknak jó hírt mondhatunk,
Hogy a ki országunknak férge volt,
Ki rágta boldogsága gyökerét,
Az álnok Czillei vérében hever.
SZILÁGYI. Igen, kimondjuk a világ előtt,
Hogy bár hatalmas, a ki hitszegő,
El nem kerüli büntető kezünket. (Mind el.)

Ágnes, utóbb *Henrik*.

ÁGNES. Szent Isten! Ah! az undok Czillei.
HENRIK. Kit látok? Ágnes férfi öltözetben.
ÁGNES. Igazságos vagy Isten: ő nem él!
HENRIK. Igazságos vagy Isten! a kerítő
S a hűtlen hölgy meghalnak egy napon.
Imádkozzál, mert életed lejárt.
ÁGNES. Te Henrik itt? S még tőrt vonsz ellenem?
És hűtelennek vádolsz? kétségb'esés
Szálljon reád és hirtelen halál!
Az a bajod, hogy hűtelen vagyok?
Igen, te tettél azzá; becstelen?
Igen, miattad. És boldogtalan?
Nagyon, nagyon, s neked köszönhetem.
HENRIK. Hiú beszédek! Én nem értelek.
ÁGNES. Nem értesz? Oh a férfi szemtelenség!
Megsúgom, és megátkozlak vele.
Isten bocsássa meg, szerettelek;
Sokkal hevebben mint méltó valál,
S te illyen arczczal, ily jámbor szemekkel
Hazudni tudtad, mit nem érezél:
Te mást szerettél.
HENRIK. Ágnes!
ÁGNES. Mást szerettél,
Vagy mást is, mindegy. Szólj, ki volt a nő,
Kinek, midőn még forrón karjaimtól
Eltávozál pünkösdnek alkonyán,
Ölébe dőlni, sírni láttalak?
Míg én a sajkát őrülten követtem,
S a visszazúgó szélben átkaim
Saját fejemre szálltak! Szólj, van-e
A földön ember, mint te, oly silány?
HENRIK. Boldogtalan hölgy!
AGNES. Oh én az vagyok!
HENRIK. Tudod ki volt a nő? testvérhugom,
Egy számüzött barátomnak neje.
ÁGNES. Én nem hiszek.

HENRIK. Baj és életveszély közt
Kivittem őket a halál köréből;
De látni többé nem fogom soha:
Mint a letört ág a nagy rengetegben
El fognak veszni észrevétlenül.
ÁGNES. Ha megcsalódtam volna, oh egek! —
És mégis úgy lehet. Most érthetem csak
Rejtélyes arczát és beszédeit. —
Oh Henrik! én elvesztem.
HENRIK. Csendesen!
Jer innen, Ágnes. Én nem mondom el,
Mit érezék, midőn elpártolál.
De három ember ellen esküvém:
Egyik már itt rút vérében hever.
ÁGNES. Te gyilkolád meg Czilleit? Nagy Isten!
HENRIK. Elárulám, mert élni akarok.
De hallgass! jőnek. Esdjgyél nekem
Ezen kiontott vérre.
ÁGNES. Mit kivánsz?
HENRIK. Hogy ellenségem, a kinek nevében
Csábítva lettél, meghal általad,
Mihelyt kivánom.
ÁGNES. Oh irgalmas ég!
HENRIK. Vagy esküszöl, vagy Isten átka rád.
ÁGNES (félre). Ők Máriáról kezdtek alkudozni
S elhagyni engem. — Henrik, esküszöm!
(Mindketten el. Gara jő s Czillei holttestéhez megy.)
GARA. Való a hír: ő meggyilkoltatott.
Könnyelmű ember! vesztét keresé.
De itt egy vérbe mártott fromány:
Vesztő parancs a két Hunyad-fiúra,
Mely vakmerőség! s a király nevében.
Kétélű fegyver, melylyel vagy királyt,
Vagy egy hatalmas embert foghatok.
Ezt jó lesz félre tenni. Nagy idők
Jöhetnek ránk, veszélylyel terhesek:
A véres kardnak szomja olthatatlan. (Mária hirtelen jő.)
MÁRIA. Rémületes hírt hallok, oh atyám!

Nagy Isten! ő megölve. Oh atyám!
Mindenre, a mi tiszteletre méltó,
Anyám üdvére kényszerítelek —
GARA. Menj gyermek! e hely nem neked való.
MÁRIA. Egy nyugtató szót.
GARA. Távozzál, ha mondom.
MÁRIA. Atyám! ne űzz el, nem távozhatom.
Mondd, hogy veszély nem éri Hunyadit.
GARA. Az Isten dolga.
MÁRIA. Ah! de emberek
Végzik nevében a jót és gonoszt.
S te fő, hatalmas ember vagy.
GARA. Ne zaklass!
Tüstént jön a király!
MÁRIA. Bevárom őt,
S ím nézd, e tőrt vérébe keverem,
S megesküszöm, hogy én is részt vevék
E gyilkolásban, hogy tudám előre.
GARA. Szüntesd meg azt az őrjöngő beszédet!
Tekints körűl: ez ember halva fekszik,
S kiért aggódol, László ép, erős,
Saját hadánál és baráti közt van.
Menj, gyermekem, s adj hálát Istenednek.
MÁRIA (örömmel).
Legjobb atyám! igen, most távozom! (El.)
GARA. Ez ember mindenütt előttem állt,
Most félre tette véletlen halál,
És nyílt az út a legfelsőbb fokig.
Rám vár a kormány: a gyermek király —
De félre tervek! ő közelg!

A király, H. László, Szilágyi s többen.

KIRÁLY (meglátva Czilleit, oda siet, kitörő fájdalommal és rémüléssel majd ismét visszavonúl, ezen érzelmeit elfojtani törekedve).
H. LÁSZLÓ. Brutus megölte Cæsart, Hunyadi
Csak Czilleit. Ez ferde munka volt.

KIRÁLY. Oh, még is ő volt legjobb emberem!
Ő értem meghalt!
H. LÁSZLÓ. Felséges király!
KIRÁLY. És még siratnom sem szabad. Tudom
Mentségedet, bán. Ő reád rohant
S te védelemben ölted meg.
H. LÁSZLÓ. Királyom!
Ez a csekélyebb mentség! ő fejünket
Igérte Brankovicsnak. Ő velünk
Élet-halálra küzdött. A levél —
KIRÁLY (olvas). Boldogtalan bátyám!
SZILÁGYI. Igen, királyom!
Ő ellopá a legszentebb nevet,
Hogy egy családot, melynek atyja lőn,
Kegyetlenül kiirtson. Nem elég!
Ő áruló is. Én egy emberét
Fogattam el, kinél két rendbeli
Irás találtatott.
H. LÁSZLÓ. Itt felséges úr!
KIRÁLY (magában). Reszketve nyúlok hozzá. Egy irást
Csikart ki tőlem —
GARA (titkon). Légy nyugodt királyom!
SZILÁGYI. Egyikkel távoztatja Rozgonyit,
Másikkal a külföldi hadakat
Belopni rendelé. Ez árulás
A törvény ellen és teellened.
KIRÁLY. Ah újra élek!
H. LÁSZLÓ. Most, felséges úr!
Míg a megöltnek vére párolog
S a tett előtted fellegetlen áll,
Míg fondor elme és sátáni szív
A tény s igazság tiszta napvilágát
El nem borítják, most itélj felettem.
SZILÁGYI. Nyilatkozást kérünk, uram király!
Ő gyilkos tervvel jött; a támadó ő volt:
S mi e helyett megbüntettük őt.
Kezedben életünk: itélj uram!

(A mind inkább gyülekező nép zajongni kezd.)

KIRÁLY. Most ismerém meg őt. Ő életét
Áldozta értem.
H. LÁSZLÓ. Felséges úr!
Néped kivánja: tégy itéletet,
Királyhoz illőt, mely határozott
Legyen, s világos, mint Isten szava.
KIRÁLY (félre). Mit szóljak? itt ők a hatalmasok! (Fenn.)
Kegyelmemet —
SZILÁGYI. Mi nem kérünk kegyelmet,
Itéletet, király!
KILÁLY (visszaadja Hunyadinak a leveleket). Az áruló
És gyilkos büntetése a halál:
Ő bűnös volt és így méltán lakolt. (El.)
(A nép hangos örömkiáltásokkal üdvözli a királyt s utána indúl.)
BÁNFI (felveszi a véres kardot).
S én zálogúl e kardot viszem el,
Mely véres lapján más itéletet hord.
S ez itélet így szól: A vér vért kiván!

BESZÉLYEK ÉS REGÉK

1829—1837

A HOLDVILÁGOS ÉJ.

Három árva deák mendegélt egykor este szép holdvilágnál a téres országuton. Pukovai posztóból készült kék nadrágjok, hogy az iskolák kezdetéig külszíne ne kopjék, ki vala fordítva, a dolmány azonképen; csak láb és fej marada némineműképen födetlenül, noha boglya gyanánt emelkedő rőt hajok, melyből két parányi szem s a nem épen legszeplőtlenebb arcz buvának elő, teli mértékben megérdemelheté a fejfödél, sőt kalpag nevezetet, hacsak azon kis bőrkét, mely sapka korában valaha elég hegyesen állhatott, de most az idő súlya alatt meglapulva s aszú fige gyanánt összezsugorodva, fejök búbján a világnak minden módiai ellen csúfolódni látszott, hacsak, mondom, ezen rendes kis jószágot nem akarjuk, mintegy boldog emlékezetből, még ma is sapkának nevezni; más felől az a természetes kordován lábok fején, mely már szinte fénylett a feketeség miatt, bizonyosan kophatatlanabb vala minden kecske-, szamár-, szarvasbőr csizmánál; de szoros értelemben vett csizma csakugyan nem vala lábaikon. — Ily csodálatos szürkén ballagának a sima fehér uton, s egy sem volt közöttök, ki legalább is püspök nem akart volna lenni a pálya végével, de egyszersmind oly szívbeli készülettel edzette fel magát, hogy a legalábbvaló kapuőri hivatal több, mint kielégítő ok lehete megnyugovására, ha a kegyetlen végzet fölebb nem engedé csúszni. Ezen megtörhetetlen hősei a sorsnak, ha egyetlen ellenségöket, az éhséget, meggyőzheték, oly vígan valának, mint a jó kedv maga. Ilyenkor a földet legalább is paradicsomnak nézték, s mivel rajta semmiök sem volt, oly

egyenlőséget találának mindenütt s oly szabadon s függetlenül barangoltak ide s tova, hogy sokszor épen e határtalan szabadságból el nem tudák magokat határozni, merre ne menjenek inkább, holott mindenfelé mehetének. Mondók, hogy egyetlen ellenségök az éhség volt, de mi hatalmas és hódíthatatlan ellenség volt ez, még azt mondani kell. Ez a százfejű szörnyeteg csak igen ritkán tágíta rajtok, elannyira, hogy ha az éhség napjait amazokkal egybe vetnők, talán éhségtől ment napot egyet sem, jóllakástól menteket pedig igen számosakat, sőt számtalanokat találnánk; a jóllakás idejét pedig nem annyira diadalom napjának, mint inkább diadalom órájának, vagy épen pillanatának lehetne nevezni; mert az valóban igen röviden tartó volt. Nagy szerencse a sors hőseinek, hogy jóllakottan, jövendő éhségtől soha sem tartottak; annak jelenvalónak s igen nyomósnak kellett lenni, hogy érezzék s a mult éhezések hosszú lajstromai épen ki valának törölve emlékezetökből. Megesék ugyan, hogy a gonoszkodó ellenség néha aludt téj, vagy egy takaros kerek sajt képében csalogatá álmaikat, s ilyenkor mohón kinyujtott kezeik kőbe, fába s mindenbe, csak az óhajtott tárgyakba nem ütközvén, rend szerint felriasztá őket és csalódások után az éhség még inkább kiáltó vala gyomraikban; de az örök gyakorlás sokkal keményebbé tette őket, hogy még ezt a boszantó csapást is el ne tűrték volna. — Azt tehát épen nem lehetne állítani, hogy ez a rettentő ellenség kifogott rajtok, sőt mikor leghatalmasabban uralkodott, sem volt képes jó kedvöket szomorúságra változtatni; inkább szökének, rugának, s fütty, dal, s egymás kergetése lőnek az éhség daczára vígasztalóik. — A vígasztalásnak ezen legutolsó fokain valának hőseink (mert maga az éj sem vala képes a kegyetlen ellenséget akadályozni, a legkeményebb időben fölveré nyugodalmok táborát s akkor menni kellett); Petró fütyörészett; Gyuró könnyűsége miatt meg-megficzánkolá magát, s oly kényesen szedé lábait, hogy azok minden emelésre ülepét

érinték; Janó a hold szürke világán andalgott s ha külsejét nézed, leginkább látszék érezni a csapást; de a külsőt soha se nézd, mert Janó egyszerre nagy hahotával felkaczaga s oly huzamosan, hogy lehetetlen vala a kaczagás miatt tovább mennie. «Mi baj Janó? kérdék társai, mi dolog az, hogy oly igen kaczagsz? bizonyosan valami golyhóság juta eszedbe.» «Hetvenhetedik öregapám halála juta eszembe, monda szomorún Janó; de azért ne gondoljátok, hogy rossz szivű vagyok. Ez az én kaczajom nem egyéb, mint a sírásnak pótszere, de sokkal gonoszabb annál; mert valahányszor ősapám halálára gondolok, a legnagyobb boszankodás fog el, hogy azon, különössége miatt, inkább kaczagnom, mint könyeznem kell.» E szóra mind Gyuró, mind Petró hangosan felkaczagának, s a szegény Janó, kit már az előbbi nevetés megfárasztott, kénytelen vala újra nevetéshez fogni, mely, minthogy egymástól szűntelen ingereltetének, oly sokáig tarta, hogy végre mind hárman lerogyának belé. Midőn lélekzetök visszatért, Janó vala első, ki feddődni kezde: «Hát giliszták, azért beszéltem, hogy kinevessetek?» «Jobb lesz, ha hallgatsz, felelének amazok, mert nem tudod, mit beszélsz!» Utóbb kivilágodott beszédeikből, hogy ők nem Janót nevették, hanem mindenik ősapja halálán vala kénytelen kaczagni, s most vetély támada közöttük, mely avval végződött, hogy a kinek eldőde különösebb halál nemével halt meg, az legyen a társaság királya, s azt a másik kettő akár honnan szerzendő vacsorával tartozzék megvendégelni. Evvel megelégedni több mint egy oka vala mindeniknek; mert vajjon nem lehete-e reménysége, hogy az a király, az akárhonnan szerzendő vacsora megevője ő lesz? De térjünk a dologra.

«Csalódtok, mondá Janó, ha vélitek, hogy valami hosszú történet az, melyet beszélendek. A nyúlfark nem rövidebb annál; de ki tehet róla, hogy a szerencsétlenség röviden történik? — Ősapám abba a boldog Fehérvármegyébe járt le kaszálni egész seregével, s

ha jóllakhatott, messze földön nem volt olyan kaszás, mint ő. A legjobb, legfényesebb, legpengőbb kaszája volt mindenek között, melyek valaha földet borotváltak, s azt ő munka után oly veszedelmesen szokta vállain hordani, hogy gyönyörű volt látni, a mint nyaka fölé kanyarodott. De ösmerték egymást: soha meg nem sérült. Azonban, a mint mondják, igen nehéz természetű volt szegény: soha sem elégedett meg a részszel, melyet a kaszálásért kikötött; az egészet akarta volna, mert szokta gyakran mondani: az őtet illetné inkább, mint másokat; s ilyenkor rendszerint egy bizonyos fehér lovat átkoza vég nélkül; vagy elmerülve, földre sütött fejjel elmélkedék magában, mert szegénynek, mint mondják, igen sok esze volt. Igy ballag egykor, még inkább elsűlyedve, mint valaha — talán épen a visszafoglalásról gondolkodott, — midőn egy vakand feltúra előtte. «Hah! te állod utamat, kiálta elkeseredtében, halj meg vakmerőségedért!», de ezen szavakat már inkább csak feje mondá el; mert, a mint a vakandhoz kaszája nyelével mérgesen leüte, a kaszaél úgy csapódék nyaka fölé, hogy feje azon pillanatban lába elé gördült. Képzelhetitek társai csodáját, mikor szegény ősapámat fő nélkül mintegy elbámulva ott állani látták, mert idő kelle hozzá, míg erős állásából a halál földre teríthette.» — Alig mondá el ezen szavakat, midőn társai nevetni kezdének s maga sem óhatá meg magát, hogy újra ne kaczagjon. A mint eszmélének, eszökbe juta, hogy még két történet van hátra s Gyuró foga az elbeszéléshez:

«Meg kell vallani, oh Janó, hogy ősapád története különös, s épen nem vala méltatlan, hogy rajta szinte ájulásig nevettük magunkat. Azonban, úgy hiszem, nem kevésbbé lesz okunk nevetni, ha a következendő történetet, mely igen rövid, elbeszéltem. — Szegény ősapám — nyugodjék békével — széles vala inkább, mint hosszú, s oly híres erejéről, hogy közönségesen Vasgyúrónak hítták; nem is történt nevezetes baj, melyen, ha jelen volt, ne tágított volna. Józan volt

minden tetteiben, haragját kivéve, mely azonban igen gyakran vőn rajta erőt, s a jó vagy rossz gondolat leginkább cselekedet után támada föl benne, mert az előtt valamit meggondolni nem vala szokása. Szóval, olyan volt, mint minden erős ember: mindent erősen tett. Történt egykor, hogy nagy éhség vala a bérczeken; boldog ember volt, ki két hétben jól lakhatott egyszer, még boldogabb, ki akkor meg nem halt örömében; mert mi nagy öröm jóllakni annak, ki sokáig éhezett? Már csak néhány ember kongott a kipusztult faluban, mint árnyékok jártak ide s tova, s takarékosan fogyasztták a megmaradt morzsákat. De most ünnep, sőt karácson következék a falura; mert egy szegény fiú, ki a szugban sokáig kutatott, végtére egy jókora nagyságú kenyeret húza ki annak rejtekéből, s oly nagyot és ijesztőt sivalkodott örömében, hogy az egész falu, azaz kik még élének, oda gyülekezett. Örömmel rohanának most, a mennyire tudniillik az éhség őket rohanni engedé; s a kenyeret tördelni, szétszaggatni, megemészteni, sőt hogy ez megtörtént, még azt is elfelejteni szinte egy pillanat műve vala, ha a sziklák csak valamivel volnának keményebbek, mint ama kenyér volt; de képzelhetitek, hogy csak ujjaikat tördelték el rajta, a helyett, hogy a kenyeret tördelhették volna, s köz vala a szomorúság, az elkeseredés a hozzá férhetetlen kenyér fölött, midőn apám, dühösen, a mint szokott, felragadá, s egy kusztorát foga kezébe. «Vagy te, vagy én!» vala jelszava: neki támasztá egyik csipejének a kenyeret s oly hatalmasan vága hozzá, hogy egyszersmind magát is derékon ketté darabolta. Képzelhetitek az egész falu csodáját, midőn szegény ősapámat a kenyérrel együtt széthullani látták.»

Alig végzé Gyuró e beszédet, már társai hatalmasan felkaczagának, úgy, hogy lehetetlen vala neki is nem kaczagni. Egész ájulásig bántá ismét őket a kaczajdüh, de midőn abból felüdültek, eszőkbe ötlött, hogy még egy történet vala hátra, s Petró így kezde hozzá:

«Sohasem lehet előre mondani, hogy valamely tör-

ténet a legcsodálatosbb, mert mindig lehet valami hátra, mi annál még inkább csodálatos. Ilyen például boldogult ősapám története. Ez a legjobb munkás minden tulajdonokkal fel vala ruházva, melyek szegény embert oly kapóssá tesznek. Serény volt, engedékeny és türödelmes. Falu bírája volt néhány ízben s innen nem ritkán történt, hogy dohányt aprítottak hátán; ha asztal nem állt közel, ír-asztalúl hátát vevék elő; ő csupa kereszténységből dobolni engede hátán, tudniillik, nagy ünnepeken ő hordozta az öreg dobot. Szóval: körül-belül nem volt oly haszonvehető telek, mint szegény ősapámnak háta. Ez a minden emberek legtürödelmesbike még sem vala gyengeségek nélkül, nem szenvedélytelen. S hogy a történet végére siessek, kivallom hibáját: indulatosan szereté az aludt tejet. Nem egyszer történt, hogy a holdvilágot a tóból aludt téj gyanánt felkanalazá. Jobb ösmerősei azt is beszélik, hogy kenyeret aprított bele; annyi bizonyos: e két igen különböző dolognak oly nagy rokonsága vala megtévedt eszében, hogy soha aludt tejet nem ehetett a holdvilág dicsőítése nélkül, és viszont, ha a holdvilág csak felényire ábrázolta is le magát valahol, már az ősapám tulajdona volt: neki rohant a boldogtalan, szüntelen kebelében hordott kanalával, s többnyire betegséget ivék magának a keserű tóvízből; a magyar szomszédoknál pedig annyira nevezetessé lett mohóságáról, hogy neve példabeszéddé vált: «neki esik, mondák, mint tót a holdvilágnak, vagy pedig: neki esik, mint tót az aludt tejnek»: mert aludt tej és holdvilág csufosan egyértelmű vala tréfáikban. Részint ezen keserű gúny, részint a még keserűbb tóvíz eszmélteték ősapámat. Különböztetni kezdé a holdtól az aludt tejet, s erős fogadása volt, hogy véget vet nyomorúságinak. De vajha ne tette volna! — Szép világos és pedig holdvilágos este volt, midőn egy tóparton kaszálgata, s ha valaha mosolygó holdvilágot látott, még ez vala az, minél tündéribb soha sem ragyogott. Beszélik, a kik látták, hogy a hidegebb s téjutálóbb emberre nézve

is csupa csábítás volt. Búsan telepedett le szegény ősapám a kaszáló rendek közé s érezte az ösztönt, de, bámuljatok erőslelkűségén, nem mozdult; sőt hogy egészen ment legyen a bajtól, óriási munkáját vivé véghez az öntartóztatásnak, tudniillik, a mint csak erejéből telék, egy fához köté magát s úgy aludott. Azonban szokták mondani, az ördög nem alszik. Pordohányt tarta-e orra alá, vagy miként történt, elég, hogy ősapám egy irtóztatót tüsszent s fölébredett. Most már vége van minden fogadásnak, a feledés hályogos szemeivel tekinte vissza bajaira, de a mohó kívánság legtündöklőbb napvilágával a tóból felsugárzó holdra. Észmélet nélkül rohant a boldogtalan, s oly erővel, hogy bal keze tövestűl vagy inkább szívestűl kirándult testéből s kötve a fánál marada. Képzelhetitek e zajra felriadt társai csodáját, midőn őt kéztelenül a csalfa holdvilágnál összerogyni láták.»

S most harmadszor hallatlan nevetés következett, melyben mind hárman elájulának. — Azonban még mindig fenn ragyogott a hold, téren, halmon tündér világa derengett: magány és csend uralkodának szürkületében; de mind ez nem soká vala így. Egy nagy fekete kakas sétála méltóságosan a szép téres úton egyenesen hőseink ellenébe, magasan szedé sarkantyús lábait s oly bizodalommal tekintgete körül, mint ki a rideg éjféllel már régen meg van barátkozva. — «Ez kísértet!» suttogának hőseink, s mintha összebeszéltek volna, mind egyig futásra vették a dolgot. De nem a kakas volt az, ki elől el lehete futni. Hangos dobogással eredett utánok, mint egy vasas vitéz, s addig kergeté, míg mindnyájan le nem rogytak a nagy fáradságtól. Puszta domb volt, a hova jutottak: kegyetlen vén tüskék, álnok csalánok s haszontalan kórók valának kopár oldalainak gyér ruházatai; de a kakas sokkal emberségesebb volt, mint sokan gondolnák. Tüze, vize, katlana, nyársa, ágasai mind készen állának. S mit tőn a nemes szívű gazda? Vendégeit nyársalá fel? Távol legyen; a forró vízbe ugrott s csakhamar megkoppasztá

magát; majd neki megy egy tüskének, felmetszé hasát s kidőlt a nem sülni való rész. A nyársnak szalada most, mely egyik felével a földbe vala tűzve, s addig erőlködék, míg egészen rá húzta magát. Ily készülettel a parázs fölé lépe s nyársát a két felül álló ágasba akasztá. «Forgassatok!» kiáltá parancsoló hangon s úgy felkapá szarnyát s lábait, mintha csak feszítve volnának. A kalandorok fél örömmel engedelmeskedének, de az öröm szinte teljesedett, midőn a csodálatos kakas nemcsak sülni, hanem pirulni is kezdett. Azonban, hogy épen fojtó ne legyen az örömnek árja, a sors az ijedelem szigetét vetette közébe: tudniillik, a mint a kakas tökéletesen megsült, leszálla az ágasról és monda: «egyetek meg!» Azonban ez a leszállás oly annyira a forgatók megegyezésével történt, hogy ők a leszállítást inkább magok erejének, mint a kakas előző szívességének tulajdoníták; a mi pedig az: egyetek meg kedves hangú szót illeti, az talán más fajta embereket ijesztett volna el; de hőseink udvariatlanságnak tartották volna azt egyébre, mint a legnagyobb szívességre magyarázni; különben pedig az a kísérteties egyetek meg a megsült kakas szájából oly tompán, oly mélyen hangzott, hogy fülig éhes kalandoraink vagy épen nem hallották, vagy, mint a gyomraikból égbe kiáltó éhségnek visszhangát, úgy tekintették. — A kakas annál is inkább meg lőn éve, s hogy hamarább haladjunk, jóllakott vendégeinket egy falu végén teszszük le; mert puszta dombon még sem vala kényökre meghálni. — Faluvégén valának tehát s egy fához dőlének, hogy ott alugyanak. Azonban még itt vevé a sors valóan üldözőbe őket, mert alig veték meg fejöket, hogy valami, mint a kakas, felszólala bennök. «Ah! Janó, mondának társai, hajnalodik, szól a kakas.» — «Szól ám, felele ez szomorún, de zápult volna meg tojás korában, nem ott szól, hol kellene; nem halljátok, hogy belőlünk kiált?» Még alig mondá el, midőn ismét hármas kiáltás hallatott. S ez a kikirítés utóbb oly sürűen és hangosan terjedett el, hogy

a ház tövében alvó gazda fölriada. «Majd elmégy kakas, monda félálmosan, mit ordítasz, még alig mult éjfél.» Meglapultak hőseink, de a kikiríki nem hallgatott bennök. Kikiríki s kétszer-háromszor is kikiríki hangzott a gazdának minden fenyegetéseire. «Ejnye! veszszen meg az ostoba madara, fakada ki végre, bizony nem hallgat, mig derekát nem töröm.» S már dorongot foga, hogy szavát teljesítse, de ki vala serényebb legényeinknél? mint a felvert foglyok megeredének, s mivel szüntelen dobogást hallának magok után, vég menedékül egy putri gádorát választák; majd, hogy ajtaját tárva lelék, belsejébe menének s hangos szívdobogással összebujának, mint (szokták modani) a szegény ember malaczai. Még eddig sem láttak, sem hallottak, annyira úrrá lett sziveiken a félelem; de, hogy az üldöző nem jött, lassanként bátorságot vőnek felütni szemeiket. Csak egy pillanat kelle arról meggyőződniök, hogy nem jó helyen vannak. Ugyan is az ajtó, mihelyt beléptek, bezáródott, s mint a legmunkásabb házban, zúgás, zaj, csoszogás hallatott mindenfelé, a nélkül, hogy csak egy élő lény is mutatkozott volna szemeiknek, sőt ha félelmök a hallást nem gátolja, igen könnyű szerrel meg lehetett volna különböztetniök a konyhában sülő kolbásznak kedves sistergését, a mellette fövő káposzta rotyogását s a kövér kása pöffedezéseit, a mi egyébkor a legszebb zene vala füleiknek s lábaikat okvetetlen tánczra indította. De ezen bájhangok el valának most veszve hőseinkre nézve; csak a közönséges zsibongást, a rémületest, hallák mindenfelé, s a gondolat oly tőrré dermede lelkökben, mint a leghegyesebb jégcsap, mely valaha háztetőről lógott: azt akarom mondani, hogy igen szenvedtek. De ez még csak a hallás gyötrelme volt; hát még a látásé? Láttak pedig először is egy mosófát, vagyis sulykot, mely magától szüntelen szállt és kelt s mángoló helyett látszék szolgálni, mert lezuhantában az alatta forgolódó mosott ruhát törte s egyengette. Másfelől a zugban egy guzsaly pörgött, oly sebesen,

mint a forgószél, s egész egy boglya szösz vala felkötve elébe, melyből minden kéz nélkül önként fonogatott. Az ablaknál pedig, mely lantornával vala borítva, kis asztalkán egy félig kikötött kapcza vergődött tűivel s oly sebesen halada végződése felé, hogy kéz soha sebesebben nem köthette volna. Csak az ajtó megett álló piszkafa vala helyén; de a szegény üldözöttek gyanakodó szeme arra sem nézhetett nagy belső aggodalom nélkül. Egyébkép a szobában igen nagy egyetértés uralkodott; mert tű, mosófa, guzsaly egyszerre megszünének dolgozni, de a benn szorultaknak nem nagy örömökre, mert csakhamar érzették, hogy a kötőtű oldalaikat szurdalá, a mosófa hátaikat kezdé csépelni, a guzsaly pedig fakó hajaiknak esék s összefoná őket. Lehetetlen vala tovább kiállaniok, az ajtó felé rohanának, hogy kiszaladjanak. De, uram fia! még most kelle látni a piszkafát, hegyökbe szakadt s végig hosszat úgy elveré őket, hogy kénytelenek voltak felhagyni szökő szándékokkal. Már ismét munkában vala minden, és ők nyugalomban, midőn kis váratra másodszor is megszünt a munka s a veszedelmes tájak felől csoszogás hallaték. Mindeniket egy pár láthatatlan kar kezdé fogdosni, vagy akarák vagy nem, tánczolniok kellett; de ez a különben szívvidámító mulatság oly borzasztó s kisérteti vala nekik, hogy ámbár a piszkafa vitézsége meglehetős öreg betűkkel vala felróva emlékezetök lapjára, még sem rettegének másodszor is megkisérteni a szabadulás útját. Azonban most még szinte gonoszabbúl jártak; mert a piszkafa (ki, mint látszék, házőri hivatalban volt) mihelyt czéljokat sejté, általdőlt előttök s küszöbbé változott. Már az ajtót is megnyiták s az alacsonnak látszó küszöböt át akarták ugrani; de az hirtelen oly magasra emelkedett, hogy lábszáraik megcsapódván, mind keresztülestek. S a gonosz piszkafa még küszöb alakjával sem elégedett meg, hanem a mint általestek, hirtelen nyírlével tele gödörré vált, úgy, hogy kalandoraink lábszáraik fájdalmát még el sem nyögheték, midőn már egy újabb

halál, tudniillik a nyírlébe halás várakozék rájok. Azonban a leleményes elme segít az emberen. «Igyunk! nyírlé!» kiálta Janó társainak, s mihelyt társai meggyőződtek hogy nyírlében úsznak, egész gyönyörrel kezdék hörpölgetni, hogy szinte minden bajokról megfeledkezének. De a piszkafából elváltozott szolga, a mint érzé, hogy erősen iszszák, úgy megijede, hogy elordítá magát s kiveté ebihal vendégeit partjaira. — Most vala a pillanat, hogy a sors üldözöttei szabadulásokat reménylették. Szerencsésen kijutottak egész a gádorig; de mi csoda történék? a fekete kakas terme előttök egy nagy toppanással, melyre mind a hárman hanyatt esének. «Hát így kell megenni az embert a maga tanyáján?» szóla a kakas, midőn már támolyogni kezdének, mely rettenetes kérdés még inkább megzavarta őket; elképedtek s kis szemeik mécse szinte kialudt megrendűlt koponyájokban; de, «így kell megenni az ember fiát?» — harsoga másodszor is a kakas; azonban kevés váratra szelidíté haragját: «többször is megettek már engem, még is itt vagyok; de a lakoma hátra van, forduljatok vissza. — Kénytelen-kelletlen visszamenének most a szerencse bajnokai, s ámbár a kakas megjelenése szinte elmeháborító jelenés vala, mégis egyfelől oly bizalmok ébredt, hogy a kegyetlen piszkafa parancs nélkül nem fog hátaikon garázdálkodni. Midőn másodszor beléptek, minden az előbbi rendben volt. A mosófa ütött, font a guzsaly és kötött a tű; a piszkafa pedig helyén az ajtó megett állott. A kakas beléptekor egy pillanatig csend lőn, s nemsokára egy főzőkanál szökdele be a szoba közepére s kérdezé: lehet-e tálalni? «Lehet», lőn a felelet s a legsürűebb csoszogás következett. Nagy és gazdag asztal terült meg a ház közepén, a legízesebb s legdrágább étkekkel megrakva, melyeknek repkedő illata a fűszeres szigetekéinek semmivel sem engedett. Ez is meglévén, ismét csend lőn, de azon szürke világot, mely eddig a szobát derítette, egyszerre a legvastagabb sötétség fogá el. Az ablak eltünt, s kalandoraink a halál s pokol

kínait érzették; lélekzetök hasonló vala a görénylukba berekedett szélhez, s mind a háromnak nem volt annyi eszmélete, mint egy halálos borkorsó szélén egész mámorral tántorgó légyfiúnak. «Jöjj elő», kiálta most a gazda, s egy kis fénybogár mászа ki a gerenda alól, majd szárnyára kele, s mint egy kis villám, berepkedé az egész hajlékot. Ezután visszabújt ismét rejtekébe; de a bájvilág olthatatlanúl fenn maradt a teremben, jóltevőleg szemnek és szívnek, s a vastag homály legszelidebb derűre változott. Három gyönyörű leányka mosolyga fel a legelső sugárnál, házilag, de oly csinnal s gazdagon öltözve, hogy körültekintő kalandoraink szinte megszédülének bámulatokban. Gyengéd kis kezeik oly szépen foglalatoskodának külön helyeiken a guzsalylyal, mosófával s kötéssel, s csókra termett ajkaik oly kellemesen mosolygának hozzá, hogy kalandoraink nem győzék áldani a pillanatot, melyben őket e dicsők gyötreni méltóztattak. A három leányka most is mosolyogni látszott elkövetett csíntalanságán, de mindez a legnagyobb illendőséggel s szeméremmel történt. Az ajtónál pedig a piszkafa helyét egy vén kiszolgált huszár foglalá el, kinek torzonborz bajuszára rémülettel néztek deákjaink. Ezen közben kilépe a kakas s monda: «Látom, meg vagytok elégedve választásommal. Én e három királyleányt, kiket a persa királytól oroztam el, nektek feleségül szántam, s mivel minden szenvedést férfiasan kiálltatok, ma által is adom. Azonban, mivel látom, hogy az éhség nem kevésbbé bánt benneteket, ígérem, hogy minden éjjel így foglak megvendégelni, mint most itt ez asztalt terítve látjátok. — De minekelőtte részt vennétek, halljátok kiáltásomat.» S most neki gebeszkedék a rettenetes madár, s olyat kukoríkolt, hogy mind a hárman fölébredének. Mert, hogy valót szóljunk, a kakas fölléptétől fogva minden csupa tündérség volt. A kakas, tudniillik, egy bizonyos környéknek ura és rémítője, nem volt egyéb, mint egy duskát szerető korhelynek elkárhozott szelleme, ki, valamint életében többet gyönyörködék az éj

lámpái, mint az isteni nap sugarainál, úgy most különösen az éj bizonyos szakára levén szorítva, sok pajzánságot követe el a vándorokon, kikkel találkozott. De utósó kukorításával hatalma szünvén, a varázs elenyészett. Lássuk most, hol szedék fel magokat útasaink a varázs eltüntével? Nem egyebütt, mint a gazos ugaron. Janó eltévedt sipkáját keresé, Gyuró a csalántól viszkető lábait vakará, Petró úgy a bojtorjánok közé keveredett, hogy alig tudta kifejteni magát, haja pedig egekre borzada mind a háromnak és segítségért látszott kiáltani. Megindulának most az éhség mindenható erejétől üzötten, s csakhamar a faluban termének, veszedelmesbek a sáskánál s minden madaraknál.

(1829.)

A KECSKEBŐR.

PÓRREGE.

N. helységben két szegény ember lakott, kiket a történet szomszédokká, a közinség s még inkább a szívreható együgyüség atyafiakká tett. Czigánytalan levén a falu, ők foglalák el annak egyik végét, hol parányi sárházaik, a földanyának két csodálatos buborékai, egymás mellett szép frigyben állottak. A bugaczi csárdáéhoz hasonlatos bogárhátu fedél, mely eredetileg gyommal fedetve s a tavaszok lanyha szellőiben koronként felvirítva, idővel egész tündérkertté változott, most, midőn az ősz fanyar leheletében díszeit elhullatá, úgy állott gordontól s labodától borzasan az égnek, mintha könyörületért akart volna felkiáltani. Ehhez a rozzant, ki- s behorpadozott falak fakó oldalai, a másfél arasznyi, lantornától homályos ablakok, ezen kétesen pislogó szemei a háznak, nem fölötte vígasztaló tekintettel örvendeztetheték a fáradt útazót: enyhelyet az itt hiába reménylett. Egyébiránt a két ház tökéletesen hasonlék

egymáshoz, azon csekély különbséggel, hogy a magyar házak módjára, egyik homlokkal, másik háttal állt az útnak; utczának kell vala mondani; de ők nem laktak utczában, viskóik azon hosszú sort fejezvén be, mely a falu testéből egy nagy kacsiba lábként messze kinyujtózott. Mindenik házhoz, mint illik, kertecske is tartozott, nem sokban különböző a ház fedelétől, bennök kizárólag paraj s a halovány seprű vélethették uralkodni, hacsak a hatalmas úri-tök, mely egy boldog emlékezetű szilvafának száraz ágaira fölkapaszkodék, jelét nem adtak volna, hogy a növények ezen köztársaságában valami nemesebb is találkozik. — Mi boldog nép, fogják felkiáltani olvasóim, mely ily kevéssel beéri! mily példátlan példája a megelégedésnek! Vagy talán — fogják némelyek gondolni — ezek a legkétségbeesettebb emberek, kik egy-két garasért készek volnának embert akasztani, kiknek a halál csak jótétemény lehet. — Azonban, oh gyarló emberi találgatás! mi messze járnak ezen képzeletek a testi valóságtól; a miről azonnal meg leszünk győződve, ha a tanya kebelébe egy futó pillantatot vetünk. Ott ugyan is egy törött fazék alján pislákodó mécs világánál a szoba közepén szűreikre telepedve két emberalakot látandunk, kik épen vacsorájokat költik. Mindenik előtt az imént magasztalt kertnek fejedelmi terméke, egy-egy jó darab sült tök áll, melynek vékonyra vájt héja jelenti, hogy a vacsora vége felé halad. Közben egy öblös kobak kinálkozék a kora szüretnek már csipős nedvével, melyből mindenik torkának saját mértéke szerint amúgy látatlanban részesülgete. A kobakra nem sokszor került a sor; de bágyadt kótogása mutatá, hogy egy-két lelkes vonás tökéletesen megfelelt a czélnak. Az evés-ivás egyébiránt minden mohóság nélkül eséк, egész ázsiai komolysággal, s érdemes hallani, minő beszélgetés fűszerezte azt. — «Biz úgy! János koma, szólt legelőbb is a gazda, kit, mert görbe lábú vala, Lőcsláb Jakab néven ismere a környék. Ezen bölcs felszólás után ismét hallgatás következett, mély titok fedezvén, mit kelljen azon nagy jelentésű igékből

érteni. De Lőcsláb lenyelé falatját, illendően leöblité azt s folytatá a szót: «Mondom kendnek, János koma, az nem volt tréfaság.» — «Bizony nem!» vigyorgá rá Jankó, ki Röhöginek hivatott idomtalan nevetéseiért, s ki már maga sem tudta, mi a becsületes neve.

«Ha még egyszer oda juthatnék — szóla tovább Jakab — s társam is akadna, kinek amúgy emberül helyén a szíve — János koma ekkor tátott szájjal rá mereszkedett, mintha gyanítaná, hogy ez a felszólítás tán őt is illetheti — ha egy igazi barátom találkoznék, csak bebúnám én a hegy oldalába, hol az aranypor terem.»

«Aranypor!» eszmélkedék Jankó egy még hatalmasabb vigyorgással.

«Mondom koma, hogy aranypor, de mennyi! milyen kiapadhatlan bőséggel! De hiába, egy ember csak egy ember, ha még olyan derék is.»

«Bizony derék ám! monda János, ki társának többnyire utolsó szavaiból szerkeszté össze gondolatjait. S ez esetlen válasz minden egyebet kivetkeztetett volna magas reményeiből, csak Lőcsláb Jakabot nem; igen ismerte ő sorsosa eszének csodálatos tekervényeit; azért terve s czélja sürgetésében el nem csüggedett. Legelőbb is egy tündöklő képét állítá fel a jóllétnek, azaz jóllakásnak, mely merényök sikeres kimenetelét követendő vala. A gombóczok még egyszer akkorák leendének élénk rajzolása szerint, melyekre János koma elragadtatásában borzasztó nyilatú száját már is tátogatá; a húsétel, melyet most csaknem egyedül jó hírből ismertek, ezentúl mindennapos a háznál; disznótorok, kolbász, hurka a káposztában, véres kásával töltött gömböczök, mint egy-egy szakasztó. Ezen felül — csak igen későn kerülhete rá a sor — egy tágas épület, téres udvar, teli csűr és pincze, hatalmas asztagok és kazalok a szűrűn, baromfi annyi, mint a légy, s végre, — mert ennyi gazdaságba asszony is kelle a házhoz — feleség.

Jankó röhögései rettenetesek levének, annyira magán kivül ragadá őt a fényes előadás, s Jakab érzé, hogy az

időpont, melyen komája tehetségeinek ura lehet, elérkezék; ugyanazért, hogy lelkesedésének irányt adjon, így végzé beszédét: «De hasztalan, ember kell a gátra: a hegyoldal ide nem jön, hacsak mink oda nem megyünk. S a hetvenhetedik öreg apám lelkére mondom, a ki, ha szinte szegény volt is, de azért egy szikrával sem becsületesb; ha még egy ily ember találkoznék, mint én», s ekkor félig fölemelkedék, bal kezével derekát támasztva, jobbjával mellére dobbantván «tudom azt az egyet, hogy maholnap nem csak tökkel élnénk.» Végezé, s egyszersmind falhoz hajítá az üres tökkérget, melynek izes sárga belét már kirágta volt.

Már ezen hathatós izgatásnak ellent nem állhata Jankó, felállott egész hosszában, vagy inkább szélességében, mintha mondaná: «itt vagyok, hova menjek veled?» de csakhamar észrevevén, hogy komája ülve is majd akkora mint ő, ismét visszatelepedék s durva daczos hangon kérdé: «No hát mikor menjünk?»

Lőcsláb tökéletesen meg vala elégedve szónoki remekével; de még egy feladás maradott, tudniillik az út nehézségeit is előterjeszteni, részint azért, hogy azok Röhöginek ne legyenek egészen meglepők, részint talán, hogy önbátorszivűsége mely inkább szóból, mint valódi bizadalomból állott, komája ismeretes rendíthetetlenségén néminemű izmosodást nyerjen. Azért is újra felfogá a beszéd fonalát, s monda: «Igaz, hogy az út messze és fáradságos» —

«Fáradságos!» viszhangozá hörgő csodálkozással a koma.

«A barlang torkolatja szűk. Belűl tágas lehet; de setét, mint a pokol.»

«Pokol!» vigyorga János.

«S ha a kincset valami sárkány találja őrzeni —»

«Vagy morkoláb!» mondá vigyorogva Röhögi, ki már régen nem gondola magától semmit, s most rendkivül meg vala lepetve, hogy szunyadozó elméje egyszerre ily nagy lobbot vetett.

«Bizony, János koma, az könnyen meglehet, hogy

fogunkat ott hagyjuk, s aztán, mint szokás mondani, sem pénz, sem posztó.»

«Posztó!» bőge csodálatosan Röhögi, ki előbbi észlobbanása által megerőltetve, hűledezéseibe csakhamar visszaesett s ezen végszó által annyira ki lőn forgatva sorából, hogy az egész beszédben alig emlékezett egyébre vissza, mint a gombóczokra; de arra semmiképp rá nem mehetett, hogy azokat a posztóval valami összefüggésbe hozza. Lőcsláb sejté, hogy pajtásának fejét igen meg találta terhelni, azért is összevonó beszéde vitorláit, s a mit az előbocsátottak után kevesen vártunk volna, így zárá szavait: «Már, János koma, hát csak elmenjünk (s ezt leginkább hangoztatá) a jó Isten nevében, ha addig élünk is!» S ez ügyes kanyarítással annyira visszahozá társa eszméletét, hogy, midőn ő ültéből fölkelt, amaz is felállott, s vastag busa hangon igy szólt: «Nohát menjünk.»

Talpon állt mind a két jó barát, s csak most látszék, hogy Röhögi egy harmadrészszel kisebb s szinte háromszorta vaskosabb Lőcsláb Jakabnál, kinek összevisszahányt tagjai ügyetlen magasságig felnyulának. Azonban alig álltak föl embereink, hogy a tüzes beszéd közben rosszúl ápolgatott mécsbél egy kétes fellobbanás után zsírjába fúlada, s a szobát, mint költő mondaná, általadá éjnek és homálynak. Szerencsevadászaink, kik már alig tudták, hányadán vannak az időben, most eszmélének, hogy nyugalomra is volna szükségök. Röhögi azonnal vissza is dőlt előbbi helyére s vadkannemű horkantásai csakhamar hírűl adák, hogy elnyugodott. A gondosabb Lőcsláb pedig még kifordúlt, hogy a lovakat megtekintse.

Másnap hajnal előtt már kifelé állt a félhajból a kocsirúd, jelenségül, hogy Lőcslábék útnak indúlandók.

S nem vala különben. De mielőtt kalandorainkat útra eresztenők, szívünkön fekszik elmondani különös gazdálkodások okait és módját, mely sok tekintetben nevezetes. Ők tulajdonképen ketten tőnek egy emberszámot, s ennek igen természetes következése az lett,

hogy gazdaságokat is összesítették. De mind ez nem valami kigondolt terv szerint s mégis minden perpatvar nélkül mene véghez. Ugyanis Röhöginek — zsák foltjára talál — egy menyecskéje akadott, kivel az élet terheit kezdé megosztani; de ettől őt egy különös történet megfosztotta. Az utósó tevejáráskor tudniillik, melytől a vidékbeli nép az időt számlálni szokta, történt, hogy Jankó az öregbíró háza tetején nádaza, s épen a szegélyen ült, midőn az olasz tápláló mívésztársait megállitotta. A nyerges állat illendő komolysággal viselé magát; de annál pajzánabb volt a majomúrfi, mely görcsös hátán ide s tova ugrándozott, s pisze orrát Röhögire több ízben fölfintorgatta. E látvány Jankót rendkivül gyönyörködteté, hogy nemcsak szemét száját mereszté el reá, hanem röhögtében a házcsúcsáról fejtetőre le is bukkant. Ezen balesés különben is gyenge eszét s beszélő tehetségét oly igen megviselte, hogy a fürge menyecske, ki a szomszédra eddig sem idegenül nézett, most egészen a furfang eszű Lőcsláb részére adta magát. S ez volt az első lépés a gazdaság egyítésére; mert Lőcsláb és Röhögi ez idő óta nem hogy ellenségek, hanem még inkább elválhatlanok levének. Közösből főzött a menyecske mindkettőjök számára s bővebben, mint azelőtt, a mit Jankó több, mint elégséges kárpótlás gyanánt vett. Azonban a gyermek is megszületett. S már ekkor lehetetlen vala a házasságot halasztani. A menyecske Lőcslábné lett, Jankó a keresztkoma, ki ezen díszes hivatallal egész a könyhullásig meg volt elégedve. A menyecskét az irígy halál nem sok idő mulva mindkettőjök nagy siralmára kiragadá ez árnyék világból, s az özvegyek, hogy temetését becsülettel megadják, kényteleníttetének az egyik szőllőt eladni. Innen lőn, hogy a megmaradott s közössé lett szőllőt, mely a szívvidámító nedvet adá, együtt kezdék mivelni, együtt mivelék szűk földeiket is; együtt a szélső házban laktak, mert a belsőt (Röhögi Jankóét) a záporok ereje nagyon megrongálta. A lovak ellenben Röhögi ólát foglalták el, részint, mert belsőbb vala s

a lókötők ellen bátorságosabbnak tartathaték, részint egy legitten érintendő okból.

Négy lóból gazdaságok kettőre olvadott. Röhöginek egyik lova egy három mérföldnyi útról visszajövet kidőlt, s szegény Jankó, hogy veszett fejszéjének nyele fordúljon, kénytelen volt azt egy agarász ispánnak kutyák számára egy zsák zabért általengedni; Lőcsláb egyik tátosát pedig, épen midőn kivezetné, a lezuhant ól rokkantotta meg. Azonban a két megmaradott ló hamar összetanult, s a szekérnek tökéletesen megfelelt, mely szinte csak úgy vala hasznavehető, ha kettőből állíttatott össze; mert Lőcsláb szekerének két kerekei agyban ingadoztak, Jankóénak ezen fölül még tengelye s oldala is eltörött; de a kettőből egy alkalmas jármű kerekedett, mely csak abban nem hasonlék egyéb szekerekhez, hogy kerekei össze-vissza levén cserélgetve, hol egyik, hol másik oldalán állott magasabban; de azért épen oly kényesen csikorgott, mint akármelyik baranyai szekér. Vassal épen nem láták szükségesnek megterhelni; az könnyü, ékes menetelét csak gátolta volna. Hogy konyhát együtt tartottak, már látók. A gazdaság egységéhez még az is tartozott, hogy Lőcsláb jobb szemét vastag hálog borítván, Röhögi a nagy eséskor bal szemét elvesztvén, szinte csak kettőjöknek volt egy pár egészséges szemök, melynek, Lőcsláb bölcs elintézése szerint, úgy vették teljes hasznát, hogy, midőn együtt utaznának, Jankó jobb, maga pedig bal felől mendegélt s míg az a felvidéket tartá szemmel, ő az alsóra fordíthatá osztatlan figyelmét. De, a mit előbb illik vala mondanunk, együtt nevelék Petit is, a két ház fiát, ki már surjány gyerkőcze volt, s egyszersmind a legvásottabb az egész környéken. Azonban őt az atyai háznál ritkaság volt látni, hacsak valami latorsága miatt menedékkeresés végett nem, vagy, hogy valami csínyt tegyen, a miben mester vala; azért is bármily különböző sejtéssel bírt a két koma eredete felől, abban teljesen megegyezének, hogy a fiú semmirekellő, s hogy gondjokat róla végképen levegyék. Erre Petinek

nem is volt szüksége. Annyira elmerült ő most a szüret s kukoriczafosztás gyönyöreibe, a mesék s dalok tündérvilágába, s a kósza élettel oly igen megbarátkozott, hogy honn számot épen nem tarthattak reá. Miért a két gazda, minden aggodalom nélkül a hollófiú elélése felől, megindúlt kanászkürtöléskor s a falu határait, ha nem szinte villámgyorsasággal is, maga után hagyá.

Már jól fenn volt a nap, hogy Baranyának hegyei között, a mohácsi sík fölött, egy kétlovas kocsi mendegélt, melynek veszedelmes csikorgását varjak, hollók kársejtő zajgással kisérték; a szajkók felrikkantának, a merre ment, s az egész erdő lázadásba jött madaraival. A kocsi lassan, s talán igen is kéjelmesen látszhaték haladni, ha az ülésben mélyen elsülyedt kocsisnak vesződései, a sürű, még is sikeretlen ostorozások el nem árulják vala, hogy a sebesebb haladás nem az utazókon múlt. «Hogy meg nem zápultatok még tojás korotokban! károgjatok, hogy megfuljatok belé! Hogy Isten haragja mindig varjat fojtogasson és hollót és mindent, a mi feketében jár! Károgjatok a sátán és lucziper nevében! Tán lóhúst érzetek? kellene? károgjatok, hogy elveszszetek belé!» Így s így kiáltoza fel, midőn egy sereg varju fejök fölött károgva elcsapott, türödelmét vesztve, egy hosszu sovány alak, mely hátúl a tisztesebb kukoriczaszár-ülést foglalá el, ki egyébiránt magas sivány süvegébe, melynek tetejét egy megfordított kurta szárú pipa ékesíté, egész orrig el vala merülve. Azalatt a kocsis szüntelen csettegetések s ostorcsapások között szólogatá Szellőt és Tündért; mert ezek fület farkat eleresztve, a neveikben fenmaradott ősi dicsőségről végkép meg látszának feledkezve lenni, készebbek akármely gyalázatos kínszenvedésre, mint hogy haladjanak. Már is minden ostorcsapásra rugással feleltek, s vég erejöknek ezen kinyilatkoztatása jelenté, hogy tovább általán fogva nem akarnak menni. Szellő ugyanis oly bágyadt vala, mint az elcsüggedett szerelem utósó nyögése, s Tündér, dicső nevének egészen ellenére, nem csak tűnni nem akart, de csak mozdulni sem. «Szálljunk le

koma, szóla most a hátul ülő, ne hajszoljuk tovább lovainkat (ez igen bajos is lett volna); a hegy különben is közel van, s mig oda gyalogolunk, lovaink legelészhetnek.» A kocsis a szólóra bámészan tekinte, mintha kérdené: hátha elviszik a lovakat? A szóló azonban kinyujtá egyik lábát a kocsiból, mely azonnal földet ért, a nélkül, hogy ülését elhagyta volna. «Soha se aggódjék kee János koma. Ki bántaná itt lovainkat az Isten háta megett?» így fofytatá beszédét; «a kocsit húzzuk be ide a fák közé, a lovak hadd mászkáljanak. Csak szálljon kee le bizvást, János koma.» Ez alatt kinyujtá másik lábát is s lassanként leszállott, vagyis inkább elvált a kocsitól; mert úgy látszék, mintha minden tagját különösen szedte volna ki belőle. «No hát szálljunk le», felel a zömök kocsis, széles kalapja kajláját felütvén szeméről, s mint a karika, leperdüle üléséből, egészen ellenkezőleg s vontató hanggal, melylyel szavait ejtette. Majd a lovak elébe állott s oly hatalmast rántott a szegény párák üstökén, hogy azok szinte térdre roggyanának. A lovak csakhamar ki levének fogva a kenderhámból, s neki korbácsolva, hogy legeljenek; a kocsi betaszítva a fák alá, s útasaink indulóban, mindenik egy vastag össze-vissza foltozott zsákot terítve vállára. A zsák épen illett öltözeteikhez, az egy pár tüszögő bocskorból állott s üngből és gatyából, melynek fehérítetlen vászna csaknem zöld volt az újságtól s pozdorjás szálaival eléggé csiklandó, ha viselőinek elkérgesedett bőre azt érezhette volna. Az elválhatatlan iszákot oldalaikon egy általvetett posztószél tartotta; de fejeik födözete még is különbségre s ha szabad mondanunk, néminemű elsőségre mutatott az egyik félről; mert Lőcsláb (ki nem fogja gyanítani, hogy ő az egyik utazó?) süvegesen volt, mig Jankónak fejét egy bágyadt széles kalap fedé, melynek kajlája egyik felől zsineggel vala felcsaptatva. Így felkészülten megindultak útazóink, Lőcsláb nagy gondolataiba elmerülten ügyetlen lábszedegetéssel, Jankó gondolatlan andalgásaiba sülyedve, de annál derekasabban lábalva, oly mély

és rejteményesen hallgatással, milyen csak a nevezetes merényhez illheték. Mintegy rövid félórai ballagás után egy völgytorkolathoz érkezének. Ott egy magasra kivágott elejű puszta pincze állt, melynek beomladozott garádja gyászolá régi elhagyatottságát. «Itt volnánk», monda most Lőcsláb. nem minden döbbenés nélkül, «ha Isten is úgy akarná!» s leveté hátáról a zsákot, nem, mintha terhelte volna, hanem alkalomúl, hogy a merész munkához elegendő lélekzetet vegyen. Jankó merőn és határozatlanúl nézett, nem tudva, hol kelljen a dolgot elkezdeni.

Azonban Lőcsláb egy-két pillanat után elég bátorságot vőn a biztatásra, s így szóla komájához:

Lőcsláb. Koma, tudja-e kee, hogy már itt vagyunk?

Röhögi. Hát!

Lőcsláb. No, ha tudja kee koma, az igen szép dolog, hanem hajoljon kee csak meg egy kicsint. — Jankó, a mennyire törzsöksége engedé, meghajlott. — S nézzen kee be az üregbe. — Jankó benézett. — Mit lát kee ott benn?

Röhögi. Mit-e?

Lőcsláb. Mit hát a milliom-adtában, mit lát keed ott benn, ott a pincze közepén?

Jankó mindent akara látni s komája unszolására meglátta volna még a láthatlant is, de a fölötte nagy akarás elméjét megfosztotta minden gondoló és kigondoló, vagyis költő tehetségtől. Vigyorgott tehát s vigyorgása Lőcslábot észrehozá, ki is azonnal lelépe lelkesedése szédítő fokáról s így folytatá szavát: «Törölje kee ki szemeit, János koma, s nézzen keed oda az üreg közepére.» — A nap épen lesütött a pincze szelelőjén, s benne egy fehér pont látszék rezgeni. — «Ott, koma, ott, hol a világosság látszik, ott van az arany por!» Jankó vigyorgással ismételé a szót. «Arany por koma, vagy arany homok, vagy arany föld, a hogy jobb szereti keed, az az a világi kincs, miből úrrá leszünk.» Röhögire nézve már minden el vala enyészve, ő most egészen a pincze belsejébe tapadott szemeivel, s Lőcs-

láb folytatá a mesét, melyet gyermekkorában halla; de melyet élemedett kora a csodálatost mohón szerető eszében valóvá érlele. A sok furcsát, rémületest, csodást végre is avval zárá: hogy az egész hegy csupa arany belül, — Jankó fejével az üreg torkában vala — s hogy végre hozzá is kell fogni, mert az idő eljár.

«No hát menjünk,» monda vigyorogva a boldog természetű Jankó, s megindult, nem, mint Isten képére teremtett állathoz illik, két lábon, hanem négykézláb az oktalan állatként, de annál sikeresebben; mert fennállva a torkolat alacsonsága miatt épen nem mehetett volna. Most Lőcsláb sem védheté magát a hőskedüség ellen; előre fordítá iszákját, hogy fenn ne akadjon, s nagyobb bátorságnak okáért egy kést ránta elő tág csizmaszárából, s a koma után mászott. Azonban alig haladott a torkolat közepéig, hogy Jankónak kétségbeejtő s hajborzasztó orditását hallá. Röhögi tudniillik már egészen bejuta s föl is egyenesedék az eléggé tág s magas üregben, midőn annak egyik oldaláról valamely rémállat szemébe pislogott. Ez hagyján; de a rém nyugtalankodni is kezdett, mint kinek birodalma meg vala támadva. Most szarvai is felötlének a derüs homályban, s Jankó, ki mindenkép ember vala talpán, egy fülhasogató ordításban adá bátorsága jelét. De a szörnyeteg nem várá be a megtámadást, hanem egyenesen a torkolatnak s az útban álló Röhöginek rohant. Lőcslábnak még alig vala ideje a fenn megirt ordításra kitelhetőképen megijedni, midőn Röhögi egy, az előbbinél még hatalmasabb bődüléssel, a rémállattól fellöketve, eldőlt. Egy rohanat, s a szarvas szörnyeteg már Lőcsláb oldalát korholta, holott a szük torkolaton a két test megszorúlva, sem ki, sem be nem mozdulhatva, sokáig kínos küzdésben vala s a nyögés és ordítás közönséges lőn. Az állat kimenekedék; de helyette most Jankó nyomúlt a torkolatba, ki épen nem jól kezdte magát érezni a belső magányban. Úgy tetszék neki, mintha az egész bércz rá készült volna omolni, s mit valaha boszorkányokról, kisértetekről, gonosz lelkekről és csodaállatok-

ről hallott, most az egyszerre világos képpé alakúlt eszében. Most sejté először, hogy titkos hatalom is van, s ez annyira megrendítette bátorságát, hogy egyedül önmentségéről gondoskodék. Ugyanazért oly mohón kezdé magát általfúrni a torkolaton, hogy Lőcsláb komát is, minden nyöszörgéseinek ellenére, magával ragadta. De a végzet még nem akará kínjaiknak végét. A pinczeszáj még szűkebb volt, mint befelé a torkolat, miért is ott újra fennakadtak. Nem festőileg szép ugyan; de mindenesetre mulatságos lett volna látni ezen vég vergődést. Lőcsláb épen akkor ére ki hátfelével a lukból, midőn hosszú póklábai között egyszersmind Röhögi borzas feje is előtünt, melyben az erőködéstől megborúlt savókék szemei sült vereshajmaként szilajúl forogtak. Ő tudniillik rohantában egészen komája alá furta magát, s annak hátával minden kimélet nélkül horzsoltatá a pinczetorkolatot, s most épen azon munkában izzadott, hogy annak lábai közűl valahogyan kimászhasson. S ő csakugyan kiküzdötte magát. De most történetből-e, vagy hogy erősen megizgattaték, tompa zuhanással beomlott a pinczetorok s az illethetetlen kincseket a mohó emberek szemei elől örökre elzárta; a mi pedig főveszteség vala, a szerencsétlen Lőcsláb is ott nyomatott, fejét tudniillik s kezeit földomlat borítá. Röhögi váltig hű bajtárs maradott. Még jól ki sem törlötte szemeit, már is bajtársa megmentéséről szorgoskodott, a mit nem gondola ügyesebben véghez vihetni, mint, ha annak hosszú lábait össze fogja s őt azoknál fogva kirántja halálos fektéből. A kirántás megesett, de nem minden erőtetés nélkül: Lőcsláb komának válla derakasat roppant. Most őt Jankó egész hosszában a gyepre kiteríté, hogy kinyugodja magát, s Lőcsláb — hála az áldott természetnek — éledezni kezdett. Hihetőleg fejét az omlásnak igen csekély súlya érte; de előre nyujtott kezei el levén nyomatva, magán azokkal nem segíthetett. A friss levegő elakadt életműveit csakhamar munkásságba hozta. Egy hathatósat tüsszent legelőször is, azután fútt és tüszkölt szakadat-

lanúl, mint az útazó koldusnak bocskora, míg a port szájából s orrából lassankint kitüszkölte. Majd felült, s mint afféle kárvallott ember, öklével törlé ki szemeit. Majd lábait emelgeté, mintha kémlené, megbirhatnák-e még? S miután mindent jó karban talált, lassanként fölszedte magát a földről, még mindig gyanakodva, hogy talán valamelyik tagja elmaradott. Szegény Lőcslábnak lelkesen rosszúl kelle vala lennie; mert még legtehetősb része, a nyelv is, mozdulatlanúl vesztegle szájában. Jankó azalatt minden idejét hallgatásra és bámészkodásra fordította, s azt látszék várni, hogy feleszmélt komája, kinek uralkodását már megszokta, gondolkodásának tárgyat s irányt adjon; de nem csekély rémületére az folyvást hallgatott. Ily elhagyatottságában Jankó ki nem kerülheté az öngondolkodást, azért is minden figyelmét a környületekre veté, hogy azokból valamit szóba foglalhasson. S a szó felhangzott, ridegen, mint Noé hollójaé, mely a bárkán kívül a sivatag világban maga kalandozott. «Vér!» monda szörnyűködőleg Jankó, a gyepre lemutatva, s Lőcsláb felriadott ábrándozásiból; mert valólag fris vérnyom tünt fel az ösvényen, mely egy bokor felé vive. Legelőbb is magát vizsgálá meg Lőcsláb, nem maga-e a vérnek kútfeje? de, noha ruháján itt-ott vérfolt mutatkozott is, arcza pedig oly vérevesztett és halovány volt, mint a cseppentett tökmag, még is testét sértetlen találta, s a vérnyom egy általok nem járt táj felé huzódott. Olvasóink már eléggé tudják ezen jeles pár beszélgetése módját, azért is annak előadásával türelmöket nem teszszük tűzpróbára. Nem mondjuk el, hogyan kanyarított a dolgon Lőcsláb, hogy tekintetét ezen csúfos eset után tovább is fenn tartsa; elhallgatjuk, hogyan mesterkedett a rászületett kiváncsiságnál fogva komáját arra birni, hogy a vérnyomon induljanak egy talán új, váratlan szerencse felkutatására; de azt már szükségesnek tartjuk elmondani, hogy a vérnyomon, noha nem minden egymásba kapaszkodás nélkül, megindúltak, s hogy végre fenyűbokor mellett egy vérében vonagló kecskére

találtak, melynek nyaka felhasítva, s szügyében egy markolatig elmerült kés vala. Lőcsláb ugyan el nem mulasztá mondani, hogy az ördögnek is kecskelába van, — s a már egyszer megfélemlett Jankó nem kevessé borzadozott e fanyar gondolattól — de mivel ez állat egészen kecske volt, még inkább, mivel annak szügyében tulajdon késére ismert, legesleginkább pedig, mivel az ördög halhatatlan, a kecske pedig már is utósót vonaglott, annyira kiokoskodá végre a valóságot maga előtt, hogy az állatot valóságos bakkecskének látta, hitte és vallotta. A szegény kecske, tudniillik, Isten tudja miféle kandiságból (vagy talán a pincze oldalának valami sós ízét érzette), a puszta pinczébe igen járatos volt. Vesztére ott mulata mostan is, s kirohantában a felijedett Lőcsláb késének ment, ki azt hegyével befelé kezében tartotta. A boldogtalan állat e szerint, úgy szólván, maga végezte ki magát, s az elrémült Lőcsláb észre sem vette, midőn kése kezéből kimaradott. Most ismét egy kettős beszéd következék, melyet azonban Lőcsláb csaknem egymaga vitt, a felett: szabad-e, illő-e, vagy is inkább bátorságos-e a kecskét magokévá tenni? S miután Lőcsláb megmutogatta volna, hogy a kecske önként ment a késnek, hogy azon felül szertelenül meg is károsította: de mivel az is meglehet, hogy ura-hagyott, bitang jószág; — mert különben hogy' mászkálhatna egyedül ily félremaradt helyen? — végre pedig, mivel senki sem látja — elvégezteték, Jankónak szokatlanúl kevés rávigyorgásával, hogy a kecske Isten s ember előtt övék. Azonnal neki is állt Lőcsláb, minden irgalom nélkül felvágá hasát; komáját szólítván, hogy együtt a kocsihoz vigyék. Jankó egy kis vonakodással fogott a munkához: ő ezen kalandban két igen veszedelmes tudománynyal gyarapodék, avval tudniillik, hogy ördög, vagy gonosz lélek is van, s hogy az ördögnek kecskelábai vannak; különösen pedig ezen kecskéről nem igen jó vélekedéssel volt; mert, ha igazi kecske, hogy döntheté őt le lábairól? De mivel komája már neki gyürkőzött, ő sem vonakodék tovább, s visz-

szaindultanak. Elfeledve kincset és aranyport, legfőbb gondjok (azaz Lőcslábé) az vala, hogy a vadat a kocsira szépen feltakarítsák s a világ kíváncsi szemei elől galyakkal s gunyáikkal elfödjék. Ez meg is történt. A kocsi előhuzaték rejtekéből, minden készen az elindulásra; de, oh morgadalom! ló nem vala sehol. Hiába minden sopánkodás, sőt néminemű szitkozódás is, sem föld, sem lég nem adá elő lovaikat. Szellő és Tündér nem valának többé. Megtetszék-e nekik az arany szabadság, vagy ők tetszének meg valami bujdosó legénynek, vagy végre a fatalis (kár hogy erre nincs magyar szavunk) hollók riaszták el őket, elég hozzá, hogy nem kerültek meg. Mitevők lennének? Betelék rajtok az ige: szekéren ment, gyalog jött; s a mi több, még a szekeret is magok után kelle hurczolniok, a mire egy rövid falatozás után rá is fanyalodtak. A menetel ugyan, ha veszedelmet nem is, de gyalázatot s kicsúfoltatást vonhata maga után; de ők úgy intézék bölcsen a dolgot, hogy nagyobb részt éjjel, vagy úton kivűl jártak; s így szekerök keserves csikorgatásától mint valami rossz lelkiösmerettől s néhol a pásztor gyermekek ujjongatásaitól kisértetve, minden egyéb nevezetes viszontagság nélkül elérték a boldog, enyhadó hajlékot.

A lovak vesztesége Lőcslábnak még egy kis fejcsóválásába s dünnyögésébe kerűlt; de a boldogabb véralkatú Jankó igen meglepő s csaknem örvendetes fordúlat gyanánt vevé, hogy a lovakat nem kelle kifognia.

De végre ennyi fáradalomnak gyümölcsöznie is kellett. Kevés pihenet után, azonban óvással, hogy valaki észre ne vegye a dolgot, levéteték a kecske a szekérről, lefejtett bőre kifeszítteték a kertben fára, Jankó borért indúlt a pinczébe, Lőcsláb előrántá az egyetlen egy bográcsot és szakácskodott: mind oly készületek, melyek nem mindennapi tort hagyának várni. S nem tartjuk tovább függőben olvasóinkat, a vacsora csakugyan bekövetkezék; de gazdálkodásból, s mert szép idő vala, mécs helyett a hold világánál s künn az udvaron. S a jóra rosszra szövetséges két barát a felségesen párolgó

bográcsnak késeikkel és fakanalaikkal teljes becsületet tőnek. A sors nem akará, hogy ezen sikeres lakoma szerencsésen végbe menjen. A legbuzgóbb falatozásban voltak még — a jóllakásnak alig közepe táján — midőn az est méla csendéből egy kísértetes mekegés hangzott fel. «Ah! koma,» szólt a legelébb feldöbbent Lőcsláb, «keedből a kecske szólt.» Jankónak a hatalmas koncz, melyet épen kenyerére tőn, kifordúlt kezéből, állmozgása elakadt, szemei elmeredének: a kecskelábú ördög ötlék elméjébe. Másodszor hallaték a mekegés, s a két evő társ egy pillanatban talpon vala, s midőn a kert felől, hol a kecskebőr kifeszítve volt, mozgást, s a kórók zörgését hallának, maradhatatlannak érzék magokat; cserben hagyva bográcsot, lakomát, sietének elhagyni a házat, hol, mint vélék, az ember örök ellensége, a megtestesűlt sátán, nyugalmok ellen pártot esküdött. Hozzá járult a súlyos öntudat, a nem igaz keresmény érzete. Azonban alig haladának száz öreg lépést, hogy a mekegés fülökben elhangzott s a hirtelen támadt félelem épen oly hirtelen elcsillapodék. A megízlett jónak fenmaradt kívánása, a félig éh gyomornak ellenvetései döntögetni kezdék a rémület óriási bálványait. S Lőcsláb térengető okoskodásai után az egész dolog álomnak s bohóságnak magyaráztatott. Visszalopózának tehát a komák, magok előtt is titkolni akarva, hogy megfutamodának, még inkább azt, hogy minden józanodások ellenére is még alkalmas rettegésben voltak. Visszaútjok háborítatlan s minden folyvást csendességben vala; közelebbről tűnének fel a két ház ismeretesb környékei, s végre az udvaron a szívemelő bográcsok; de oh halál! a bográcsmellett egy sötét szarvas alak ült, háttal a közelítők felé, mely mintegy boszút állva azon illetlenségért, hogy vacsorára meg nem hivatott, faldosni látszott a hátra maradt darabokat. «A kecskebőr!» kiálta elámúlva Lőcsláb; de a kecskebőr nem hagyá boszúlatlan háborítását: sűrű mekegések között fölemelkedék s a megriadt s futásnak eredt lesők után indúlt. — Mekegés hangzott most hegyen völgyön

szünetlenül a szaladók után, s mentek irány nélkül a kecske gyilkolói, merre őket az ijedség s lábaik vihették. Már nagy útat tettek, midőn egyszerre emberi hang üté meg füleiket, hasonló a sirva könyörgő gyermekéhez, melyre mindketten akaratlanúl visszatekintének; de ez csak növelé ijedelmöket. A kecskebőr két lábú alakká változva, sírva és bőgve kiáltozá: «vigyen keetek engem is!», a mi őket csaknem őrületbe hozta. Vég erejök feláldozásával futának most eszméletlenül, talán kifutandók széles e világból, ha egy kis bokron egymásba ütközve össze nem rogynának. E helyzetben már az ütődés oly kárhozatosan jóltevő vala, hogy, midőn erejöket végkép eltompítaná, visszaadta nekik a kínos eszméletet. Életök most oly keserű vala, mint a keserűség maga. E szánandó állapotban nyögtek néhány pillanatig, lélekzsugorodva, szem-behunyva s fület nem billentve, s még sokáig az üldöző hangokat vélték hallani, még előttök káprázott a kecskerém alakja. Azonban a csalódás soká nem tarthatott. Fülök, szemök lassanként neki bátorodék olymit nem látni s nem hallani, a mi nem volt, s a mély csend, a szelid hold világa végre elhiteté velök, hogy bátorságban vannak. Ezenfölül szertelenül megviselt tetemök nyugalmat kivánt, miért is azon helyen, hol elhullások történt, nem sokára el is szenderedének, képzelhetni, miféle álmodozásokkal; de oly hosszan és szívesen, hogy a jól felhaladott nap már arczokra pirított, mikor fölébredtek. A boldog vérű Jankó már alig emlékezett a múlt napi balságokról, a mi körülbámészkodó szemeiből nyilván kitündöklött; de annál súlyosabb gondok maradának Lőcslábunk igen is hű emlékezetében, ki most valóban nem tudta, hová legyen. Oly vala most az ő szelleme, mint az újonnan megszállt ház, melyben a bútorok ide s tova rend nélkül állonganak, alig engedve útat a beköltöző gazdának, hogy közöttök járhasson. Feje csüggött, mint elfonnyadott szárán a kobak s azon sok felséges gondolatból, melylyel elméje egyébkor áradozott, most csak egy hétköznapi ötlet sem csillám-

lott elő. Czéltalan merengéséből végre is — a mi alig hihető — Röhögi vette ki. «Gyerünk haza!» monda ez elmúlt kínjai mámorában. ‚Haza?' kérdé felijedve Lőcsláb s gyanúsan körültekingete. «Haza, János koma? tudja-e keed, mi az, haza!?» ismételé üres lelkendező hangon. A világ oly nagy, oly véghetetlen; de nekik széles e világon csak egy tanyájok van; ama kicsin, de kedves lak, holott egyedűl nyílhatnak számokra az élet virágai. Virágai? igen is, virágai; mert nem virágzik-e a kóró is, míg fiatal, házoknak fedelén? Az elhatározásnak, mert választás nem marada, igen hamar kelle következnie; mentek, mert menniök kellett s haza, mert más hová nem lehete. S rég idő óta most Jankónak, az együgyűbbnek, tanácsa követteték s nagy kérdés, nem vitt-e nagyobb boldogságra, mint a felette is bölcs, de nyugtalan Lőcslábnak kapaszkodásai?

Visszamenet — útokat mindenütt csak torony iránt vették — véletlen egy széles s már begyepesűlt gödörre bukkantak, melyben, oh csoda! Peti, a megtestesűlt Peti, a szürettől még most is szurtos arczaival, hanyatt fekve, édesen szúnyadott, pőrén és borzasan, mint az ágról szakadt; alatta egy kecskebőr elterűlve, melynek szarvai homlokát árnyékozák. Döbbenve álltak el a komák, igen hajlandók újra kezdeni a futamodást; de Peti bátorságra bélyegzett alakjával félre ismerhetlen vala; ő volt a gonosz csont, s a kecskebőr ugyanaz, melyet Lőcsláb a kertben kiakasztott. S már most fogja érteni olvasóm — ha csakugyan találkozik, ki a pedestris Musának ezen andalgásait végig olvasni méltónak tartotta — az egész történetet. Peti tudniillik, ki az atyai ügyelet határain kivűl már megunta a kalandozást, vagy tán csupa kiváncsiságból s változatosság kedveért, egyszer végre rá szánta fejét, hogy az ősi házat megtekintse. Egyenesen szembe nem mervén menni elszokott ápolóival, most is, mint többnyire, úgy akara a kert vagy ház valamelyik környékéből elősompolyogni, miután valami csinytéttel megérkeztének jelét adta, s magát úgyszólván meghonosította volna. A csinytétekért

rendszerint meg volt a leczke, hol több, hol kevesebb ütlegekből álló, mint azt maga a csíny, vagy a komák szeszélye hozá. Ezen leczke azonban igen jótevőleg szokott Peti környületeire hatni; mert az által mintegy újolag beavatottnak érzé magát s felhatalmazottnak arra, hogy magát a becsületes család egyik kiegészítő tagjának tekintse, s a félbe szakadott ismeretséget néhány pillanati fej-lesütés után ismét helyreállítsa. Az új csínytét s a rámért büntetés fölmenté őt a gondtól, hogy régiebb torlatlan maradt csínytéteiről s hosszas elmaradásáról számot adjon, leginkább pedig azon tehertől, hogy magát bemutassa, a mi neki, mivel szilaj vadságában másfelől igen szemérmes s emberfélő volt, még apja iránt is nagy kinjába került. Azért ő ezen megjelenés módjától ritkán tért el, nem mulasztván el távoztát is hasonló tétekkel koronázni, hogy a verés félelme miatt a háztól elmaradni annál több ürügye legyen. Már egy ily ficzkónak épen nem vehetni rossz néven, ha ő a komák visszatérése estvéjén a kert kórói között megjelenik, a kiterített kecskebőrt hátára veszi s magát mindaddig meghúzza, míg pajzánkodására alkalom adódnék. S ez el nem maradott. A két koma vacsorához ül s ő — kecskebőrben mit tehete természetesben? — mekegni kezd, hogy ezáltal honn létének némi jelenségét adja. A mekegésnek váratlan sikerét látva, nemde ismét mind természetes, a mit cselekedett? hogy a párolgó bográcsnak neki ült s hogy a visszatérőket újra megriasztá? Végre, mert az út s éj ijedelmei megszelidíték, megbánja tettét, sírni, könyörögni kezd; de azok nem hallják, nem értik, s szivők inokba szakadván, még inkább szaladnak; ő kifáradottan a gödörben elaluszik. Most pedig íme a lábdobogásra altából felnyújtózik; s a szégyen haragjától fölgerjedett apa, sőt még a koma is, már épen döngetni akarják, midőn bámulva észreveszik, hogy a kecskebőr hátán s haján ragadt. A gyermek végkép felocsúdván, sírni s könyörögni kezd, hogy a kecskebőr derekához forrott s hogy haját annak szarvai alól elválasztani nem birja. A harag

szánakozásnak ád helyet. A jó emberek most minden gondjokat arra fordítják, hogy a fiút a kecskebőrből valahogy kifejtsék. Legelébb is haját nyiszolják el késeikkel, a mi Petinek nem kevés arczfintorgatásába kerül, majd közelében egy kenderáztatóba fektetik, hogy a bőr lassanként felázván, testétől elváljék. S így viszik haza bágyadtan és piszkosabban, mint valaha; a kecskebőrt az ajtóra szegezik örök intő s emlékjelül, hogy a nagyravágyás bűn, s hogy a másét, ha szinte kecske volna is, bántani nem szabad.

Még ők sokáig élték együtt a barátság szelíd örömeit, sokáig voltak a falu urainak levélhordozói; de jámbor életökben s gazdálkodásokban semmi nevezetes ezentúl nem történt, hacsak azt nem tartja a netalán még eddig is hű olvasó figyelemreméltó változásnak, hogy az elveszett két ló helyett később egy szamarat vettek s a mindinkább rozzanó kocsiból taligát csináltak. Petit azonban eszére hozta az utolsó csapás. Elhagyta előbbi kalandozásait; megmosdott, iskolába járt a tél derekán; őszkor és tavaszkor beállott a szántó gyermekek sorába, s még ugyancsak ember válhatik belőle — ha Isten is úgy akarja.

(1833.)

ORLAY.

REGÉNYES TÖRTÉNET.

I.

A két vetélytárs harczra száll;
A jelszó: ő vagy a halál!

Csendesen és simán folyt a Duna lombkoszorús partjai között, s apadt árjai közepén egy kerekded homokszigetet tüntete ki, mely puszta minden növényi dísztől, s csak igen kis vízzel látható, egyedül azért látszott a verőfényre koronként kitekinteni, hogy a

víz vándor madarai tiszta fövenyén megpihenni s futosni kiszálljanak. Az egész táj ünnepélyes csendben várá az alkonyt s egészen hallgatásba látszék merülni; mert a béke s csend zavarója — ember nem láttatá magát. Azonban e magány s csend ünnepe nem tarthatott soká. Egy lenge csónak bontakozott ki a balpart bokrai közül s könnyű gyorsasággal befelé haladott. A hajós egyedül volt, talán egyike a vidék halászainak, de készületei most egészen ellenkezőt mutattak szelid foglalkozásaival; mert alig éré el a leírt szigetet, gyalom helyett két villogó kardot emele ki csolnakából s egymásnak hegygyel úgy helyezé a kis sziget szélére, hogy markolataik a két ellenpartnak kifelé állottak. Majd egy magas dárdára vérszín lobogót tűze fel a sziget közepén s víz mentében gyorsan elevezett. Fél negyed óra múlva már nem vala látható. Távozta után nemsokára két lovag jelenék meg a két ellenparton, tüstént visszavonulók, de csak azért, hogy kevés idő mulva ismét eljőjenek, nem ugyan, mint előbb, vitézi díszeikkel s fegyvereikben, hanem pusztán s mezetlenül, mint két fürdő, ki a hatalmas folyam özönével megküzdeni, vagy abban hevét enyhíteni jő. Mellökre vetett kezekkel s merőn átható tekintettel állának egy ideig szemközt; de, a mint egyik vízbe veté magát, azonnal példáját követé a másik is. S most, mintha versenyt úsznának, gyors karral szegék befelé a csillámos özönt. Úszások iránya, mely egyenesen a kis szigethez tartott, gyaníttatá, hogy egy czélra törnek. A bal part felől jövő, vagy a víz sodrától kapatva, vagy ügyesebb úszó lévén, noha nagyobb tért kelle átszegnie, valamivel hamarább érkezett, s felkapván a kardot, a sziget felső fokához siete. Ellentársa épen ekkor nyújtá a szigetfokhoz kezét; s a szigeten álló oly dühösen csapa hozzá, hogy ez tanácsosabbnak tartá, a zátonyon, melyet lába épen érinte, visszavonúlni, mint megtámadójával fegyvertelenül s vízben ily egyenetlen csatára bocsátkozni. A zátony a sziget fokából nyúlt fölfelé a víz alatt, s ő ezen, derékon fölül víz-

ben, a foktól mintegy ölnyire megállván, pihegő, de félelmetlen hangon mondá: «Te gyalázatos, gyáva ember vagy, Orlay; eddig csak kajánnak hittelek. Térj innen helyedre, vagy tüstént visszaúszok s kihirdetem Mátyás országában, hogy a tősgyökeres Orlaynál nincs czudarabb ember. Víjjunk meg, ha jót akarsz, mint vitézekhez illik, egyenlő csatában.» De a szigeten álló, kit nem sikerült csapása még bőszebbé tőn, nem akará martalékát ily olcsón elszalasztani; hirtelen elszánással a vízbe szökött, hogy amazt elejtse. Az azonban most is, mint előbb, jókor félre szökkent, s míg Orlay víz ellen küzdött feléje, ő az alatt víz mentében könnyen eléré a sziget jobb partját, hol a neki szánt kard a homokra lefektetve volt. «Halld, Orlay — így szóla most, kikapván a porondra — ki ne szállj, míg nem engedem; mert a mily nemtelenül megtámadál, oly eltökélt vagyok kedvező helyzetemnek hasznát venni, mihelyt közelebb jösz; maradj a zátonyon, míg dolgomat végzem.» S a mérget fuvó Orlay a zátonyon maradt. Azalatt emez felrántá a letűzött dárdát s darabokra törvén, a Dunába veté; a lobogót pedig ketté hasítván, egyikével gondosan megtörlé kardja markolatját, leszárítá vele kezeit s karjait, másikát pedig a nyugtalanúl váró Orlaynak hagyva: «Jöhetsz!» monda, s a sziget jobb szélére visszavonúlt. Orlay kijöve, megtörlé kardját, s tenyereit a homokba mártá, hogy jobban markolhasson; mind e mellett most korán sem vala oly mohó a viadal megkezdésében, mint imént: szótalanúl komoran vesztegle helyén s általelleni társa mozdulatait vigyázá. Most nyugalomban vala mindkettő s látható mind arczaik, mind termeteik különbözése. Orlay magas és izmos vala, de minden karcsúság nélkül, csaknem egyenlően vastag; arcza nem elég szép, hogy azt indulatainak vadsága s erőszakos szenvedélyek el ne rútíthatnák. Most épen ily kifejezés terült el rajta: komor vala és setét, minden nemesség nélkül. Társa ellenben, bár kevésbbé szálas, karcsu, de izmosabb, s tagjai aránya, s különösen bátor, nemes, nyílt,

csaknem derült arczulatja által sokkal szembetünőbb, úgy álla, kurta öve lepleit kivéve, egészen mezetlenül, mint egy fiatal görög isten, ki a vizek országát látogatni jöve. «Nos, Orlay — monda most yugottan — tudod-e, hogy ketten vagyunk szemközt, társ és barátok nélkül, kik biztassanak, ha lankadunk, kik szánjanak, ha elesünk? távol az emberektől, távol még a földtől is, mely testünket bevegye, egyedül az igazságos Isten szemei előtt, s csupán a szív bátor ütéseire, karjaink hatalmára s a szerencsére bízva? Tudod-e, hogy itt egyikünknek halni kell? Én tudom, Orlay; s nem rettegem. Te ugyan czinkosúl akarál elejteni, s azt rójja föl lelkedre az ég; de im most itt vagyok, szemben veled, kész harczot állani, mihelyt úgy akarod.» ‚Hallgass kérkedő fattyú! — kiálta haraggal, de szembetünőleg megrendűlten, Orlay — utállak mint férget, mely boldogságom gyökerén rágódik. Köszönd a világ ferde itéletének, hogy ki nem irtottalak, mint a patkányt, el nem vesztettelek, mint az ebet, s leereszkedém e viadalra, melyre nem vagy méltó. Védd magad!'

S összecsapott a két ellenség; dühösen s rémítőleg Orlay: sokkal vigyázatosabban s erejével okosan gazdálkodva amaz; s a harcz néhány pillanatig sikeretlennek látszott; mert Orlay támadó csapásaira amaz folyvást védőleg viszonzott, s erejök vagy ügyességök a viadalt súlyegyenben tartá. Azonban Orlay a vagdalkozás által neki tüzesedve s első döbbenéséből felbátorodva, veszélyesebben kezde bajtársa feje körül járni. Csapásai már nem valának oly könnyen hárithatók; már ellentársa melle, vékonya gyengén megszabdalva s egy, nyakának szánt s egészen fel nem fogott vágás által füle megett a bőr felkarczolva volt. Orlay most bizodalmával harczolt azon önérzetnek, melyet neki mind csatán, mind hadjátékon annyiszor diadalmas karjai szereztek. Mind sürűbben, mind kárhozatosabban ejté csapásait vetélytársa melle s nyaka körül, s idejét vélvén, hogy a diadalt végezze, egy hirtelen vágással végre feje fölé csapott. Azonban a

veszedelmes csapás el lőn hárítva s a harcz szerencséje csakhamar megfordúlt. — Ugyanis a sebzett vitéz még csak most látszék viadalt kezdeni, midőn amaz pazarolt ereje fogyatékával már hanyatlásnak indult. Legelső megtámadását egy hatalmas karcsapás tevé, mely, lappal fordulván, kardja nem sértett ugyan, de Orlaynak különben is megfáradt jobbját még inkább lassítá. S ez most magát védőleg tartva inkább, a sziget alsó széle felé hátrált, oly szándékkal, hogy valamennyire kipihenjen. Azonban egy másik csapás mellét egész csontig keresztül hasítá, s vére bőven ömlött alá tagjain, s befesté a szomjas homokot, mely eddig emberek bűne által fertőztetve nem volt. Orlay, most már csaknem a sziget peremén, vég elszánással megfeszíté minden erejét, hogy ellenségét visszatorolhassa; de egy szédítő csapás, mely fejére zuhant, véget vete az öldöklő viadalnak. Élettelen dőlt hanyatt a csendes hullámok közé, s azok esése által megzavarodva, foglalatos keringéssel vevék fel a nem várt martalékot, s vitték lefelé az éjnek s néma lakóiknak áldozatúl.

A győző merőn és mozdulatlan néz egy ideig ledőlt ellensége után, kit a habok közé majd lemerűlni, majd ismét véresen felbukkanni látott. S noha különösnek tetszék, hogy a test többet van a víz felett, mint alatta, végre mégis meggyőződött a felől, hogy halálos ellene, vagy már is halva van, vagy, hogy sebei s a víz menthetlenül elölendik őt. Ily hittel álla meg egy ideig a viadal helyén; körültekinte az alkonyodó láthatáron, majd felszedé s a vízbe veté az elszabdalt lobogót, s a gyilkos harczának véres tanúját, a kardot, messze a habok közé sújtá. Utána indult nemsokára maga is, s szerencsésen kiúszott a partra, hol az erdő lombjai közt eltűnt. A kis sziget ismét puszta maradt, de a dúlakodó nyomokkal együtt járó vér mutatá, hogy ember vendége volt.

II.

Ki jár körül oly hangosan,
Hol a nagy Isten háza van?

Szép s bájos ő, s ah fájdalom,
Én soha meg nem láthatom!

A legdombosabb helyen egyedül állott az Isten háza, kicsiny, de elég tágas a nem fölötte népes falu híveit befogadni, s mind csínnal, mind gazdagon felbútorozva a falunak urai, Darvasék s az Orlayak által. Már jó ideje, hogy benn gyülve volt a nép; komolyan hangzának el a lélekható orgona vég hangjai a mester harsány énekével. A templom ajtajának két hív őre, a béna vén Dara, s egy szegény vak ifjú, ki leterített gubán jobb felen ült, felhagyának a tördelt beszélgetéssel, mely rendeltetésök unalmas egyhanguságát néha megszakasztá, s a templomból kijövendő népre várakozva, arczaik s helyzetök azon könyörületre indító alakot vevé fel, mely hosszas gyakorlás által nálok természetté vált. Azonban, úgy látszék, a népet még valami benn tartóztatá, s a vak Sajó — így nevezék a fiút — csalhatatlan füleinek adatait követve, el nem mulathatá ezen észrevételt tenni: «Dara bácsi! ki lehet ez a mérges úr, ki már másod ízben kerüli a templomot, s be nem mer menni, mintha tömjéntől irtóznék?» De Dara bácsi bölcsen hallgatott, mert egy köpenyegbe burkolt magas szál ember épen most csapott el közel az egyházajtónál, s mielőtt a jövőnek háttal térdelő Dara kitelhetőképen szemébe nézett volna, már ismét elhaladott. A vak Sajó, mintegy folytatva félbeszakadt s válasz nélkül hagyott beszédét: «Úrnak kell lenni, monda, mert különben most templomban volna, s haragosnak, mert lépései alatt szinte remeg a domb». ‚Hallgass, felele a szélhüdt Dara, jőnek!' s a beállott csend után az indulás mozgásait lehete hallani, midőn a vak Sajó, fejét a küszöbre hajtva, lágy, csaknem lehelletté finomult sugalommal mondá: «Zele-

mérl» S a szép Zelemér, az öreg Darvas egyetlen leánya, első lépett ki anyja mellett a templomból, oly kéjt sugárzó arczczal, milyen csak egy boldog menyasszonyé lehet, kiben üdvözítő hitté áldatott fel azon édes remény, hogy a földön legdrágább kincsét, a szeretett ifjat, övének mondhatja. De még ki sem lépett jól a küszöbön, midőn halványodottan döbbent vissza; mert most harmadszor jelent meg a köpönyegbe burkolt lovag a jobb sarok felől, s egy sápadt, szenvedélydulta arczot tára ki, mintegy ráfeledkezve, az oda pillantó leány szemeinek; de épen ezen pillanatban visszafordult, s a templom oldalától födetve, nem láttatott többé. A gondos anya aggódva szorítá magához megrezzent leányát; de a hely s időpont sokkal ünnepélyesb vala, hogysem kérdést tegyen hozzá. Utánok jött ősz fürteiben, komorabban, mint ez alkalomhoz illett, az aggastyán Darvas, mellette az ifjú vő, a deli Csatár, alig merve segéd kezet ajánlani a remegő, de parancsoló tekintetű ősznek. A templomon kivül körülömlé őket a kisded nászkiséret, többnyire rokonság, a vidék mindkét nemű ifjaiból s tisztesebb személyeiből szerkeződve. A nász általában igen egyszerű s a magyar divat ellenére pompátlan vala, nem kevéssé diszesítve mindazáltal az ifjú pár összehangzó szépsége s az azt környékező arczok virító vagy tisztes tekintete által. Az öltözetek inkább csínosak és daliásak, mint pompázók valának, egyaránt távol a porba sujtott szegénységtől s felerőltetett pazarlástól. A nép tiszteletes távolságban kiséré az úri nászt, s miután az, részint lovakon, részint hintókon eltávozott, eloszlának kiki házaikhoz, éldelni a hetedik nap nyugalmát s örömeit. Csak a két koldus marada még a templom előtt a napi történet fölött értekezve. «Szép-e a vőlegeny?» kérdé szinte félelmesen a vak Sajó. ‚Hm! öcsém — felelt az öreg Dara — csak olyannak kell a vőlegénynek lenni. A mellett vitéz is, s mondják, oly jó, mint a falat kenyér. No hiszen az Isten most meg is áldotta.' A vak Sajónak e közben sohajtása hallék;

de az öreg azon föl nem akadva folytatá beszédét: ‚Még is az a pogány öreg Darvas inkább akarta volna leányát a gazdag Orlayhoz adni.' «Az Isten ne adja!» szóla közbe buzgó áhitattal Sajó. ‚Dejszen nem is adhatja már: mert Orlay ő keme a vízbe fúlt; már neki régen megesett a hideg lakodalom. Az öreg azonban nem rosszúl számolt; mert lásd Sajó öcsém, — folytatá kényesen a vén Dara — akkor ez a falú, öt más helységgel, egy kézre jött volna. De máskép tetszék az úrnak. Orlay elveszett, s az öreg kénytelen volt leányát annak adni, kinek nem akarta. No de már ez megvan. Annyi bizonyos, hogy az Isten angyalai egy szikrával sem szebbek Zele kisasszonynál, ha repülni tudna!' fejezé be kászolódás közben, szinte víg lelkesedéssel Dara, s vasalt botjával lassanként elkoczogott. «Ah én nem látom őt! — sohajta szomorún magán maradva, a világtalan Sajó. — én nem látom Zelemért. Szép Zelemér! Ah nekem mindig éjfél van, nem esteledem, soha sem virradok, s gondolataim, álomhoz hasonlók, fejemben születnek, fejemben halnak el, nincs a ki megmagyarázza őket. Mindenható! ha én egyszer, csak egyszer meglátnám őt; azután záródnék el szememnek a világ. Mi nekem az ég, mi nekem a föld, ha megláthatnám! Szegény Sajó!...» Az egyházfi rideg kopogása elveré a vak fiu álmait. Fölkele, összerázá süvegében néhány filléreit, melyekre könyei hullottak, s ügyes tapogatással épen hazafelé indult, midőn egy kis, mintegy nyolcz éves leány lelkendezve jött elébe s vezetni kezdé; de Sajó észrevevé az ellenkező irányt. «Hová vezetsz, Boris?» kérdé a kis leánytól. ‚Darvasékhoz — lőn a felelet. — Zele kisasszony azt mondta, hogy ma ott ehetünk. Oh, Peti bácsi, ma szép ám még Zele kisasszony, valaki gyöngyöt szórt el a haja között, úgy csillámlik, hogy még!....' csevegett a kis leány, s öröm- s kiváncsiság-lelkesítette lépésekkel gyorsan elvezeté bátyját a lakodalmas házhoz.

III.

Legszebb virágát vágyaimnak
Letörte más;
Vágyaim most téged szomjuhoznak
Megtorolás!

Egy tágas terembe, melynek öbleit egy falba tűzött szövétnek világítá, két férfi lépe be, mind termeteikre, mind fegyvereikre igen különbözők, mert, a mint szálas vala egyik, kinek halvány arczulatját nem rég hegedett hosszú seb bélyegezé, oly zömök s piros-pozsgás volt a másik, s övébe rejtett gyilkaival, széles sárga hüvelyű kardjával, vállán függő tegzével, íjával, s a mellére akasztott buzogánynyal s kürttel mintegy bepánczélozva, igen hasonlított a süldisznóhoz, melynek minden oldalán ártó fegyverei vannak; míg amaz mind mozdulataiban, mind öltözetében lovagiabb, egy könnyű kopjaszált horda jobbjában, nagy egyenes kard lógván balja felől. Azonban volt, mi a két lálszólag oly igen különböző alakot egymáshoz hasonlóvá tevé, tudniillik arczaiknak azon kifejezése, melyen vadság és rossz akarat ült. «Átkozott setét lak ez a tiéd — szólt a lovag, midőn belépének — pokolnak kellene inkább tartanom, ha nem tudnám, hogy haramiafészek.» «Igen megbecsülsz, uram — felele a zömök öntetszéssel — magam is azt tartom, hogy a pokolnak igen nagy előmenetelt kellene tennie, ha ezen szegény kis üreggel mérkezni kivánna, mert míg a balsúgó, a sátán, csak gondolatokat öl, mi, dicsekedés nélkül legyen mondva, életeket irtunk. Noha — folytatá beszédesen — Mátyás ő felsége, a mi vitéz urunk...» «Fúljon meg a vitéz urad — kiálta méreggel a lovag — miatta kellett avval a félparaszt Csatárral titkos viadalra kelnem, különben örökös közbenjárásai miatt a leányhoz nem juthattam volna. Oh hogy a sátán kiragadta körmeim közől, hogy én okosabb nem voltam!...» «Vagy hogy engem nem ismerél előbb,» folytatá a haramia. «Igen, Csigolya, téged kell vala ismernem, ily emberre lett volna szük-

ségem, mint te vagy, ki két legellenkezőbb dolgot tud egyszersmind: tenni és hallgatni.»

«Igen! tenni, mint a villám, hallgatni, mint a föld. De, uram, itt már bizton vagyunk. A mi haladt, el nem marad: kit kell megfosztani?...»

«Nyomorú tolvaj!» monda megvetőleg a lovag.

«Megállj, uram, még nem mondtam végig, megfosztani jószágaitól, életétől, s a mi legköltségesebb és nyaktörőbb, de nem szinte kivihetetlen, becsületétől? Nos megelégszel velem?»

«Fejedelem vagy! — monda az ingerlékeny lovag — de most az egyszer meg kell toldanom lajstromodat, neked egy leányt kell elrabolnod s egy ifjat megölnöd».

«Megölöm és elrabolom!», kiálta lelkesedéssel a hold vitéze.

«És hallgatni fogsz».

«És hallgatni fogok.»

«Így. Az alku áll. Es mégis Csigolya — szóla szünet után a lovag — jobban tevél, ha, mikor vég eszmélettel sajkádhoz ütődém, a helyett, hogy fölemelél, lebuktattál, a helyett hogy ápolál, megfojtottál volna!»

«Már megengedj, uram, azt igen ostobául cselekedtem volna. Aztán feleded, hogy azon a kurta övezeten kivül, melyet alig lehet gatyának mondani, semmi sem volt rajtad. Ruháidat is valami gazember szedte fel a parton, csak egy rossz ezüst csat vagy boglár sem jutott kezemhez.»

A lovag nyugtalanúl egy törzsökszékre veté magát, s az asztalra könyökölt.

«S ne vedd hizelgésnek, én egy kissé számot tartottam rád. Templomban voltatok s én — no én is ott voltam az oltár mellett, s három emberre vigyáztam különösen. Az egyik, az csak egy gyenge asszonyi állat volt, de szép, mondhatom, hogy szép. Szeme, mint a bogár, szemöldöke, mint a nadály, termete mint az őzfié. S a hajadon ájtatosan imádkozott: tekintete földre s koronként az oltárra szegezve. Csak egyszer pillanta fel s akkor szemei egy pár férfi-szemmel talál-

kozának». «Hah átkozott!» dühönge magában a lovag. «A szemek, uram, nem tiéid voltak: mert te akkor elsötétedél, s szemeid, hol eddig kém gyanú borongott, oly haragos szikrát vetettek, hogy... de mit beszéljek többet! Arczodon akkor egy egész égiháború volt: setét felhői s villámai lobbant haragodnak. Mikor így láttalak, gondolám: ez embernek valaha szüksége lehet rád!»

«A fattyú! — kiálta hirtelen felszökkenve a lovag — az az útált kölyök, talán épen most öleli őt, most játszik setét fürteivel. Azon ajak, azon szem, tagjainak hószín bársonya... hah átkozott! — mind azon báj, melyet én csak távolról imádtam, melyből kétségbeesésem mérget szítt magának, neki mézet terem. Igen, ő ingyen birja mindazt, miért én egy világot elpazarlani, minden ereimnek vérét kiontani, s egy örökletet végig kárhozni nem sokaltam volna. Ő illeti ajkait! egy illetés nekem mennyországom volna; ő fogja fel azon pillanatot, melynek gyönyörétől megreszket a lélek; ő azon kebelen édeleg... Nem, nem ezt nem gondolom tovább. — Mennyi idő van most?»

«Biz, uram, már közelebb vagyunk a hajnalhoz, mint az éjfélhez.»

«Mindennek vége van! Oh ördög és halál! Haramia!»

«Uram!»

«Te nem tudod, mi a szerelem. Én, én tudom azt. De a ki szeret, az nem lehet szerencsés. Én felnőni láttam őt, én, mint a kertész, ki csemetét ültete, gyermekkora óta számot tarték arcza rózsáira, s azok legszebbike már le van szakasztva. Igen! az nekem örökre elhervadt; azt egy mindenhatóság vissza nem teremti. Mindenhatóság, én megtagadlak téged!»

«Bolond beszéd!» monda magában az unatkozó haramia.

«Oh nekem rég meg kell vala halnom, meg akkor, midőn legelső szerelemmel más szemébe nézett; most nem gyötörnének a pokolnak kínai, nem ért volna

ezen mardosó gyalázat. Oh csak egy nappal érkezzem meg előbb, vagy a világ válnék sírhalommá, legalább ez a hegy szakadna le reám!»

«Uram! — szóla most a haramia, ki magát szorosan a dologhoz szereté tartani, s igen bámult úri vendégének egészen új gyengeségein — s minden éjjelre ily fogcsikorító mulatságot akarsz-e magadnak szerezni?»

«Villám és halál!» kiálta lázadtan a lovag.

«Igy, uram, már ezt szeretem hallani — folytatá Csigolya. — Fordítsd meg a sort. Ma te töltéd kínban az éjszakát; de elronthatod vetélytársadnak ez egyért minden éjszakáit. Aztán, uram, ez az első éjszaka, mi van abban kívánatos, ha az ember igazán fölveszi? Te úgy birandod őt, mint egy fiatal özvegyet, ki talán majd nem is lesz oly vonakodó irántad, mint hajadonúl volna. Mert hejh! uram, leány és asszony két igen különböző dolog. Azonban az idő is elhaladt, akarnám tudni, áll-e előbbi határozatod, vagy nem?»

E végső igen világos szavak hidegebb eszméletre hozták a lovagot s noha még folyvást lázadtan vert ere, nyugodtabbnak erőlködék látszani, s bizodalmasan megfogván a haramia kezét, így szóla hozzá: «Csigolya, én neked már is sokkal tartozom; te mentéd meg életemet; de ha ezen reményünk sikerül, visszatérek ismét ősi birtokomba, s tízszeresen rovom le adósságomat. Igen, Csigolya, Csatárnak halni...»

«S szép nejének tiédnek kell lenni!» zárá be diadal hangján a haramia. De most kivűl lassú zaj hallaték, mintha valaki közelgene. A haramia hirtelen meggondolással lefordítá a szövétneket, s miután azt gondosan eltapodta volna, már besuhant az idegen vendég is. S most hárman állottak a borzasztó setétben, felfogott lélekzettel s mozdulatlanúl, nem látva s nem láttatva, gyanú és félelem tárgyai egymásnak; csak a haramia lelkében villant meg egy gondolat, s az gyilkolás volt. Minden idege megfeszűlve, a tőr jobbjában magasan emelve, hogy a belépettnek első mozdulatát meggyilkolja.

«Ki van itt?» zenge most egy félénk gyermeki hang.

«Szent Jeromos!» — zúga magában a haramia s ijedve bocsátá le a tört kezéből. «Hát, te, rossz kölyök — szóla tovább a gyermekhez — nem tudsz jelt adni, ha jösz? mit keressz te most itt.» «Oh, apám, hiszen keed van itt — monda a gyermek. — Hát, édes apám, én csak azért nem adtam jelt, mert elfeledtem. Aztán az emberek ide küldtek a Farkas-völgyből, hogy már világosodik.»

«Fuss előre, kis fiam — mondá szokatlan szelídséggel Csigolya — mondd, hogy mindjárt megyünk, s az ajtót, ha kimégy, félig nyitva hagyd. Nem láttál künn senkit?

«Deb'zon!»

«Hát kit láttál?»

«Száraz ágon tar varjút. Aztán, apa, anyám azt izeni, hogy pénze elfogyott.»

«Takarodj'!» kiálta rá Csigolya félboszúsan. A kis fiu, ki hihetőleg ismeré az efféle követelések munkálatait, már ekkor az ajtónál volt, készülőben, hogy a bokrok között szabadba menjen; de apja megjobbítá magát s így szóla: «Várjatok rám estére a Sólyomkő alatt.» S a fiú most hirtelen eltünt, Csigolya három ajtót zára be maga után, s új frigyesével elhagyá ezen örök éjü tanyát, méltó tanúját egy új gonoszság setét terveinek.

IV.

Én láttam őt, az iszonyút;
Olvastam arczán a boszút.

«Egyetlenem! — mondá Csatár, midőn ifjú hölgyével az úti szekerektől távol egy rövidebb s igen kellemes hegyi ösvény fő fokán megállapodott — szép Zeleremem! mily öröm az nekem, mely üdv, hogy enyémnek mondhatlak, enyémnek Isten s ember előtt, enyémnek a szív előtt, mely maga fölött semmi idegen hatalmat nem ismer Ah Zeleném! atyádnak előbbi szigorú tilalma s nagyra vágyó házasságtervei alig engedék közelítésemet, s most egyszerre látlak, hallom

édes szózatidat, ízlem ajkaidat, ölellek, bírlak. Szent Isten! mit adandok vala azon jósnak, ki ezt nekem a csüggedés napjaiban megjósolta volna. Még most is úgy tekintelek, mint egy kedves regét, melyet örömest hallunk, de hinni nem lehet; mint egy kellemes álmot, melyben tartani kell a felébredéstől. És mégis tagadhatatlan, hogy te karjaim között vagy, s hogy te vagy, szépséged a tanú. Szép Zelemér! Jól adá az ég, hogy többé semmi akadályt nem tettek elönkbe. Azt nem tudom, mint, és mennyire szeretlek, de azt tudom. hogy, ha téged el kelle vala vesztenem, fellázadtam, megőrültem, a világot felgyújtottam volna. De nem gyötrelek többé ilyen gondolattal. Ki mondhatja most, hogy te nem vagy enyém? Ezen szem úszó két ege, ez ajk mosolygása, homlokod derűje, mindezek azt vallják, hogy te enyém, hogy te boldog vagy!»

Mindezekre, valamit a beszéd némely más részeire is a boldog ifjú nőtől egy néma szives ölelés volt a válasz, melyet most Csatár érzelmeinek azon foka szerint viszonzott, mire azok beszéde tartalmai szerint emelkedének.

«És mégis, Csatár, — mondá a hosszú ölelésből kifejtekezett nő — félelmem nem akar szűnni. Az, kitől a templomból kijövet megdöbbentem, Orlay volt.»

«Orlay! — monda mintegy elmerülve Csatár. — Álmodol, Zelemér.»

«Ah Csatár! — monda félelmesen a nő — adná Isten, hogy álmodtam volna, úgy nem lebegne az a rettenetes kép szüntelen előttem, nem kisértene nappal örömeim körül, nem riasztaná el álmaimat. Gyermekkorom óta ismerem őt; gyakorta játszott velem, s atyám ohajtásaként, mint tulajdonát nézett. Parancsolhattam, s megteve mindent; de sohasem tűré, hogy mással enyelegjek. Utánam járt, mint az árnyék, sötét gyanúval, s elfanyarítá gyermekéveimet. Mikor ifjúvá lőn, egy rettenetes eskűt monda, ha nem lennék övé. Irgalmas ég! ha az az ember él, úgy én nem lehetek nyugodt: csak látása is felemésztené boldogságomat.»

«Gyermek vagy — monda félig feddőleg Csatár — nem vagyok-e melletted s juthat-e még időd rá csak gondolni is? Légy nyugodt, édes Zelikém; ha minden baj a világon oly távol maradna tőlünk, milyen bizonyos, hogy Orlay nem él: úgy tiszta s háborítatlan lenne boldogságunk. Kivánatodra im elhagyjuk a helyet; távol leendesz félelmed tárgyától, ha az a túlvilágról kisérteni vissza járna is. Mondhatom neked oly bizonyosan, mint karjaimban vagy, hogy...»

«Hah, Orlay!» sikolta fel rémülten a nő, s a bámuló Csatár lábainál összerogyott. A tárgy, mely ezen rémülést okozá, egy halvány ábrázat volt, két haragos szemtől világítva, mely a szeretőkkel általelleni lombok közől egy pillanatra kitekintett. Az arczot nemsokára a test is követé: Orlay volt. Mielőtt Csatár elájult kedvesét fölemelhette volna, már előtte állott holtnak vélt ellensége, Csatár végszavait gúnynyal utánozva: «Mondhatom neked — így szólt — oly bizonyosan, mint azon asszony lábaidnál hever, hogy Orlay él! Ragadjátok el ez asszonyt s e kölyket vagdaljátok össze!» parancsolá most Orlay és Csigolya elérohant czimboráival; de Csatár már ekkor felkészülve állott, s legelső csapása földre teritett egy haramiát, ki feléje vágott. Nemsokára közös verekedés lőn, melyben Csatár a sokaság ellen egy faderékhoz vala kénytelen hátát vetni, s onnan elég szerencsésen védte volna magát, midőn elájult kedvesét felkapá Orlay s vele a fák között eltünt. Csatár most mindenről megfeledkezve, dühösen megrohaná az útját álló haramiákat, s rendkívüli ereje s ügyessége által tágasabb helyen tán útat tört volna; de itt minden felől körülvéve, s indulatja által vigyázatlanná téve, csakhamar elakadt, többfelől megsebeztetvén, s Csigolya buzogányának egy súlyos ütése által eltántoríttatván. A harcznak vége lőn. Csigolya még egy biztosító tőrdöfést készüle tenni Csatáron, midőn mindnyájok rémültére közel egy vadászkürt riadása hallék. «Megálljatok! ki mer itt csatázni Mátyás híre nélkül?» kiálta harsányan egy uralkodói hang. S a

haramiák rémülve súgák egymásnak: «Mátyás király!» s csakhamar eltüntek az erdő sűrűjében, magokkal víve az elejtett társat is. S Mátyás király, mert csakugyan ő volt, egy könnyű sugár termet, vadász kopjával kezében, kürttel oldalán, kijött az ösvényre, s a mint körültekinteni kis időre megállt, mind testtartásának daliássága, mind kivált arczának komolyan parancsoló fensége jelenték, hogy akár mint levente, akár mint király, a bajokkal szembe szállni kész. Igy álla egy ideig, midőn Csatárt szédülten egy fának dőlve látá. Igen csodálkozott, hogy ily nagy zaj után csak egy embert talál, azért is meghagyá utána érkezett embereinek, hogy az erdőben szerte nyomozzanak. Azalatt föleszmélt Csatár, ifjúi ereje kiállván a szédítő csapást, s midőn első eszmélettel «Zelemért» sohajta, a királyt látá maga előtt. «Hogyan, Csatár? te itt? s mint szavadból sejtem, szeretőd vagy hölgyed elraboltatott?» Zavart tekintettel s még mindig bámultan néze fel erre Csatár, s kebléből mély sohajtás szakadt. De a király, valamint sokat kivánt katonáitól, úgy hű bajtárs is volt. Történetiróink megjegyzik róla, hogy minden vitézét nevén szólíthatá. Csatárt azonban nemcsak így ismeré. Csatár Orlayval együtt udvaros volt nála, s egyike azon ifjaknak, kiket mind teremeiben, mind a vívó pályán s csatatéren szerete maga körül látni; mert a mily bátor s vitéz vala itt, oly deli s nemes magaviseletű a társas körökben. Az udvar ifjainak figyelme leginkább rá és Orlayra fordult, azon különbséggel, hogy őt szerették, Orlaytól féltek. De a királyhoz térve, ő kedvelt bajnokának ily balesetén igen felindult, s alig tartóztatá magát, hogy a rablók nyomozására s megbüntetésére el ne távozzék. Azonban Csatár állapotja szinte segélyt kivánt. A király felsegíté őt, s miután kipihenni hagyta, s látá, hogy ereje s eszmélete lassanként visszatér, kérdé, mi baj érte s kik voltak bántói? «Felséges uram! — szóla esdekelve Csatár — ha valaha híven szolgáltalak, küldj a rablók után. Orlay elrablá hölgyemet.»

«Orlay? — szólt csodálkozva Mátyás; — meg vagy zavarodva, Csatár; hisz Orlay nem él. Eszmélj csak fel. Senki sem tudhatja oly bizonyosan, hogy Orlay meghalt, mint épen te, Csatár.»

«Nyelné el őt az örök kárhozat oly bizonyosan, mint az, hogy él.»

«Ohó! hiszen te már tűzbe is jősz; no ez jó jel s remény a gyógyuláshoz. Ne hidd azonban, hogy mi tudatlanok vagyunk. Nem alkuvál-e te halálos bajra Orlayval, tíz bajtárs jelenlétében? Nem víttatok-e a tavasz derekán, alkony tájban, Orlayval egy kis puszta szigeten, ketten, minden tanú nélkül? Nem esett-e végcsapásodtól holtan a habok közé Orlay?»

«Igen, uram — monda mindinkább erősödve Csatár — ezen kar döntötte őt a habok közé; de a mily bizonyos, hogy halottnak hittem, oly tagadhatatlan, hogy él s elrablá hölgyemet. S oh boldogtalan, míg én tettemet hirdetem....»

«Addig embereim nyomozzák rablóidat. Férfiasan, Csatár! Ha bajok nem volnának a világon, mire akkor férfi, mire a bátorság? Nyugodjál meg szavamon. Ha Mátyás király hatalma elég, hogy rajtad segítsen, nincs okod búsulni. A titkos viadalt, mivel becsülettel álltad, nem akarom tudni, ha ellenséged meghalt volna is; de ha él s rabolt, számot kérünk tőle.»

Ekkor előlépe egy a király emberei közől: «Felséges uram — monda — egy holt testet találtunk fej nélkül. A többi rablónak nyomára nem akadhatánk, mintha csak a föld nyelte volna őket el.»

«Jőjetek utánam — monda a király — az Orlayak várát fogjuk szemre venni.»

V.

Segítség! ah ez ő vala,
Üdvömnek angyala.

Az nap, hogy Csatár szekerei megindultak, korán reggel kivezetteté magát Sajó egy szoros út mellé, hol

az új párnak okvetetlen át kelle mennie; meghagyá azonban, hogy délután érte jőjenek. Itt ült ő, előtte a mély úton túl magas meredek part, háta mögött sűrű erdőség, melynek lomjaitól beárnyékoztaték. Az erdőnek rejteményes moraja, lombsuhogás- s madárhangból elegyítve, még inkább elmeríték andalodott lelkét, elméletei levén a leghivebb barátok, kik őt soha sem hagyák társaságtalanúl. De ezen barátok nem voltak vigasztalók, szomorú s kietlen dolgokra levén emlékeztetői, mindazáltal kedvesek neki, mert nem hagyák el setét napjaiban.

«Én boldogtalan — így sohajta fel hosszas merengése után — még csak el sem bucsúzhattam tőle, meg sem köszönhetém neki, hogy gyermekkorom óta őrangyalom volt. Midőn más kicsúfolt, ő vigasztalást monda, midőn más elhagya, ő felkeresett; midőn kivetének, mint a kórebet, ő felvétete és házában ápolt. — Bár ne tette volna, mondá egy kis szünetre, magát mintegy megczáfolva, most talán nem élnék, nem tűrném ezt a mondhatatlan kínt. Szegény Sajó! ki tehet róla, hogy te vak, ügyefogyott és pór születésű vagy? ki tesz téged oly nemessé, vitézzé, delivé, mint Csatár? Oh kit Zelemér szeret, annak dicsőnek kell lenni! — S mégis, ohajtanám, hogy e szem megnyilnék s felgyújtaná nekem tüzével a setét levegőt, hogy képét a fénytől dicsőülve látnám, úgy járulnék hozzá, mint Isten oltárához, honnan üdvözülés reménye mosolyog. Oh mit nem adnék egy ilyen álomért! od'adnám azon szemet, mely most nincs, mely mindenem volna, melynek vakablakában most éjfel s levertség tanyáznak. — Örök Isten! én őt nem látom ezentúl! Látom? boldogtalan! S még is, midőn ajka felém oly szeliden zenge, midőn kis kezeit ajkaim illeték, midőn könnyü lépteid hallám elsuhanni, úgy tetszék, mint ha láttam volna, lelkem bizonyosan látá, szépnek, dicsőnek, imádandónak! Ah Zelemér!... De most legalább elbucsúzom tőle, még egyszer hallom édes csengő szavát, annak utóhangja fenmarad lelkemben, lelkem azon hangba költözik át.»

S most valóban emberi hang szegé meg a csendet, de nem oly csengő, nem oly szelid tartalmú, milyet Sajó vára, hanem durva, férfias s gyanúsan elnyomott, milyenen a rossz lelkiismeret szól. «Siessetek haza, a király kopói nyomunkban!» Ezen kevés szó elég vala Sajót értesíteni, hogy nem jó helyen van. Hirtelen felszedé csekély batyuját s vele még jókor vissza a bokrok közé vonúlt. Azonban nem tudván, mennyire van a haramiák szemei előtt fedve, s nem jönek-e egyenest rejteke felé, igen kezdé helyzete veszélyességét érezni. «Itt várjatok be — mondá ugyanazon hang — ha egy vagy kettő jön a király embereiből, üssétek le; ha többen, ugorjatok szét, s úgy térjetek haza.» S most Sajó több férfinak dobogását hallá, a mint a bokrosból a gyalogutra egy résen felkapaszkodának. Sajó most elveszté minden bátorságát, szellemi gyengéd ohajtásai elenyésztek a komoly baj előtt; egyedűl szabadulásáról gondolkodott. Majd négy kéz láb, majd tapogatva, de igen bajosan és lassan haladott befelé a bokrok és fák között, a mint csak lehetett, oly kevés zörejjel, Több ízben megállapodott s körűl hallgatózék; de az ijesztő hangok nem akartak elmaradni fülétől; sőt mintha üldöznék, a lábdobogás s haraszt suhogása mindig feléje látszottak tartani. Hiába vonult belebb az erdőbe, a vegyes zaj mind inkább közelge feléje s ő most vég erőködéssel keresztül ronta egy sűrű bokron s ott vesztegelt, bevárni, jó s bal szerencséjét. Kétsége még folyvást fenmaradott, vajjon, míg egyfelől bokortol födetik, nem lesz-e más oldalról egészen kitárva s azért térdre bocsátkozék, kezeit összetéve mint az imádkozó, noha félelmében imádkozni nem birt.

«Nyissátok meg az ajtót a patak felől, amaz most messze s igen szem előtt van — szóla ugyan azon férfihang, mely már két ízben megszólalt — s várjatok reánk.» A zaj lassanként kisebbedett s a vak Sajó mindinkább kezdé remélni, hogy felfödetlen marad; de most egy segítségért kiáltó asszonyi hang hasítá a levegőt; és Sajó, ki épen felállani készült, elzúzottan

rogya vissza térdeire; szemei villámkarikát vetének, de csak, hogy örök éjjelök annál setétebb s rémületesb legyen. Majd eszeveszetten rohana a sikoltó hang után, nem gondolva élettel, nem semmi akadálylyal; de a kiáltás elhangzék s csakhamar kalauz nélkül maradott. Ott álla most egyedül, tüskétől megszakgatva, úttévesztve, világtalan, minden remény nélkül, hogy viszszatérhessen, kitéve a vadon erdő ártalmainak, s mi az élet legkinzóbb szörnyetege, az éhenhalásnak. S ő mindezt nem érzé, nem gondolá, nem ismeré; mert a sikoltó asszonyi hang Zelemér hangja volt.

VI.

Haramja-fészek, szörnyű lak;
Ben búsan ül egy nőalak.

Sohajts, avagy kiálts,
Nincsen remény;
Egy bércz fejed fölött,
És őröd — én!

Azon setét teremben, hol nem rég két férfiu gyilkos terveinek valánk tanúi, most igen nagy elevenség mutatkozott. Közepén Csigolya állt egy csapat emberrel, kiknek nyugtalansága elárulá, hogy valamire várnak; azon közben több fáklya gyújtatott meg, s köröskörül a falból kiálló tartókba tétetett. Most látszék csak tisztán a teremnek mind nagysága, mind különössége: akkora volt, hogy kétszáz embert bőven befogadhatott; falai terméskő, de melyen az anya természeten kivül emberkéz is munkált, magassága, mint templomé; s a mi ismeretlennek borzasztóvá tevé, rajta egy ablak sem volt. Fölfelé ment egy kürtőféle nyilás; de annak gyenge derűje a szövétnek-fény miatt most nem vala látható. S ha az egyetlen ajtó, hol a bejárás volt, betétetett, hasonlónak lehete mondani egy lezárt koporsóhoz. Különösségeihez járult, hogy bal oldalán patak csaponga szilaj árjaival, melynek mormolása a gyakran sok ideig puszta terem csendét egyedül szakasztá.

Most ajtó nyilék s egy véres fej gördült be a haramiák lábaihoz, kik első pillanatban megdöbbenve s visszaborzadva, majd szilaj hahotával fogadák a lábatlan vendéget, mert benne elesett bajtársok fejére ismertek. A fej után belépett annak levágója is, egy nyúlánk, délczeg legény, kit Csigolya különös figyelemmel fogadott. «Derék fi vagy, Fitos, hogy fejét elhoztad, így legalább reánk nem akadnak. Mihelyt az erdő tiszta lesz — szóla tovább társaihoz — odább kell állanunk; a veszprémi vásár nyakunkon. Most jertek utánam.» Evvel felszúrá kardja hegyére a véres fejet s a bejárással általellenben egy alacson ajtóhoz mene. Utána mindnyájan az üreg belső osztályaiba vonultak, de vad zajgásaik gyenge moraj gyanánt még néha hallhatók valának.

A nagy terem jobb oldalán egy négyszegű benyilás volt, ott ült alacson kereveten Zelemér, feloldott szemeit a hely s jelenetek iszonyai ellen még most is kezeivel fedve. «Szent Isten! hová jutottam!» voltak első szavai csüggedtségében. «Szeretőd karjai közé — monda tompa merengéssel Orlay, ki most az egyik szeglet árnyékából, hol eddig Zelemér őt nem látá, előlépett; — szeretőd karjai közé jutottál, szép Zelemér! bocsássa meg neki az irgalom Istene, hogy téged eszénél, az életnél, becsületénél is jobban szeretett.»

«Haramia! s ezt a te nyelveden szerelemnek híják? Oh, Orlay, ha én téged soha nem láttalak volna, más világon fél kárhozatot kiállanék érte. Ne közelíts hozzám, Orlay, te kisértete minden örömimnek, ne közelíts hozzám, mert az élő Istenre esküszöm — Orlay hátrább vonult — hogy holt testemet leled. S tudod-e, mióta hordom e tőrt velem? láttam ördögi képedet a templom előtt s tudtam, oh én nyomorú, hogy lelkem után jársz. De jól van. Eddig boldog voltam, eddig nem láttad erőmet; most, most látni fogod.»

«Hagyd el — monda most szomorún inkább, mint haraggal Orlay — hallgass reám, Zelemér! — Ah, ha te ez egy bűnömet meg tudnád bocsátani.»

«Soha!» monda indulattal a szerencsétlen nő. «Soha! — ismételé megrázó fanyarsággal Orlay. — Ah Zelemér! a rövid élet pillanatai néha hosszabbak minden öröklétnél, ha azon élet fölött egy egész nagy bércz fekszik sirhalomúl s a szűk ajtónál, mely kifelé viszen, a megvetett szerelem s féltékenység áll őrt. S egy ily keservesen hosszú pillanatban sok megy át a lelken; kín, fájdalom, kétségbeesés, a gondolatok ezer meg ezer rajaival, melyek közűl egy sem hoz virágot, egy sem a vigasztalás mézét, míg végre a puszta lelket elfoglalja egy nagy gondolat, a minden gondolatok legerősebbike, az ellenállás lehetlenségének meggondolása, Mondám, itt reánk egy bércz nehezedik, az ajtót én őrzöm; sohajts, vagy kiálts, senki sem hallja meg, még az Isten sem: engem sem hallgata meg vérző kínaimban. Két dolgot hagyok, miről gondolkodjál. Vagy titkon lészsz hölgyem itt, világtól elszakadva, akaratod ellen, vagy megegyezel összekelésünkben s akkor asszonya vagy birtokomnak, életemnek akaratomnak; mert tudd meg: mától fogva Csatár özvegye vagy.» E vég szavak villámként rázák meg a nő idegeit: felijedt, meg' visszarogyott ülésére; de Orlay többé nem ügyele reá; tovább ment s kétszer tapsola, mire a barlang tulsó feléből egy agg banya biczegett elé. «Sára! — mond Orlay — maradj a nagyságos asszonynál s ha valamit parancsol, légy szolgálatjára. Nem sokára meglátjuk egymást.» Ezen szavakkal hirtelen kiment a teremből, a boldogtalan nőt leggyötrőbb elméleteinek s azon gondolatnak hagyva martalékúl, hogy Csatár nincs többé.

VII.

Itt nyugszanak mind egy hián,
S az íme jő, s oly halovány;
Nem tudni: él-e, vagy halott?
Ki látta, visszaborzadott.

Két deli hős s jó távol utánok a kisérő csapat, egy várhoz közelítének, melynek falain körüskörűl nagy

fekete zászlók lobogának. Mit a vár kívül mutatott, ben még inkább szembetünő volt. A vár népe mindegyik feketében; czimerek és paizsok bevonva s minden, a mi szomoruság jelét viselheté, a legmélyebb gyászban; mert az egyetlen örökös virágzó korban véletlenül kihalt. A gyásznak megfelelt azon komoly csend is, mely gyéren lakott teremeiben uralkodék. E vár az Orlayaké volt. Midőn a két idegen a felsőbb palotába vezetteték, egy tisztes öreg, az Orlayak régi várnagya fogadá őket, kinek fehér hajfürtei s csüggedt tekintete sokkal mélyebb gyászra mutatának, mint az, mely ruháin látszott. «Hol van uratok?» kérdé parancsoló hangon az egyik jövevény s az öreg várnagy Mátyás királyra ismere benne. «Urunk? felséges király! — monda az öreg elcsodálkozva — adná az ég, hogy itt volna s felségedet üdvözölhetné; de ő nincs az élők között többé.»

«Valóságot akarok, öreg, nem csak tőled — monda szelidítve a király — miről bizonyos vagyok, hanem embereidtől is. Mi tudatik uratok hollétéről?»

«Uram! — monda egy kissé neheztelve az öreg — nem tudom, mivel érdemelték az Orlayak, hogy a vég ivadék elhunytakor fölötte ily kiméletlen vizsgálat tartassék. Látja felséged, hogy mindnyájan gyászt viselünk s ez nálunk csak halottért lehet. Urunk hihetőleg a vízbe halt; mert ruhái a parton találtattak. S ez sokkal szomorúbb dolog, hogysem magyarázatot tűrjön.»

«Nyugodjál meg, öreg; a mit én keresek, valóság; de azt keresni akarom, ha szinte az Orlayház sirboltjait kéne is feldúlnom. Igen! s épen a sírboltot akarom látni, öreg; mert a sirboltban gyakran élők lappanganak; ki akarom hallgatni a vár lakóit is. Nyisd meg a sírboltot s rendeld őket oda.»

A király ez által két czélt remélt elérni, úgymint: a ház rejtekeit fölfedni s egyúttal a vár népét oly helyre vinni, melynek komoly s titkos borzalmú tekintete a vallást sikeresebbé tegye. S a sírbolt, egy tágas földalatti terem, megnyittaték. Kétfelől a falnyilásokban

porlának az Orlay-ház elhunytai, versenyt korhadozó koporsóikban s diszeikkel. Közepén egy gyász emelet állt, felette koporsó, az elveszettnek fegyvereivel borítva, melyek fölött fejtűl két keresztbe tűzött kopja lengeté lobogóját.

«Nyissátok meg a koporsót!» monda a király. S a megnyitott koporsóban az elveszettnek ruhái voltanak. Ezen közben begyült a vári nép s a király kérdé: mindnyájan itt vannak-e? «A rőt vadász hibázik — monda egy a cselédek közől — vadászni van.»

Most a király kérdéseket teve a várnagyhoz s a néphez Orlaynak elmaradásáról, s vajjon nem hazug-e a hír holta felől s nem lappang-e valahol Orlay akár itt, akár más birtokán; s hogy, a ki ezen lappangást tudva is titkolja, az igen nagy bűnnek s szigorú büntetésnek teszi részesévé magát. Mind ezekre felelet lőn, hogy halottnak tudják. «Esküdjétek ezen koporsóra, a mit vallottatok.» «Esküszszük!» hangzott mindnyájok ajkairól. S a király már épen indulóban volt, midőn egy száraz rőt ember a sírboltba érkezett. «A rőt vadász!» zúgá a nép. «Hol urad?» kérdé a király, midőn megérté, hogy ez az elmaradott.

«Jön!»

A váratlan felelet a várbelieket nagy rémületbe hozta; merevenen, némán, haloványan, hajborzadtan álltak, meglátni a legszörnyebbet, mit emberi szem láthat, de soha még nem látott, — a kisértetet. Ezen pillanatban egy magas alak állá el az ajtót s a várbeliek előtt ismeretes hangon kiálta: «Ki meri háborgatni elhúnyt őseimet? Ki az a vakmerő — folytatá haraggal, — ki itt a holtak nyugalmát zavarja?»

«Orlay, jőj közénk!» kiálta fel egy még merészebb hang. S Orlay döbbenve ismeré meg azt. Jöve erőtetett délczegséggel s bátran, de kisértetnek is elég halványan. Azonban közeledtével a vár népe mindinkább magához tért s a borzadás most nem csekélyebb bámulásnak engede helyt, mely utóbb a legvontabb figyelemmé vált, midőn a király, nem várva Orlay üdvözletét,

megfogá annak jobbját s a koporsóra tevén, monda: «Orlay! e nép s mi mindnyájan azt hivők, hogy te halva vagy; eléggé gyász dolog, ha meghaltál volna oly véletlenül; de sokkal inkább az, hogy élsz, ha bűnnek terhe nyom. Esküdjél meg őseid hamvaira s ezen koporsóra, mely úgy vegye valaha nyugalomra testedet, mint igazat szólsz; esküdjél, hogy te Csatárnak nejét, az öreg Darvas egyetlen leányát nem raboltad el.»

Halotti csend álla be s mindnyájan Orlayra függesztett szemekkel várák hallani az esküt, mely egy előttök egészen új s rendkivüli dolog felől vala leteendő. De Orlay a várakozásnak meg nem felelt. Visszavoná jobbját a koporsóról s egy kissé elpirúlva, tisztelettel ugyan, de elég makacsúl mondá: «Felséges uram! én az Istenen kivül kettőt ismerek magam felett, a királyt és a törvényt. Királyom személyének hódolok, a törvénynek engedelmeskedem. A mire most felszólitott felséged, ha a törvény s biráim itélete úgy parancsolja, megesküszöm; ha nem parancsolja, nem esküszöm. Különben pedig — folytatá csaknem elbizottsággal — szeretnék azon embernek szemébe nézni, ki engem, eddig feddetlent, ily bűnnel mint szemtanú vádol.» «Az ember én vagyok, Orlay!» szóla fel Csatár, ki most előjöve a sírok megől, hol eddig kardjára támaszkodva tompa mélázásban állt. S Orlay a holtnak véltet — mert Csigolya annak állitá — s elkövetett bűne legrémitőbb tanúját, örökös és halálos ellenét, maga előtt látva, egy oszlophoz visszatántorodott s minden, ki e pillanatban látta, megrendült állásán s csüggedt tekintetén bűnvallást olvasott; de hajlékony s edzett természete hamar gúnyvonással segité fel arcza levertségét s a másik pillanatban már úgy állott az oszlophoz dőlve, mint, kinek lelkében igen jó alap van az egykedvüségre. De a fájdalmaiból felizgatott Csatár, nem elégelé csupán megjelenni; férfias határozattal a koporsóhoz lépe s igy szólt: «Te nem akarsz megesküdni, Orlay? megesküszöm én. Halld, Orlay! én téged a legundokabb zsiványok czimborájának, útonállónak, latornak tartalak s esküszöm

az élő Istenre, ezen koporsóra, mely a mulandóság jelképe, mely arra int bennünket, hogy egykor Isten elé állunk, számadandók minden tetteinkért; esküszöm azon előtted ismeretlen erényre, melynek becsület a neve, hogy te nőmet, Darvas egyetlen leányát, szemem láttára latorúl elragadtad. Ugy áldjon s verjen meg Isten kegyelme s haragja, mint igazat vagy hamisat szólok. Ha pedig mindezekre sem hajlanál — szólt a koporsótól kissé hátrább lépve, — s tagadni mernéd, miket állítottam, akkor hazug vagy előttem s egész Magyarország előtt, akkor czudarnak, szemtelennek mondalak, oly czudarnak, a mily tetemes vagy! nem csak mondalak, de kiállok megbizonyításra akárhol, akármikor s akármily fegyverrel.» S ezzel Orlayhoz hajítá keztyüjét; de Orlay a keztyüt nem vevé fel, hanem haraggal körültekinte s kérdé: «Hol vagyunk mi itt? török s tatárok közt, vagy Magyarországon? Mikor tűrte még Orlay, hogy háza béke idején megszállassék, nevét tulajdon ősei sirboltjában meggyalázzák? — Felséges uram, csak jelenlétednek köszönje e fiú, hogy meg nem zabolázom. Én vele nem vívok, nem víhatok; mert rablók, kiktől távol létemben megtámadtatám, tehetlenné sebzék jobb karomat; de tűrni nem akarom, hogy cselédeim előtt nevemet gyalázza. Tagadom mindazt, mivel vádoltatom, hazugságnak, gonosz költeménynek mondom s visszatorlok reá minden gyalázatot, melylyel most illetett; ellenmondok egyszersmind minden további sürgetésnek s háborittatásnak. Van törvény, vannak törvényes bíráim, hallgassanak s itéljenek meg; de mind addig házamban én vagyok az úr!»

«Én pedig úr vagyok fölötted és Magyarországon — monda most a felingerlett király — s megmutatom, hogy a gonoszszal, ha törvény redőibe búvik is, tudom éreztetni haragomat. Hogyan, Orlay, te gyáván és makacsúl egyszersmind, sem víni, sem esküdni nem akarsz, s még is ártatlan vagy? Nézz meg jól, Orlay! én vagyok-e azon ember, kivel játszani, ki előtt elkövetett

bűnt palástolni lehet? Mi által rettenetes az oroszlán Hunyady fajzata? Az által-e, hogy ellenségei, mint atyját, rettegik a mezőn? Nem, Orlay! a törvény s igazság ellenei még inkább rettegik őt; mert felfödi az elrejtett gonoszt s megbünteti. Igazság, vagy halál — s e végszót tompán zúgá vissza a rokon keblű bolt. — Vagy visszaszerzed bántatlanúl minél előbb az elrabolt hölgyet, vagy eljövök, mint törvényes biráid egyike s apám szent hamvaira mondom, lesz okod megbánni átalkodásodat, ha még egyszer ennyi őseid volnának is, mint kik itt nyugosznak. — Te s ti mindnyájan fejeitekkel álltok az elrabolt hölgyért!»

A rőt vadász most egy gyanús lépést teve, de Orlay dárdája véletlenűl-e vagy úgy intézve, épen jókor nyúlt által előtte s mielőtt tovább mehetne, a király és Csatár már elhagyák a boltot. — «Távozzatok! — szóla most Orlay, kinek átalkodottsága minden egyéb érzelmein s indulatain uralkodott. — Te, Kónya, itt maradsz.»

A rémült nép örömmel s könnyebbedő szívvel távozék a helyről, hol az élők és holtak vegyes tanácsában oly váratlan s főben járó dolognak levének tanúi.

Orlay most Kónyához fordúlt: «Miért akartál te imént a király elébe térdepelni s megvallani, hogy titkaim egy részét tudod?» Kónya fejlesütve hallgatott. «Én jó urad voltam s akarok maradni, de hallgatást kivánok. — Nyisd meg az ajtót», szóla most határozottan, s egy koporsó megetti ajtóra mutatott. Kónya reszketve fogada szót s egy fa-ágygyal bútorozott keskeny szoba nyilék, fölünnen gyengén világítva, mélyebb és magasabb, mint a sírbolt maga. Ezen csendes tanyát rendelé lakúl Orlay leghűbb emberének, hihetőleg, hogy a király jelenlétében lépéseit ezentúl jobban kormányozza; s hogy éhen ne veszszen, maga nyújta le naponként eledelt egy toronyszobából, mely másnak zárva volt. A várban a rőt vadász nem láttatott többé, mint híre lőn, messze útra küldetvén urától.

VIII.

Ki az, ki a vadat fektéből fölveri?
Vadász-e? oh igen! ki szívét keresi.

Míg a bánatos szülői házon legsúlyosabban feküdt a gyász, addig az eset rendkívülisége által felizgatott király minden irányban megjáratá az erdőt, kikutatá Orlaynak minden jószágait, vallatá s esketé küldött birák által embereit s minden erővel azon ügyekezett, hogy titkához férhessen a gaz tettnek, mely csaknem szemei előtt követteték el.

De a legbuzgóbb nyomozó Csatár volt. Mintha elveszett lelkét, kiszakadott szívét kereste volna, oly csüggedetlenül, oly semmi egyébbel nem gondolva járá az erdőket. Százszor is visszatért a helyre, hol kedvese kiragadtatott karjaiból, megvizsgált mindent, a mi nyomnak mutatkozék s nemcsak napokat tölte nyomozásaiban, hanem néha éjenként is virraszta leshelyén, gyanakodó fülei minden kis neszt jelnek magyarázván; vagy rohana viselhetetlen fájdalmaitól üzetve, mint a felriasztott vad, míg fáradt érzékeit végre elnyomá az álom.

Ilyen álmából ébrede egykor reggel, midőn egy vad körtefa alatt fekvétől mintegy húsz lépésnyire egy suhanczot láta álldogálni. Testén vászon üng és gatya, nyakán kopott fátyolkendő; lába mezetlen, feje födetlenül, bal felén egy átvetett szőrtarisznya, melynek lapos oldalai nem igen nagy úti készületre mutatának. Igy állt a szánakozásra méltó fiú s mozdulatlan egyenes állása, merő tekintete, már távolról mutaták, hogy világtalan. Ezenfölül ruhája és teste ágtól és tövistől irgalmatlanúl megszakgatva, felkarczolva s bevérezve volt, mig beesett arczain a testi s lelki szenvedés egyesült nyomai látszának. «Senki sincs itt? — szóla bágyadtan a szerencsétlen fiú; — ki vezeti haza Isten nevében a szegény világtalan Sajót!» Hangjának rekedtségéből lehete gyanitani, hogy ezen felszólitást igen sokszor kelle sikeretlenül ismételni. «Ah Istenem? — szóla végre elfojtódva, — éhen kell itt

vesznem.» S álló helyében összerogyott. Rogytában zokogása hallaték, mely kétségbeesését fejezé ki.

Csatár haza vezeté a szerencsétlen fiút, ki útközben elbeszélé, hogy a haramiák által helyéből kizavartatván, mindinkább mélyen bonyolódott el az erdő sűrűjébe, hol, miután az éhség s szomjuság mardosó kínait s az éhenhalás előérzetét kiszenvedte volna, végre egy vad körtefa alá menekedett s szomját a nem messze csörgedező patakból oltotta. Csatár a vak fiútól két nevezetes dolgot tanúlt: azon helyet, mely felé nője gyanithatólag hurczoltatott, másodszor a patakot, melynek kútfejénél valami rejteknek kelle lennie.

Másnap Csatár egy halmot került meg, mely a felette domborodó magasabb hegyeknek mintegy zsámolyúl látszék szolgálni, a halom felső végén egy puszta kőbánya volt félig vízben, félig gyommal s bokrokkal benőve. A domb gerinczét s különösen alsó végét sűrű csalit fedé, melyből egy tiszta, bő vizű patak ömlött alá. Csatár áttört a csaliton, s meglepetésére benn tiszta pázsitos tért találá, melynek közepét a patak árjai hasíták. A pataktól mintegy lépésnyi közel egy másik száraz meder is volt. Ezen patakot vevé most vizsgálata tárgyaúl Csatár s az elrabolt hölgye után sóvárgónak gyakran úgy tetszék, mintha a patak morajával emberi hangok is jőnének alá, majd tördelt fácskákat lele a patak szélein, s végre mondhatatlan örömére egy kis fakeresztet. A kereszt selyem fonállal volt átalkötve, s a fonalon három apró gyöngy csillogott. Most már rendíthetlen állt hiedelme, hogy a domb üregében élő lény lakik. Eltávozék, hogy kinyúgodt erővel térjen vissza, elszántan, akármi áron is a hegy titkaihoz jutni.

Másfelől a király kutatói az Orlay várban felfedék egy alkalommal a titkos toronyszobát, hova Orlay senkit sem engede járni. Midőn belépének, alunnan egy gyenge hang könyörge fel: «Nagyságos uram! az Isten irgalmára kérem, vessen le egy falat kenyeret, mert meghalok éhen; a víz poshadt, már alig ihatom; a patkányok is majd megesznek itt lenn: alunni sem

merek miattok. Az Istenért! könyörüljön rajtam. — Hiszen nem akartam én a király elébe térdepelni; mit vallhattam volna én a király előtt? hogy az erdőben egy titkos tanya van? Hiszen annak is csak táját tudom, Nagyságos uram!... Hogy veszett volna minden nemzetséged! (de ezt már a patkányokhoz mondá) ide ne jöj pára, mert bizony megeszlek. Ha ha! úgy-e most itt szorult kelmed! —— Uram! az Istenért adj ennem; mert patkányhúst eszem, és megátkozlak tőle!» «A király nevében kérdelek -- kiálta most le a király egyik embere — ki vagy s hogy jutottál ide?»

«A király nevében? Oh öröm! uraim, én mindent kivallok, mindent a világon; én sok, nagy, rettenetes és iszonyú vallomásokat fogok tenni, csak vigyenek föl innen.» Kiálta vissza, csaknem nevetséges nyomorral a rőt vadász. S most saját útasitása szerint feltöretvén a sírboltbeli ajtó, kivétetett a nyomorú, elcsigázott ember, valamint azelőtt gyülölség, úgy most szánakozás tárgya a cselédség előtt, s első rettenetes, de őszinte vallomása volt, hogy — igen éhezik.

IX.

Halál, vagy én
A vőlegény.

Zelemér mind ez idő alatt a barlangban sinlett oly végtelen lelki s érzéki nyomorban, milyen volt azon gyönyör és boldogság, melynek öléből kiragadtatott. Orlay valót jövendölt. Ily rövid idő, alig tíz nap alatt által rohant szellemén minden gondolat, minden érzemény, legboldogabb s ijesztőbb jövendő kilátásaig, mihez csak egy tekintet kelle mostani helyzete iszonyaiba, hogy lelke a pokol kinjaiban részesüljön, hogy sírjaikba letegye minden reményeit, minden ohajtását. — Mindezen veszteségeiből azonban — oly édes vala a fiatal élet — fentartott egy gondolatot, a szabadulhatását. S ilyenkor még azt sem akará hinni, hogy Csatár elesett. De ezen pillanatai ritkák lehettek; mert

vagy Orlay untatásai, vagy a banya fecsegései emlékezteték helyzete kietlenségére. A mi szabad pillanata volt, legszivesebben tölté a kis patak mellett. Ezen halálhonban úgy tekinté azt, mint élő lényt, mely szabadból jő és szabadba megy, mint egy követet az élők országából, mint egy szives részvevő barátot, mely könyeit árja közé fogadja, hogy kivigye panaszolni azon ég alá, hol az Isten napja ragyog egy szép világ fölött, melyben ő boldog volt. Csörgéseit ábrándozó áhitattal hallgatá, mint valamely gyermekét, ki ártatlan beszédeivel vigasztalást cseveg. Nem ritkán jeleket bíza csapongó habjaira, tördelt vagy faragcsált fadarabokat, végtére kis kereszteket, melyeket majd fátyolrojttal, majd gyöngyös fonállal tekergete körül. Minden ily kis jelt úgy tekinte, mint hajót, mely messze tengerekre száll, melynek útját az ohajtott révig ezer veszély állja s még akkor is kérdés, feltalálja-e, a mit ott keresse? Imádsága, ohajtásai, remény és kétkedés között, kisérék mindenkor ezen kis gályákat, hogy szerencsésen úszszanak ki a halál honából, hogy azt a szeretőnek mindenlátó szemei fölfedjék. Épen ezen foglalatosságban volt most is, midőn az ajtó nyilása s lábdobaj jelenték, hogy kinzója jön.

Orlay jött s fáklyákat gyujtogata körül, majd egy ajtót nyita meg, honnan nemsokára Csigolya lépe ki társaival.

«Itt a pénz utója — mondá most Csigolyához s egy tetemes erszényt nyújta át — olvassátok meg.» S Csigolya kinyitá a széles szájú erszényt, felkavará ujjával az aranyakat, majd megsúlyogatá jobb kezében s monda: «Jól van, uram, a pénzben nincs hiány; mit kivánsz tőlünk?»

«Hogy egy év lefolyta előtt e barlang felé ne jőjetek!»

«Azt mink bátorságunk miatt is megteszszük — monda Csigolya — különben is ezt a Bakonyt már igen kezdik búni. Csak egyszer a Balatonon átkelhessek, uram, képpel sem fordulok többé e táj felé, — értem, ha te nem parancsolod. Szerencse maradjon veled,

lovag úr, adjon Isten sok pénzt és örömet. Ha nem lesz ránk szükséged többé, az is jó; de ha lesz, embereid vagyunk.»

Ezen szavakkal eltávozék a haramia minden társaival. Zelemér, ki pedig gyakran rettegéssel hallá a távolabb üregben tompa zajgásaikat, most mégis megdöbbene távozásokon s döbbenése teljes rémületté vált, midőn a különben utált banyát is utánok elbiczegni látta; mert ellenei leggonoszbikával, Orlayval egyedül maradott.

Orlay a kimenők után három ajtót zára be s lassú, elszánt lépéssel a terembe visszatért; bezárá azt is, honnan imént Csigolyát bocsátá be társaival.

«Ketten vagyunk, — monda Orlay setétebben, mint valaha — s a világ nem tudja, hogy vagyunk, nem fogja beszédünket félbe szakasztani. Szólj, Zelemér, mit határoztál? Azt tudod, azt mondottam már — folytatá a választ be nem várva, — hogy szerelmed nélkül sem élni, sem halni nem tudok, nem akarok. Gondold meg ezt jól s ne válaszolj hirtelenkedve; helytelen válaszod engem gonoszszá, téged boldogtalanná, mind kettőnket igen nyomorúvá tenne. Te azt mondod, útálsz, mint a bűnödet; én azt mondom, szeretlek, mint bűnömet s imádandó bárányommá teszlek; mert az ég látja, nincsenek bűneim, csak a melyeket érted követtem el. S mint képzelheted, hogy ily utáltan s így szeretve eltűrjem azt, ha téged más ölel? A Mindenhatóra! azt tűrni nem fogom.»

«Légy irgalommal, Orlay», szóla esdekelve a nő.

«Irgalommal! én? s vagy-e te irántam irgalommal? van-e a világ, sőt az ég maga? Válaszolj, válaszodat várom.»

«Ah, Orlay! — monda megindító fájdalom hangján a nő — bocsáss meg, ha első hevemben durván s kiméletlenül utasítottam vissza szerelmedet. Azóta meggondolám a dolgot, megtörtem, a mi makacsság, megaláztam, a mi kevélység volt bennem s itt ültem világtól elhagyatott nő, kinek férje ölve, maga egy

bércz alá eltemetve van. Itt ültem, Orlay s gondolkodám; megemlékezém ifjú éveinkről; kitekinték a messze jövendőre, összevetém a lehetetlennel s kérdezém lelkiösméretemet, hihető-e, hogy én téged most, vagy valaha, e pillanatban, vagy évek múlva, szeretni tudjalak? A halált állítám biztatóúl mellém s ah, Orlay...»

«A halál mit javasla válaszolnod?»

«Hogy én neked, ámbár üldözőm, ámbár ellenségem vagy, igazsággal tartozom; hogy téged, Csatárom gyilkosát, sem most, sem ha élnénk, világ végezetéig nem szerethetnélek.»

«Nem szerethetnél? — monda fanyaron mosolyodva Orlay — s ha Csatárnak nem volnék gyilkosa?»

«Oh, ki gyűlöli őt úgy, mint te?» — monda kétkedve a szerencsétlen nő.

«Félre értesz. Csatár iránt én tévedésben voltam; az én gyűlölt vetélytársam él.»

«Ő él! oh hála neked, jóságos Isten! — szóla kifakadó örömmel a nő. — Ő él! oh Csatár! az egek hosszúra nyujtsák életedet.»

«Boldogtalan! s ez a te meggondolt válaszod? Feleded, hogy kezeimben vagy?»

«Nem, Orlay, — felele bátran a nő, — semmit sem feledek. Oh hála neked, hogy e hírrel lelkemet újra fölélesztéd. Sokszor erőködtem, de nem birtam hinni, hogy Csatár még él. S most hiszem, most tudom, hogy él. Most, Orlay, nem rettegek tőled! most újra ki merem mondani, hogy utállak, hogy megvetem fenyegetéseidet. Csak moczczanj, Orlay, s tanúja lészsz egy olyan tettnek, melyet még nem láttál. Igen, te vitéz, te hatalmas Orlay, egy asszony hal meg előtted ön kezei által; mert erősebb benne az utálat irántad, mint a halál minden rémségei; de Csatár, ő boldog lesz, ő nem jut ördögi körmeid közé, ő soha nem lesz oly nyomorú, mint te vagy, nem oly boldogtalan; mert én őt szeretem, oly kimondhatatlanúl szeretem, mint útál-

lak téged!» — szóla nemes hevültében a nő s a fölemelt tőr készen állt kezében. Orlay összezúzva rogya le a padra s egy pillanatig mozdulatlan marad. Majd felszökkent, mint kit belső vihar űz, az ajtókhoz mene s miután mindeniket jól zárva találá, visszatért, s erős lépései mutaták, hogy agyában nagy dolgokat forral.

«Hallod, Zelemér! — monda nyugalmas, de baljóslatú hangon — ezen barlangot senki sem ismeri kivülem, csak e kik épen elhagyták s ezek egy év előtt vissza nem térendenek. A három ajtó kulcsa itt kezemben van. Meggondoltad-e, hogy ez itt rettenetes lakás, hogy innen szabadulás nem is képzelhető?»

«A halál innen is kiszabadít.»

«Igen — válaszolt komolyan Orlay — az egy halál. Bocsásd le tőrödet, Zelemér, és hallgass meg engem. — Boldogtalan! te azt hiszed, hogy tested gyönyöreire éhezem? Nem más tépte-e le annak is rózsáit? Mi vagy te most nekem s mi voltál valaha? Te angyalom, te istenném voltál, most — asszony vagy; de nem akarom, hogy nélkülem örömeket találj, nem akarom, hogy mások bájaidban dőzsöljenek. Hah! én egyszer, de csak egyszer sem ízlém ajkaidat; s nem senkiét, mert a tieidre vártam, mind azon szerelem összeségével, mely kebelemben évek óta gerjedt. De most más sem fogja ízlelni ajkaidat, más senki a halálon kívül. — Látod ezen két kulcsot, a két külső bejárás kulcsait? még most itt vannak, még most a halál barlangjától az élethez csak néhány lépés kell, s ime — most egy fáklyával egy gyéren rostélyozott örvényhez tére — most az öröklét küszöbénél állunk. — S ekkor leveté a mélységbe a két nehéz kulcsot. — Te épen úgy, mint én, el vagyunk temetve.»

«Rettenetes!» monda most elborzadva a nő, s aléltan az ágyhoz támolygott.

«Rettenes, de te kivántad így. Most látod, hogy nem mulatni jöttem, hogy nem szilaj vér csiklandása hajt. Én lelkemből szeretek s ki így szeret, azt csak viszont s önkéntes szerelem elégíthet ki. Kértelek,

imádtalak egy rövid szóért: szerelem! s te azt feleléd: halál. Jól! mi meg fogunk halni. Temetőnk oly roppant lesz, mint szivünk fájdalma volt, a tiéd Csatárért, az enyém éretted.» S most ismét két kulcsot vevén, az örvény felé mene.

«Megállj, irgalmatlan!» kiáltá felijedten a nő, kit helyezetének ezen váratlan alakodása a halál iszonyainál is inkább elborzasztott, s Orlayt a kulcsokkal visszatartóztatá.

Orlay megállapodék. «Van-e kilátás, hogy évek multával, midőn az idő elhomályosítá a történet képeit, van-e remény, hogy engem szerethess? Ne mondd azt, hogy szeretsz, csak a reményt, hogy valaha szeretni fogsz talán, s még nem vagyunk elveszve. Én feltöröm az ajtó zárait, külső országokra viszlek, szebbekre, dicsőbbekre, mint e Magyarország, hol az élet paradicsommá lesz, hol én is boldog lehetek még. Hallgatsz? Az Isten könyörüljön rajtad.» S most a két belső kulcs borzasztó zuhanása hallék, s a nő ijedve hökkent viszsza Orlaytól.

«Igy — szóla dermesztő nyugalommal — most el vagyunk jegyezve; a halál násznagyunk, ezen nagy sír a menyekzői ágy.»

S most leveté bő köpenyegét, melybe burkolva volt s egy aranyos magyar ruha, rövid setét zöld dolmány, feszes testszin nadrág, mind kettő gazdagon kihányva s rojtos rövid bakancs, egy magas termetet tüntetének ki, melynek mozgásain erő s élet mutatkozott, mig a rajta uralkodó fejét a halál már elfoglalni látszott. Az arcz kihalt, setét, a szem mintegy kiégettnek látszó s az egész ábrázat borzasztó vala. A szerencsétlen nő szemeit elfordítva, erőből és reményből kifogyottan, csaknem eszméletlenül állt, az iszony vevén hatalmat minden érzékein, midőn Orlay egy hosszú tőrt vona ki övéből, az egyetlen fegyvert, mely nála volt.

«Készitsd gyilkodat — szóla most a nőhöz — az idő eljár s szövétnekeink immár hamvadoznak.»

Zelemér felrázkodott félhalotti nyugalmából s vala-

mint előbb kész a várt megtámadást halállal előzni, úgy most, szűnvén a megtámadtatás félelmei, rettegé az imént kivánatos halált. Minden önvédelméről megfeledkezetten, Orlayhoz rohanva, a tőr után nyúlt, melyet az épen felemelt. «Megállj, iszonyú — szóla — hallgass meg, mielőtt véres munkádat végeznéd.» — Orlay lebocsátá a tőrt. — «Oh én boldogtalan! mit ne mondjak neked? Ah én oly fiatal vagyok, és oly boldogtalan. Ah Orlay, az Isten irgalmáért! Szabadíts meg innen; vígy monostorba, Orlay, ott lemondok minden örömimről, le róla, kit gyűlölsz, csak szabadíts meg innen. Ah Orlay! gyermekéveink szent ártatlanságára kérlek, könyörülj rajtam!» Ezen szavakkal a merőn álló Orlaynak térdeihez omlott.

«Boldogtalan! — monda a nőhöz Orlay — nem tudom, mely átok akará — de úgy kell lenni, hogy egymás gyötrői, gyilkosai legyünk: te, mert útáltál, én, mert szerettelek; útálat s szerelem egyaránt kíntermők levének számunkra. De megesküvém, hogy nem tűrlek másnak karjaiban; lennék bár a sír lakói között, menyekződre visszatértem volna. Most együtt teszünk utat a túlvilág felé. Te nem lészsz virrasztója holt testemnek: az reád igen sok kínt s rémületet hozna; nem fogod bevárni az éhség ostromait; példámat követended, hogy magadat a kétségbeesés karjaiból kiragadd. — Ah Zelemér! bizonyosan a túlvilágon máskép látjuk egymást. Te ott nem látod homlokom redőit, nem azon arczot, melyet a balság bélyegez; te ott egyedül lelkemet látandod, a tisztát, a lángolót, az éretted elveszettet, melyet a féltés dühangyalai nem kergetnek többé. Te ott szeretni fogod azon lelket, mely sugáraid között elenyészni vágy; megbocsátod neki a bűnt, melyet elkövete, hogy veled egyesüljön.» — S most ellenállhatatlan erővel és tűzzel karjaiba ragadá a hölgyet s őrjöngő ábrándozással nyomá az első és vég csókot ajkaira, s míg az andalodásából felriadott asszony, karjaiból kiszakadván, tőle hátra vonult. «Isten veled, szép menyasszonyom — monda csaknem túlvilági elragad-

tatással — mi ismét látjuk egymást». S egyszersmind magasan emelé jobbjában a gyilkot. Rémületesen sikolta fel a nő s aléltan borúlt el arczaira. Midőn ismét fölpillanta, már hamvadozának a fáklyák üszkei; még egy lobbanás s a lábainál fetrengő Orlaynak vértelen ábrázatát s meredező rémszemeit látá. Most az utósó fáklya világa is üszkébe fúlt s ott álla a legboldogtalanabb nő, borzasztó setétben, egyedül, virrasztója egy öngyilkos halottnak, ki holt arczát még az éjen át is rámeresztgeté, kinek nyögéseit minduntalan vélte hallani, kinek szellemét, mint kisértetet, iszonyodással várta megjelenni; ehhez a tudat, hogy itt örökre, menthetlenül el van temetve, élő halott, ezerféle kínnak s rémségnek áldozatúl hagyva. Imádkozék, hogy ereje legyen megszabadítani magát kínaitól, felfogá a gyilkot s a gyilok kifordúlt kezéből.

X.

Hol a setét zsivány
Jár orzott kincs után,
Temetve vannak ott
Az élő és halott.

Csatár a dombi pataknál, melyet csaknem szakadatlanúl őrzött, igen különös tüneménynek leve szemtanúja. A patak, mely előtte folyt, egyszerre fogyni kezde s nem sokára egészen kiapadott; de ezen pillanatban víz borítá el a száraz medret, s a helyét váltott patak ott épen oly vígan csörgeté habjait, mint imént. Nem sokára megzörrenének a bokrok, s közőlök a víztelenűl maradott meder hosszában fölfelé egy hosszú, keskeny s igen súlyos tölgyfa ajtó nyilék, melyet alunnan négy izmos dárdanyél emelt. Minthogy ezen ajtó a fák- s bokrokkal zárt tér alvégén volt, Csatárnak, ki fölebb a kútfőnél ült, elég idő juta magát a felsó részen elrejteni. Innen láta most négy férfit előlépni, kik, miután a zárt helyről az erdőbe tekintének, az üregből egy szekrényt emeltek ki, mint látszék, nem becsületes kereset gyümölcsét. Csigolya czimborái voltak, kik ve-

zérök tudta nélkül rejtének ide némely drágaságot s távozta után visszatértek azt kezökhöz venni. Beszédök érthetetlen suttogás, mozgásaik minden zörej nélkül, általában magok viselete a legnagyobb mértékben óvakodó volt. A szekrény ki lévén emelve, halkan és vigyázva ereszték le az ajtót; eltisztogaták a róla lehullott iszapot, gondosan körültapaszták széleit s végre beborították a patak ágyában megtorlott kövecscsel, úgy hogy a meder tökéletesen egynek s egyenlőnek látszott. Most egyik a megürült medernek kútfejéhez méne s belül, mint benyujtott dárdája koppanásából lehete gyanítani, egy kis ajtót billente meg, melyre a patak ismét régi helyére tért. E szerint az ajtó a meder egy részét tevén, rendesen víz alatt állt, még inkább felfödözhetlenné téve a falomb s bokor által, mely rá a lebocsátás után önként visszaborúlt. A haramiák még egyszeri kitekintés után eltávoztak orzott kincseikkel. Csatár, ki mind ezt felfogott lélekzettel nézé, kirohana most rejtekéből s azon módon, mint a haramiáktól látá, megváltoztatá a patak folyását, melyen az üreg titkaihoz remélt juthatnia. Azonban az ajtó oly súlyos volt, hogy legalább is három ember erejét kivánta. Távozék tehát, hogy segítséget híjon; de alig hagyá el a zárt tért, egy csapattal találkozék, mely a dombot kerülgeté. A csapatban legelőbb is a rőt vadászt pillantá meg, ki a személyesen ide érkezett királynak megesküvék, hogy e domb alatt vagy körül rejtezik az elragadott nő, noha a bejárást mindeddig nem vala képes fölfedezni, mert urát csak bizonyos távolságig vala szabad ide kisérnie.

Csatár rendkívül megörült ez új híren s találkozáson, s az egész csapatot az imént leirt ajtóhoz vezeté.

Itt azonban vigyázat kivántaték; meglehet, hogy ez üregnek több nyilása volt, azért is a csapat fele őrül künn hagyatott s a dombot körülvevé; a másik Csatárral az üregbe indúlt. Legnagyobb csend vala parancsolva mindnyájoknak. Fölemeltetvén az ajtó, lemenének hat lépcsőn egy kisebb, majd ugyan annyin fel

egy tágasabb üregbe, hol félig elhamvadt tűznek üszkeit lelék. Ezen üreg, melynek egyik oldalán csermely folya át, előteremül látszott szolgálni; mert belőle több szűk torkolat nyilék minden felé s a kutatók, hogy tovább haladhassanak, kénytelenek valának tüzet gerjeszteni. Innen több felé kisértvén utat, végre egy tekervényes szűk és alacsony sikátoron menének, hol le-, hol felfelé, midőn a síri csendből rémületes aszszonyi sikoltás hallaték. Mindnyájan döbbenve álltak el a szűk torkolatban; de Csatár, ki megismeré a sikoltó hangot, kimagyarázhatlan érzelmek s indulatok harczaitól üzetett előre. S most megint egy nagy üreget értek, hol miután tüzet raktak volna, ismét feltalálák a patakot s mellette egy vasajtót, mely el vala zárva.

Csend vala körül, csak a kis patak moraja hallható. Csatár Zelemér nevét kiáltá háromszor, melyre mozgás vétetett észre az ajtón belül. Az ajtó betöretett. Mellette térdein, kulcsolt kezekkel találák az annyi ijedelmek által megrendült s összeroskadt nőt; távolabb vérében fetrengő Orlayt, jobbjában szorított gyilkával s vértelen arczán azon indulat kifejezésének maradványaival, mely életének oly engesztelhetetlen üldözője s erőszakos halálának okozója volt.

A király, ki a domb felső végéhez érkezvén, gyenge sikoltásnak hangját vélé hallani, kutatói által fölfedezé s elrontatá az ellenajtókat s épen ekkor nyita be a rémület helyére, hol kisérőinek elbámult csapatját s a feleszmélt Zelét egy holt test közelében Csatár karjai közt lelé. A kétes világ az egész csoportra valami alvilági derű báját veté s míg a nép mintegy megképedve állott, a király lelkében a szánakozás s igazság érzelmei küzdöttek, midőn a hon egy nagy reményű fiát, ily nyomorú véget érve, lábai előtt lelketlenül heverni szemlélé. (1836.)

A FÜREDI SZÍVHALÁSZAT.

«Kicsoda az a sárga hajú, magas szál ember, azzal a bajúszos, de semmi erővel meg nem magyarosítható ábrázattal?» kérdé barátját a füredi sétán Csöngedy, kinek fölpederített bajúsza végei minden szavára szemeit fenyegeték.

«Megettünk áll» felele a kérdezett. S Csöngedy megdöbbenve tekinte hátra, nem épen félelemből, hanem mert illetlennek tartá akárkiről is így szólani jelenlétében. «Miatta bizvást szólhatsz, biztatá barátja, ő meg nem ért: úgy hallom, északamerikai.» A neki bátorúlt Csöngedy most folytatá: «Azt mégis csak szeretném tudni, miről gondolkodhatik egy olyan amerikai, azzal a fanyar félmegvető mosolygású szájjal, mikor amúgy igazán elmerül?»

«Azt akár innen is megmondhatom.» — «Nagyon leköteleznél.» — «Hát barátom, az bizonyosan azon mosolyog magában, hogy tormába esett férgekül mi magyarok itt egy csep édes víz körül, milyen ez a Balaton, oly nagy áhitatossággal ögyelgünk, mintha ez a vizek öregapja volna.» «Már barátom, felele a hirtelen Csöngedy, kövesse meg magát amerikai uram, de az csakugyan nagy hetvenkedés, ha a Balatont egy csep víznek mondja; aztán, ha nem keserű is, mint az ő mosolygása, azért mégis oly becsületes kis tenger, milyen csak elférhet ekkora darab helyen.» «Ez mind igaz lehet, barátom, monda Radó, de azért csak nem neheztelsz reám?» «Koránsem, felele a félig magához tért Csöngedy, hanem tudod mit, Radó — folytatá szeszélyesen — én szemtől szembe megkérdezem, miről gondolkozik.»

Radó, ki tudta barátja furcsa ötleteit, melyeket azonnal munkába is szokott venni, nem kevéssé ijede meg ezen új gondolatján, s ügyekezett minden módon viszszatartani, bohóságnak egyfelől, másrészt a legnagyobb illetlenségnek állítván, valakit gondolkozási szabadsá-

gában megháborítani; de Csöngedy maraszthatatlan volt, s egyszersmind fogadá a kérdést oly ügyesen tenni, hogy azt rossz néven venni ne lehessen. Radó részint kiváncsiságból, részint, hogy barátját a netalán keletkező galibából kimentse, követé őt, s egy pillanat múlva már az idegen előtt voltak, ki nem messze egy fának dőlve állott, s szemeit figyelmes merengéssel a sétálók tarka csoportjain jártatá.

«Bocsánat uram, — szóla Csöngedy franczíául, kevéssé rázósan ugyan, de elég érthetőleg, s korántsem oly feszesen, mint szúró bajúsza gyaníttatná, — a háborgatásért; de fürdőn vagyunk s a fürdői élet eltérései a közszokástól menthetővé fogják tenni egy kérdésemet, mely azonkivül, hogy szemtelenséggel határos, még bohó és nevetséges is.»

«Uraim! ez fölötte súlyos önvád egy még el nem követett bűnért, — felele udvarilag az idegen, — s oly őszinteséget mutat, melynek rovására sok valódi bűnt is meg tudnék bocsátani, ha tudniillik az egyedül csekély személyemet illetné.»

Csöngedy diadalmas szemeket vete Radóra s monda: «Örvendek, hogy nem csalatkoztam. A dologra tehát. Imént oly bohó valék tudni akarni, mint gondolhat egy ily amerikai, mint ön, a Balaton partján? S ezen barátom, Radó úr, (az idegen meghajtá magát), elég vakmerő volt azt állítani, hogy önnek gondolatjait ő is elmondhatná. Ez elbizottság engem fölötte boszantott, s minthogy egyik képtelenség a másikat szüli, én azon, megvallom, merész határozatot tevém, hogy ez iránt önt magát kérdezzem meg.»

«Felette sok figyelem — monda az idegen, — melyet nem érdemlek. S a gondolat, uram?»

Csöngedy elmondá a gondolatot, azon furcsa könyörgéssel, hogy, ha nem valami személyes titkát illetik gondolatjai, tegyen neki örömet azoknak elmondásával.

«Megvallom, uraim, — monda félig rejtett mosolylyal az idegen, — hogy az, mit barátja, kit ezért igen tisz-

telek, nekem tulajdonítani méltóztatik, egészen amerikai szellemben van gondolva. Amerikának nagy tengereket, gyönyörű tavakat s folyamokat adott a természet tükörül, hogy bennök virító fiatal szépségit nézhesse; de úgy hiszem, Amerika elsősége más országok fölött nem csupán ezekben áll.»

Csöngedy ezen mellőző felelettel nem volt megelégedve s nem kis zavarba jött a beszéd komoly fordulata által.

«Mi elsőségeit hiszi ön Amerikának mások felett?» — kérdé kisegítőleg Radó.

«Óriási haladás iparban s művekben, adósságtalan kormány, emberiség börtöneiben s egyenlőség a törvények előtt.»

«Felejti ön, hogy négereik vannak», — mondá Radó.

Az idegen arczát pirosság borítá. Most ismét Csöngedy szólal meg: «Ej, a négerek feketék; ha tetszik, maradjunk a tónál. Mit mond ön: nem valódi kies hely ez a Balaton melléke?»

«Kies a szó, mely legjobban illik rá, — mond az idegen. — Környéke olyan, mint egy derült arcz, melynek nyilt, felhőtlen homlokát borág koszorúzza, s ez a Balaton, ketté osztva félszigete által, a legtisztább szem, mely valaha egekbe tekintett. S nem itt van-e a boráról s költőjéről kétszeresen classicus Badacson? nem ide szögellik-e a romladék Szigliget s elhúnyt nagy Festetics Keszthelye? s annyi megénekelt regényes várhegy a szomszédságban? S midőn ezek mellett még borvíz is buzog fel, mely enyhítő s kellemes, s azt oly nép fiai rajozzák körül, kiknek lángoló kebelök a hazáért ver; uraim! egy ily környék akármi ország fiának is érdekes lehet.»

A két jó barát elragadtaték ezen beszéd által, s ámult azt az idegen szájából hallani; de a mint elragadtatások szünt, érezni kezdék kicsinységöket mintegy az idegen előtt, s helyzetök feszültségét.

«Egyébiránt,— folytatá az idegen, neki komorodva,— nem csupán a föld, hanem legfőkép lakóinak szelleme

teszik az országot. S ha ezen pillanati lelkesedését korunknak kiveszem, Magyarország földe sokkal fölebb áll a világ lajstromán, mint nemzete, melyről alig tudhatni valamit. A legszebb, a legvirítóbb tájakon nagy részint butaság s henyeség tanyáznak, s a néptelen pusztákon egy-két büszke lak csúfolni látszik inkább, mint ékesíteni a falut, melynek nyomoru viskóitól környékezve van.»

«Uram?!» — mondának különbözőleg felindulva a kérdezők.

«Gondolatimat kivánták tudni, s ime gondolatim! Nem tetszenek talán? De önök, uraim, hatalmamba estek. Mit ily szokatlanúl kivánni bátrak voltak, nem lesznek szerénytelenek azt végig nem hallgatni. Magyarország, uraim, az, melyről elmondhatni:

Ifjúság nélkül lőn a vad gyermek öreggé. Hozzá teszem: férfikor nélkül is. Magyarország gyermek, mely megvénült, a nélkül, hogy szenvedése hidegebbé, tapasztalásai okosabbá s évei tiszteletessé birták volna tenni. A két szélső kornak nem bir semmi egyebével, mint gyarlóságaival. Egy van, mi megmentheti: levetni balitéletek hieroglypháitól tarka bőrét, s megifjodni, mint a kigyó szokott, s talán még hosszu és boldog életű lesz.»

Radó egy viszon vádakkal terhes komoly feleletet forgata elméjében; de Csöngedy már kijózanult tréfamámorából, s ilyenkor neki igen helyén járt esze.

«Köszönet, uram, mondá az idegennek, az őszinteségért. Mi tökéletesen meg vagyunk elégedve gondolatjaival s épen azért nem kivánjuk azok további fejtegetésével fárasztani. Azon gazdag, habár egy kissé keserű érből, honnan e gondolatjai származának, önnek még igen sok öröme jöhet, s mi el nem válhatunk a nélkül, hogy ahhoz szerencsét kivánjunk, valamint azon tarka bőr megvételéhez is, melyet Magyarország, ha néha, le találna vetni.» Ezzel megfordult s barátját elvonta magával.

«Ez gúny, uram, ez elégtételt kiván!» — kiáltá haraggal az idegen.

«Elégtételt? — kérdé büszkén, félig visszafordulva Csöngedy. — Mi meg szoktuk verni az embert, uram, ki belénk kötelőzik: de önnek elégtételt adok.»

Az idegen most fölemelé kalapját, mely mélyen fejébe volt nyomva, levevé pápaszemét, merőn szemébe nézett Csöngedynek. Csöngedy arczát egy sugár czikázta át, mintha emlékezetében valami régi kép villanna fel. «Ej, ej Csöngedy barátom, te nagyon elvadultál, mióta nem láttalak», monda az idegen szelid, szemrehányó hangon magyarul, s Csöngedy nem habozott többé.

A két régen elvált barát megismeré egymást. Csöngedy s a vélt idegen, Kajáry, együtt voltak patvarián mintegy hat év előtt. Kajáry azóta vagy három esztendőt a külföldön töltött, s most, mielőtt haza térne, alföldre, meg akará Füredet tekinteni. Legelső találkozása is Csöngedyvel volt, kire mindjárt ráismert, de kitől, mint látók, meg nem ismerteték s így kedvező alkalma volt vele tréfát űzni.

Elhallgatjuk a találkozás örömét, tréfáit; csak azt említjük, hogy jó barátaink, miután Radó tőlök elvált s Kajáry hazasértő véleményeit némileg kiigazítá, a legnagyobb bizodalommal karöltve sétáltak fel s alá, s beszédök átcsapott azon nevezetes tárgyra, melylyel minden hazafiúi értekezés végződni szokott, a leányokra. «A többek közt, monda Csöngedy, hogy' tetszenek füredi szépeink?» «Igen új vagyok még itéletet hozni», monda Kajáry. «Különben is a szépek engem már nem érdekelnek. Erőltetnem kell magamat, hogy rólok némileg pontos itéletet mondhassak. Ah barátom, mi közöm is nekem a világ szépeihez? én jó lélekkel elmondhatom, mit egy népdalunk oly egyszerűn, s egyszersmind valólag fejez ki:

Nem kell nekem, van már nekem,
A jó Isten adott nekem.
Szépet adott, jót is adott,
Kiben szívem megnyugodott.»

«Hogy hogy? az én philosophus, reformátor barátom szerelmes! Bizonyosan valami külföldi báb édesített magához?»

«Halkan, Csöngedy, te mindig könnyelmű és állhatatlan voltál; nem azért beszélem ezt, hogy holnap reggel a tihanyi visszhanggal kihirdettesd.»

«Hohó! barátom, ha könnyelmű is, de fecsegő nem vagyok; noha még ebből, hogy te szerelmes vagy, nem valami nagy titkot tudna meg a világ. S mi az állhatatosságot illeti, ah barátom, én egész a sajnálkozásig, de szörnyűképen s hihetetlenül állhatatos vagyok. Nézd meg ezt a Balatont, Kajáry, nagy víz, habár veled egy csepnek merte is gondoltatni Radó, nézd el Keszthelytől Kajárig s Kajártól Keszthelyig; s volt évem, hogy keblem lángjai azt felszáríthatták, s voltak napjaim, melyekben medrét tele sírtam volna; de sírni, Kajáry, nem férfihoz illik. Azonban nem erőltetlek, tartsd meg titkaidat: én örömest hallgatlak, akármiről beszélsz.»

«Jó Endrém! monda, engesztelőleg kezet nyujtván Kajáry, kit barátjának változása s ezen félkomoly beszéd igen meglepett; többé nem kétkedem benned, noha Balaton szabású érzelmedet nagyítás czifrájának hiszem. Micsoda irgalmatlan szenvedély lehete az, mely téged, szilajt és lengét egyszersmind, ily szelíddé tön? Mi tündér hatalmu nő, ki beléd ezen szenvedélyt öntötte? Ah barátom, a hölgyek zsarnokaink; bármi komoly czélok után törünk ez életben, végre zsámolyaiknál kell megállapodnunk. Azok oltári tömjéneinknek; azokra teszi le kincseit a dús, dicsőségét a hatalmas, buvárkodása titkait a tudós; lábaik előtt hever a költő koszorúja, s kinek semmije sincs, az a legdrágábbat, szívét adja oda hódolatúl, hogy eltiportassék; de én, barátom, oh én boldog vagyok. Ez előtt három évvel egy 16 évü leánykát hagytam itt, ki csakhamar karjaim között serdült ki gyermek éveiből, kinek minden gondolatja s érzelmei születésén jelen voltam. Oktatója s bámulója szellemi s testi kifejlődésének,

mennyi gyönyört éltem abban, a mit láték, mennyit abban, mit sejtenem lehetett. Most ő koronája lehet a hajadonoknak: szép, milyen ritkán születik; mívelt, okos és jó, ah jó, barátom, és hű, a hűség teljes értelmében, s nem szóval az, nem hizelgésekkel, hanem legbensőbb lángjával szivének s lelke minden gondolatjaival. Midőn elváltam, megfeledkezék szokott tartózkodásáról, nyakamba fűzte karjait és sírt. Mit nem láttam azóta a világon, barátom, új és nagy dolgokat, az ezerkezű iparnak s civilisatiónak csodás műveit, nagy és nevezetes változásait a forrongó világnak, mégis mindazon képek közül, melyeket elvittem és hozok, képe áll leghomálytalanabbúl, ragyogva könyüiben, s melegítve azon sugarak által, melyeket fekete szemeiből utószor lövelt rám. S mégis, Csöngedy, egy aggodalom bánt. Betegség foga el útközben, melyben erő s gyakran eszmélet nélkül sokáig hevertem, azóta folyvást gyors vala utazásom, rövid maradásom helyei bizonytalanok, s levelei elkerültenek; Isten tudja, merre kalandoznak. De most meglátom őt, annyi napok után! ismét meglátom őt, s előre jobbnak, tisztábbnak, s mintegy szentnek érzem magamat, hogy közelb vagyok hozzá. Még e napokat köztetek töltöm el, barátom; aztán Pesten, nála, karjaiban vagyok!»

Mikor ezeket mondá Kajáry, már kifelé voltak az erdőből, s egy sereg hintót láttak a fürdőből Tihany felé menni. «Mi ez?» monda a mindenre ügyelő Csöngedy, ki barátja érzékeny előadását egy kissé erőslötte, s annak lágyító hatásától menekedni kivánt. «Szerencse fia vagy, barátom, monda Kajáryhoz; ma egy hallatlan dolognak lehetünk tanúi. Az ifjú Rontónak az a furcsa gondolatja jött, hogy itt a fürdő vigalmai közt kel össze jegyesével! ma lesz az esküvő. Nem akarsz velünk tartani?»

A sétahely végén egy úr-kocsis pattogatá kényes lovai felett ostorát. Radó volt, ki Csöngedyre és Kajáryra várt, hogy őket Tihanyba felvigye. Kajáry nem akará kedvét szegni régi s új ismerősének, noha min-

den részvét s kiváncsiság nélkül, felült, hogy velök a fényes egybekelés tanúja lehessen.

Az esküvő szertartása balúl ütött ki. A menyasszony elájult az oltárnál, s kivitetett. Midőn magához tért, nem volt ereje visszatérni, s így az esketés félben maradt. «Te igen halovány vagy, Kajáry», monda barátja, midőn a templomból kifelé jöttek; «barátom, te reszketsz; az Istenért, mi lelt?» «Semmi» felelte tompán Kajáry, s egy padra veté magát. Csöngedy szótalanul melléje telepedék, s ott ültek, míg a nép mind ki nem takarodott. Délután Kajáry már nem láttatott a fürdő-vendégek közt. Mint afféle angol, mondák nehányan, megunta életét s azért nem maradhat sokáig egy helyben. Radó és Csöngedy hallgattak felőle.

A fürdői élet mohósága hamar fölemészté ezen kis történetet. A menyasszony betegen feküdt; a vőlegény szokatlanúl mogorva, s gyanakodó lőn. Ő különben azon ifjak közé tartozott, kiket a természet és szerencse javai elbizottá tesznek. Gazdag, fiatal és deli, úgy hivé, mindenütt nyilt ajtókra és szivekre talál, s hogy talált is, annak nem kevés példáit tudá felszámlálni a fürdői világ. Mind a mellett, ha tovább s közelebbről látá e szép fiatal arczot, nemtelen dölyföt s önimádó balhitet födözhete fel vonalaiban; s különösen a szépnem iránt oly valami bántó, olyan lenéző vala ezen elbizakodottságában, mely megvetéssel látszott határosnak lenni, a nélkül, hogy ezen durva szint a tettetés csak valamennyire is enyhítené; miért is szerelemre s valódi benső vonzódásra talán csak a gyengébbek- s igen hiúknál tarthata számot; de mélyebb s érzőbb asszonyi kebel, kivált hosszabb időre, őt be nem fogadhatá.

Nem fajdalom tehát, vagy szives részvét, vagy épen lelki szenvedés okozá rajta ezen változást, hanem a megsértett gőg s azon tapasztalás keserűsége, melyet talán most érzett először életében, hogy balság őt is érheti; mindenek fölött pedig, hogy lehetséges őt is nem szeretni, sőt gyűlölni is. Ezen gondolat egészen kiforgatá magából. Harag s mindenféle rossz akarat,

melynek nevét s irányát maga sem tudá, gerjedtek föl benne, s évődék, hogy nem volt, kin boszúját töltse. Ez természetesen annál inkább észrevétetett, minél jobban akará titkolni. Nem sokára ismét minden ember róla s a beteg menyasszonyról beszélt.

A fürdő foglalatos nyelve ezer meg ezer magyarázatot ada a dolognak, melyek közől legalaposabbnak látszék az, hogy anyja erőlteté a menyasszonyt az összekelésre; hogy a szelíd, engedelmes leány, noha szívszakadva engede e kényszerítésnek, azonban az elválasztó pillanatban, erőn túl feszített idegei mintegy elpattanván, okozák e veszélyes rázódást. De mind ezt kaczajjal hallgatá a többség, nem hihetvén, hogy oly szép és gazdag úrfi mellett, milyennek tarták Rontót, valaki elájulhasson. Azt azonban igen sokan állíták, hogy Rontó borzasztó szerelmes s féltékeny a legnagyobb mértékben; s ezt onnan gyaníták, mert gyakran láttatott éjjelenként a sétán magányosan általsuhanni, mintha a suttogók beszédeiből titkot akarna kitanulni. A gyanú később be is valósodott.

A fürdő az alatt folytatá vigalmait, apró rövid életű regényeivel s mind azon álepedéssel gyógyulás, vagy élemény után, mely azokat egyéb mulatságok fölött oly sajátságosan feltünteti. Egyik este számos társaság sétált a part mellett, hol figyelmöket egy magányos dereglye köté meg, mely a Balatonnak közepe felé sokáig veszteg állt. A dereglye lassanként az est homályába vegyült s a sétálók vissza felé kezdének indúlni. Most egy tűznyárs hasítá fel a setét levegőt épen a dereglye táján, s miután jó magasra feljutott, szelid fényű csillagai bokrával elhunyt a csendes vizek fölött. Hangos tetszés követé a jó gondolatot; mert úgy hivék, valamelyik elmés vendégnek jutott eszébe Füredet tűzjátékkal megörvendeztetni. Azonban setétebb lőn, múlt egyik óra negyed a másik után s a társaság boszankodva hagyá el a sétát, hol mulatsága szint'oly véletlenül múlt el, mint kezdve volt. Az elhagyott úton csupán egy nő-alak látszott fel s alá mo-

zogni s nyugtalansága mutatá, hogy valakit vár. Gyenge lámpa-világ rezge most fel a setét tó felett, s közelb jövén, a parttól mintegy kétszáz lépésnyire megállt. Kevés váratra evező csapás hallatott a part felé, majd egy magas férfi lépe ki a ladikból s a váró felé tartott. «Jön asszonyod, Judit?» kérdé a jövevény, az asszonyhoz érve. «Már ott van», felele egy félénk asszonyi hang. «Az Istenért, vigyázzanak! mert nyakamba kerül.» A jövevény, választ nem adva, suhant el az esdeklő mellől, a gyér erdőben eltünt; de ezen pillanatban egy férfikar ragadá meg a szepegő asszonyt. «Ne moczczanj, ha kedves életed!» sugá elfojtott dühhangon az erőszakos, «én vagyok!» Az asszony remegett minden ízeiben. «Semmi bántásod, Judit; nem te vagy a bűnös, de vezess asszonyodhoz. Asszonyodhoz, érted? a te beteg, szenvedő asszonyodhoz, hah!» veté hozzá keserű s boszúteljes gúnynyal s követé az asszonyt s valami, mint egy gyilok-kanyarítás, villant fel körében. Felhős idő és igen setét volt; nem sokára egy szerelmes pár közelíte az elhagyott helyhez s néma, hosszas ölelkezésök, mely beszédeiket gyakran félbe szakasztá, mutatta, hogy rég nem látták egymást. «Ah Tivadarom,» szóla szelid bágyadt hangon a hölgy, engem megcsaltak; én meg vagyok csalva, de iszonyún! Nem mondhatom meg neked, Tivadar, kitől szedettem rá; ah az a legszomorúbb dolog. Hogy te hozzám hűtelen levél, hogy megutáltál, hogy csapodár vagy, az mind semmi azon vad bűnökhöz, melyeket felőled kelle hallanom és hinnem, oh Tivadar, mert ők nagy mesterek. Azon ház, mely egyedül lehet menedékem, poklommá kezde lenni új tanításaival és cseleivel, átkaival és fenyegetéseivel s mind azzal, mi leányszivek elhagyatottságában csábító és rettenetes lehet. Szabadulni óhajték, Tivadar, akármi áron s ők kezemre játszszák az alkalmat s rabbá lettem, mielőtt gyanítnám. De most im, most a tiéd vagyok ismét, tiéd mind örökre. Lásd, Tivadar», monda az édes csevegő, «én már alig eszméltem világra, magamra; érzője csupán nyomorúságomnak, akaratban

és lélekben megtört, martalékja leheték mindennek, ki elég vakmerő volt kezeit rám tenni. S most, mióta ismét megláttalak, halni tudnék érted, meghalni, Tivadar!»

«Jó Virginiám, te kedves betegem», felele a boldog szerető, «mit adhatna nekem a sors oly drágát, mint te vagy? Adná Isten, hogy oly ép s erős volnál, mily nemes szívű vagy; ezen sajka, mely partnál vár, örökre megszabadítna minden bajaidtól. De légy nyugodt, kedvesem, vigyázz egészségedre s én megjövök érted. Hallgass azokra, kiket megneveztem, s vigyázz, hogy el ne árúl . . .»

«Gyilkos!» hangzék most a kis erdő belsejéből s Virginia felrázkódva omlott kedvese kebelére; de Tivadar egy pillanati megrendülés után visszanyeré nyugalmát, s monda halkan: «Siess szobádba, hogy otthon leljenek. Itt nem sokára nagy csődülés lehet. Barátom a sarkon vár, az el fog vezetni.» S most a sarokhoz vezeté kedvesét, s elsuhant a part felé. Nem sokára megmozdult a tűzpont a tó felett, s távozni kezde Somogy felé, míg végre a távolban elenyészett.

Az alatt, hogy ezek történének, a megragadott Juditnak alkalma lőn félre állani, s üzője, ki nem mere zajt ütni s Juditot a sötétben fel nem találhatá, egészen magára maradott. Indult tehát vaktában, a merre gyanúja vezeté. S úgy látszék, nem rosszul tapogatott; mert hogy az erdőben gyilkost kiáltottak, egyenesen az ő munkája volt. Judit a házban asszonyához futott, hogy azt a veszélyről jókor tudósítsa, de a véletlen felkiáltás összeharangozá az embereket. Legelsőbb a késő kalandozók gyülekeztek össze az erdőszélen; majd a kávé- s szinház emberei is kifelé szállongtak a hírre s lőn csődülés, tanakodás és kérdezősködés s mind sikeretlenül; mert sem gyilkos, sem gyilkolt nem került elő s a kiváncsiak boszankodva szidalmazák a vakmerőt, ki a csendet ily minden ok nélkül zavarni szemtelen. Rontó bejelenteté magát beteg jegyesénél s hírül hozá, hogy az erdőben csak üres zaj volt és semmi baj nem történt.

Más nap két nevezetes újság volt suttogás alatt: egyik, hogy a becsületes Judit, az özvegy Szélyné egyik cseléde, megszökött; a másik újság egész történet s nem egy lélekzetre való.

Évike tudnillik, és Andris, ez inas, amaz szobaleány, egy kis padkán ültek az erdőben, s míg uraik a színház költött szerelmein ámultak, ők, mint afféle fiatal nép, valódi szerelemmel mulatták magokat. Bizodalmas beszélgetésök végre suttogássá finomult, melyben egy felől sürgetés, más felől megtagadás játszszák a fő szerepet. Ezen édes czivódásból egy dobbanás ébreszté fel a boldogokat. Évi fölveté fejecskéjét, s borzasztó dolog! úgy látszék, mintha tőrfény czikáznék el szemei előtt. «Gyilkos!» volt legelső gondolatja és kiáltása; s a gyilkost az izmos Andris megragadá, mielőtt gonosz szándékát végrehajthatná. «Ki vagy, akasztófára való?» kérdé ütőfélben Andris. A rajtakapott megismeré szaváról Andrist s nem elég töredelmesen így szóla hozzá: «Hallgass, gazember! vagy elkergetlek szolgálatomból. Értetted? Te is r—ó fogd be szádat, vagy nyakadat szegem; mit kerestek ti itt ilyen későn? Lódúljatok haza, ti semmirekellők!» A szegény megszeppent Andris s a még inkább megszeppent Évike haza ballagtak.

Ennyiből áll a történet, melyet Vicza másnap félelemben elsuttogott. Meg nem nevezé ugyan a gyilkost; de a világ tudta, hogy Viczának Andris a szeretője, Andrisnak Rontó úrfi a gazdája s így az egész titok nagy nyilvánosságban maradt.

Rontó úrfi meg nem magyarázható okokból egyszerre azon gondolatra jött, hogy menyasszonyának a fürdői lakás egészségtelen s mindenkép rajta volt, hogy legottan eltávozzanak. De ezen igen bölcs tervet kivihetlenné tevé a menyasszony visszaesése, melyet a tegnapi ijedés okozott; mert melyik asszony, kivált beteg ne ijjedne meg, ha gyilkost kiáltanak? S így kénytelen, kelletlen csak várakozni kellett.

Azonban úgy látszék, hogy a fürdő a beteg leány-

kának nagyon használ; szemlátomást javúlt egészsége, harmadnap már künn sétálgatott jegyese karján, sőt vidám s mulatságkereső lőn, a mi előbb nem volt; s arczainak hideg márványán a rég nem látott pirosság hajnala felderűlt. Jegyese eddig soha nem ízlett nyájasságát tapasztalá s érzeni kezdé az erőt, melyet lelkes s nem minden hizelgésre felolvadó hölgy férfi szív felett gyakorolhat. Most már nem sürgeté többé az elmenetelt, sőt az összekelést is tanácsosnak látá halasztani, míg idő s összeszokás azt inkább javalandják. Mulatságokat kerese jegyese számára, s azon úton vala, hogy minden érzelmi szegénysége mellett is valódi szerelmessé váljék.

Egy reggel a következő jelentés vala olvasható nagy rózsaszín betűkkel a sarkokon:

«Szivhalászat.

Ezen czím alatt fog ma délután pontban 6 órakor hajóverseny tartatni a Balatonon. Minden szép hölgy s minden bátor férfi, ki szivet nyerni és veszteni akar, hivatalos. Mindkét nembeli versenyzők egy kis lobogót (választott színökkel) fognak viselni különböztetésül. A férfiak magok kormányoznak egy segéd-evezőssel, a hölgyeket fogadott révészek viendik. A hölgyes ladikok lesznek a drága czél, mely után a férfiak versenyzenek. A nyertes zászlót cserél az elfoglalt ladikkal s azt asszonyával együtt fogolyúl hozandja a révhez, hol az elvesztett zászlót valami kellemes aprósággal, milyen p. o. a csók, kell visszaváltani. A mely nő-hajó a férfi-hajók közt vagy azokat elmellőzve illetlenűl vissza tud térni, győzhetlennek hirdettetik. A többit a hely színén. A játékot intézi Csöngedy és Radó.»

Rontó nagy örömmel vivé föl ezen hirdetést jegyesének s minden ékesszólását ráfordítá, hogy a félelmesen vonakodót neki hátorítsa, büszkesége ösztönözvén szép menyasszonyát, kinek most már szívbeli kegyeit is bírni hízelkedék, egyebek fölött kitürtetni.

A nap megfelelt a várakozásnak. Rövid lanyha eső

után tiszta lőn és csendes; s a rendelt óra felé pezsgett a Balaton zászlós ladikokkal és dereglyékkel. A férfiak húsz, a hölgyek kilencz ladikkal valának a nézőkön kívül, kiknek egy része szinte hajóra kelt s a versenyzőktől távolabb foga helyet. Az intézők következőleg rendelék el a játékot.

Legelőbb is két sorba állítá Csöngedy Füredtől befelé a férfi hajósokat, kik egy kis sikátort képezve, hajóikon fennállva várták lobogóikkal a kilencz nőhajót.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy a ladikok keresztbe vetett csáklyákkal foglaltattak össze egymással, a csáklya mindenütt a közép üléshez köttetvén le. Ez által a hajósor, mely háttal fordíttatott egymás ellenébe, mind egyenességet, mind ingatlanságot nyert, úgy hogy a leventéknek fennállani épen nem esett bajosan.

A két dereglyét a nemzeti három szín jelelé. A többiek kényök szerint választák színeiket, kéket sokan a férfiak közől, az állhatatosságét; fehéret a hölgyek, az ártatlanságét, ha nem lobogóikon is — mert azoknak különbözniök kellett — legalább ruháikon. A hölgyek mosolygák az állhatatosságot; a férfiak, mint illett, nem mosolyogtak.

A kis sikátor belső végén a két rendező dereglyéje állt, kik hosszú kelevézeiket összeértetvén, sorompót alkotának, mely, ha fölemelték, kapu gyanánt szolgált. Ezen csinos zászlókkal lobogó sikátoron s kapun kelle a nő-hajóknak áthaladni, egyenként, hogy színeiket a férfiak jól szemre vehessék.

Első, ki a sort megkezdé, egy kedves leányka volt, kinek violaszin lobogója s épen oly violaszín szemei voltanak. Talán egyetlen az egész gyülekezetben, ki a játékot játéknak vevé: oly ártatlan s gyermeki vala az öröm, mely szemében úszott. A mint elsudamlott a sikátoron, három delinek zászlója hajolt meg a kis tündér előtt.

A háromszín kapun kívül a violaszín Tihany felé jobbra fogott helyet.

Utána egy szőke özvegy jött, szivárványszín lobogót tartva kis gömbölyű kezében, annyi életöröm-vággyal tündöklő arczain, s tüzes szemeiben, a mennyi csak rájok s beléjök férhetett. Az asszonyka igen csinos volt, de egy kevéssé nehéz. Testi jóllétét érzette a ladik is, s tiszteletből két ujjnyival mélyebbre sülyedett, mint egyebeké. A mint elhaladott, az egész bal oldal meghajtá előtte zászlóját. A kapun kívül balra fogott helyet.

Harmadik egy büszke termet volt — a füredieK Junónak akarák nevezni, ha Minervának is be nem illett volna — melynek kihívó tekintetén főneme s birtokainak öntudata s egy kissé hajdani szépségnek emlékezete ünnepeltenek. Zászlója haragos zöld, a sokáig maradozó remény színe volt. Egyetlen egy vakmerő férfikar lebbenté meg előtte fekete zászlóját. Ez a violaszínen túl jobbra foglalt helyet.

A negyedik egy epedő barna leányka volt, ki a szerelem piros lobogóját tartá. Már a sikátor végéhez közelge s még nem volt leventéje. Ott egy szőke s igen fiatal úrfi hajtott neki zászlót; a leányka szerelemmel és hálával néze fel reá s mindketten elpirultanak. Ez a szivárványon túl balra foglalt helyet.

Ez után egy ismeretlen halovány arcz jött, sárga lobogóján a bánat s féltékenység színeit hordozván. A mint végig mene, egy zászló sem bókolt sorvasztó szinének; de Rontó hökkenve látá közelítni a sápadt alakot s illendőségből-e, vagy zavarodásból megbillenté neki piros lobogóját. A sárgaszín asszonya reá függeszté baljós tekintetét s a haragos zöld mellett jobbra állapodott.

Most egy könnyű ladik lebbent a sikátorhoz, különböző alkotású a többiektől s szembetünőleg jól választott révészekkel. A hajó kívül zöld, belül piros volt, egy szelet vérbélü görög dinnyét utánozván színeivel s kerek alakjával. Ez volt egyedül festett valamennyi közt. A rendelők e csinos sajkát az ünnep királynéjának szentelék. Az ünnepelt szép, kinek tudniillik tisz-

teletére adaték a verseny, egészen fehérbe volt öltözve, kis kezeivel hasonszínű lobogót lengetvén. Csak egy pillantás kelle rá, hogy minden tétovázás nélkül királynénak ismertessék, nemcsak választás szerint, hanem még inkább bájaiért, melyekkel a jelenvalókat jóval fölülmúlta. Kitünőbb szépségei közé tartozott egy pár mondhatatlan erejű fekete szem, melyek tüzét most egy nem rég szünt láz epedsége szelidíté, s valami különös karcsuság, melyet szinte erőltetettnek, sőt soványnak lehete tartani, ha tagjainak hullámzó kerekdedsége ellent nem mondana. Karcsusága kiemelé még inkább kerekded tagjait s ezek karcsuságát. Az arcz szabályos alkatú s azonfölül szelid volt és nemes s valami különösen vonzó a félbánatos elszántság által, mely rajta mutatkozott. Fennállva haladott át a sikátoron. Mint a szél-hajtotta búzafejek, ingadoztak meg láttára a férfi lobogók. «Gyönyörű Virginia!» sohajtá itt-amott egy levente; de nyilván tisztelkedni senki sem mert, a gyilokforgató vőlegény haragját rettegvén. Rontó a habokra fekteté előtte piros lobogóját. A menyasszony nyájasan mosolygott s elfoglalá helyét a bal oldalon.

Hetedikül egy élemedettebb szépség jött, ellenőrül inkább, mint mulatás végett. Hogy a fiatalsággal némi harmoniába jőjön, az eleven s kiáltó színeket legalább ruháján akará kitüntetni, mely tengelicze lehetett volna a tarkaságnak; a zászlók mind meghajoltak ezen tisztes személy előtt, félelemből-e inkább, mint illedelemből, nem tudható: de azon különbséggel, hogy épen oly mélyen hajoltak vissza is, mint előre, mintha ezen ellenirányú mozgás által a megtett hódolatot semmivé akarnák tenni. — A párduczlobogó jobbra fogott helyet.

Most legvégül két vidám, kellemes arczú leányka jött közel egymás után, kiket a fürdő Zala őzeinek nevezett könnyű termeteikért. Szemök daczos mosolygása mutatá, hogy nem egy könnyen adják meg magokat. Az első fehérpiros, a másik fehérzöld lobogót tarta. Jobbra balra sok barátságos zászló bókolt meg

a két bájos testvér előtt. Ezek balfelől egymás mellett foglalának helyet.

Igy, mint állott a kis hajóhad, egy nagy T betűt képeze, melynek födele a nő-, kettős szára a férfihajók voltak.

Ugyanekkor mozdula a somogyi partról egy nagy vitorlás komp s a játék szine felé látszott tartani; de részint távolsága, részint a közelebbi elevenebb mozgás érdeke miatt nem igen véteték ügyeletre.

Most megindúlt az egyik dereglye s a nőhajókat, melyek a parthoszszal közegyenes vonalat képeztek, vagy ötven lépésnyire előre vezeté. Az alatt az összekapcsolt férfi-hajók külső, azaz partfelőli végei is megmozdultak s egyik jobbra, másik balra kanyarodván, hasonlag partirányos vonalt alkotának, melynek közepét a megmaradt dereglye tevé. Itt hamar feloldattak a hajók, a csáklyafák dereglyére hányattak s mindenik szívhalász kormányon ült, lobogóját a közép ülésbe letűzvén. Mielőtt indulnának, egy dereglye vete horgonyt hátok megett, megjegyezni az indulás helyét.

A horgonyos dereglye most ellövé mozsarát, nem kis remegésére a gyenge hajós népnek s bontakozás vétetett észre a ladikok között, mely nemsokára a legtarkább képet ábrázolá. Zala barnái ezalatt megpendíték a horgonyos dereglyén nemzeti húrjaikat, s a víz, mintha érezné a zene hatalmát, vigabban látszék lejteni a könnyű csónakokkal. A nőhajók eleinte egyetértőleg befelé kezdének haladni, hogy nagyobb tért nyerjenek a kikerülésre; de a mint egyiknek vagy másiknak ügyesebb hajósa volt, előbbre suhantak s a sor szakadozni kezdett. Még nagyobb egyenetlenség mutatkozott a férfivonalon, vagy a nagyobb szám miatt is, vagy a személyes hadi cselek különbözése szerint; mert némelyek jobbnak tarták középen mintegy lesben állni, míg mások szépeiket a legnagyobb buzgósággal üldözőbe vették. A nőhajók most ki jobbra, ki balra kanyarodának, hogy a férfihajókat kikerüljék: s kezdődék a legkellemesebb bonyolódás. A kis hajóhad mind-

untalan más csapatokra alakulva lepé a vizet tarka zászlóival, közöttük őrködvén a rendelők dereglyéje, jegyzeni mintegy a csata menetelét s elhárítani a netalán támadandó veszélyt.

A legnagyobb bonyolódás alatt közeledék Somogy felől a vitorlás komp s mind inkább kivehetők levének alakjai. A vitorlának tetsző vászon nem egyéb volt, mint egy igen bő setétkék zászló, mely a kompot sátor gyanánt félig elborítá. Kormányosa, mint látszék, egy magas, fekete öltözetű ember volt, ki a nyolcz evezős igen serény kompnak lelket s életet adott. A verseny alatt a komp szemes figyelmezőnek mutatá magát; s élénk, gyors mozgásai jelenték, hogy igen nyughatatlan lélektől vezéreltetik. Minden szabad mozgásai mellett azonban bizonyos idegen s csaknem ellenséges távolságot tarta meg a vízen. A kis hajóhad bonyolódásai másfelől mind inkább nevekedének. A férfiak itt sem tagadták meg függetlenségben gyökerező s azért is egymástól igen különböző érzeményeiket. Míg egy-kettő egész állhatatossággal űzte vágyainak kitűzött zászlóját: a többség megunván első czélja sikeretlen kergetését, a mint több remény vagy hihetőség mutatta magát, majd ide, majd oda csapongott; s történt, hogy az aranyhalat nem az fogta el — hogy a szívhalászat szellemében szóljunk — ki felzavará s állhatatosan utána volt, hanem a csapongó, kinek vak szerencséből épen hálójába került.

A verseny érdekét azonban nagyobb részint ezen tarka s egy kissé nehézkes bonyolódás tevé; mert a leventék általában nem ügyes révészek s a hölgyek sokkal félénkebbek voltak, hogysem az egész nagy Balatont merészlették volna. Már ezen távolságtól is el voltak ijedve s visszafelé sürgeték hajósaikat. A pályafutás tehát igen rövid és kis körű volt. Mind e mellett történt egy s más, mi említést érdemel. A fekete zászlós csaknem Tihany meredeke alatt fogá el Junóját s keresztül kötvén evezőjét a két ladik derekán, így tért vissza párosan s nagy diadallal az induló helyhez. Neki

ezen szövetségre, mint mondá a világ, nagy szüksége is volt, fekete zászlója példázólag bal napjait jelentvén; csak azt nem tudni, a multakat-e, vagy, ha szerencsés lenne a zöld zászló asszonyát megnyerni, a jövendőket?

Mint pontyfiak egy vízbe vetett kenyérdarabot, környezé a sok vetélytárs a csinos özvegyet, s egyik tisztelője úgy neki hajtott a hajó orrával, hogy a szegény nő rettenve visszahökkent s nem csekély súlyával felbillenté a könnyű ladikot. Zavart sikoltás és moraj verdesé a vizet s az, a közvélemény ily hangos s egyértelmű nyilatkozására, kiadá a drága martalékot, mely tetőtől talpig ázottan vitetett által a dereglyére.

Az epedő barna leányka fiatal hódolóját nem soká fárasztá, alig néhány percz mulva egymás mellett ültek összekötött ladikjaikban, sokkal boldogabbak ezen közelség, mint akármi fényes versenyzés által. Lassu menetelökből látszott, hogy nem igen kivánkoznak a többi társasághoz.

A violaszín lobogó nem rosszúl tartá magát. Ügyes fordulatai által többször kikerülte üldözőit; de végre egy ötven éves agglegény kezébe jutott, a legkevésbbé kivánatoséba mind a három közől; de a jó gyermek örült, hogy elfogaték: neki ez játék volt.

A párduczlobogós borravalót ada hajósainak, hogy lassan evezzenek s elfogatá magát.

Legélénkebb ostromot állt ki a két testvér, kiknek gyors sajkáik után egy egész sereg vetélytárs huzódott; mert mindazok, kik innen, vagy amonnan elestek, most ezek körül egyesíték fáradozásaikat. Sikert azonban alig lehete reménliök, mert nagy közel valának a gyors sajkák után s hevökben a helyett, hogy körül kerítenék, mind egy csoportban eveztek utánok, egymásnak nem kis késedelmére és akadályára.

A két merész sajka folyvást befelé haladott s csak akkor készült a megforduláshoz, midőn a maga után vont ladik-csoport kikerülésére elég szabad tért nyere.

Mindeneknél gyorsabban eleinte Somogynak át, az-

után vissza s végre Kajár felé tartva, haladott a fehér lobogós, dinnyeszelet szabatú sajka. Utána oly gyorsan, mint fiatal erejétől telheték, Rontó lejteté piros zászlós sajkáját. Ez után s féltés s bánat asszonya ment sárga zászlójával.

A zene elhallgatott. A horgonyos dereglye visszahivót lőtt, melyet kevés percz mulva a kék zászlós somogyi komp a nézők nem kis tetszésére, háromszor viszonzott.

A lövés után Zala őzei érkeztek meg először, a férfiak nem kis boszankodására, illetlenül utánok jövének a párosak, diadalmi sétát tartva az induló hely előtt, s így a figyelem az egy kissé távol eső csoportra volt szorítva, melynek Rontó közép pontját tevé. A szerelem zászlója már igen közelíté az ártatlanságét. Ekkor a versenysorban némi változás történt. A sárga lobogó asszonya evezőt vőn ki a ladikból, átveté a gúzson s hogy ért forgatásához, a ladik sebesebb mozgása jelenté. Nem sok idő mulva elébe vágtatott Rontónak, ki mar csak két ölnyire vala menyasszonyától. Rontó idegei megrendültek e nem várt látományra, ijedve fordítá el a közbejött ladiktól sajkáját, nehogy érintés által azt fogolylyá tegye s ügyekezett oly messze kerülni, a mint csak nagy térvesztés nélkül lehetséges volt. Most összeszedé minden erejét s fennállva oly hatalmasan lódítá sajkáját, hogy a sárga lobogót jóval maga után hagyta, s legjobb irányban volt, hogy jegyesét, ki előbbre ugyan, de kifelébb járt, a parthoz szorítsa, mielőtt az indulóhoz érne. Azonban Rontó sokalni kezdé a játékot: «Szép Virginiám! kiálta, ha neked is úgy tetszik, hagyjuk a játékot. Féltelek, hogy még bajod esik. Állj meg, térjünk együtt vissza.» A menyasszony elsápadt: «Az Istenért! evezzetek gyorsan, életem függ rajta!» könyörge hajósainak. S azok most oly gyorsan kezdék hajtani a sajkát, hogy eddigi evezésök csak enyelgésnek látszott. Rontó elkéküli haragjában. Körültekinte: a sárga zászlót látá [illegible]kában s utána messze nagy pusztaságot, de oldalt

a setétkék lobogós somogyi komp mindinkább közeledett nyolcz evezőivel s nem kissé nevelé aggodalmát. «Virginia!» kiálta még egyszer csaknem végerőlködése után s úgy látszék, mintha a fehér lobogó meglassudott volna. Az evező-kötél elszakadván, vagy eloldván, valóban sokkal lassubb is volt haladása, s Rontó, nagy örömére, már ismét közeledett, midőn a sárga lobogós keresztül csapott előtte s hajóját elfordítá.

«Illetve hajóm, tied vagyok, szép levente!» kiálta most a halovány alak. «Az Istenért, Lidi kisasszony, csak most ne tartóztasson,» szóla könyörögve Rontó, ki a legrosszabbat gyanítá; de a megcsalt szeretőtől nem oly könnyű megszabadulni: Lidi egykor kedvese volt. «Ne tartóztassalak, hitetlen», mond a megvetett Lidi s megragadá sajkáját, de tartóztatlak, ha csak addig is, mig szerencsédet kezeidből kisiklani látom. Nézd ezen leveleidet, hitetlen; hazugság s hamis eskü mind, a mi benne van; nézd ezen adományaidat, csillogók, mint ifjúságod, oly hidegek és kemények, mint szived. Nézz ide, én most mind ezen sátán kincseit a Balatonnak adom, s ugy nyeljenek el egykor habjai, a mint reád átok nélkül emlékezni fogok.» Igy szólt az elkeserült leány, leveleket s drágaságokat temetve a vízbe, melyeket a szegény hajósok nagy szívfájdalommal láttak elmerülni. Rontó végre megszabadúlt az ábrándozótól; de a fehér lobogós sajka már ekkor helyreállított gúzsával befelé s jó messze elhaladt, s a kék lobogós komp, mintha titkos rokon érzés vonná, egyenesen elébe sietett.

Rontó egy pillanatig gondolkodott, mi tévő legyen. «Elérhetjük-e a fehér lobogós sajkát, halász?» kérdé az evezőst. «Az ördög sem azt, uram; hisz úgy megy, mint a vadliba, mikor szárnyaival a vizet verdesi. Aztán nem is olyan hajó az, mint a többi.» «Evezz utánna, mint csak erődtől telik!» mond a dühét alig rejtő vőlegény. Az idő eddig csendes s a víz tükre csillogó tiszta volt. Alig tőnek négy vagy öt evezőcsapást, midőn

egyszerre szellő csapa le a Balatonra, gyengén, mint lehellet, s homálylyal vonā be a csillogó víz szinét. «Mi volt ez?» kérdé evezését szüntetve Rontó. «Aligha szelünk nem lesz,» monda a halász, «pedig nagy,» s szinte fölhagyott az evezéssel. Rontó ismét vízbe mártá lapátját, midőn egy másik fuvalom, mint hideg borzadás, futa végig apró fodor habjaival a Balatonon. «Elérheti-e az a két hajó a szélvész előtt egymást?» — Virginia fehér lobogós sajkáját s a somogyi kompot érté, melyek egymáshoz mindinkább közeledni kezdtek. — «Alig» volt a halász egyhangú felelete, midőn már hullámok emelkedének, fehér tajték szegvén helyenként fodraikat.

Rontó arcza komor lőn és borús, mint a Balaton, melynek fénytelen árja most ladikja alatt dagadozott. Haraggal kanyaríta egyet lapátjával s hátat fordíta a makacssága miatt, mint hivé, veszendő sajkának.

A halász-jóslotta szélvész bekövetkezett. Rontó nagy bajjal s félig elmerült csónakkal juta ki a partra, noha a szél inkább vele, mint ellene volt.

A kis versenyhad már ekkor rég eltisztúlt a vízi játékszínről s aggódva várta a kimaradottakat. Rontó egyedül, gyalog s későn érkezett meg. Neki e szívhalászat menyasszonyába s annak talán életébe került; mert a kis pirosbélű hajót később egészen elmerülve hajtotta ki a szél Füred alá. A szép Virginia, a fürdő dísze, mindenesetre el van veszve: sem élve sem halva fel nem található.

Az év fordult. Sokan a szívhalászatról nevezetes nyár vendégei közől ismét Füredre jövének; s Rontó, ki nem igen könnyen hagyá magával játszani a sorsot, egy új menyasszonynyal lépe fel a füredi ek előtt, ki, noha gyengébbnek látszék, sokkal erősebb idegekkel birt a holtomiglan holtodiglant elmondani, mint a múlt évi; az ájulásról pedig szó sem lehete.

Midőn az új pár Tihanyból a fürdőbe visszatért, az egész fürdő, (kik tudniillik az esküvőn nem voltak), egy gyönyörű fiatal hölgyről szólt, kinek igéző fekete

szemei, rendkivül szép termete s fájdalom! (mondák az ifjak) férje is volt, valami Kajáry. A cselédség ezenfölül a szép asszony komornáját is megismeré, ki nem egyéb volt, mint a mult nyáron megszökött Judit. — A szép asszony az elveszett Virginia volt.

Rontó egykedvüséget akarván mutatni «Lesz-e okom» kérdé rosszúl talált enyelgéssel nejét, — megbánni a veszteséget?»

«Minden esetre!» felele a megbántott kis hitves, «ki mellettem veszteségről beszél — !» «Ah te félre értesz, kedves Nellikém,» — szólt kibékítőleg Rontó.

«Épen nem, én igen híven foglak emlékeztetni veszteségedre» válaszolt keserün a hitves s szép szemei készülőben voltak megtelni könyüvel.

Rontó csiggatva s engesztelve vezeté félre az új békétlen szerdéket: de a fürdő e rövid conferentiából igen sokat tanult. — «Asszonyára talált» mondák, midőn közölök eltávozott s egyik észrevétel a másikat érte; de leggazdagabb kútfeje lőn a beszédnek a tavali szívhalászat, melynek némely körülményeit csak most kezdék igazán érteni s mely tarka pompájával s regényes kimenetelével egyszersmind igen nevezetes szakaszt teszen Füred élőszóból szerkesztett évkönyveiben. Radóra s különösen Csöngedyre, a szívhalászat intézőire, igen nagy gyanú kezde ébredni, hogy a somogyi rabló kompnak egyetértésből kezére játszottak. De mit vala tenni? A két pár oldhatlanúl le vala kötve s Rontó nem tartaték méltónak, hogy rajta szánakozzanak; örültek inkább bukásán s azon, hogy a fürdőnek ily érdekes ingyen mulatságot rendezett.

(1836.)

CSIGA MÁRTON VISZONTAGSÁGAI.

Egy becsületes embernek eszébe jutott egykor, gazemberré lenni, s erre nem szükség, nem is rossz hajdóság birta; mert igen jó, szelíd természetű volt: hanem, hogy igazat szóljunk, az egész dolog a következőlég történt:

Becsületes emberünk — Csiga Márton, szolgálatjokra! — kandallója mellett ült, s elmélkedett (az elmélkedés neki erős oldala volt). Elmélkedései közben rájött, hogy a téli, még akkor, fájdalom! dohánytalan esték unalmasak, hogy élete másokéhoz képest igen egyhangú, mivel azt mindeddig semmi komoly baj nem háborítá, — s ez becsületes embereken akkoriban igen könnyen megeshetett, mert a dolog az igazságszerető Mátyás idejében történt — s hogy végre mind ezeken fordítani kell. Ez másnak nagy feladás lett volna, de Csiga Márton furfangos ember volt, telides-tele furcsa, s eredeti gondolatokkal, s állhatatos azoknak végrehajtásában. Elhatározá tehát, hogy az elméletből egyenesen a gyakorlati philosophiára adja magát, s abban legelőször is a gazsággal, és pedig saját becses személye szerint, egy kis próbát tegyen.

Csiga Márton uram ezek szerint eltökélt vala hátat fordítani a becsületnek, épen úgy, mint most kandallójával szemközt ülve hátat fordítani látszott az egész világnak: családja legalább háta megett állott s nem kis csodálkozással azon parancsot hallá, hogy holnapra nagy lakomát készítsenek s cseléd menjen mindenfelé az ismerősök összehivására. A két serdülő gyermek, egy szelíd szőke fiú s egy hamis szénhajú lány, előre tapsoltak a jövendő lakoma örömeinek, a jó ízes falatnak, a sok mindenféle ismerősnek, néninek, bácsinak, ki majd holnap mind vigadni fog. A házi asszony öröme nem volt épen ily határtalan: szegénynek baromfiait görény és róka erősen pusztíták, s most is, midőn belépett, épen egy fuldokló kappant hoza be,

mintegy szívreható okszerül, hogy férje a gonosz pusztítók ellen valami hathatós intézetet tegyen. Azonban a parancsolat kimondva, s Csiga Márton népe szófogadó volt.

Lőn nagy öldöklés s halál a majorságban; de ennek leirása nem hozzánk tartozik. A lakmározás mind inkább elhatalmazott a jó Csiga házában s híre-neve kelt vendégszeretetének, s vagyonosságának, mely pedig ezen rendkivüli gazdálkodás által épen csökkenőre hajlott. Elég az hozzá, a vendégeknek semmi kifogásuk nem volt ezen életmód ellen, s az emberséges Csigát ezentúl szeretetre méltónak is lelék, s szavai, melyekre eddig kevesen ügyeltek, úgy tetszék, mintha nemcsak hitelt nyerni, hanem nyomóssá is kezdének lenni.

Ez alkalomúl szolgált a jó embernek, hogy hazudjon s dicsekedjék, — s ez az új pályán első lépése volt. Szinlelt önelégedéssel beszélt nagy kalmári merényeiről, összeköttetéseiről, — az akkori világban még hallatlan dolgokról! — rendkivüli jövedelmekről, melyekben mindenki részesülhetendő, ha erszényt nyit közkereskedésre. — Ki ne bizott volna az eddig emberséges, s jó asztalainál fogva most már elmés, okos s minden esetre nagy szerencséjű Csiga Mártonban? Ő tehát pénzt gabonára, s részint kész gabonát is vett által, Mátyás király hadaihoz nagy nyereséggel szállítandót, gondatlanúl, sőt világos szándékkal azt soha vissza nem téríteni. — S ez volt a gazemberi pályán második lépése.

Most már épen fényes házat kezde tartani, jó s becsületes felesége aggodalmait hatalomszóval nyomván el; arany, ezüst bőven volt ruháin s asztalán; de annál inkább ürült a szekrény; mert mi eddig takarékos gazdasággal ön jószágából oda menekedett, az most a kölcsönnel együtt hirtelen költözéssel zsebébe s onnan szemfényvesztő gyorsasággal a háztartásra felment. Említenünk kell, hogy útakat is tőn, mint mondá, a király hadaihoz, de tulajdonképen a vásárokra, hogy a

rábizott gabonát pénzzé tegye s tölt erszénynyel térjen haza, folytatni lakmározásait.

Az unalomról szó sem vala többé. Barátai száma hihetetlenül megszaporodott; éjjel nappal körül vala véve víg, elmés, nyájas emberektől s valami sátáni öröme volt benne, ha rajtok végig nézve elgondolá, mit tehet egy merész agy, ha amúgy igazán minden kötelékeiből kibontakozik. Eljöttek azonban az apadás órái. A gyanú s kétkedés epéje lassanként elkeseríté hitelezői baráti szájában az ingyen falatokat. Kimaradoztak házától s asztala nem régóta ismerős vendégeket látott, nagy részint tányérnyalókat, új s erőltetett szerencséje csapodár legyeit. — A legyek dongása nem sokáig tartott. Csiga Márton uram csalása egy nyomába járt ismerős által napvilágra jött. A becsület, ezen vékony elemű illat, elszállott háza gőzköréből s az eddig tiszta Csiga-név egyszerre bukott, s gyalázatos lőn.

A törvény az időben szigorú birák előtt röviden élő szóval végzett. Csiga vagyona csakhamar a hitelezők kezére került, nem csekély gondjaival a megosztozásnak; mert az érték igen rossz arányban állott a követelésekhez. Kimélést csupán egy barátja mutatott, ki oly titkos szándékkal sürgeté kölcsönét, hogy avval a szerencsétlen családot némileg fölsegitse; de a becsületes Csiga ezen szándékot az által tette semmivé, hogy e tartozást kereken eltagadta, s az együgyü ember, ki a pénzt gondolatlan bizalommal, mint egynek legmeghittebb barátai közől, irás s tanúk nélkül adá, nem volt képes követelését igazolni. Ezen eltagadás rút dolog vala Csigától s az új pályán harmadik lépése, de oly nagy, oly messzevető, hogy azt inkább ugrásnak lehetne mondani, ha mily remek, egyszersmind oly hasznos is lett volna; de Csiga mindamellett bukott ember lőn, kénytelen siránkozó családját az eddig nem ismert inség karjai közt egy nyomorú kalibában hagyni.

Most már egészen jó úton volt, feltételéhez még a

vas kénytelenség is járulván, mely sürgető parancsait nem oly könnyen engedi félremagyarázni.

Ment tehát mendegélt s útfélen egy majorra talált, melynek lakói épen misén valának egy közel kápolnában. A major dús gazdát s a szerte kalandozó baromfiak sokasága különösen jó gazdasszonyt mutatott. «Itt nem fog ártani a körültekintés» gondolá magában, s körültekintett. Egy kis nádkerítésű udvarban borítók alatt s ketreczekben látá a háziasszony kövér rabjait: csirkét, kappant, réczét s néhány kevély pókát, kik szabadon s kényesen sétáltak a borítók között. «Ez mégis sok egy háznak» gondolá s egyszersmind eszébe jutott, hogy szegény jó hitvese egykor róka s görény ellen panaszkodott. «Nem volt oka, felele magában, mert miből élnének a róka- s görényfiak? Rókafiak, szegény gyermekeim, én most rókátok leszek.» S leoldá a hosszú fátyol kendőt nyakáról s a hizott baromfiakat páranként felfüzé lábaiknál fogva, majd összeköté a kendő két végét s nyakába akasztá s kezében ráadásúl még egy pár csirkét vivén, észrevétlenül elosontott. Furcsa egy füzér vala ez: kárált, sápogott, s vergődött a sokféle baromfi nyaka körül. A zajra két kölyök kutya utána iramodott, de ezeknek ellenvetéseit egy oda vetett csirke, melynek nyakát hirtelenében kitekerte, tökéletesen lecsillapitá.

Szerencsés Csiga Márton! zsákmányával nemsokára szőlőhegyet ért, mely alacsony gádorú pinczéivel mintegy vendéget várólag könyökölt ki a keskeny ösvényre. Csiga Mártonnak ez elég meghivás volt. Lement egy kuszált nádfedelű gádoron, melynek alját egy beteg ajtó zárta, még mindig elég gát becsületes és jogtisztelő embernek; de Csiga berugá az ajtót s erősen lopótököztt az idegen hordókból. Igazat szólva, neki nagy szüksége volt a szívbátorításra; saját házából kiküszöbölve, családja inségben, maga meggyalázva, jószágtalan, bolygó; de mi vala mind ez a gyönyörhez képest, melyben most részesült? Mint pinczekirály ült egy felvert hordón, kezében teli vászonkorsó, s nyaka

körül a világ legérdekesebb madarainak hangversenye. Dicső élet! de úgy tetszék neki, mintha a pincze szűk kezdene lenni, szűk és setét; kisietett tehát, ki a szabad levegőre s a széles világba! de egy hibás lépés a gádor közepében földre terítette, «Igy is jó, gondolá fél eszmélettel, hisz itt igen jó fekvésem van, oly jó, oly kellemes, igen kellemes.

Mind igaz, Csiga Márton uram! de a felső szomszéd vendégeket hoz magával az új borra; már hallik beszédeik zavaréka: jőnek, már itt is vannak! Atkozott dolog! Csiga Márton nem bira felkelni; még hallá feje körül az összeveszett s erős horkantásai által felijesztett állatok vagdalkozásait, még mintha kedve jött volna az eltávozásra, midőn eszmélete egy pillanatra megszünt s egy másik pillanatban oly sűrű kopogatást érzé maga körül, hogy lehetetlen vala a dolgot tovább félre értenie. A felszomszédi gyülekezet megfosztá őt nyakékességétől, s mint tolvajt, pinczetörőt agyba főbe veré, ezen kedves foglalatosságában mindaddig munkálódván, míg Markus, a fölvert pincze gazdája kocsiján megérkezett. Ennek, mint tulajdonosnak, úgy hivék, több joga van a döngetéshez, miért is késedelem nélkül, noha nem örömest, kezéhez szolgáltaták; de Markus szemébe nézvén a bűnösnek, mindnyájok bámultára így szóla hozzá: «Ej, ej! nemzetes uram, az Isten szerelmiért, hogy jutott ezen sajnálatos állapotra? soha! soha! — No hát kendtek mit áll, mint a bálvány? Jobb bizony, segítsék fel a nemzetes urat a szekérre.» Csiga Márton világos jeleivel a meghökkenésnek emelői részéről, a kocsira segíttetett. A derék Markus azonnal elhajtott, pinczéjét tárva-nyitva hagyván. A feljózanodott Csiga később kezde eszmélni új gazdájára, ki nála egykor mint nyomtató dolgozott, őt jó körülményeiben ismerte, s noha mostani helyzetét meg nem foghatá, mégis természeti jó érzésből oly kiméletes volt, hogy ezen változás okairól nem kérdezősködék.

Ezen kimélet s a szivesség, melylyel honn ápolta, egy pillantatra megrendíték emberünket; de már benne

volt: új mesterségét folytatnia kellett. Másnap már korán reggel úton vala s a kocsiról visszafutó Markussal találkozott, ki héti vásárra indulván, valamit honn talált felejteni. A szekér eladó gabonával bőven megrakva, s előtte jó két barna pej. Csiga gondolá: «Evvel nem ártana haza hajtani, családom szép hasznát vehetné.» S felült s köszönet fejében elhajtott oly gyorsan, a mint csak lehetett. A szegény Markus lova- s kicsijának csak hült helyét találá.

Csiga eddigi szép tapasztalásainak némely árnyékoldala is volt: kiküszöböltetés, gyalázat, s a kék foltok testén mind azon díszes nevezetek emlékezetével, melyeket a pincze-gádori döngetés közben hallott; de mind ez inkább ingerlé, mint hogy csüggesztené: legalább olyasmit érze lelkében, mi kész vala még sokkal terhesebb viszályokkal szembe szállani. Legközelebbi czélja volt, mint mondók, haza szállítani a gabonát; de útjában egy népes mezővárosra talált, mely felé mindenünnen gyalog és szekéren emberek tolultak. Országos vásár volt, ellen nem állhata a sokadalom csábjainak. Beállott tehát a gabona-piaczra, s a gabonán, nem sokat alkudozván, csak hamar túladott; majd a lóvásárra ment s lovait szekerestül jó áron eladá. Most már gyalog, de pénzes ember volt. Tisztességes ruhát vásárla magának, zsibárosnak adván el a kopottakat. Csupán lábbelije volt még szakadozott, és fakó kalpagja nem igen illő a díszes öltözethez. Csizmadiák közé ment tehát s felhúzván egy pár karcsú sárga csizmát, épen fizetni akart, midőn észrevevé, hogy a csizmadia többi vevőivel igen élénk alkudozásba merült. Csiga szerencsésen odább állott, rossz saruit cserében hagyván az újakért.

Ez az eredeti vásármód neki nagyon tetszett, s igen báná oktalanságát, hogy egyéb ruháit is nem cserében vette. De még hibázott a kalpag. Kialkudott tehát egy szép aranyforgós s kolcsagos nyuszt kalpagot s fejébe nyomván, árát már le is olvasta, de látva, hogy a szűcs épen inasát pofozza, ismét besepré a pénzt s egy sark-

fordulással eltűnt az áros szeme elől; de itt már rosszúl sikerült a csere. Az áros észrevevé a cselt, s minthogy különben is ütő kedvében volt, utána eredvén egy heverő sátorfával, olyat húzott válla közé, hogy szegény Csiga szédülten nyúlt el a sátorok mellett. Ez már kemény csapás volt; de Csiga nagy nehezen felkászolódott, s a mint körülnéze, észre vevé, hogy a szűcs sátora üres. A szűcs tudnillik, tűz támadva a sátorok között, oltani vagy nézni eltávozék, s holmiét az imént megpofozott inasra bizta; de a pof-dijjal lekötelezett inast szinte kicsalta a kiváncsiság. A sátorban tehát Csiga lőn az úr, s a legkalmáribb készséggel zsákmányra bocsátott mindent, mi keze alá került. Vevőinek, kik épen számosan jöttek, mindent a legelső áron adott, s a boltot csaknem felényire kiürité. Már ideje vala, hogy menjen; fejébe csapá tehát az imént oly kárhozatos kalpagot, s mint rakott méh távozott el, nem felejtvén fakó kalpagát boszantásúl a sátorban hagyni. Most még egy nyergelt rőt paripát köte el egy kocsi farától s nyeregbe vetvén magát «mint ama könnyű köd forgó szél előtt» nagy hirtelen eltűnt a vásárból, a kárvallottak kurjongatásit messze háta megett hagyván.

«Ezentúl finomabban fogjuk űzni mesterségünket» gondolá Csiga, a mint a szabadra kijutott, mert tarkója még fájdalmasan égett s a pinczei kék foltok csak lassan tűnedeztek.

Meg kell itt jegyeznünk, hogy Csiga Márton magas, száraz, halovány ember volt, eleven barna szemű, nagy tömött dereske üstökkel homlokán, s öltözete: kék nadrág, zöld mente, sárga dolmány. Mint úri lovag, a merre járt, mindenütt szívesen fogadtatott vendégül, becsületes jó képe lévén ajánló levelele. Örömest hallgatták tréfás beszédeit, s néha vakmerő volt saját történetét is elbeszélni, mely mindenkinek oly rendkivül tetszett, hogy igen ohajtották a furcsa hősnek ismeretségét, mely azonban sokszor drágába került, itt egy arany kupa, amott egy ezüst tál, vagy más drága szer

veszvén el a gazdag asztalokról. Mind azokat Csiga szedegette fel s örök emlékül megtartá magának.

De szerencséjének, úgyszólva, virágában utól érte a honvágy. Eszébe jutott szegény siránkozó neje, ügyefogyott gyermekei, s most már valódi eltökélt szándékkal, haza felé indult. Útja nemcsak szerencsés, de kellemes is volt. Az ifju tavasz hévvel ölelé a menyasszonynyá öltöztetett földet, az erdő-magány álmait madár és patakzaj zengé és suttogá el a késő vándornak. S ezen boldog vándor Csiga Márton úr volt. — Baj: hogy az erdő kellemeit mások is ízlelték. Egy csapat útonálló fülelt a zöld lombok alatt s az elandalodott Csiga körül villámgyorsasággal egy nem kívánatos koszorút kerített. «Erszényedet vagy szemedet!» dörgött egyszerre hat pokoltorokból. De Csiga hamar feltalálá mágát. «Sem szememet, sem erszényemet, ti gazemberek! — kiáltá önérzéssel — hol hallottátok, hogy holló kivájta volna hollótársa szemét? A holdvilágra mondom, hátrább! vagy összegázollak.» S ezen czélirányos beszéd után leszökék lováról. «Tartsd lovamat, gaz kölyök» szóla egy szurtos ficzkónak s a szemlátomást meghökkent rablókhoz egy kimerítőbb beszédet intéze, melyben saját viszontagságait szóról-szóra előadá. A beszéd megtevé hatását. Elragadtatva kiálták őt vezéröknek s engedelmet fogadának minden parancsinak. De Csiga józan szerénységgel mérsékelé a váratlan szerencsét, s vezér helyett orgazdának ajánlkozott. Igen! s az orgazda bőven s boldogságban élt családjával, melyet a legnagyobb nyomorúságból ismét magához vön.

Egy kis völgyi lak állott az erdők között, melyet setét tekintetű férfiak látogatának meg, kiket ingyen, s busásan kelle megvendégelni, noha üres kézzel jöttek, s gyorsan és titkon odább segíteni, vagy elrejteni, ha szorult a kapcza. A ház bősége azonban mintegy apadatlan forrásból látszék helyre állni, sőt a gyarapodás naponként szembetünőbb lőn. — Ezen kis lak Csiga Mártoné volt. Itt élt ő a világtól s annak zajos örömei-

től elvonulva, titkos foglalkozásinak teljes divatjában. S mégis, ki ne csodálkozzék a bal fordúlaton? egyszer csak azon vevé magát észre, hogy akasztani viszik. — De erre egy borzasztó tévedés szolgáltata okot és alkalmat, melynek története következőleg jegyezteték fel irástudók által s kikiáltatott a törvényfa mellett.

Későn és fáradtan egy kopott kék mentéjű útas jött egykor a magányos völgyi lakhoz s éjjeli szállást kért. A gazda egy ferde pillantással keresztüllátá az embert s domború tüszőt fedeze fel a kopott kék mente alatt, s a tüsző kedvéért megadá a szállást. A szállás egy elhagyott szűk kamara volt a ház végében, rossz repedezett ajtóval s egy gömbölyű ablakkal, melynek rongyos lantornáján kénye szerint ki- s bejárt a szél. Benne egy alacsony lésza s egy, a falhoz támasztott három lábú asztal volt a bútor, s ez utóbbira raká le vándorunk ruháit, tüszőjét az ágyba feje alá tevén. Mind a mellett, hogy fáradt volt, nem tudott alunni. Hihetőleg a ház magányossága, az erőltetett csend belsejében s a gazda vésztjósoló tekintete nem hagyák alunni. S im másfelől jött a veszedelem. Az ablak körül motozást hallott, majd, úgy tetszék, egy kéz nyúla be a szakadt lantornán, kinyitá az ablakot s rövid kapaszkodás után lassú suhanás következék. Az útas már akkor az ágy alatt feküdt. Az új vendég egyenesen, s minden készülódés nélkül ágyra veté magát, s nehány percz mulva hangosan hortyogott. Az útas kínos tanakodásban szorongott az ágy alatt. Ekkor mécsvilág hata be az ajtó repedésein, majd suttogás s hallgatózás közben e szó hallatott: «Aluszik!» Most lassan megnyilék az ajtó s két mezitlábos ember suhant az ágy felé. Az alvó rövid küzdés s elnyomatott kiáltozás után megfojtatott. «A tüsző nincs ruhái között» monda most kissé fennebb hangon az egyik mezitlábos, ki az asztalon keresgélt. ‚Feje alatt van' monda a másik, kinek szavában az útas gazdájára ismert. Most még egyszer az ágyhoz jöttek mind ketten, felvont lélekzettel hallgatóztak egy ideig. «Meghalt» mondának rémes megnyugovással, s elvivék

a tüszőt feje alól, magok után zárva kivülről az ajtót, midőn eltávoztak. Az útas irtózattal bújt elő az ágy alól, melyen a holt ember feküdt; nyakába veté hirtelen mentéjét s nagy bajjal átfurta magát a kiskörű ablakon, hol hihetőleg karcsú szobatársa könnyen suhana be, s elsiete a veszélyes háztól.

Setét vala az éj s a ház zajtalan. Csupán a pajta kapuján hatott ki egy kis világosság. Ott ült fáklya világánál a gazda egyik szolgájával, s leterített ponyvára egy vaskos tüszőből arany s ezüst pénzeket olvasgatott elő. Rossz lelkiismeretükön kívül egyedül az éjfél kisérteties csende volt tanújok, midőn a kapu halkan betolaték s előttök állt kopott kék mentéjében a kirabolt vándor. A két czimbora hajborzadva hökkent vissza a holtnak vélt embertől, csak akkor jövének némikép észre, midőn a királyi őrcsapattól, melyet az útas szerencséjére épen úton talált s magával ide hoza, mint rablók és gyilkosok elfogatának, kezök szíjakkal hátra kötöztetvén. Nem tagadhaták a rablást s a szándékolt gyilkolást, mely, mint most hinni kezdék, nem sikerült.— De most következék a legiszonyatosb. A két gonosztevő bekisérteték fáklyavilágnál a kis kamarába, s ott feküdt a megfojtott ember, borzasztóan kimeredt szemekkel; nyakán és arczain szenderjes kék foltok . . . A megfojtott ember a házigazda tulajdon fia volt, ki estennen szomszéd falubeli kedveséhez szökék s onnan visszatérve, hogy zajt ne csináljon az udvaron, az ablakon által ezen elhagyott kamarába vonult. A gonosz atya tulajdon gyermekét fojtá meg.

«Halljátok, nép és emberek! itt áll a gonosztevő Csiga Márton, orgazda és gyilkos, ki most, érdemlett büntetésül s mások rettentő példájára, a törvény és igazság nevében kötél által ki fog végeztetni.» — — Eddig a történet.

Most tehát tudjuk, miért köttetett fel Csiga; de úgy tetszék, mintha lába még a földet érintené s nyakán a kötél nem szorítaná el minden lélekzetét. Az életből még egy kis eszmélete maradt, de csak annyi, hogy

kimondhatatlan kínjait érezze. Érzette a halált s nem halhatott meg. A bakó, egyik titkos czimborája, néhány percz mulva levágá őt az átkozott fáról: de reá nézve ezen nehány percz kínaiban évek milliója volt.

Midőn eszére tért, magát teljes bátorságban czimborái között találta fel egy latorbarlang előtt. A czimborák nem örvendetes újságot mondának neki. Felesége bújában fia után halt, leánya a klastromot választá menedékül. «Igy jó», gondolá Csiga borzasztó hidegen, «most magam ura vagyok; de ezen szövetségtől meg kell szabadulnom.» — S megszabadult. Egy egészen ismeretlen tájra vonult el az ország széle felé, annyi pénzzel, mennyit egy hátas ló vihetett. S e pénzt czimboráinak rábizott kincseiből orzá el, midőn azok rabláson valának.

Új lakhelyén úgy leljük őt fel, mint független embert, kinek bő vagyona, józan világos esze, feddetlen magaviselete nagy tekintetet szerzének. Nem sokára bíróválasztás jött s a sors őtet érte. Most már legfőbb fokán vala vágyainak; mert úgy hivék, eddigi baleseteit a gazság ösvényén, csupán ügyetlenségének, durva fogásainak s alacsony helyzetének kell tulajdonitania; ellenben most birája mások tetteinek, élet, vagyon s becsület ura, fölül vala, úgy vélé, a törvényen s emberek itéletén.

Azonban a sok keserű tapasztaláson okultat most azon bölcseség vezeté, hogy csínyeit a legszabályszerűbb igazság szinébe tudta öltöztetni. Ajándékot nem fogada el, ha ügyetlenül adták; köz háborodásban haragot és halált villámlott a gonosztevők ellen; de gazdag adományért kimenté, vagy megszökteté őket, mihelyt azt nyilvánosság veszélye nélkül teheté. Kihallgatott minden szegényt, de örömestebb a szép folyamodónékat; mosolygások, nyájas igéreteik súly valának a mérleg-csészében. A hatalmasok szavára pedig kivétel nélkül hallgatott, s honfitársai élete s vagyona, sőt az illethetetlen becsület is, gyűrű levének ujjain, melyet megróhatlansága érzetében játszva forgatott.

S ez mind igen kellemes, igen boldog élet lehete, ha Csiga Mártonunkat, ki most magát Tiló Péternek

hivatá, egy rendkivüli tünemény nem háborgatná. E tünemény pedig egy magas, száraz, halovány ember volt, eleven barna szemü, nagy tömött dereske üstökkel homloka csúcsán, kinek feltünő öltözete színei: zöld, kék és sárga.

Ezen úri ember arról vádoltaték, hogy egy szegény pórnak, ki őt éjjeli szállásra befogadá, lovait s gabonával terhelt kocsiját eltulajdonította. A vádat a szegény Markus tevé. A vádlott, magas száraz ember, iszonyatosan hasonló vala Csiga, most Tiló Péterünkhöz, s a mint vele szemközt állott, kikerülhetetlen szemeit jelentőleg arczára szegezve, úgy tetszék a lelke belsejéig megdöbbent birónak, mintha saját megtestesült lelkiösméretét látná maga előtt. Elképzelhetni, mint sietett a kárvallott embert tízszeresen is kielégíteni; irtóztató képmásának pedig halálos fenyegetés alatt meghagyá, hogy ezen vidék felé még csak képpel se forduljon többé.

A baj ennyiben el lett volna igazítva; de lelke előtt állott az ijesztő képmás, melynek vérfagylaló tekintete nem hagyá nyugodni. Már a megtérésről is gondolt kozott: szegény, klastromba futott leányával ki akar békülni; kegyes, adakozó lőn; a szegény iránti kevély rátartását nyájasságra változtatá; nem örömest monda ki kemény ítéletet; irtózni kezdett hivatalától; sőt arról lemondani eltökélt szándéka lőn. De még hivatalában egy istentelen bűntét fölött kelle ítéletet mondania.

Nyílt törvényszék volt. A tanú egy kopott kék mentés ember, szembetünő bontakozottsággal ruházatján s ijedtségtől dúlt arczczal belépe s vádat tőn egy gyilkosra, ki őt akarván pénzeért megölni, helyette tulajdon fiát fojtotta meg. — Az olvasó ismerni fogja a vádlót; ez épen azon kopott kék mentés utas volt, ki a magányos völgyi laknál éjjeli szállást kért. A vádlott, kinek feltünő szinei: kék, zöld és sárga voltak, egy magas, száraz, barna ember vala, rémséges képmása birónknak, ki már a szegény Markus vádjától is feldöbbenvén, most csaknem holtra dermedett szék-

ben: üstöke fölborzadva, elfordíthatatlan szemei a vádlottra meredten, kinek fagyos tekintete most még fenyítőbb volt. A gyilkos semmit sem tagadott, szavai mardosón hangzának vissza a biró kebelében; úgy tetszék, mintha lelkiösmeretét hallaná fenszóval beszélni, hidegen, kisértetileg, borzasztó igazán s bár halkan, de oly hallhatólag, hogy a kő is megértené. A biró aléltan viteték ki a gyülésből.

A gyilkos halálra itélteték. A biró azon gondolattal, hogy a halál megmentendi ezen irtózatos ellenségétől, lassanként erőt véve öldöklő kínain, maga mondá ki az itéletet s midőn a vesszőt eltöré fölötte, úgy látszék, mintha szive megkönnyebbült volna. De ezen pillanatban elhagyá őreit a vádlott, egy szökkenéssel a biró előtt termett s ezen szókkal: «Te akarsz engem halálra itélni, nyomorú?» nyakon fogván, háríthatlan erővel kiragadá a bámuló gyülésből.

Egy pillanat s túl az életen, túl a világokon az örök biró előtt állottanak, kinek szemeiben a mindentudás sugára tündökölt. Csiga úgy tetszék magának, mint egy üvegmű, melynek legbelsőbb redői, legmélyebb rejtekei, a bűnnek s rossz akaratnak minden titkaival tártan állanak a világ szeme előtt. Hallá a számadásra hivó égi kürt harsogását, mely egy világot vala képes felverni sírja álmaiból; az itélet napját látá feljőni rémítő világa özönében s villogó fegyverű égiei között az igaz, csalhatatlan birót. Egy örök pillanatát élé a megsemmisedésnek.

Az igaz biró bal felé intett s ő két kalánfülű angyal által ragadtaték el a setét ország felé. Már látá a kérlelhetetlen pokol vereslő lángjait, közöttük a kínzók s kínzottak iszonyatos alakjait s halla fogcsikorgást s nyögéseket, mint egy-egy fájdalommal megrakodott szélvész. Tágas s feneketlen vala az iszony helye, melybe ő egy magas szirtfokról néze le rémüléstől kialudt szemekkel; már szédült s hanyatthomlok bukó félben vala az örök kárhozatra, midőn egy hangos rikoltásra — felébredett.

Bocsánat, drága olvasók! ezen igen sűrűen, de talán most nem helyén kivül elkövetett csinyért; a mi jó Csiga, másképen Tiló Péterünk valóban álmodott s ezen szép és rút dolgok őtet csak álmában érték. Annyi bizonyos, hogy nemcsak becsületes ember volt, hanem annak is tudatott, miért is egy népes városban birónak választaték. Választatása örömében pedig nagy vendégséget adott s lőn evés és ivás, határtalan! A megterhelt gyomor s új hivatalának nagy és nyomos végig-gondolása, mi csoda, ha ily tarka bőrü álmokat szülének? Úgy tetszék álmában, mintha kedves kandallója mellett elmélkedtében unalom szállná meg, az unalom gondolatokat szült, rokonokat új hivatalával; a gondolatok utólérhetetlen szellemi gyorsasággal ragadák őt életen és világokon által s ki tudja, hol állott volna meg, ha a fenn megirt rikoltás fülébe nem zeng vala? A jótevő rikoltás pedig az éjjeli őr torkából eredett, ki az új biró tiszteletére s részint hivatalbeli pontosságának bebizonyítására, épen ablaka alatt ordítá el a reggeli négy órát.

Csiga csak nagy nehezen térhete magához. Nehogy újabb kisértetbe essék, fölkelt s fölkelté háznépét. S midőn ép, szorgalmas nejét, kit megholtnak, szép szőke legény fiát, kit megfojtottnak álmodott s hamis barna leánykáját borzaskán anyjához simulva maga körül látá, könybe lábadtak szemei, örömtől és hálától, hogy mind az, mi lelkét annyira elgyötré, csak tünő álom volt. Álmát azonban sokszor elbeszélé társaságokban s azt egy irástudó, mintha valóságos történet volna, megváltoztatott nevekkel s némi kiegyengetéssel irásba foglalta. Igy adjuk mi is hiven, csupán a nevek visszaállításával, az álomtörténetet, megjegyezvén, hogy Csiga Márton birói hivatalát — nem úgy, mint álmában — emberül viselé. Oktatója inkább, mint büntetője a megtévedettnek, iskolává tevé a fogházat, melyből vadak helyett nem ritkán emberek, gyógyházzá, honnan erkölcsi betegek helyett ép s jó lelkü polgárok jöttek ki. Mindennemü itélethozásban pedig szigorú

vala: sem szép szavak, adomány, sem akárki haragja által nem tántorítható. Hivatalán kívül elmés, vidám társalkodó s nem lebocsátkozólag kevély, hanem valódilag szíves az alárendeltekhez, ha megérdemelték; de különösen nyájasnak s adakozónak mutatkozott a buzgó éjőr iránt, azon nyilvános kedvezéssel, hogy ezentúl az ablaktól egy kevéssel távolabb kiálthatja el éjjeli óráit, kivévén, ha a háznál vendégség adatik.

(1837.)

SZÉL ÚRFI.

TÜNDÉRREGE.

Szél úrfi megunván öreganyja társaságát, kinek kormánya alatt élt a hegyek között, neki veté magát egykor a végetlen rónának s ott, mint afféle ficzkó, ki sokáig kemény fenyíték alatt volt s egyszerre szabaddá lesz, majd vész, majd forgószél alakjában oly pajzánúl gazdálkodott, hogy az egész környéket rémülésbe hozta. Nem egy szegény vándornak süvöltözött át «beteges köpenyegén», sőt azt gyakran nyakából ki is kerítette; de legcsintalanabbúl megforgata leányt s asszonyokat, kiket úton talált; végre már alig győzék magokat védeni s Szél úrfi fel-felsüvöltött nevettében bajaik- és szidalmaikon. Nagy mulatsága volt megtépni mindent, mihez csak férhetett s a merre járt, kuszált födeleket s baglyákat hagya maga után. Már épen haza akart fordulni, midőn egy ugarra jutott, mely tele volt heverő tüskékkel és ballangkoróval.

A hely elátkozott ugarnak hivaték, tulajdona Ballépés nevű sánta boszorkánynak, kinek pompás kastélya s gyönyörű tömkelege állt az ugar közepén. A sánta banya minden ártatlan leányt, ki határán bebotlott, rövid de erős szolgálat után kóróvá s tüskévé változtatott. Találkozék azonban egy jó, töredelmes szivű

leány, ki az első botlás után készebb vala meghalni, mint Ballépésnek tovább is szolgálni. A szegény leányka sírját lelé, mielőtt hervataggá lenne. A kis sírhalmot töredelmes szív halmának nevezik. A töredelmes szív minden évben fellobban egyszer s mely kóró ekkor az elátkozott ugaron hozzá ér s megég, visszaveszi előbbi alakját, örökre megtisztúl vérszin lángjaiban, egyszersmind visszaadatik azoknak, kiktől botlása által elszakasztatott. Ekkor a kétségbeesett szülék, a meggyalázott rokonok, az elkeserült szerető ismét visszatérnek s a viszontlátásnak egy váratlan ünnepe áll be, melyre mosolyogva néznek magok az égiek.

Midőn Szél úrfi az ugaron megjelent, fájdalmasan jajdúltak fel előtte a kórók s mint egy-egy felriasztott nyúl, vagy mint kerék, mely magában minden tengely nélkül forog, futásnak eredve nyargalták be a térséges avart. Szél úrfinak a mulatság kimondhatatlanul tetszett. A legbohóbb szeszélylyel kergeté a szegény tüskéket, melyek sebes futtában előtte fel-feltünedeztek. Kergetőzés közben felverve egy kis ballangkórót is, mely még szinte zöld volt a fiatalságtól, mintha csak most szakadt volna le tövéről. A mint ez a kis tüske megindult, oly fájdalomteli volt jajdulása, hogy Szél úrfi minden hidegvérüsége mellett is csaknem könyekre olvadott. Képzelhetni, hogy felhagyott szilaj mulatságával; mind a mellett igen óhajtotta volna a kis ballangot a magáévá tenni, miért is lassan, mintegy lábhegyen közelíte hozzá; de a kis tüske minden lebbenésre egyet karikázott s odább-odább suhant üldözője elől. Szél úrfi most már nem véve tréfára a dolgot, minden erejéből neki iramodott s vihar gyanánt kergeté a síró ballangot, mely előtte utólérhetetlen gyorsasággal futott az avaron. A ballang még most is futna s Szél úrfi bizonyosan még most is kergetné, ha a töredelmes szív lángja előttök fel nem lobban vala. A sebesen üzött ballang egyenesen a tűz közepébe rohant s annak lángjaitól megragadtaték. Most szívrepesztő

sohajtás hallatszott a lángok közől s utána dal, a legkeserűbb megbánás s töredelmesség hangjain, melynek megrendítő szavai tisztán valának érthetők. A dal így hangzék:

Hogy elhagyám, erény,
Szent útadat,
Mi lélekgyilkoló
Az öntudat!

Oh szív repedj meg,
Őrülj meg ész;
Ne tudd, ne érezd,
Mi kín emészt.

Szél úrfinak szüksége lőn egész férfiuságára, hogy össze ne rogyjon. De ő, ha nem bátor, legalább vakmerő legényke volt. Nemcsak le nem rogyott tehát, hanem a kis tüske után rohant, hogy azt a tűzből kimentse.

A tűz varázsa azonban őt is megragadá, s most két fehér füstfelleg emelkedék a lángok közől, melyek lassanként emberi képre alakodának.

Miben fogadjunk? egyik felhőből egy gyönyörű leányka kerekedik, a szépek legszőkébbike s a szőkék legszebbike, kinek bűvös szemeiben egy kis eget talált fel a szerelem, kéket és tisztát, mint a menny maga. Igen! az egyik felhő csakugyan ily kedves kis jószágot állított elő, szőkét és kék szeműt, ah — De hogy az időt hiába ne töltsük, a másik felhő férfialakot kezde ölteni magára; ez pedig Szél úrfi volt. Szél úrfi, kinek megfoghatatlan tagjai eddig csupa semmiből állottak, most egy izmos, fürge siheder lőn, s valami mondhatatlan érzet fogá el, midőn az annyi jó s rossz, édes és keserű vágyaknak kútfeje, a szilaj, fajtalan vér megindult ereiben. Úgy látszék, mintha mindazon kéj és gyönyör, melyek tűnő árnyait eddig csak kergeté, most mintegy varázserővel le volnának kötve szilárd tagjaiba, s kifejezhetővé s éldelhetővé téve azok érzékei által. Ezen érzetében sok nevetséges dolgokat követe el. Kinyújtá kezét, ezen tolvajkampót, megtapogatá tagjait, s mint örvende szilárdságokon! Pezsgő pirosság derité

arczait; szemeiben meglepetés, bámulat, öröm tükrözének, midőn a gyönyörű leánykát maga előtt látá.

Az pedig úgy nézé őt, mint azon ifjat, kit szerete, kit örökre elvesztettnek hive s ki most ismét előtte állt, mind azon hódoló vidorságával ifjú erejének, mely őt rabbá tevé. A leányka tehát nemcsak megtisztultan visszavevé előbbi alakját, hanem kárpótlás gyanánt szenvedésiért testesülve látá legforróbb kivánságát is; mert azon alak, melyet Szél úrfi vőn magára, tökéletesen Petőhöz hasonlíta, azon ifjúhoz, kit egykor szerete.

Szél úrfi nem volt ostoba, legalább nem ügyetlen. Ő már honn az ősi bérczeken is űzte a szerelmeskedést. Tavaszillat, Rózsalél, Fűszag, Liliompára kisasszonyok sokat mondhatnának csapodárságáról, kiket több ízben csábitgata s hitetlenül oda hagyogatott; mind ezen bőséges gyakorlat mellett azonban most igen újoncznak látszék s úgy vala újdon, nem ismert s eddig nem érzett tagjaival, mint fegyverekkel vagyunk, melyek forgatását nem tanultuk: teljességgel nem tuda velök bánni, vagy, a mit tőn, nevetségesen és fonákul tevé; mit igen természetesnek fogunk találni, ha meggondoljuk, hogy most minden gondolatának, vágyainak, egy-egy darab hús: kéz, láb stb. állának ellent, holott előbbi állapotában legkisebb akaratjának a szellem könnyű s gátolhatlan gyorsasága volt szolgálatára. De nehogy igen elmerüljünk, lássuk, hogy' boldogúlt s mik voltak első tapasztalásai.

Szél úrfit legelőbb is a gyönyörű kék szem ragadá el: kinyújtá tehát egyik újját, hogy érintés által megtudja, mi az? A leányka természetesen nem hagyá véghez vinni e kisérletet s hátra vonult. Szél úrfi észrevevé a leány szemeiben a neheztelést, lábaihoz borult, mint valaha Tavaszillatéhoz s egy forró csókkal akará engesztelni a megbántódottat. A leány ismét vonakodott, de Szél úrfi már megragadá a parányi fehér lábak egyikét s csitt csatt! a csók már rajta volt; azon csapás is járúlván hozzá, hogy küzdés közben a leányka elveszté a súlyegyent. Az esés által össszebonyolódott hajfürtök

a legcsábítóbb zavarban ömlék körül tajték kebelét. Szél úrfit ezen látás valamint egyfelől gyönyörködteté, úgy másrészt nagy zavarba hozta, mely még inkább nevekedett, midőn az elesett leány föltámaszkodva fél boszúsan így szóla hozzá: «Ugyan Pető mi jut eszedbe, hogy pajzánkodol? már most emelj fel, ha elejtettél.» Szél úrfi, kinek eddig minden mondott s hallott beszéde inkább sejthető, mint világos értelmű sugalomból állott, most ezen néhány szó által szinte megigéztetett: annyira új és kedves vala neki e csengő, e valódi szózat. Azonban a segítségért esedező kis kéz ki vala nyujtva, s már ezt Szél úrfinak sem lehete félre értenie. Megfogá a kis puha kezeket s előbbi ügyetlen fogásain okulva, most a legnagyobb vigyázattal emelé fel a kedves leánykát. De a legelőször illetett leánykéz rokon szorítása, az éltető meleg, mely az által minden erein elömlött, előérzetét adák a gyönyörnek, ezen földi üdvnek, melyet még nem ismert. Csak azt említjük röviden, hogy Szél úrfi lassanként beletanult új helyzetébe; kitalálta, hogy a szemmel nézni, a füllel hallani, a kézzel tapintani kell, s hol láthatott volna szebb szemet s alakot, mint mely előtte állt? hol hallhatott volna kellemesb szózatot? hol a kezek, melyek illetése neki boldogítóbb lehetett volna? Még azt is gyanította, hogy a csók a piros ajkakra tán legjobban illenék s ime! a tapasztalás meg nem hazudtolá; az ajak édes volt, édes, mint a paradicsom méze. Még csupán a beszéd tehetségével nem élt, noha, mint látni fogjuk, abban elég erős volt.

«Jó Petőm! te fölkerestél engem!» Így szóla a szép hölgy érzékenyülten.

«Petőm, gyönyörű, s én a te Petőd vagyok, leány?»

«Ah Pető! te csak enyelgesz Cselével; te Cselédet többé nem ismered.»

«Világ Cseléje, gyönyörű teremtés, én ne ismerjelek? Ismerlek, akarlak ismerni, ha ezen ismeretség egy halhatatlanságba kerülne is. Mit akarsz, mit parancsolsz, te szőke paradicsom? Elhozom neked India fűszereit,

(Szél úrfi azt hivé, hogy most is oly könnyen barangolhat), el azon illatot, melyben az alkotó lélekzik. Cselém, gyönyöröm!» Csele magán kivül vala örömében; feléje fordítá angyali szemeit, melyekből könyek perdültek ki. «Pető, te megbocsátasz nekem?

«Ha megbocsátok-e? Tedd semmivé a világot, Csele, s én megbocsátok neked, csak hogy enyém maradj» szóla Szél úrfi elragadtatva, s Csele fürteivel körülfoná nyakát.

«Ah Pető! — monda kevés szünet után Csele, — ha én neked mind elmondanám, miket szenvedtem! Azt mondák, hogy te szívszakadva várakozol reám, hogy csak egyszer utószór látni akarsz, mielőtt örökre elhagynál. Én rohantam, repültem a csalfa ház felé, hogy lássalak. Kik valának ott, mint éltem közöttük, el nem mondhatom; ne adja Isten, hogy valaha el birjam mondani. Őrjöngéssé válik ott az öröm, fertelemmé a legédesebb gyönyör, s mint fáj a lélek romlása érzetében, mi sajgatók gyógyíthatatlan sebei! Oh, hála neked nagy ég! hogy mindezek csak álomként, csak a képzelet fátyolában tűnnek fel elmémben, hogy mind azon bűnt és kínokat magaménak nem mondhatom többé! Én ismét tied vagyok, Pető, tied mind örökre!» mondá kedvese nyakába borulva Csele, s az, mint képzelhető, a legmagasb gyönyörrel fogadá ezen ömledezést.

«Igen, Csele, — mondá Szél úrfi ünnepélyesen — esküszöm (Szél úrfi már Tavaszillat, Rózsalél stb. kisasszonyoknál is sokat esküdözött, s így az esküvés neki épen nem volt újság) esküszöm ezen tiszta lángra, hogy örökké a tied maradok.»

Ha bízhatnánk, hogy Szél úrfi ezen esküt becsületesen meg fogja tartani, alkalmasint bezárhatnók a történetet; de mivel egy kis kétségünk van benne, szükségesnek tartjuk lépteit tovább is kisérni.

Még folyvást lobogott a láng s most Csele kifejtőzék kedvese karjai közől s a boldogtalan kórókból egy nyalábot a tűzbe vetett. Legottan füstfelhők emelkedének, s Szél úrfi nem csekély mulatságára s Csele szívbeli

örömére, nő- s leányalakok állottak elő: szép s rút vegyest, s nem ritkán vénebbek, kiknek erényök korokkal együtt kezde hanyatlani, megtisztultan a töredelmes szív lángjaiban s visszaadva kedveseiknek, szüleik- s rokonaiknak s gyermekeiknek a megtévedett anyák, mint kinek kinek ez- vagy amazzal találkozni vala legforróbb kívánsága. S kezdődének a nem várt találkozás érzékeny jelenetei, midőn a tűz hirtelen kialudt. Kormos s kiégett helyén a sánta Ballépés álla most dult ábrázatjával, kezében egy tükröt forgatván, a szerelem minden csábjaival. Sikoltva futának a megszabadultak az átkozott ugarról, a banya ijesztő képe káprázván szemeikben; de sokan boldogtalan kandiságtól ingerelve, visszatekintének s ezeket a tükör ereje visszatántorítá. Kevés idő mulva már a tömkeleg ernyői között bujdostanak ismét, rövid gyönyörért hosszú hervadást veendők. De hagyjuk bujdoklani a visszaesetteket. Szél úrfi szerencsésebb volt. Minden veszedelem nélkül kivezeté gyönyörű menyasszonyát; távol egy kis völgyi lakban telepedék vele, s e magányban háborítlanúl éldelé mind azt, mit a szerelem édest s üdvözítőt adhat.

Mi kell több? egy kellemes, fiatal feleség a házban mind azon véghetetlenségével a jóakaratnak, melylyel a szerető nőkebel férjének áldozik, s körűl a legregényesb táj, melyen a teremtés tiszta keze látszott. Szél úrfi boldog ember volt. Ah de Szél úrfi állhatatlan is volt. Hatodik évében összekelésének már unni kezdé sívó gyermekeit s a gondos anyát, kinek ifjúsága s kellemei gyermekeire látszának általmenni. A hetedik évben már kihült, kedvetlen, magába vonult lőn s többnyire házon kivűl kalandozva tölté el idejét. Hasonló kalandozás közben egykor épen egy ugaron vadászott, midőn lába előtt láng kele fel, piros, mint a vér s magasan lobbanó. Szél úrfi rendkivűl megörült ezen rég várt tüneményen; mert ez meggyőzé arról, hogy az elátkozott ugarra tévedett. Hirtelen egy nagy rakás kórót gyüjte össze, hogy azokat egymás után fölégesse s a kifejlendő nőalakok közől megtartsa magának a

leggyönyörűbbeket. A legelső kórót, melyet bevetett, hamar megemészté a láng s moraj között, mely egy zsémbelő banya dörmögéséhez hasonlíta, belőle egy hatalmas füstfelleg emelkedék, melynek alakodását Szél úrfi elnyomott lelékzettel várá. A füstfelleg kialakult s hirtelen megragadá Szél úrfi bal karját, ki futó félben, az ijesztő arcz vonalain öreganyját kezdé megismerni. «Édes gyermekem, édes szép unokám! — kiálta a tüskéből vált agg nő — mi régen kereslek! Ha Ballépés komám asszony e szép alkalmat kezemre nem játszsza, tán örökre elvesztlek. Drága szép unokám! — de most haza megyünk együtt, és igen igen soká nem megyünk sehová.» — Szél úrfi irtózott s félt egyszersmind öreganyjától, kit most ily rozzantan, egész rútságban megtestesülve maga előtt látott, mennyire különbözött ifjú hölgyétől, kinek csak egy hajfürte országot, egy csókja mennyeket érő volt. De mit vala tenni? örömét mutatá s készségét hazamenetelre, hogy annál gyanútlanabbúl visszaszökhessék elhagyott hitveséhez, kit ezen gonosz csere után most ismét forrón és híven szerete, s kihez, csapodárságát szívesen megbánva, most épen oly hőn vágyott, mint imént tőle szabadúlni törekedék. Honn öreg anyja minden kitelhető szívességgel halmozá. Tavaszillat, Rózsaléi, Fűszag, Liliompára, Szegfűlég kisasszonyok nyájas örvendezéssel lengették körűl; de erőtlen ajkaik csókjai s szellemkarjaik hideg ölelése igen vékony kárpótlás valának a durvább elemek fiának. Lekivánkozott titkon az örömekhez, melyeket elhagyott.

Azonban az öreganya összecsődíté az egész szellemi rokonságot, nagy lakomát adandó véletlenül megtalált unokája tiszteletére. — Szél úrfi irtózva nézé ezen rég nem látott tündér alakokat, melyek híg, foszló tagjaikkal őt barátságosan körülolvadozák. Csak az az egy bátorítá valamennyire, hogy öreganyját is magához hasonlón testesülve tudá.

De most két fehér lánggal töltött serleget hoza az öreganyó, egyiket maga, másikat unokája számára, melyet rövid elköszöntés után kiürítének. Szél úrfi csak a

felhajtás után vevé észre, hogy lángot ivott s megrettenve hajítá el magától a serleget; de már későn volt. Kimondhatlan kínjára észrevevé, hogy azon izmos, meleg és szilaj vérrel pezsgő tagok, melyek birtokában oly sok gyönyörnek vala éldelője, mindinkább ritkulni kezdének, míg végre oly lenge s vékonyszerű lőn, mint hajdan vala. A mint ezen szomorú változást észrevevé, hangosan feljajdúlt vesztesége kínjaiban, s félre hárítva öreganyját, rokonait, magát a szelíd Tavaszillat kisasszonyt, lerohana felkeresni a kis völgyi lakot s szeretett hitvesét. De szerencséje már lealkonyodott. A völgyet kietlen vadonúl, a házat pusztán, lakatlanúl, leégve találá. Három nap süvöltöze által a puszta termeken, dühösen verdeste a megmaradt ajtókat, mind hiába: nejét nem találta többé. Most bőszülten felkerekedett: világpusztító ordítással csapa tengerre és földre s míg ott őrült fájdalma dühében hajókat sűlyesztett; itt százados fákat ránta ki töveikből, tornyokat döntögetett s elsodrott mindent, mi útjába esett. Ezen dühödésében megfutá az egész föld kerekét. Végre fáradtan s haldoklólag szálla meg egy kertnek lombjain. A kertben egy halavány szőke nőt talált, körűljátszva gyönyörű, gördör hajú gyermekektől, kinek szemei egy láthatatlan távolba látszának elmerengeni. A szomorú szőke nő Csele volt. Ekkor összeszedé Szél úrfi minden erejét, bágyadt öleléssel körűlfolyá a kedves magzatokat s lassú lengéssel átkele a nő arczaira, s szellemi csókjaival illeté ajkát és fürteit. Azon zivatarnyi erejéből, melylyel szárazon és vízen mindent felforgatott, nem marada több, mint egy sohajtás, hasonló ahhoz, mely a megszakadó szívből emelkedik. Igy enyészett el a pihegő kebel hullámain. Csele hallá a szellői sohajtást s könyűk ömlének szelíd szemeiből; távol barátjára, elvesztett férjére emlékezék.

(1837.)

PÁLYALOMBOK.

1830—1837.

Múzsa, ne nézz ide, itt úrszéket tart az igazság:
Bottal mér igazat s jajgat az, a ki veszen.

HÍRES MAGYAR-NÉMET KÖLTŐ.

I.

Merre van a te hazád, vendégszózatnak irója?
Kedves-e áldozatod és kik az isteneid?
Bujdosol és nem fogsz, boldogtalan, érni hazába:
A kit imádsz, bálvány, füstbe megy áldozatod.

II.

Még egyszer! te nekünk nem kellesz, nagy nevű író:
Nem vagy az embereké, nem vagy az isteneké.
Embereké nem; mert nincs honnod semmi hazában,
Isteneké nem; mert két hitű, két szivű vagy.

BUSTELEKI.

Hát te magadka vagy itt illat s szín nélkül az ormon?
Hervadj el, nem kér senki is, árva virág.

PŐRKEZDŐ.

Híres nagy pőrnek te valál kezdője, Holéczy;
Tudn'illik: magas a tölgyfa, te makkja valál.

DŐBRENTEI GÁBORRA.

I.

Ködben emelkedtél s a köd nimbus vala fődnek:
Szállj le, verőfény van, s hajdani nimbus, oszolj!

II.

Felpénzelt Erdély s nem szolgálsz érte; te ment vagy:
Szándékod régen volna, de nincsen erőd.

.... VÁRY.

Morczonglod fejedet s bámulsz, hogy semmire sem mégy?
«A hol nincs, ne keress», régi s mi drága tanács.

TIZ CSAPÁS ÍRÓJÁNAK.

I.

És te csapást költél? te csapás magad, a legerősbik,
Mellyet nemzetnek küld boszujában az ég.
Itt pénzért a hiút, ott ingyen fested a jámbort
S képe helyett eladod, bűn katonája, magát.
Végre pedig — könyörülj, Múzsák szent Istene — verselsz,
S rettentő rosszak versid — o mennyi csapás!

II.

Sáska, legyek bántók, szunyogoknak serge, sötétség
A Farahó népét s békahad, éji gyilok.
Sáska, legyek s a többi veszély, éjfélnyi sötétség,
Vagy te az országon, csak magad ennyi csapás.
Menjetek, ah, valamerre lehet, költözni, zsidó nép!
Csak vigye tőlünk e szörnyet el angyalotok.

ZÁDONYI ÁGNES ÍRÓJÁNAK.

I.

Balga te, a színtől jobb volna, ha messze maradnál,
Ólom eszed nem bír futni az élet után.

II.

Történet maga is történik, színre mi szükség
Hurczolnod? tettet vígy oda vagy takarodj.

PAPP GYÖTRELME.

I.

Hagyjátok színjátékot firkálni az embert,
Ah szomorúbb az, mint kellene, sőt nyomorú.

S hagyjátok visszhangzani őt: buta és siket a kő,
Visszafelel, bár nem tudja, nem értheti mit.

II.

Viszhangot bámulsz! ne csodáld; még a kutyaőr is
Visszadobog, ha verik s holta után is ugat.
A ki dobolni tanúl, jöjön döngetni az echót,
Jól pereg és hangos, csak veresége legyen.

RUMYNAK.

Mit tótul gondolsz, elmondasz konyhadiákúl,
Rossz német nyelven végre lenyomtatod azt.
Tartson meg tova is bölcs szándékodban Apollon,
Tőled egy új Babelt várhat az emberi nem.

H . . . . ÁNYI PÁLNAK.

Láttalak a Helikon tetején mászkálni s türélek,
Gondoltam, neked ott mászni, legelni szabad.

SZ . . . . RNEK.

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy almanak-író,
Gyártata képeket is, nézz oda, honfi, s szaladj.

B . . . . PÁLNAK.

I.

A balkéz embert szokták volt híni balognak,
Névre s egész embersúlynyira vagy te balog.

II.

Felfúttad magadat s duda szóval járod az utczát,
Jaj ha kezemre kerülsz, gőgduda, jaj teneked.
Addig nyeggetlek, tudom azt, hogy a krími tatár is
Szánni fog ordítót, vagy kaczagásra fakad.
Végre lohadtan fogsz mint hitvány bőrre heverni
S hátlapodat Berei szántja be verseivel.

III.

Nem keserű galacsint, porló tejmézet ajánlok,
S benne kicsiny gyógyszert, a beteg észre hatót.

Nyeld be s ha gőgődből harminczad napra kigyógyulsz,
Mondd el apádnak, hogy díszlik az új tudomány,

«ÉLET» UDVARDYTÓL.

I.

Sok jó van benned, ki tagadná? sok nagyon új is:
Am koszorúd nem tölgy, petrezselyemke-fűzér.
Bámulsz? jól érts meg: munkádban mind a mi új, rossz,
S mind, a mi jó, másé és csak orozva tied.

II.

Vardy te, két dolgot bámúlok rajtad erősen:
Elméd vég nélkül fűstölög és tűze nincs.

III.

Irt szavaid, mint a mondottak, zagyva beszédek;
Itt fülsértő vagy Vardy, te ott szemet ölsz.

EGY «MAGYAR POESIS» IRÓJÁNAK.

Énekidet, kérded, hova mérjed? Mérd füleidhez.
Ugy leszen éneked is, mint füled, égbe ható!

MÁRE VÁRA.

Máre vára dagadsz, szólj, illy iszonyúra mi pöffeszt?
A tengernyi pityer s a zivatarnyi sohaj.

CSAPLOVICSNAK.

Gázoltál szent hamvain a nemes éltű Virágnak,
S nagy szavait törpén, törpe, hazudtad elénk.
Élni fogandsz, de gyalázatodúl, a lelkes öreggel;
Tiszta virág volt ő s, ronda te, pókja levél.

«KENYÉRMEZEI DIADAL» ÍRÓJÁNAK.

I.

Bors, ha Kenyérmezejére botolsz s még kedves az élet,
Meg ne maradj színén bátorok hamva fölött;
Ellened ott minden sírjával feldobog a föld
S rád villámlik az ég, gyáva, szivetlen iró,

II.

Mint bizonyos dolgot látom szép végedet, oh Bors:
Bors vagy, megtörnek s tokba vetend az inas.
Ott valamely tátos német tévedve beszippant
S roppant sírhalmod rengeteg orra leszen.

III.

Embereid, mint a fűszál, elhullnak a harczon,
Kár értök: kétszer halni mi szörnyü halál.

A «KÜLÖNCZ» FORDÍTÓJÁNAK.

Honnom, a hálátlan, rég sírba taszíta s nyugodtam,
Mért fordítál meg, balga te, szörnyü magyar?

AJÁNDÉKOK SZEMERE PÁLNAK.

I.

Muzarion. Új folyam. I. füz. 411—461. l.

A min rég vajudál, nagy kín közt végre kinyögted,
Szíved alatt hordott szófia gyermekedet;
Béna, vak és koldús minden tagjára szegényke;
És te örülsz, neked ő szép, deli, mert a tied.

II.

Muzarion loco citato.

Zür vala gondolatod, de leírtad, s mely csoda! most már
Benne külön látunk: szárazat és vizeket.

III.

Hová tavasz, te szép korunk vezére . . .?

Megfoganál, dagadott a bércz, s már szinte nevettünk,
Czirmos egér rajtad, s árva te — benn rekedél.

IV.

Megint Muzarion.

Muzarion magtár, nyelvünk magtára, de benne
Búza, vadócz, konkoly, gyér sürü rosta alatt!

Értetlen kasznár, minek a gazt hordani tárba:
Tisztát gyűjts csak, amazt szórd ki, szemétre való.

V.

Élnél vagy halnál, jó volna, de közbe szorultál,
S most tested teng még, lelked örökre kihalt.

VI.

Az ostor beszél.

Most ez elég, vedd jó néven, ha megostorozálak;
Elkoptam, de nyelem megmarad, óva őrülj.

AZ EPIGRAMMAI MUSA AZ ÍRÓKHOZ.

Bántani jámbort bűn, de gonoszt nem bántani bűnebb.
Mért üldözlek agyon, vétkesek! értitek-e?

CZINKÉRE.

I.

Egy hiba van benned, de igen nagy, Czinke barátom:
A mi vagy, az nem vagy, s a haza szenved ezért.

II.

Gőzei közt fejedet főnek gondoltam, azonban
Tök vala s benne kicsiny, kék fejű czinke magolt.

III.

Elcsábult irokéz, ha leszen rend gondolatidban?
«Majd ha nem ír többé szél megütötte kezem.»

CSÉPLŐ.

Cséplő, csépelhetsz, de ha meggyujt lángja dühömnek:
Lelkedet, a ringyót, megsütöm, óva mozogj.

METŐFI.

Baltával jött fel Pinduš tetejére Metőfi:
Vajjon hány szónak szegte ma bárdja nyakát?

II.

Mint bizonyos dolgot látom szép végedet, oh ...
Bors vagy, megtörnek a tokba vetemd ...
Ott valamely tátos német tévedve ...
S roppant sírhalmod rengeteg ...

III.

Embereid, mint a fűszál, elhullnak a ...
Kár értők: kétszer halni mi ...

A «KÜLÖNCZ» ...

Honnom, a hálátlan, rég ...
Mért fordítál meg, ...

AJÁNDÉKOK ...

I.

A min rég ...
Szíved alatt ...
Béna, vak ...
És te ...

...ántson, azonban
...t összemesélsz.
a gáncsokra elájulsz,
...ondjam-e? — lágyszivűség.

II.

Látom élted búhoz s örömest ha lehetne, kitérnél
  Tarka meséid közt, hogy menedékre találj.
Nem könyörülhetek: a sanyarú sor hozza magával,
  Állj ki te is magadért s hallgasd ítéletedet.

III.

Ökreid és szamarid, sok jót adnak ki mesékben:
  Egy nagy kár bennök, nyelvök igen hebegő.

IV.

Színjáték haladást kíván s ez nálad is így van,
  Vígjátékod mász s hátra megy a szomorú.

UGRIRA.

I.

Megcsaltál s haragom kezdett lázadni, de már ma
  Mentelek, Ugri, csaló nem te vagy: a hited az.

II.

Ugrottál, de azért ne ítéld, hogy saskeselyű vagy:
  Lábaid nem szárnyak s pitvarod öble nem ég.

KIS SAMU.

Nagy ajtón Kis Samu megy a palotába,
Egy rozzant bögőben megbotlik a lába,
Nagyot jajdúl hozzá s kész a magyar ének,
Szabadíts, Istene Árpád nemzetének.

SZ . . . . YRE.

Elhajlál s a hazát kész volt megsérteni nyelved,
  Melylyel imént buzgó s jóakarója valál.
Várd el díjaidat, keserűn fogsz érte lakolni,
  Főpap az ember előtt, ember az Isten előtt.

BOHÓSDI.

Medvét tánczoltatsz ősz vénségedre, Bohósdi?
  Úgy van, hodsa-sipod tárogat és te forogsz.

A SZÍV ÖRVÉNYEI.

Szívörvényeidet jobban mondhatni gödörnek,
Benne dicső elméd fénye temetve vagyon.

TERHES.

Terhes, meg voltál terhelve, de már kiürültél:
Mennykövid elhulltak s most magad omlol alá.

EDVI.

Edvi, komor, sanyarú múzsád jobb volna bagolynak,
Már rég óta huhog, senki sem áldja szavát.

GONDOLATOK A NAP ALATT.

«Gondolat a nap alatt» munkádnak czímje. Ne tréfálj,
Bujj pad alá vele s lesz «gondolat a pad alatt.»

A MAGYAR GAZDAASSZONY T.... HEZ.

Kinek nyavalyás a hasa,
Annak jó a handabasa. P. T.

I.

Étellel kínálsz s azt mondod, jó nyavalyásnak,
Éh vagyok és nem kór: edd agyon étkeidet.

II.

Költőt gondoltam benned lappangni, azonban
Kontár orvos vagy; verseid handabasák.

III.

Elméd elrontád sok idétlen gondolatokkal:
Vond el az írástól s adj neki handabasát.

IV.

Vaj nagyon eltévedt, a ki téged monda baromnak,
Négy kezű állat vagy s ősnevezetre majom.

V.

Handabasát neki a nyavalyásnak, régi betegség
Bántja fejét s gyomrát, vess neki handabasát.

Handabasát neki, hogy zavaros feje ostobaságtól
S hogy szive megromlott, adj neki handabasát.
Handabasát neki, hogy mérgében szinte megőrül,
Hogy nem tud, bár kész ártani, handabasát.
Handabasát neki, hogy nem szégyenl verseket frni,
S hogy czudarok minden versei: handabasát!
Handabasát neki, hogy minden jámborra haragszik,
S hogy minden rossznak pártosa: handabasát.
Handabasát neki, hogy némuljon örökre s a szégyen
Ölje meg őt s minden bűneit: handabasát.

EGY KÖNYVNYOMTATÓRA.

I.

Könyvsatuvá lettél, oh drága barátom, ügyészből,
S a mi gonoszt beszivál, rossz satu, most kiadod.

II.

Intézetté lett a könyvek műhelye? Honnan?
Papja bolondult meg s most neve szinte bolond.

III.

Intézet más, ezt ország állítja s nemes czél;
Vagy te is ország vagy s czélod ia úgy-e nemes?

GÖDÖR JÓZSEF.

I.

Mese, mese mi az? Tégy hozzá, kisebb lesz.
Mese, mese mi az? Végy tőle, nagyobb lesz.
Felelet, az gödör, magában semmiség,
Levegővel torkig megtöltött üresség.

II.

Felszedted Helicon szemetét, nagy száju gödör te:
Már nem vagy s rajtad halmot ütött a szemét.

III.

Élve halál vagy már, gödrök szörnyebbike, József!
Két Laurát nyeltél s most fuladozva hörögsz.

FOLYÓIRAT.

Fojni, Fehérvárról hirdettél, földi, egy írást,
Hadd folyjon, ha mocsár, sárvizetekbe való.

KOLMÁR.

I.

Kolmár, súgok egyet, de ne mondd meg senkinek: a nyelv
Nem vad körte, ne vedd görbe fogadra, majom!

II.

Pénzedet elviheted, kifizetlek, hogy soha nyelvünk
Szent törvényeiről, állatok apja, ne szólj!

ASPASIA.

Jókor elért a sors, gyönyörű Aspasia, téged:
Halni menél önként s az felakaszta előbb.

IRÓCZI.

Régi ruhában jársz s új szókat mondasz, Iróczi,
Súgok egyet: vigyázz, béfal a módi, fiú.

CALIBÁN.

Első felhúzás.

I.

Félsz, Calibán, hogy majd felkelnek irígyeid? Egy sincs,
A ki gyűlöl, bűnödet gyűlöli s az nem irígy.

II.

Vagy tán gondolnád, hogy van mit irígyleni rajtad?
Gondolatod sem jobb, mint magad, égni való.

III.

Lelki tehetséged, véled, hogy volna? Gonoszra
Van, véljük mink is; s ott is az ostor elér.

IV.

Ugy de talán híred méltó, hogy irígye szülessék?
Megvan! híredet a tolvaj irígyli, nem én.

V.

S jó neved? Oh attól jött marhadög árva hazánkra.
Emberek is hulltak: átkokat érzi neved.

VI.

«S így mindössze magad vagy irígylet tárgya.» Ha volnál,
Sem vagy már magadé: ördögök étele vagy.

VII.

«Hah hát szánakozó sem fog síromra borulni?»
Gyűlöltünk, halj meg! s akkor utálni fogunk.

Második felhúzás.

I.

Rajtad ülök, Calibán, ösmersz-e halálodat, engem?
Azt hitted, már én nem vagyok és vigadál.
Most majd én vigadok, de te készülj: útra menendesz,
A Helicon vár, én rajtad ügetni fogok.

II.

Költő vagy te is és velem a Heliconra sovárgasz.
Jól van, menni fogunk, én lovag és te lovam.

III.

Meg ne botolj, maczkó, botlásodat éri ütésem.
Egy, kettő, három, — s hát te örökre botolsz.
A sas verjen meg, már én nem győzlek ütéssel,
Vond le magas füledet, még az is egyre boszont.

IV.

«Mért ütögetsz, gazdám, lásd már nem botlom utamban?»
Hogy tehenet loptál, pára te, ütlek azért.

V.

«Mért bántasz, gazdám, nem botlom, hű lovad immár?»
Gondolatot loptál, szolga te, bántlak azért.

VI.

«Mért vagdalsz, uram, én nyögök és nem botlom az úton?»
Lelkeket árultál, bűn fia, váglak azért.

VII.

«Mért gyilkolsz, gazdám, fejedelmem, lá' hogy iramlom.»
A haza szent s te dőféd híveid, őllek azért.

VIII.

«Jaj nekem, elveszek ily sok ütéstől.» Fogsz-e javulni?
«Jaj nekem, elholtam.» Fogsz-e javulni? «Halok.»

Harmadik felhúzás.

I.

Szólni akarsz? Hagyd el, csak káromkodni tanultál:
A szent természet borzad, ha tégedet hall.

II.

Még sem csillapodol? Mit látsz közeledni, mi zendít?
Fénylő, csendes az éj; ostoba, holdat ugatsz.

III.

Konczot adék, gazdád s táplálód, és te morogsz rám?
Rajta morogni neked, de nekem ütni szabad.

Negyedik felhúzás.

I.

«Van neked is hydrád» így szólsz hizelegve Virághoz.
Van, te vagy az, sziszegő, ostoba, tőkfejű szörny.

II.

Hogy mered a tisztes nyelvhőst illetni, Virágot?
Sári zarándok vagy, kelj tova, borjut imádj.

. . . . . .

Ötödik felhúzás.

I.

Mint urat és szolgát egyaránt beköp a csunya légyfi:
Ugy te határ nélkül, festeted emberidet.

Engem is, oh gyávát! le tudál fösteini, s azóta
Képen a kárhczatos máz, haza járva ijeszt.

II.

Festettél, most majd én foglak festeni, űlj meg:
Érdemet is tettél és a mű kölcsön esik.
Itt szemed, itt orrod, füleid két barna vitorlák,
Itt szád, mint barlang, tátogat és tüzet ad.
S gyomrodban forr a rágalmak mérge, de ím itt
Szarvad is, ördög vagy, Turkai; én szaladok.

III.

Harczoltam veled és hátadra felírtam az alkut,
«Én ütök és te szaladj, vagy te szaladj, ütök én.»
S ím én vég nélkül puhogtatva törélek azóta,
De te hitetlen vagy, Turkai, hasra esél.

EGY BORÁRUS ÍRÓRA.

I.

Hogy tokajid nem jó, a tőke hibája s az égé,
Hogy rosszak minden könyveid, a fejedé.

II.

Tőkédben hiba, hogy Mádnak távol van egétől,
Födben is az; hozzá messze van a tudomány.
S így mákszemnyi különbség sincs a tőke s fejed közt;
Van borod és műd közt: ez fanyar, az savanyú.

V..... CS.

Még ifjút, szabadot, szeretett egy furcsa leányka,
Múzsád volt s a mit súg vala, kedvderítő.
Most pör gondja sötétít el s a furcsa leányka
Futva fut, oh Verbőcz közkatonája, tüled.

K..... KY.

Ösmerlek, ki mi vagy, hernyóból pille madár vagy,
Ártatlan jószág vagy, de haszontalan is.

LIBORCZI.

Ellenségemnek tartod magad, árva Liborczi:
Ellenségben szív s elme sugárzata kell;
Elméd volna, de nincs, szivedet megtörte az óság,
Csak játékom vagy, bábu te, porba veled.

T.

Rossz fődért remegél s lábszáron üttelek,
Majd lábadat féltéd, jól agyban vertelek.
Csodálkozol, miért? Nagyon szerettelek.

ARANYOS.

Tűzbe veled, te nagyon aranyos, tán tiszta arany vagy;
S tűz kísért aranyat, hát arany úrfi megégsz.
Kár érted, de se' baj, hamudat széthordja az alszél,
S a felszél, lelked béllete, égbe röpül.

POSZESZTI.

Legjobb költőnek méltán mondhatni Poszesztit:
Ő hét számra, ha kell, meg sem akadva hazud.

BOCZIKA.

Öklelgetsz, boczikám, kis tülköd hány napi vajjon?
«Szarvam előbb született, mint magam, ollyan öreg.»

MAGYAR KÖLTŐK.

Firkáltunk, bár senki magát nem törte művünkért,
S váratlan belepénk verssel az ősi hazát.
Pénzen vett szerelem gyönyörünk most s pénzen adott bor,
S árához képest ez fanyar, az keserű.
Tudn'illik szűken fizetett a nemzeti Múzsa,
Oh kétségbeesés, hol marad a te sorod?

SZOTARIRO.

Városzendítő, te harangok gyáva huzója,
Szókönyvet faragál s tudsz-e beszélni magad?

ALGEBRA.

I.

Y árva betű, régóta gyanús vagy előttem,
Ösmeretlen szám vagy sok kivonások után.

II.

A kivonás megvan — kevesebb mint semmi kílenczczel,
Y elvesztél, lelked örökre adós.

III.

Elsőnek szereted magadat nézetni: mi vakság!
A betürend nyilván ellened adja szavát.

IV.

Tán visszájáról vagy az első; sánta vagy ott is:
Eltördöste szegény lábadat a sok esés.

V.

Annyi esésid után nyughatnál végre, de nem tudsz:
Régi szokásod már s kedves az, a mi szokott.

VI.

Nem bántlak többé, csak ez egy kérdésre felelj meg:
A miket állítasz, valld meg, ugyan hiszed-e?

Y.

I.

Holt betüket szaporítsz, magad élő, ép betü: mondd el,
Oly sok idétlent, hogy szülhet egy édes anya?

II.

Pört vesztél magyarul, most kárálsz benne deákul
S pávakiáltással töltöd el a levegőt.
Ujat mondasz-e? nem, de valót tán ékesen? óh nem,
Hát mi bajod? halljad, Bernola, vén kofa vagy.

III,

Hát külföldre szaladsz s ott koldulsz végre deákul,
S a mit vesztél itt, megnyered, úgy hiszed, ott?

Vert fi vagy, a külföld, hogy győztél nem hiszi, kékes
Hátadon írva van a krónika: tudja, ki vagy.

G.

Mikre nem ád Isten költőnek semmi hatalmat?
Pénzre, s ha bőven van, józanul élni vele.
Ezt te tudod s mégis kinevetsz, ha jogunkra vigyázok,
Fát vágsz, jó lélek, ten kicsi fészked alatt.

GOETHE-UTÁNZO.

I.

Goethének szereted magadat mondatni. Legyen hát!
Csakhogy el ne feledd: német az, és te magyar.

II.

Goethe magától írt, holmit te utána leírtál.
Szólj igazat, kérlek, Goethe vagy árnya, mi vagy?
Árnyék sem vagy egész, csak lába vagy és feje már nem:
Egy vagyon a mi tied s mindened, a lipe-szárny.

DEÁKMAGYAR.

Hát te deákul írsz, Cicero szolgája, s dicsekszel,
Hogy híretlenből hírre viszed honodat.
Nem te vagy a kezdő, már jobban s mennyi matyó szólt,
Rajtad olajt vesztett a haza — kába madár.

BUTASÁG.

Botlol szürke, ne tudd, üt gazdád érte, ne érezd,
Mindenből kisegít, főjavad a butaság,

TÁRNOK,

Kecske lovat hajtál s magadon jöttél ide, Tárnok,
Tűrünk, szökdelhetsz tétova, csak ne mekegj.

EBIHAL.

Hal nem vagy, lábaid vannak, nem béka is, a fark
Mást mutat, óh ebihal! úgy-e, hogy az vagy? — ugass.

EGY POLEMIKUS ÍRORA.

Jó üti-kos lennél, van hozzá szarvad elég nagy,
Kedved szinte nagyobb, nagy baj, hogy agg ütü vagy.

SALAMON.

I.

Egy Salamont írtál s kettő lett végre belőle,
Első a békekötő, második a szaladó.

II.

Mint a jó öregek, játszíni személyeid ollyak,
Tenni nem érnek rá a szavak árja miatt.

ZALAN FUTÁSA.

I.

Már csak futna Zalán, de magad mázlója, mikor futsz?
Vaczkorral hajigál s kerget a múzsa-sereg.

II.

Asszonyaid léhák, daliáid párduczok és júh,
Hát te ugyan, mondd meg, szörnyek irója, mi vagy.

TÜNDÉRVÖLGY.

Illyen verseket a nem igen bölcs kántor is írhat:
Nem mindig jobb a régi, ha zrínyies is.

TARTALOM.

DRÁMAI KÖLTEMÉNYEK.

1821—1844.

	Lap
Kincskeresők, szomorújáték 5 felv., 1832	7
Czillei és a Hunyadiak, történeti dráma 5 felv., 1844	59

BESZÉLYEK ÉS REGÉK.

1829—1837.

A holdvilágos éj, 1829	191
A kecskebőr. Pórrege, 1833	203
Orlay. Regényes történet, 1836	222
A fűredi szívhalászat, 1836	261
Csiga Márton viszontagságai, 1837	284
Szél úrfi, 1837	298

PÁLYALOMBOK.

1830—1837.

Hires magyar-német költő I—II.	306	H . . . ányi Pálnak	309
Büsteleki	—	Sz . . . rnek	—
Pörkezdő	—	B . . . Pálnak I—III.	—
Döbrentei Gáborra I—II.	—	«Élet» Udvardytól I—III.	310
. . . . Váry	308	Egy «Magyar Poesis» írójának	—
Tiz csapás írójának I—II.	—	Máre Vára	—
Zádonyi Ágnes írójának I—II.	—	Csaplovicsnak	—
Papp győtrelme I—II.	—	«Kenyérmezei diadal» írójának I—III.	—
Rumynak	309		

	Lap
A «Különcz» fordítójának	311
Ajándékok Szemere Pálnak I—VI.	—
Az epigrammai Musa az írókhoz	312
Czinkére I—III.	—
Cséplő	—
Metőfi	—
Vásárhelyi	313
Bojszi	—
Toldy és Fenyéri	—
Éva I—IV.	—
F. A. I—IV.	—
Ugrira I—II.	314
Kis Samu	—
Sz . . . yre	—
Bohósdi	—
A szív örvényei	315
Terhes	—
Edvi	—
Gondolatok a nap alatt	—
A magyar gazdasszony T . . . hez I—V	—
Egy könyvnyomtatóra I—III.	316
Gödör József I—III.	—
Folyóirat	317
Kolmár I—II.	—
Aspasia	317
Iróczi	—
Calibán I—VII. I—VIII. I—III. I—II. I—III.	—
Egy borárús íróra I—II.	320
V . . . cs	—
K . . . . ky	—
Liborczi	321
T.	—
Aranyos	—
Poszeszti	—
Boczika	—
Magyar költők	—
Szótáríró	—
Algebra I—VI.	322
Y. I—III.	—
Goethe-utánzó I—II.	323
Deákmagyar	—
Butaság	—
Tárnok	—
Ebihal	—
Egy polemikus íróra	324
Salamon I—II.	—
Zalán futása I—II.	—
Tündérvölgy	—

Stanford University Libraries
3 6105 124 433 728

PH 3360
A1
1902
v.5

Stanford University Libraries
Stanford, California
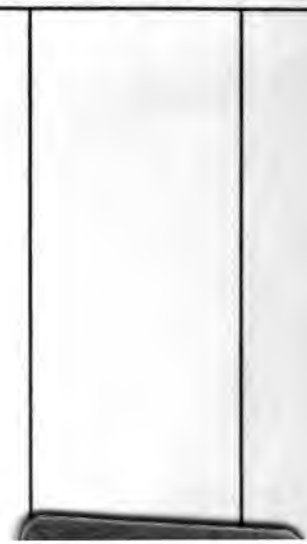
Return this book on or before date due.